

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

БУЮК ЎЗБЕК ЙЎЛИ

Публицистик мақолалар, суҳбатлар

ТОШКЕНТ
“АДАБИҲОТ”
2021

Масъул муҳаррир:
Сирожиддин САЙИД,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси,
Ўзбекистон халқ шоири

Ғайрат МАЖИД,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси ўринбосари

Тўплаб, нашрга тайёрловчи:
Фароғат ХУДОЙҚУЛОВА,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, шоира

Биз янги замонларнинг, янги давронларнинг шукуҳи билан ўз келажагимизни тасаввур қилмоқдамиз ва яратмоқдамиз. Ўтган йилларни сарҳисоб қилганимизда, олдимизга қўйилган мақсад ва вазифаларнинг қанчалик рўёбга чиққанининг гувоҳи бўлаяпмиз. Яқин йиллар ичида Янги Ўзбекистонда рўй бераётган ўзгаришлар, кечаётган жараёнлар бутун дунё тинчликпарвар халқларининг диққат эътиборини қозонмоқда. Ана шундай жараёнларда фаол иштирок этаётган инсонларнинг ҳар бир фикру ғояси биз учун қадрли ва аҳамиятли. Ушбу китобда жамланган мақола ва суҳбатларда эртанги кунга умид ва ишонч уйғотадиган, куч-ғайрат, шижоату кўтаринки руҳ берадиган янгиликлар акс этган.

*Китоб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
ҳомийлигида чоп этилди.*

ISBN 978-9943-6131-2-6

© “ADABIYOT”, 2021

Сирожиддин САЙИД,
Ўзбекистон халқ шоири

**МАТОНАТДАН БИНО БЎЛГАН
ДАВЛАТИМСАН**

Давр ва Замон. Давр шиддати. Замон шиддати. Халқ ва Миллат тақдири. Ватан равнақи. Эл улус фаровонлиги. Одамларимизнинг – миллати, дини ва ирқидан қатъи назар – элдош-замондошларимизнинг маънавий қиёфаси, азиз ўғил-қизларимизнинг келажак тақдири. Аҳолининг то бешикдан тўрт мучаси соғлом ўсишидан тортиб улар то улғайиб, бизнинг ёшимизга етгунларига қадар – бутун жамият аҳли – оналар, устоз-мураббийлар, маҳалла-кўй, барчамизнинг бурч ва масъулиятимизу жавобгарлигимиз хусусидаги Президентнинг гоҳи ғурурбахш, гоҳи изтиробли, гоҳида фахру ифтихор билан баъзида эса аламли-армонли фикр-мулоҳазаларию даъватлари олдида, шу элнинг оддий бир ижодкори сифатида кўп нарсаларни юрак-юракдан ҳис этиб, англадим. Вақт шиддати, айём тошқинлиги қаршисида, элнинг орияти, ор-номуси, миллатнинг пойдорлиги – миллат фарзандларининг бедор ва огоҳлиги билан нақадар боғлиқлигини яна бир карра вужуд-вужуддан ўткармоқнинг ўзи кишига қанчалар уйғоқ кечаларни бахш этадики, оддийгина халқона тил билан ифодалаганда, бу беҳаловатликнинг номи бурч ва қарздорлик туйғуси дейилади.

Президент барчамиздан бедорлик ва дахлдорликни, онг ва тафаккур, қалб ва руҳ бедорлигини талаб этмоқда. Инсон умри жуда қисқа ва ғанимат. Яратган

томонидан берилган ана шу умрни эзгу ва улуғвор ишларга, эл-юрт равнақи, фарзандлар камоли йўлида сарфламоқнинг завқу гашти, қувонч ва севинчлари ўзгача.

Президентимизнинг Бухоро сафари давомида янги уйга кўчиб ўтган оддий хонадонга кириб, хонадон соҳиблари билан дилдан суҳбат қурган чоғда айтган: “Ҳеч ким бу дунёга устун бўлолмайди. Яхшилик қилиш керак. Одамдан эзгу ишлар, яхши ном ва яхши фарзандлар қолиши керак”, мазмунидаги сўзлари кўпчилик элдошларимиз, оддий одамларнинг қалбида нечоғли олижаноб туйғуларни жунбушга келтиргани баробарида, бугунги ҳаётимизнинг, айниқса жамиятда кечаётган ўзгаришларнинг теран инсоний ва ахлоқий томирлари борлигини ҳам англатдики, бу туйғуларни ўғил-қизларимиз қалбига сингдириб тарбияламоқ бизнинг бурчимиз эканини бир зум бўлса-да, унутмаслигимиз шарт ва зарур.

Давлатимиз раҳбарининг маъруза ва суҳбатларида шижоат ва матонат сўзлари ҳамиша алоҳида жўшқинлик ва ғурур-ифтихор билан тилга олинади. Беихтиёр Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг, “Шижоатли кишиларни дўст тутардим, чунки Тангри таоло жасур кишиларни ардоқлайди. Уламо билан суҳбатда бўлдим ва пок ниятли, тоза қалбли кишиларга талпиндим”, деган тарихий тузуклари ёдга келади.

Яна бир буюк бобокалонимиз Мир Алишер Навоий салтанат соҳибларининг азму шижоати ҳақида сўз юритар экан, **“Замона қасрини замон раҳнамоси бунёд этаркан, қиёматга қадар шу улуғ бунёдкорнинг номини ўша бинога нақш қилиб битиб қолдиргай”**, мазмунидаги юксак эътирофни изҳор этиб, улуғ бунёдкорлар шаънини шарафлаб бундоқ сатрларни айтадилар:

*Ҳар лаҳза қил анга юз иноят, ё Раб,
Оллиға ёрут шамъи ҳидоят, ё Раб,
Ҳам умрини айла бениҳоят, ё Раб,
Ҳам давлатиға етурма ғоят, ё Раб.*

Қадим шоирлардан бири, “Янги олам, янги одам қайтадин тузмоқ керак”, дер экан, бани башар авлодининг маънавий таназзулига нозиккина ишора қилган ҳолда одам болаларининг таълим-тарбияси, маърифий камолоти йўлидаги оғир машаққатини назарда тутганлиги бежиз эмас.

Шу ўринда бундан бир йилдан зиёдроқ вақт аввал, 2019 йилнинг 20 ноябрь куни Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси марказига ташриф буюрган чоғда, давлатимиз раҳбари ўзи асос солган ушбу муассаса ҳақида айтган сўзларини яна бир карра эсга олмоқ жоиз:

“Ҳамма ўз тарихини улуғлайди. Лекин бизнинг юртимиздагидек бой ўтмиш, боболаримиздек буюк алломалар ҳеч қаерда йўқ. Бу меросни чуқур ўрганишимиз, халқимизга, дунёга етказа билишимиз керак. Бу марказга келган одам улкан меросимиз ҳақида тўла тасаввурга эга бўлиши, катта маънавият олиб кетиши зарур”.

Ва, мана, Президентнинг ушбу марказга навбатдаги, янги ташрифи чоғидаги ҳайратлар ва ҳаяжонлар. Ҳали тўлиқ қуриб битказилмаган муҳташам ва маҳобатли обида. Олам аҳлини, уммонлар ортини ёритган буюк ақл машъаллари – Берунийлари, Ибн Синолари, Навоийларию Бухорий ва Термизийлари тимсоли бўлмиш қадим миллатнинг оламшумул тамаддунини олам аҳлига намоён этгувчи марказнинг замон раҳнамоси, миллат йўлбошчисининг шижоат ва матонатига хос ҳамда муносиб Маърифат кўрғони.

Христофор Колумб аслида Ҳиндистонни излаб елканларини кўтариб сафар бонгини чалганда, бизнинг

Беруний бобомиз “Ҳиндистон” ва “Сайдана” асарларини битган, ер ва осмон илми ҳақидаги барча сиру синоатлар мушкулоти қадим тамаддун бешиги бўлмиш бизнинг сарзаминда ҳал қилинаётган эди...

“Колумбда бор алашим маним”, дебон истибдод замонида нола чеккан устоз Абдулла Орипов Абу Райҳон Беруний бобога бағишланган “Аллома” шеърисида (“Ҳайрат” китоби, 1974 й.) шундай дардли-армонли сатрларни битган эди:

*Халқим, тенгсиз фарзандлар бергансану дунёга,
Зар қоғозга ишқибоз, мурғдай устин ёпгансан.
Сўнг юз йиллаб фаромуш кўзинг тикиб самога
Дафинаи ганжингни эслатишса тонгансан.
Беруний бобомиз шу, исми ҳам Абу Райҳон,
Ба форси гуфтаам гар аз замони пур Сино.
Бу зотни етиштирган кўҳна шарқ, кўҳна жаҳон,
Кумуш соқол, тилла бош, асл қомусий даҳо.
Шунчалик бўлар ахир аллома деганлари,
Агарчи қисмат чигал, ношуқур ул замона.
Жавоҳир истеъдоднинг меваси бунинг бари:
“Осор ул-боқияю”, “Ҳиндистону” “Сайдана”.*

Президент бундан бир ярим йиллар аввал 2019 йилнинг 25 июнь куни Ўзбекистондаги Ислом цивилизация маркази қурилиши билан танишув чоғида билдирган мулоҳазалар, “ушбу марказ ислом дини ривожига улкан ҳисса қўшган буюк алломаларимиз меросини ўрганадиган, динимизнинг асл моҳиятини халқимизга етказадиган илмий-маърифий маскан бўлиши кераклиги”ни таъкидлаш баробарида, бундай олиймақом илм даргоҳлари беназир алломаларимизнинг меросини ёш авлод қалбига сингдириш билан бирга, жамиятда “Жаҳолатга қарши – маърифат” таъмоилини кучайтиришда катта аҳамият касб этишига

алоҳида эътибор қаратган мақсад-ниятлар бўйича қилинган ишлар, янги таклиф ва режаларнинг амалдаги ифодасини яна бир бор назардан ўтказиш – навбатдаги ташрифнинг натижа ва самаралари учун ғоятда муҳимлигини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Бунёд этилаётган бинонинг моҳобат ва улуғворлиги ҳақиқатан ҳам миллат тамаддунининг, халқимиз илму маърифатининг қадимийлиги ва жаҳоний кўлами билан кишини беихтиёр улуғ боболаримизнинг оламшумул даврасига, кўҳна ва ҳайратомуз маърифат мозийсига етаклайди. Киши қалбини ғурур ва ифтихор туйғулари билан лиммо-лим этади. Ер юзини ўз илму маърифати билан аллақачон забт этиб бўлган улуғ боболаримизнинг ному ёди, соғинч ва армонлари қуршовида беихтиёр кўзларингизга ёш қалқийди, севиначи, куюначи. Армон қиласизки, шундоқ Ватанда туғилмишсиз, шундай улуғ зотлар, буюк алломаларга дилбанду даврдош, элдошу замондош эканлигингиз билан юрагингизнинг туб-тубидаги минг-минг йиллик орият, ғурур ва ифтихорингиз юзларингиз, қиёфа, сурат ва сийратингизда порлаб-чарақлаб юзага чиқаётганидан лолу ҳайратда қоласиз.

Ва мана, эрта тонгда, Ўзбекистонимиз матбуотида, ижтимоий тармоқларда, жаҳон ахборот агентликларида маърифат қуёшидек чарақлаб, порлаб бир хушхабар кўнгишларни мунаввар этади: **“Эски шаҳарда Янги тарих барпо этилмоқда. Маърифатли халқимиз Тошкентнинг Эски шаҳар қисмида бундан икки ярим йил аввал қурилиши бошланган Ўзбекистондаги ислом цивилизацияси маркази битишини сабрсизлик ва ҳаяжон билан кутмоқда”**.

Президентнинг сўзлари – давр ва замоннинг сўзлари, элу юрт тақдирини ўз тақдирим деб билган, умрининг бор меҳнату заҳматини халқу Ватан, миллатнинг маънавий фазлу камоли йўлида сарф этаётган шижо-

атли, матонатли давлат раҳбарининг уйғоқ ва бедор тафаккури. Замона қўрғонлари оддий истак-хоҳиш билан эмас, халқни розилиги йўлида, улуғвор ниятлар билан авваламбор онг ва тафаккурда бунёд бўлади, қалб қони қоришган ақл ва заковат маҳсули бўлиб, бунёд этилади, дунёга келади.

Шу ўринда беихтиёр Алишер Навоий бобомизнинг, “Эл нетиб топгай мениким, мен ўзимни топманом”, сатрлари ёдга тушади.

Президентнинг, “Миллий ўзликни англаш деб кўп гапирамиз. Лекин шунга муносиб бўляпмизми, деган туйғу мени қийнайди. Ота-боболаримиз қийин шароитларда, меҳнат-машаққат билан қандай буюк ишларни амалга оширган. Жаҳид боболаримизни ҳам бекорга қатағон қилишмаган. Чунки билишардики, илм, ғурур, давлатчилик бизнинг қонимизда бор. Бу ерда ҳамма буюк алломаларимизнинг овози эшитилиб туради”, деган сўзлари Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлашга тайёргарлик кўраётган кунлар арафасида айтилгани билан ҳам қадрлидир.

Ўзбекистонимизнинг маърифий қўрғонлари мустақам ва устувор бўлмоғи учун бизнинг билим ва маърифатимиз, фарзандларимизга бераётган таълим ва тарбиямиз емирилмас бўлмоғи керак. Шу пайтга қадар бутун дунё бизнинг боболаримизнинг илми билан мақтанди-ю, номларини айтмади. Ўзимиз бўлсак, улуғ аждодларимизнинг ному насаблари билан фахрлансак-да, уларнинг илмларию маърифатларидан беҳабар қолдик. Ўз илму маърифатимизни англамоқ замони етди, азиз элдошлар!

*Инсонийлик деган қадим зироатлар,
Орият ҳам ориятга риоятлар,
Шунда унган, айтсин кўҳна ривоятлар,*

*Етмиш пуштим тиклаб кетган иморатлар,
Тарбиятнинг биносини қурғон ерим.
Боболардан мерос меҳру шафқатимсан,
Қатлам-қатлам илму ҳадис, ҳикматимсан,
Матонатдан бино бўлган давлатимсан,
Ғуруримсан, орим, шаъну шавкатимсан,
Дунё юзин шараф-шонга бурғон ерим.*

ВАТАННИ СЕВИШ КЕРАК

Илоҳий куч

Остона – муқаддас, деймиз. Яқинлашганда ўннга, сўлга қараймиз, секинлаймиз. Бир лаҳза оҳиста тўхтаб, кўнглимиз ёришиб, ичкарига қадам ташлаймиз.

Ватан остонадан бошланади. Балки она сийнаси-дан гўдак оғзига тушган бир томчи сутдан, илк бор тил чиққан маҳал айтиладиган она деган муқаддас сўздан ибтидо олар у...

Президентимиз бундан икки йил муқаддам, таъбир жоиз бўлса, “Ижодкорлар курултойи”да Ватан қадри-қимматини бадиий сўз воситасида ифода этишнинг нақадар улкан аҳамиятига ишора қилиб, шундай деган эдилар: **“Адабиёт ва санъатнинг нақадар қудратли кучга эга экани ҳақида сиздек зукко инсонлар ҳузурида сўз юритишга, очиғини айтсам, мен бироз тортинаман. Лекин мана шундай буюк, илоҳий кучдан биз мамлакатимиз, эл-юртимиз равнақи йўлида оқилона ва самарали фойдаланяп-мизми? Ёки улуғ адибимиз Абдулла Қаҳҳор айтганидек, атомнинг кучини ўтин ёришга сарфляп-мизми?”**

Дарҳақиқат, адабиёт – илоҳий куч. Назм султони Алишер Навоий замонидан бугунгача, эртага ва ундан кейин бебаҳо мазмун-моҳиятини асло йўқотмайди.

Мозийга бир қур назар ташласак, улуғ шоирларимиз ижоди гуллаб-яшнаб, юксак чўққиларга кўтарилгани ўша давр элу юрт раҳбари, сўнг жамиятнинг хайрихоҳлиги туфайли юз берганлигини кўрамиз.

Ғайб чериги мададкор бўлса...

Ҳазрат Алишер Навоий бобомизнинг суюкли устозларидан Мавлоно Лутфий салтанат соҳибини “сиёсат эгаси” дебон таърифларкан, “ўкинмагил, ғам емагил-ким, ранжу машаққатлар ортда қолиб, қаддимиз баланд, юзимиз ёруғ, орзу-ниятларга эришган ҳолда “Кўргайбиз ўзимизни Хуросон орасинда” дея гўёки келажак авлодлар ва замонларга ҳам лутф, ҳам башорат қилгандай бўладилар. “Малик ул калом” бобокалонимиз табиийки, ўз бобо каломларини якка – қаровсиз ва муҳофазасиз қолдирмайин, “Чун Сизга мададкордурур ғайб чериги” дея, бу давлат, бу салтанатнинг Яратган томонидан буюрилганини, мамлакат ва унинг эгаси Оллоҳнинг ҳифзу ҳимоясида эканини алоҳида таъкидлаб ўтадилар.

Бугунги дунё, бугунги давру замонга қайтиб айтадиган бўлсак, оламнинг манаман деган сиёсатдонларию газета-журналлари, ахборот каналлари билан ижтимоий тармоқларининг она Ўзбекистонимиз ҳақида, давлатимиз раҳбари юргизаётган янгича сиёсат, мамлакатда қачаётган кенг қамровли ўзгариш ва бунёдкорликларга бераётган баҳоси, таърифу тавсифларидан қалблар ҳаяжонга тушади, беихтиёр жисму жон орзиқади, қалқийди, балқийди:

“Ўзбекистон – Марказий Осиёнинг уриб турган улкан, уйғоқ юраги.”

Бедорлик бизга хос, азал-азалдан қалби ҳам, қони ҳам уйғоқ халқимизга хос.

Мамлакатда кечаётган жараёнлар, ўзгариш ва янгиланишлар осонликча бўлмаётганини дўстлари-

миз ҳам, душманларимиз ҳам билиб, кўриб турибдилар. Аммо биз фақатгина бировлар кўрсин, билсин учунгина қилмаяпмиз бу ишларни. Ватан равнақи, халқ ва миллат тараққиёти йўлида амалга оширилаётган ислоҳотлар бировлар учун қилинмайди-да ахир. Бунга Президентимизнинг ШАХС сифатидаги қизғин ва беором фаолияти, халқимиз фаровонлиги, Ватанимиз ободлиги йўлида кейинги икки йилда амалга оширганимиз маҳобатли ўзгаришлар гувоҳлик бериб турибди. Биз улуғ боболаримиз айтганидай, янги давр ва янги замон қасрини бунёд қилмоқдамиз. Миртемир домла сатрини она юртимиз миқёсига тенглаштириб “Дунё кенг, бибижон, кўзлар илғамас” дея иқтибос келтирсак ҳам тўғри бўлар, аммо азиз ва жонажон Ватанимизнинг бугунги кўрки-чиройига боқиб, ислоҳотлар самарасини кўриб оламнинг, олам аҳлининг кўзлари қамашаётгани ҳам бор гурун.

Президентнинг орзу-нияти, юргизилаётган сиёсатдан кўзланган мақсад-муддао: Халқни, Ватанни обод кўриш, энг тараққий этган мамлакатлар билан бўйлашиш, фарзандларимиз билимли-маърифатли бўлсалар, Бухорийлар, Беруний ва Ал-Хоразмийларнинг авлодимиз ахир, токайгача боболаримизнинг оқ отига мингашиб олиб, мақтанамиз, ўзимиз ҳам дунёнинг илму фан қўрғонларини забт этиб, миллатимизнинг шаъну шарафини кўтарайлик-да деган эзгу ва олижаноб ғоялардир бу.

Маърифатсиз мулк – қуёшсиз осмондир деган эканлар Алишербек бобомизнинг яна бир олийшаън устозлари Амир Хусрав Деҳлавий ҳазратлари. Мамлакатимизда мана шу маърифат офтоби мангу чарақлаб нур сочиб турмоғи учун, фарзандларимизнинг маънавий-маърифий камолоти йўлида барча ҳуқуқий-қонуний ва амалий имкониятлар кенг ва мўл яратилаяпти-

ки, бу борада ва яна бир қанча қулайликлару шарт-шароитларга ҳавас қилмай иложимиз йўқ.

“Уйғонинглар!.. Эртага кеч бўлади! Уйғонайлик!..”

Жаҳолат ҳар лаҳза, ҳар соатда хуруж қилаётган, таҳдид солаётган сертахлика оламда Президентнинг миллат аҳлига қарата айтган бу ташвишли даъватининг мазмун-моҳиятида ҳам ёшларимизни билимли, маърифатли қилишдек умуммиллий масала уйғоқ юрак мисол гупуриб турибди.

“Бугунги раҳбарлар пок бўлса, ҳалол бўлса – кўп нарса ўзгаради. Порахўрлик иллати – миллатни емиради...”

Қиличдай кескир ва кескин бу иқтибослар янгича сиёсат, янгича давлатчилигимиз бунёдкори бўлмиш Президентимизнинг шунчаки айтган сўзлари эмас – улар замирида халқ ва миллат поклиги, фарзандлар келажагию ватан тақдири билан боғлиқ жиддий ўй ва изтироблар силқиб, зирқираб турибди. Худди шу нуқтада Навоий бобомиз маълум ва машҳур байтлари билан давлат кўрган буюк донишманд мисол бугунги сиёсатни қўллаб-қувватлаб тургандай туюлади:

*То ҳирсу ҳавас хирмани барбод ўлмас,
...Эл шод ўлмас, мамлакат обод ўлмас.*

Давлат раҳбари жаҳондаги мураккаб вазиятда тўғри сиёсат юргизиш – энг мураккаб вазифа, дея таъкидлар экан, “халқимиз бир йил олдинги халқ эмас, ўзгарган, жудаям ўзгарган”, деган қатъий хулоса билан дунёқараши тамомила янгиланган, ҳаётга, эртанги кунга ишончи қатъийлашган одамларимизга энди ёлғон гапириб бўлмаслигини, халқ билан вақт олий ҳакамлар каби ҳаммасини кўриб, чиғириқдан ўтказиб турганига алоҳида урғу беради. Бугун очиқ-ойдик си-

ёсат юргизилаётган экан, демак ўзини шу халқ, шу Ватаннинг фарзанди деб билган ҳар бир элдошимиз ўз бурчи-вазифасини сидқидилдан ҳис қилиб, жонажон Ўзбекистонимиз равнақи йўлида виждонан яшамоғи, меҳнат қилмоғи шарт ва зарур. “Оғзакидан “беш” олиб юрган, яъни ҳамма нарса оғизда ва қоғозда “бажарилган” ёлғон замонлар ном-нишонсиз кетди. Қанча ёлғон, қанча сохтакорликлару Ватан, халқ шаънига қилинган нонкўрлик ва фирромликлар юзага қалқиб, эл-улуснинг кўзи ўнгида ошкор бўлди. Одамлар, катта кичик, ёшу қари элдошларимиз комил ишонч билан амин бўлдиларки, демак орқага энди йўл йўқ, сиёсат очиқ-ошкора олиб борилаяптими, юрт эгаси кечани кеча, кундузни кундуз демай жон куйдираяптими, демак бундан буён халққа, она Ватанга нисбатан қаллобликка, хиёнат ва нонкўрликка мутлақо йўл қўйиб бўлмайди! Устозлар ҳикматига таяниб айтадиган бўлсак, “лайлак ҳайдаб юрганимиз” ёлғон тузумлару тизимларнинг куни аллақачон битди. Устозимиз алам билан айтган дардли-армонли бир ҳолат ҳеч эсимиздан чиқмайди: “Вилоят ҳокими билан кўришиб ўн-ўн беш сония гаплашишдан кўра, аллақачон Рим Папаси билан кўришиб чиққан бўлардим.” Бу гаплар – ўша ёлғон замонларнинг аламли, изтиробли эсдалиги.

Бугунги даврнинг жўшқин ва қизгин манзаралари эса – халқ қабулхоналарию эл-улус билан бўлаётган очиқ мулоқотлар, ҳамма раҳбарлар – ҳоким ҳам, мутасадди шахслар барчаси халқнинг орасида, халқ эҳтиёжлари ва талабларини рўёбга чиқариш мақсадида халқ билан бирга, халқ хизматига камарбаста.

Жаҳон давлатчилик тарихида бунақаси ҳеч қачон бўлмаганини дунё сиёсатдонлари аллақачон эътироф этиб, тан берганлари ҳам барчага маълум. Шу боисдан Президентнинг **“Энг катта масала – эртанги кунга қўяётган қадамларимизга халқ ишониши керак.**

Ҳар бир бўғин ўз аравасини ўзи тортиши керак. Ҳеч ким келиб бизга ҳеч қачон ҳеч нимани қилиб бермайди!” сингари қатъий хулоса ва кўрсатмалари барчани бирдек сергак торттирди, одамларнинг иши ва ҳаётида кенг акс садо берди.

Биргина **“Жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш”** даъватининг умуммиллий ва умумбашарий миқёсдаги аҳамияти хусусида гапирадиган бўлсак, бу даъватдан кейин мамлакатимизда бошланган кенг китобхонлик ҳаракатининг амалдаги самаралари беҳад ҳайратланарли. Тўғриси айтиш керак, китоб ва китобхонлик бизнинг кундалик турмушимиз ва ҳаётимиздан чиқиб кетаёзган бир пайтда, Президент ташаббуси билан китоб ва мутолаа ўз мўътабар мақомига қайтарилиб, яшаш тарзимизнинг асосий ва муҳим шарт ва эҳтиёжига айланди. **“Китобсиз келажак йўқ”** сўзларининг мазмун-моҳиятида ҳам айнан ана шу ҳаёт ва мамот масаласи назарда тутилган.

Меҳрпарварлик илми

Ўтган неча-неча асрлар қўлига қалам олиб, сўз гавҳарларини тизгувчилар қашшоқликда, хору зорликда нола чекиб, дунёдан армон билан ўтганлари тарих зарварақларига битилгани барчага маълум.

Яқин-яқинларгача гарчанд ижодкорларимиз, мустақилликнинг илк кунидан бошлаб пешқадам сафларда собит турган бўлсалар-да, кўкракларига гоҳ нишонлар тақилса-да, имкониятлар торлигиданми, ё бошқа сабабларданми **“Ҳолинг не кечди, биродар, аҳволинг қалай, соғлиғинг дурустми, рўзғоринг бутми?”** деб сўрагувчи йўқ эди. Аксинча, **“нега сен... нега..?”**, деган саноксиз саволлар, ижод аҳлига нисбатан безакли қоғозларга ўралган ошкор-ноошкор норозиликлар ўрмалаб юрарди.

Аслида, ҳар бир инсон зоти меҳрга зор. Меҳр кўрса, қалби жўш уради, ҳаётдан рози бўлади, “жонини жаббор”га бериб меҳнат қилади. Ўша тарихий учрашувда, давлатимиз раҳбари меҳр-оқибат, эътибор, ҳурмату иззат дарвозасини очиб берди. Назм ва наср фидойиларининг агар адабиётимиз сарчашмасини Мавлоно Лутфий ва ҳазрат Алишер Навоийдан юз очган десак, салкам етти аср давомида бирга йиғилиб маслаҳат соладиган, ўзаро ўрганиб, шогирдларни жамлаб, буюк манзилларни кўзлаб, орзу умидлар қиладиган бирор-бир бино пешонасига битилмаганди. Кейинчалик, аниқроғи 70 йиллар муқаддам муваққат ижара уй тегди, кўча-кўч балосига йўлиқди уюшма.

Президент айтдилар: **“...Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ташкил топганига 70 йил тўлганига қарамасдан, ҳозиргача ўз биносига эга бўлмасдан, ижара биноларда фаолият кўрсатиб келаётган эди. Шунини ҳисобга олиб, Адиблар хиёбони ҳудудида Уюшма учун алоҳида бино қуриляпти”.**

Яна айтдилар: **“...Ёзувчилар уюшмаси аъзолари учун имтиёзли ипотека кредити асосида 2 та кўп қаватли уй барпо этиш, шу тариқа ушбу ҳудудни том маънода адиблар масканига айлантириш кўзда тутилмоқда”.**

Алоҳида таъкидладилар: **“...Зомин ва Паркент туманларининг сўлим ва хушманзара, илҳомбахш ҳудудларида ижодкор зиёлиларимиз учун замонавий ижод уйлари – коттежлар қурилиши режалаштирилмоқда”.**

Ҳозир воқеликнинг таърифини сўз билан ифодалаш осон эмас. Авваламбор, кексаю ёш ижодкорларимизнинг нафосатнинг олиймақом манзилдан қадами узилмайди. Аллақачон халқаро тадбирлар уюштиришга муваффақ бўлдик. Ҳар куни янги китоб тақдироти, ҳар куни маърифат-маънавиятнинг қалб шодиёна-

ри асло тўхтамасдан давом этмоқда. Эрта-индин бунёд этилаётган шинам ва кўркам уй-жойларга шоиру адибларимиз оилалари билан кўчиб ўтишади.

Бу эътибор, бу марҳамат, бу юксак хурмату иззатни кўриш бизга насиб этди. Энди бедорликни шиор этмоқ, шунга риоя қилмоқ пайти етди. Бундан буёғига адабиётга ўтин ёриш учун эмас, инсон руҳиятининг ноёб кечинмалари ҳақида, элу юртнинг равнақига, юртдошларимизнинг ички оламларини – миллий юксалиш дунёсига туташтирадиган асарларни ёзмоғимиз ҳам фарз, ҳам қарз.

Одатда, биз у ишни қилдик, буни қойиллатдик, деган мазмунда ҳисоботларни тиқиштириб мақтаниб қўйиш қонимизда бор. Тўғриси, мақтанишимизга ҳали эрта. Зотан, уюшмамиз амалга оширган ишлари ўзига яраша кўп ҳамда салмоқли эса-да, халқимиз орасида юриб, ўй-ташвишларидан воқифликда, ҳамнафасу ҳамдардликда орзу-армонларини ёрқин бадиий услубларда очиб беролганимизча йўқ.

Сув келтирган элда азиз, меҳр улашган-чи...?

*Сув келтирган элда азиз,
Сув келтиргай мард киши.
Ўз халқини рози қилмоқ
Матонатли мард иши.*

Бойсунда, Мўйноқда, Манасда – умуман, юрти-мизнинг юзлаб қишлоқларига шарқираган тоза сув келди. Обиҳаёт – ўз номи билан тириклик манбаи, унинг хос воситаси. Сув – ҳаловат, нон – ризқу барака, уй-жой – бошпана, инсон оройиши. Шу уч сўзда ризолик акс этади. Шулардан етишмовчилик келса, умрни умр демак андак душвор. Қарангки,

бир ерда боши осмонга теккан тоғлар оралаб, бошқа ерда қақраган биёбондан, яна бир манзилга тақир, қотиб кетган ерлардан қувурлар тортиб келишнинг ўзи не машаққат, не заҳмат?! Аммо меҳр кўрсатилса, халққа елка тутиб, жонига оро берилса, шарафли меҳнатнинг натижаси эл дуоси, чексиз қувонч, шодиёна, бемисл ташаккуру миннатдорликлардан ажру савоблар топади... Эскилар айтадилар: дарё бошида турган оқилу доно, силайи раҳму эъзоз, ҳамрозу ҳамдардлик соҳиби бўлса, умринг яхши замонда роҳату фароғатда ўтади.

Не бахтки, давлатимиз раҳбари меҳрини, эъзозини, эътиборини ҳеч кимдан дариг тутмайди. Барчага баробар. Кўп миллатли халқимизнинг ҳар бирига назари баланд, эҳтироми юксак. Оммавий ахборот воситаларида кенг ёритилган Бўстон мўъжизасини олайлик. Болаларга алоҳида, ўсмир ўғил- қизларга бошқача, ёшларга қиёси йўқ, ўрта ёшлиларга ва кексаларга айрича эзгу муносабатлардан таркиб топган маъмур ва маънавий чарағон манзилнинг бунёд этилиши кишини ҳайратга солади. Унинг мағзида ҳам сув – тириклик, нон – ризку барака, уй-жой – инсон оройиши акс этиши баробарида ҳам жисм, ҳам руҳ тарбиясининг уйғунлигига мос тарзда Зухро юлдузидек китоб қадаб қўйилди.

Шу ўринда, мамлакатимиз шаҳар ва қишлоқлари бўйлаб йўлга чиққан китоб ва маърифат карвонлари, кутубхоналар ва китоб марказларию китоб дўконларининг қаторасига очилиши, бу масалага Президентнинг ўзи жиддий эътибор бераётганининг самараси ўлароқ, китобхонлик она диёримиз бўйлаб кенг тарқалаётгани, китобхон оила, китобхон маҳалла, мактаблар сони ва сифати ортиб-кўпайиб бораётгани кўпчиликка, айниқса, ота-оналар, устозу мураббийлар, муаллимларга олам-олам қувонч бахш этаётганини таъкидламоқчимиз.

Бўка туманидаги 27-умумтаълим мактабининг 5-синф ўқувчиси Фазилат Ёқубованинг “Беш ташаббус” ҳақидаги самимий, сидқидилдан ўқиб берган шеъри ҳаммани, айниқса, давлат раҳбарининг ҳайрат ва эътирофига сазовор бўлди. Президент бу истеъдодли қизимизни **“Янги давру замонларнинг ширин меваси”** дея бошини силади, унинг отасига совға сифатида енгил автомашина тухфа этди. Ота-онасига, муаллимларига раҳматлар айтиб, ота уйида “Фазилат” номли кутубхона очиб беришга кўрсатма берди. Мурғак қалбида она Ватанимизга чексиз садоқат ва муҳаббат туйғулари жўш уриб турган ёшларимизнинг ёрқин вакилларида бири Зилола Шомуродова бўлса, Тошкент вилояти, Зангиота туманидаги 35-мактабнинг 5-синфида аъло баҳолар билан ўқиш билан бирга, тенгдошлари орасида хулқи ва иқтидори билан ажралиб туради. У “Ёш китобхон” кўрик-танловининг туман босқичида ғолиб бўлиб, вилоят босқичига йўлланма олган. Ана шу мусичадай қизгина қалб амри ва юрак меҳри билан ёзилган “Жаннат юртим султони” шеърини ёзиб, Юртбошимизга бағишлади ва мазкур шеър ҳамда ўзининг самимий тилаклари акс этган мактубни йўлади. Чинакам ватанпарварлик, юрт тақдирига дахлдорлик туйғулари билан суғорилган ушбу хат эътиборсиз қолмади. Президентимиздан Зилола Шомуродовага жавоб хати келганию, ушбу мактубни тантанали топшириш маросими Нурафшон шаҳридаги янги бунёд этилган “Ёшлар маркази”га йиғилганлар – кенг жамоатчилик вакиллари, шоира қизимизнинг синфдош дўстлари, оила аъзоларию устозлари ва тенгдошлари учун чинакам ҳавас ҳамда сурур байрамга айланиб кетганини алоҳида айтиб ўтмоқ лозим. Қанча ёш ўғил-қизларимиз қалбида ҳавас ва янги орзу-умидлар уйғотган бундай серҳаяжон анжуманлар тарбиявий ва ибратли жиҳатлари билан катта аҳами-

ятга эга. Давлатимиз раҳбарининг фурсат топиб бир иқтидорли қизимизнинг дил изҳорига жавоб мактуби билан совға-саломлар йўллаганлари оталарча ғамхўрликнинг, бирор-бир истеъдод эътиборсиз қолиб кетмаслигинининг ҳавас қилса, ифтихор этса, арзийдиган олиймақом тимсолидир. Дарвоқе, китобхонликка оид яна бир яхшиликни аён этсак, айна муддао бўлур эди. Биз, ижод аҳли китобхонликнинг халқимиз орасида устуворлик касб этишини таъминлаш йўлидаги эзгу ишларнинг фаол ва самимий тарғиботчиси сифатида ҳар томонлама қўллаб-қувватланяпмиз. Аслида, бу ҳам меҳрнинг бир кўриниши, тажаллисидир.

Ижодкорларимизни ларзага солган, уларда олижанобликнинг энг беназири – маломатсиз эзгуликнинг яна бир энг олий намунаси хусусида бир-икки сония тўхталсак. Адашган, гумроҳ оила саркорларининг измига бўйсиниб ваҳший уруш комида хору зорликка мубтало бўлган 156 нафар оналару болаларнинг минг хавфу хатарларга қарамай, она ватанимизга қайтарилиши воқеоти одамийликнинг, аждодларимиздан мерос саховату оқибатнинг, такрор айтамыз, юксак меҳрнинг тасдиғи сифатида жаҳон айвонида кенг овоза бўлди.

Мушоҳадаларимиз ўртасида “сув келтирган элда азиз” жумласининг давомини ёзиб қўйиш фурсати келди чоғи. Дарҳақиқат “сув келтирган элда азиз, сув улашган эса улуғларнинг улуғидир”.

Бедорлик мезони

Фаолиятимизни элақдан ўтказар эканмиз, бундан 22 йил аввал Президентимиз Жиззах вилоятига ҳоким бўлган кезлари устозимиз Абдулла Ориповни чорлаб, Зоминнинг жаннатмонанд “Ўриклисой” дам олиш масканида ёш ижодкорларнинг 1-республика

миқёсидаги семинарини ташкил этиб берганини фахр билан ёдга оламиз.

Ўшанда улкан ниятлар билан ҳаяжонга тўлиб-тошиб айтгандилар: **Ёш ижодкорларнинг мустақил Ватан адабиётига Жиззах диёридан қўяётган қадамлари қутлуғ бўлсин!**

Зомин семинари бу йил ҳар йилгидан ҳам жўшқинроқ ва баландроқ руҳда ўтганини алоҳида қайд этсак, хато бўлмас. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан куриб, фойдаланишга топширилган кўркам ва ҳашаматли Зомин санаторийси (коттежлардан-да, юз маротаба аъло), унинг амфитеатрию чиройли оромбахш заллари, хоналари деярли тўлиғича устоз адибларимизу ёшларимизнинг завқу шавқлари ва истеъдодларини бор бўй-басти билан намойиш этишлари учун беминнат хизмат қилишга бағрини очди. Шеъррий илҳомлари Ўриклисой жилғаларидек шарқироқ, завқ ва ҳаяжонлари Зомин тоғлари янглиғ юксак бу ўғил-қизларимиз орасида яқин келажакнинг Ҳамид Олимжонларию Зулфиялари етишиб чиқмоғига уларнинг ёрқин истеъдодлари гувоҳлик бергандай гўё.

Замон шитоби тез. Шоирларимиз деҳқон-ғаллакорларнинг шижоатли меҳнатини тараннум этишга улгуриб-улгурмайин, мамлакат ёзнинг саратон палласига юз тутди. Далаларга борайлик, дея шоирларимиз Сирдарё далалари томон йўл олишди. Ғўзалар гуркираб ўсаётган пайкалларда Минҳожиддин Мирзо, Нодир Жонузоқ, Носиржон Жўраев, Ахтамқул Карим, Жўрабек Жаҳон сингари ижодкорлар деҳқонларимизнинг оғир ва шарафли меҳнатини мадҳ этиб ёзган, эгатлардай равон ва ғўзал шеърлари хурматли фермерларимизга айни чилла пайтида назмий елпиғичлар мисол ором бағишлаганига ишонамиз.

Тошкентга келсак, таниқли шоиримиз Саъдулла Ҳакимнинг “Юрт ўғлони” тўплами, Ўзбекистон халқ

ёзувчиси Эркин Аъзамнинг “Ёзувчининг боғи” ҳикоялар китоби нашрдан чиқибди. Рустам Мусурмон Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Иброҳим Юсуповнинг “Чўл армонлари”, “Бу ер ҳали зўр бўлади” дostonларини қойилмақом қилиб, ўзбекчага ўгириб қўйибди. Ихчам китоблар туркумида беҳаловат шоирларимиз Ўткир Раҳматнинг “Тамаддун дарёси”, Абдували Қутбиддиннинг “Биз – барчамиз, биз – ҳаммамиз” шеърий тўпламлари, азим шоиримиз Азим Суюннинг шаҳримиздаги бунёдкорликларга бағишлаб ёзган “Тошкент-Сити” достони, “Беш ташаббус – беш қоя” шеъри билан кўпчилик мухлислар олқишига сазовар бўлган беором адибимиз Абусаид Кўчимовнинг, Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азимнинг “Адиб ва жамият” рукнидаги китоблари ва яна бир қанча асарлару қўлёзмалар нашрга тайёрланаётганини кўриб, қувониб кетдик.

Бу янгиликларни эшитиб:

– Сирдарёнинг пахта пайкаларида сувчилар ухласдан кечаси билан эгатларга сув тараб юрибди, элнинг шоиру ёзувчилари ухласа, бедорликни ихтиёр этмаса, уят бўлар, – дея донишмандона лутф қилди арбоб акалардан бири.

– Дуруст гап. Тўғри лутф. Қўшилмасдан иложимиз йўқ, – деди унга жавобан газета бош муҳаррири.

Бедорлик, уйғоқлик, айниқса, қалам аҳлининг қалб шиорига айланмоғи керак. Бўлмаса шоирлик нечун, қалам ва қоғоз сарфламоқ, вақтни бекорга харжламоқ нечун?..

“Ватанни севиш керак! Ватанни севган одам хато қилиши мумкин, лекин ҳеч қачон хиёнат қилмайди!..”

“Худудлар ободлиги – менинг ободлигим.”

Давлат раҳбарининг сўзлари – беором ва беҳаловат қалбнинг Бедор ва уйғоқлигидан далолат беради.

Навой бободан мадад сўрайдиган бўлсак, у табаррук зот “Ҳайрат ул-аброр” дostonларида бундоқ деган эканлар: “Шаҳки иш адл ила бунёд этар, адл бузук мулкни обод этар.”

Ҳазрат Алишер Навоийнинг суюкли устозларидан Мавлоно Лутфий салтанат соҳибини “сиёсат эгаси” дебон таърифларкан, “ўкинмагил, ғам емагилким, ранжу машаққатлар ортда қолиб, қаддимиз баланд, юзимиз ёруғ, орзу-ниятларга эришган ҳолда “Кўргайбиз ўзимизни Хуросон орасинда”, дея гўёки келажак авлодлар ва замонларга ҳам лутф, ҳам башорат қилгандай бўладилар. Англашиладики, энди улар биз билан ёнма-ён. Чунки инсон қадри улуғланган, шарафланган юртда ҳамиша мўъжизалар юз бераверади. Ота-она аждодларимиз руҳи шодлигидан она заминимизга ажиб сокинлик тўшалади, руҳимиз енгил, парвозимиз тобора баландлашиб бераверади. Одамларнинг ҳаётдан мамнунлиги кун сайин кўнгилларидан илиқ эпкиндай таралиб, юзу кўзларга урилади. Ишонч ёғдулари пойтахтимиздан мамлакатимиз бўйлаб камалаксимон рангларда ёйилгани-ёйилган. Ошириб юбординлар, деманг, биз айтганларимизни ҳақиқат деб биламиз ва асло сўзимиздан қайтмаймиз.

Мамлакатда бирор-бир
сиз бормаган гўша йўқ,
Бедор, беором ҳар қалб,
дейсиз миллат кўркидир.
Ватанни севиш керак,
бундан оғир тўша йўқ,
Матонат юкидир бу,
Садоқатнинг юкидир.

Юртни юрт қилганларнинг,
Изсиз кетмас қалб кўри.

Буюк уммонлар қолгай
дарёдай буюклардан,
Халқу Ватан тақдири,
Келажакнинг тақдири,
Яратган томонидан
Зиммангизга юкланган.

Юкинг ерда қолмагай
Она юрт, ота макон.
Дилбандлар ҳам улғайиб,
Соҳиби даврон бўлгай.
Эл бошига кўтаргай
Улуғларин ҳар қачон,
Давлатинг пойдор шаъну
шавкатинг жаҳон бўлгай.

21.07, 15.08.2019 й.

Танзила НОРБОЕВА,
*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис
Сенати раиси*

ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ - ЭНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТ

Давлатимиз раҳбарининг БМТнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича кенгаши йиғилишидаги нутқини диққат билан тингладик. Айтиш керакки, мазкур кенгаш БМТ тизимида дунё бўйлаб инсон ҳуқуқлари ҳимоясини таъминлашга қаратилган энг нуфузли органлардан биридир. Кенгашга 47 та давлат аъзо. Кенгаш аъзолари уч йил муддатга яширин овоз бериш йўли билан сайланади.

Ўтган йилда Ўзбекистон 2021-2023 йилларга ушбу тузилма аъзоси этиб илк бор сайлангани мамлакатимизда кейинги йилларда инсон ҳуқуқларини таъминлаш борасидаги ҳаётбахш ислохотларнинг муҳим эътирофи бўлди. Зеро, Ўзбекистон инсон ҳуқуқлари бўйича 80 дан ортиқ халқаро ҳужжатга, жумладан, БМТнинг 6 та асосий шартномаси ва 4 та факультатив протоколига қўшилган.

Давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 22 июнда қабул қилинган фармони асосида Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикасининг Миллий стратегияси ва уни амалга ошириш бўйича “йўл харитаси” тасдиқланди.

Мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, сўз эркинлигини таъминлаш борасида муҳим чора-тадбирлар кўрилмоқда.

Масалан, жиноят содир этган шахсларни афв этиш бўйича охириги йилларда 13 та фармон қабул қилиниб,

4 мингдан зиёд шахс жазони ўташ жойидан озод қилинди. Озодликдан маҳрум этилган шахсларга пенсия ва ижтимоий суғурта тўлаш тартиби биринчи марта амалиётга киритилди. Жаслик қўрғонидаги жазони ижро этиш колониясининг ёпилгани юртимиздаги инсонпарварлик сиёсатининг янада ёрқин ифодаси бўлди.

Сўнгги уч йилда 19 мингдан ортиқ, шунингдек, бир вақтнинг ўзида 1995 йилгача Ўзбекистонга келган ва шундан буён истиқомат қилаётган 50 мингга яқин юртдошимизга фуқаролик берилгани халқимиз томонидан ҳам, халқаро миқёсда ҳам катта олқишга сазовор бўлмоқда. Бундай хайрли ишлар бугунги кунда ҳам изчил давом этаётгани халқимизнинг жамиятимиздаги ислохотларга дахлдорлигини кучайтирмоқда. Юртимизда яратувчилик, бунёдкорлик, ташаббускорлик, тинчлик муҳити мустаҳкамланмоқда.

Жаҳоннинг нуфузли халқаро минбари – БМТнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича кенгаши йиғилишида давлатимиз раҳбарининг нутқ сўзлаши мамлакатимизда эришилаётган ана шундай муҳим ютуқлар халқаро ҳамжамиятнинг доимий эътиборида экани ва қизгин қўллаб-қувватланиши эътирофи, десак муболаға бўлмайди. Қолаверса, бу Президентимизнинг инсон ҳуқуқларини таъминлаш борасидаги юксак сиёсий иродасидан ҳам далолатдир.

Яна бир жиҳат – 160 дан ортиқ мамлакат президентлари, ҳукумат раҳбарлари, йирик халқаро ташкилотлар раҳбарлари иштирок этган ушбу халқаро тадбирда айнан Ўзбекистон Президентининг биринчи бўлиб сўзга чиқиши халқаро ҳамжамиятнинг давлатимиз етакчисига, халқимизга, жонажон Ўзбекистонимизга бўлган юксак ҳурмат ва эътиборининг ёрқин ифодаси бўлди. Президентимиз бу гал ҳам ўз нутқини ўзбек тилида баён этди. Бу она тилимизнинг халқа-

ро юксак минбарлардан иккинчи бор жаранг сочиши бўлди. Буни кўриб қалбимизда ғурур ва ифтихор туйғуси яна бир бора жўш урди, кўнглимиз осмон қадар юксалди.

Мазкур анжуманда давлатимиз раҳбари инсон ҳуқуқлари соҳасида энг долзарб бўлган муҳим масалаларга тўхталиб ўтди ва қатор ташаббусларни илгари сурди.

Биринчи масала – Ўзбекистон Барқарор ривожланиш мақсадларига эришишнинг қатъий тарафдоридир. Мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ислохотлар, халқаро майдонларда илгари сурилаётган таклиф ва ташаббуслар Барқарор ривожланиш мақсадларининг “Ҳеч кимни эътибордан четда қолдирмаслик” тамойили билан ҳамоҳангдир.

Президентимизнинг 75-сессияда Барқарор ривожланиш мақсадларига эришиш ва инсон ҳуқуқларини таъминлашда парламентлар ролини ошириш тўғрисида БМТ Бош Ассамблеясининг махсус резолюциясини қабул қилиш тўғрисидаги таклифи Ўзбекистоннинг глобал ва минтақавий кун тартибини шакллантиришда фаол иштирокчига айланиб бораётганидан далолатдир.

Давлатимиз раҳбари Барқарор ривожланиш мақсадларига эришишда парламентнинг роли ҳақида доимий равишда таъкидлаб келади. Жумладан, Сенатнинг биринчи мажлисидаги нутқида ҳам Барқарор ривожланиш мақсадларини бажариш бўйича тасдиқланган индикаторларга эришилиши устидан Сенат доимий мониторинг олиб бориши мақсадга мувофиқлиги юзасидан тегишли таклифлар берган эди. Шу боис, барқарор ривожланиш соҳасидаги миллий мақсад ва вазифаларнинг изчил амалга оширилиши устидан доимий назорат юритиш мақсадида парламент комиссияси ташкил этилди.

Комиссия аъзолари иштирокида Ўзбекистоннинг Барқарор ривожланиш мақсадларини амалга оширишга доир биринчи ихтиёрий миллий шарҳи лойиҳаси ишлаб чиқилди ва мамлакатимиз илк маротаба барқарор ривожланиш бўйича олий даражадаги сиёсий форумга ушбу шарҳни тақдим этган 49 та давлат сафидан жой олди.

Шунингдек, барқарор ривожланиш соҳасидаги озиқ-овқат хавфсизлигини мустаҳкамлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш ҳамда гендер тенгликни таъминлаш ва хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш юзасидан республиканинг 7 та ҳудудида ўрганишлар ўтказилди. Шу ўрганиш доирасида 3 та миллий мақсад, унинг 30 та вазифаси ҳамда 55 та индикатор камраб олинди. Ўрганиш натижалари парламент комиссияси мажлисида муҳокама қилиниб, ҳукумат олдига аниқ вазифалар қўйилди. Бу ишларнинг мантикий давоми сифатида жорий йилда Бухоро шаҳрида “Барқарор ривожланиш мақсадларига эришишда парламентлараро глобал ҳамкорлик” мавзuida халқаро форум ўтказилиши режалаштирилмоқда.

Барқарор ривожланишга эришиш мақсадида мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар халқаро рейтинг агентликлари томонидан ҳам муносиб баҳолаб келинмоқда. Хусусан, Бертельсман жамғармасининг 2020 йилги ҳисоботида Ўзбекистон Барқарор ривожланиш мақсадлари кўрсаткичларига эришиш бўйича 193 та мамлакат орасида 66-ўринни эгаллаган. Бундай натижага эришиш самараси сифатида камбағал аҳоли улушининг 2015 йилдаги 13 фоиздан 2018 йилда 11 фоизгача камайгани, болаларни мактабгача таълим билан қамров даражаси 2017 йилдаги 28 фоиздан 2019 йилда 52 фоизга ошгани эътироф этилган.

Иккинчи масала гендер сиёсати тааллуқли бўлиб, бу борада мамлакатимизда мустаҳкам ҳуқуқий

асослар яратилди. Барча соҳаларда хотин-қизлар манфаатларини таъминлаш йўналишидаги ишларимиз халқаро миқёсда муносиб тан олинмоқда. Мисол учун, Халқаро парламентлараро ассамблея бош котиби Мартин Чунгонг Ўзбекистон тажрибаси бошқа давлатлар учун намуна бўлишини таъкидлади. 2021 йилда Марказий Осиё мамлакатларининг етакчи аёллари мулоқотига раислик қилиш Ўзбекистонга топширилишини ҳам мамлакатимизда гендер сиёсати тўғри йўналишлар асосида юритилаётганидан далолат беради.

Учинчи масала – Президентимиз ўз нутқида ёшлар масаласига алоҳида тўхталди. Жорий йилнинг “Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йили” деб эълон қилиниши бежиз эмас. Болалар омбудсмани институти фаолияти янада такомиллаштирилиб, ҳозирги кунда бу борада қонун ҳам ишлаб чиқилмоқда.

Президентимиз БМТ Бош Ассамблеяси 72-сессиясида Ёшлар ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияни қабул қилиш таклифини илгари сурган эди. Бугунги чиқишда эса Ёшлар ҳуқуқлари бўйича махсус маърузачи институтини таъсис этиш таклифини билдирди. Бу орқали ёшлар масалаларини БМТнинг юқори минбарларида доимий равишда муҳокама қилиб бориш имконияти яратилади.

Тўртинчи масала – коррупцияга қарши курашиш долзарб экани қайд этилди. Давлатимиз раҳбарининг 2020 йил 29 июндаги фармони билан ташкил этилган Ўзбекистон Республикаси Коррупцияга қарши курашиш агентлиги ва Ўзбекистон Республикаси коррупцияга қарши курашиш миллий кенгаши бу йўналишда катта қадам бўлгани ҳамда бугунги кунда бу тузилмалар томонидан бир қатор ишлар амалга оширилаётгани алоҳида таъкидлаб ўтилди. Миллий кенгаш иш ре-

жасига мувофиқ, коррупцияга қарши курашиш бўйича турли йўналишларда аниқ чора-тадбирлар белгиланди, бир қатор мутасадди идоралар раҳбарларининг ахборотлари эшитилди. Сингапур, Жанубий Корея ва Словениянинг коррупцияга қарши курашиш соҳасида фаолият юритаётган уч нафар етакчи экспертани Коррупцияга қарши курашиш агентлигига маслаҳатчи сифатида жалб этиш бўйича келишувга эришилди.

Коррупцияга қарши курашиш тизими самарадорлигига эришиш, мамлакатнинг халқаро майдондаги ижобий обрў-эътиборини ошириш мақсадида соғлиқни сақлаш, қурилиш, олий ва ўрта махсус таълим ва давлат харидлари соҳаларида “Коррупциясиз соҳа” лойиҳасини амалга ошириш учун ишчи гуруҳлар тuzилиб, уларнинг таркиби тасдиқланди ҳамда вазифалари белгилаб олинди.

Коррупциянинг мавжуд ҳолатини ўрганувчи халқаро ташкилот – Transparency International 2019 йилда эълон қилган индексда Ўзбекистон 180 та давлат орасида 153-ўринни эгаллаган бўлса, 2020 йилда 7 поғона кўтарилиб, 146-ўридан жой олди. Коррупцияга қарши курашиш халқаро стандартларини Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига имплементация қилишни давом эттириш бўйича “йўл харитаси” тасдиқланди.

Коррупцияга қарши курашиш ҳар бир фуқаронинг, барчамизнинг бирдек вазифамиз экан, бу борада жамоатчилик роли муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун бу йўналишдаги дастурларни амалга оширишда фаол иштирок этиш мақсадида агентлик ҳузурида Жамоатчилик кенгаши ташкил этилди.

Кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш учун ўтказиладиган танловларни интернет тармоғида мажбурий равишда онлайн трансляция учун алоҳида хоналар ажратиш ва жиҳозлаш чора-тадбирлари

кўрилмоқда. Шу билан бирга, Миллий кенгаш низоми, 2021-2025 йилларга мўлжалланган миллий стратегия ва Коррупцияга қарши курашиш бўйича 2021–2022 йилларга мўлжалланган Давлат дастури лойиҳалари ишлаб чиқилиб, муҳокама этилмоқда.

Бешинчиси – алоҳида эътиборга молик, имконияти чекланган, ногиронлиги бор фуқаролар масаласи. Президентимиз ўз чиқишида Ногиронлар ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенциянинг парламент томонидан ратификация қилиниши кутилаётганини алоҳида қайд этиб ўтди. Мамлакатимизда мазкур конвенцияни ратификация қилиш учун ҳуқуқий асослар такомиллаштирилди. Ўтган йили “Ногиронлиги бўлган шахсларнинг ҳуқуқлари тўғрисида”ги қонун қабул қилинди. 2021 йилги Давлат дастурида ҳам ушбу тоифадаги инсонларнинг ижтимоий ҳимояси йўналишида қатор чора-тадбирлар белгиланди. Ногиронликни белгилашнинг жаҳон андозаларига мос ижтимоий моделига босқичма-босқич ўтилмоқда ва, энг асосийси, бу йўналишдаги ислоҳотларимиз ортга қайтмас тус олди.

Олтинчи масала – мамлакатимизда болалар ва мажбурий меҳнат бартараф этилгани таъкидлаб ўтилди. Бу борада охириги 4 йил ичида биз мисли кўрилмаган натижаларга эришдик. Яъни юртимизда болалар ва мажбурий меҳнатга батамом чек қўйилди. Аҳолини эркин, муносиб меҳнат билан таъминлаш қишлоқ хўжалигини модернизациялаш, меҳнат соҳасига бозор иқтисодиёти ва стандартларини жорий этиш ишлари билан биргаликда олиб борилмоқда. Бу ишларимиз Халқаро меҳнат ташкилоти Бош директори Гай Райдер томонидан 2020 йилда ўтказилган халқаро мониторинг гуруҳи экспертлари томонидан эътироф этилди.

Биргина 2020 йилнинг ўзида мамлакатимизда одам савдосига ва мажбурий меҳнатга қарши кура-

шиш йўналишидаги вазифаларни тартибга солиш мақсадида 19 та норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинди. Энг асосийси, мажбурий меҳнатга барҳам бериш мақсадида Ўзбекистон қонунчилигига маъмурий жавобгарликни кучайтирувчи ҳамда жиноий жавобгарликни белгиловчи меъёрлар киритилди. Жумладан, Жиноят, Жиноят-процессуал кодексларига ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиб, болалар меҳнатига йўл қўйган шахсларга жиноий жавобгарлик белгиланди.

Бундан ташқари, хорижий давлатларда меҳнат фаолиятини амалга ошириш истагида бўлган фуқаролар учун қулай шарт-шароитлар яратиш, одам савдосидан жабрланган фуқароларимизнинг ҳуқуқлари ва уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида мавжуд қонун ҳужжатлари такомиллаштирилди.

Булардан ташқари, Президентимиз томонидан мазкур нуфузли анжуманда ҳуқуқлари бўйича таълимни кучайтириш, фуқаролиги бўлмаган шахслар сонини камайтириш, фуқаролик жамияти институтларини янада ривожлантириш, сўз эркинлигини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, судьялар мустақиллигини таъминлаш, уларнинг ишлаш механизмларини такомиллаштириш борасида бир қатор муҳим ташаббуслар илгари сурилди. Бундан ташқари, қийноқларнинг ҳар қандай кўринишига мутлақо йўл қўймаслик, Қийноқларга қарши конвенциянинг факультатив протоколини ратификация қилиш, БМТнинг қийноқлар бўйича махсус маърузачисини Ўзбекистонга таклиф этиш каби долзарб масалалар бўйича сўз юритилди.

Умуман олганда, давлатимиз раҳбарининг мазкур анжумандаги нутқида айтилган ҳар бир фикр-мулоҳаза, таклиф ва ташаббуслар нафақат юртдошларимизни, балки халқаро ҳамжамиятни ҳам тўлқинлантириб

юборгани табиий. Зеро, унда нафақат халқимизнинг, балки бутун инсониятнинг фаровон келажагига хизмат қиладиган муҳим мақсад ва вазифалар ўз ифодасини топди.

Шу боис, маърузада илгари сурилган ғоя ва ташаббуслар, мақсад-вазифаларни рўёбга чиқариш биз – парламент аъзолари, ҳукумат вакиллари, маҳаллий ҳокимликлар зиммасига улкан масъулият юклайди. Эндиликда барчамиз баҳамжиҳат бўлиб, бир ёқадан бош чиқариб, аниқ режа ва йўналишларни белгилаб олиб иш юритсак, бу борада кўзлаган мақсадларимизга албатта, эришамиз.

Иброҳим ҒАФУРОВ,

Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби

ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ТАЯНЧ КУЧЛАРИ

Узбекистон Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси – кейинги беш йилнинггина эмас, миллий истиқлол тарихининг ўттиз йиллик тажрибаларини ўзида мужассамлаштирган катта ва қамровли ҳаракат ҳужжати. Унда Ўзбекистон ва унинг кўпмиллатли халқи босиб ўтган улкан ва мураккаб йўл акс этган.

Ҳужжат навбатдаги бир йилнинг эмас, кенг ва узоқ келажак вазифаларини ҳам ўзига қамраб олган. Унда бошидан-оёқ демократик ислоҳотлар, уларнинг таянч нуқталари ҳамда ҳаракат ва ечим механизмлари батафсил кўрсатилган. Тилга олинган барча режалар, вазифалар куннинг сира кечиктириб бўлмайдиган, зудлик билан ҳал қилишни талаб қилаётган масалалардир. Бинобарин, уларни кечиктириш, уларга бе-парволик дунёдан қадам-бақадам орқада қолиб кетишга олиб келади. Бундай кечикишнинг фожиалари Ўзбекистоннинг яқин ва узоқ тарихидан бизга яхши маълум.

Демократик ислоҳотлар, бу – барчага тааллуқли ва дахлдор бўлган эркин ривожланиш дастурига эга ислоҳотлар демакдир. Мурожаатномада қайд этилган қайси соҳани олманг, тизимли тараққиёт, рақамли иқтисодиёт, инновациялар илмий-ижтимоий тил ва услубда ҳужжатларга таяниб, илмий тарзда баён этилади. Бу ҳозирги дунёга тушунарли, яқин тил ва услубдир. Дунёга ўзини тушунарли тилда кўрсатиш ҳам

катта маҳорат, ҳам асл баёний инновация. У Вашингтонга ҳам, Москвага ҳам, Анқара, Пекин, Токиога ҳам етиб боради. Етиб бориб ҳамкорлик, ҳамдўстлик рағбатларини уйғотади ва ҳаракатга келтиради. Хужжатнинг япон ижтимоий-саноатчи онги ва қалбида акс-садо топишидан бир адабиётшунос сифатида қувонишга ҳаққим бор. Ўзбекистоннинг бу хужжатда ифодаланган интилишларини яқин қардош мамлакатлар, Афғонистону Ҳиндистон, Покистону араб мамлакатларида ҳам тушунарли бўлиши халқаро тарихий, анъанавий дўстлигимиз асоси, ўзаро фойдали алоқаларнинг негизидан, келажакнинг уфқлари умидбахш ёришиб турганидан дарақдир. Шундай тушунарли англашиш ва жондошлик бўлмаса, Ҳинд океанига қадар Шарқ мамлакатларининг темир йўлини ўтказиб бўлармиди, Каспий, Озарбайжон, Туркияларнинг газ ва нефть қувурларига уланиб, тараққиётнинг қон томирларини бино қилиб бўлармиди? Осиё – Ҳинд темир йўли-я! Кеча у фантазия эди. Бугун халқларнинг азму иродаси билан реалликка айланади! Туркманистон, Қозоғистон билан қон-қардош дўстлигимиз боис Ўзбекистон иқтисодининг йўллари эндиликда Каспий денгизи орқали ҳам ўтади.

Кейинги тўрт йил ичида жаҳон ва унинг таркибий қисми бўлган Ўзбекистон воқелиги тарихан олиб қараганда, тез ва жуда қаттиқ ўзгариб борапти. Ўзбекистонда ва ўзбек миллати ҳаётида ижтимоий-сиёсий ғоялар кетма-кет изчиллик билан гулдираб, чақнаб, сўнг улар ўрнини яна бошқа жозибадор, ҳаракатга чорловчи ғоялар тўхтовсиз эгаллаяпти. Табиат борлиқдаги барча нарса-ҳодисалар каби ғоялар ҳам яшайди, кўкаради, қарийди. Мисол учун хужжатда давлат корхоналарининг таназзули ҳақида фикр юритилиб, уларни трансформация қилиш, хусусийлаштириш ҳақида қатор таҳлиллар ҳавола этилган.

Энди яқин истиқлол ўтмишимизни андак эслайлик. Кейинги йигирма беш йил давомида “Давлат – бош ислохотчи” деган ғоя-қараш ҳукмрон бўлиб келди. У истиқлолдан ҳаяжонга тўлган ақлу ҳушимизни тамомила эгаллаб олди. Ислохотларда ҳар мақомга йўрғалаш, анархиядан қочиш учун шундай йўл тугилганлиги катта-катта китобларда стратег мутафаккирларимиз томонидан қайд этиб ўтилган, батафсил изоҳланди. Маълум бир шароитларда бу ғоя ижобий хизматини ҳам ўтади. Лекин у ҳамма вақт ижтимоий, иқтисодий, маданий, маиший қурилишлар жараёнларида тараққиётдан чўчиш, ҳадиксирашларни мамлакат миқёсида юзага чиқараверди. Ташаббуслар кенг қулоч ёзмади, тадбиркорлик йўлида ғовлар тобора бандлади. Истиқлол қурилишининг жадал ва гармоник ўсишига тўсқинликлар кўпайди. Биз ўз-ўзимизни алдамай, яқин ўтмишимиз саҳифаларидан тўғри ва холис хулосалар чиқариб, келажагимиз учун адл ва адолатли ибрат олайлик. Эндиликка келиб, давлат корхоналари дунё рақобатига бардошли маҳсулот беролмади. Юксак иқтидорли, малакали техник кадрларни етиштира олмади. Буни Президентимиз кескин тарзда тилга олди: “Бугунги кунда ишимиздаги энг катта камчилик – билим етишмаслиги, афсуски, барча соҳаларда сезилмоқда. Ҳолбуки, биронта ҳудудни ҳам, тармоқни ҳам замонавий илм ва билимларсиз ривожлантириб бўлмайди. Тараққий этган мамлакатларда ялпи ички маҳсулотнинг 50 фоиздан ортиғи “билимлар иқтисодиёти” ҳисобидан, яъни инновациялар ва юқори малакали кадрлар томонидан яратилаётгани бунга яққол исботламоқда”.

Ҳозирги кунда ҳар биримиз ўзимизни фуқаро деб билсак, бунинг устида ўйламаслигимизнинг иложи йўқ. Бу жуда катта оғриқли масала ва Президентимиз давлат бошлиғи сифатида унга ҳали кўп тўхталади.

Эндиликда бутун таълим ва маориф тизимини қирқ фоиз назария ва олтмиш фоиз амалиётга ўтказмасдан туриб, замонавий интеллектуал кадрлар етиштиришни ҳал қилолмаймиз. Ҳар бир ўқувчи ва ҳар бир талабанинг қўли амалий ишга ўргансин. Мактаблар, коллежлар, лицейлар, техникумлар саксон беш фоиз амалиётга ўтсин. Назариялар, кимёвий, физикавий, биологик формулалар ана шу амалиёт давомида онларга қуйилсин. Бошқа иложимиз қолмади. Иқтисодимизни техник кадрлар кутқаради. Тараққиётимизни техник кадрларнинг малака, маҳорат билимлари, ўқув қобилиятлари ҳал қилади. Охири буни тушунайлик. Кўпириб, вазирликлар доираларида чанг-тўзонлар кўтаришлардан, сийқа гапларни тўхтовсиз такрорлайверишлардан энди асло наф йўқ. Кейинги беш йилда шу келажаги бўлмаган «социалистик» йўлнинг оқибатларини тугатиш устида катта ишлар бошланмоқда. Мурожаатноманинг бутун инновацион руҳи ва мундарижаси мана шунда! Аммо ўттиз йилнинг кўп улуғ имкониятлари ҳавога учиб кетди-да. Барча ресурслар ва бойликларимиз бўла туриб, шундай қараб ўтирдик. Туронимиз, Оролимиз борлигига назар ташладикми? Энди ёшларнинг ғайрати келиб, қуриган денгиз тубига саксовул эка бошладилар. Нималар қоғозда қолиб кетди, тарихимизга қарайлик. Президентимиз зўр бериб нималар ҳақида жон куйдириб сўзлаяпти, мана эшитинг: “Ислохотларимиз халқимизнинг кундалик ҳаётида ўз ифодасини топиши, кутган натижаларимизга эришиш кўп жиҳатдан давлат бошқарувидаги самарадорликка бевосита боғлиқ”. Бу зўр залворли вазифа.

Давлат бошқаруви кўп улуғ саъй-ҳаракатлар билан кейинги вақтларда халққа яқинлашди. Энди ғоямиз “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари”. Ушбу мажозий ғоя ёнига охириги йилда “Янги Ўзбе-

кистонда эркин ва фаровон яшайлик!” деган жуда олижаноб ғоя қўшилди. Мурожаатнома ҳам бошидан охиригача шу ғоянинг маънавияти ва мундарижаси шукуҳи билан суғорилган. У бизга шу пайтгача бўлгандан кўра энг серҳаво, файзли, обод, фаровон ҳаёт манзараларини ваъда қилмоқда.

Ҳужжат мундарижаси ғоятда бой, улар замонавий иқтисод, сиёсатшунослик, маданиятшунослик тизимлари билан ишонарли қамраб олинган. Эркинликда фаровонлик ва фаровонликда эркинлик – демократик ислоҳотларнинг бутун мазмуни ана шунда. Биз тарихий онгимизнинг ҳолати ва берилган йўналишига кўра демократиядан ҳаддан ортиқ чўчиганмиз. Бизга эрта, эрта деб тинимсиз ҳайқирганмиз. Демократия деганда гўё ярим жинсларнинг никоҳлари, касалманд майлларини тушунадиган ва тушунтирадиганлар ҳам йўқ эмас. Ҳали ҳам эрта деб ҳайқирамиз, ҳолбуки истиқлолимиз вояга етиб ўттизга кирди. Яна қанча эрта бўлиши мумкин? Яна қанча эски заводларимиз маҳсулот бермай хароб бўлиб ётсин? Яна қанча ерларимиз кўриққа ташланиб, қамиш, тўқайга айланиб турсин? Ахир бу ўша машҳур тарихий онг танбаллигидан дарак бермаяптими? Конституция билан қамраб олинган демократия қонун-қоидалар билан чегаралаб олинганда, ҳеч қачон кеч ё эрта бўлмайди. У ҳаётга фақат тараққиёт ва фаровонлик маърифатини ато этади, ҳаётни инсонга мос қилади, турли зўравонликлар ва вульгарлаштиришларнинг олдини олади. Ҳужжат мамлакатнинг барча майдонларида демократлаштиришга асосланаётгани ишларга албатта раванқ бағишлайди. Эрта деб ўтиришда ҳеч қандай лаёқат ва ҳеч қандай кашфиёт, олға силжиш йўқ. У эскиликнинг архаиклашган онг кўриниши, холос.

Мурожаатнома руҳи, унга узоқ йиллик тарихий тажрибаларнинг пировард натижаси деб қарашга асос

беради. Агар ўттиз йил кураш, изланишларда миллий тикланиш орзуларига эришмаган бўлсайдиқ, бугун эркинликда фаровонлик ва фаровонликда эркинлик бўлмасди ва барча ҳаракатларимиз, тинимсиз уринишларимиз сувга уриб кетган бўларди. Жуда кўп ижтимоий, иқтисодий, сиёсий қийинчиликлардан кейин бугун ана Учинчи Ренессанс ғояси кўзимизга раъно гулидай ғоятда мафтункор бўлиб кўринмоқда. Ренессансинг мафтункор олмос қирралари! Унинг олмос ёмбисидек ажойиб-ғаройиб ғоялари! Янги йилимизга қўйилган номнинг буюк маъно-мазмуни мана шунда: мусаффо ҳаёт орзуси! Эркинликда фаровонлик ва фаровонликда эркинлик – асли ўзи мусаффо ҳаёт орзуси ва шундай ҳаёт кечирмоқдир. Бу Президентнинг Ёшлар форумидаги маърузасида тўла намоён бўлди.

Мурожаатнома Форумдаги маърузанинг узвий давоми ва уларга доим биргаликда қараш ва ўрганиш зарур. Кимда ҳали ҳамон ҳадиклар сақланиб келаётган бўлса, у ҳадикларини энди тамом ташласин, жамиятнинг қайноқ ҳаётига шўнғисин! Инсонлик тўла намоён бўлсин!

Хужжатда “Касбга ўргатиш тизими”га бекорга катта ўрин ажратилмаган. Ёшларни қўллаб-қувватлаш, уларни замонавий касб-хунарларга ўргатиш, замонавий техник билимлар эгаси этиб тарбиялаш жуда катта аҳамиятга эга. Ёшларнинг энг қудратли қатлами – булар техникум, коллеж, лицейларда таълим олаётганлар! Улар техник билимлар, малакаларни теран эгаллаб чиқадилар, саноат тараққийсига бошдан-оёқ берилиб кетадилар. Мен халқимнинг шулар билан дунёнинг энг техник халқларидан бирига айланишини орзу қиламан. Энди бу замон учун жуда равшан: куч илм ва техникада экан. Телефонни, “тесла”ни ўйлаб топган одам буни тўла исботлади. Ёшларни қўллаб-қувватлаш, уларга ҳар томонлама илм-билим

бериш, моҳир профессионаллар қилиб етиштириш зарур. Ёшлар ва хотин-қизлар – тўлқинланиб турган буюк денгиз. Бундай денгизлари бор мамлакат ҳеч қачон қашшоқлик балосига гирифтор бўлмагай.

Ҳужжатда айтилишича, соҳаларга триллион-триллионлаб чексиз маблағлар бюджетдан ажратилмоқда. Бу маблағларни ким ва қандай тасарруф қилади? Энг катта изтиробли савол мана шу. Газета маълумотига суяниб айтсам, туманда бир ўқитувчи 8 миллион сўм ойлик олиб ишлаётган экан. Бир врач эса пандемияга қарши фидойилик билан курашиб, ўттиз миллион мукофот олибди, жуда қувондим. Аммо барча ўқитувчилар, барча тиббиёт ходимларининг ҳаммаси ҳам шундайми? Энди саккиз миллион ойлик олаётган ўқитувчи шу катта ойликка яраша ўзини кўрсатиши, ўқувчиларини тарих, физика, кимё, биология, гигиена, санитария сир-синоатларига ошно қилиб, дунёга чидамли ва яроқли қилиб етиштира олиши лозим.

Бугун қўлида катта бюджет пуллари айланадиган тасарруфли зотлар давлат ва халқ пуллари нималарга айланиб, нималарда моддийлашаётганини аниқ билишлари ва тасаввур қилишлари, ҳисобдор бўлишлари зарур. Пул айланадиган доираларда табиийки, ўй-фикри ноқислар ҳам ғоятда юмшоқ ҳаракатда бўлади. Коррупцияга қарши курашиш агентлиги уларни яхши ҳисоблаб чиқармикин? Ахир, Адлия вазирлигидан ҳам кўра кўпроқ бу агентлик бюджет пулларининг тўғри ва манзилли тасарруфига жавобгар-ку?! Триллионлар барча соҳаларда энг юксак сифат даражаси билан моддийлашмаса, елга совурилиб кетади. Депутатлар, маҳалла фаоллари, касаба уюшмалари, адлия, ҳуқуқ ташкилотлари давлат пулларининг нималарга сарфланаётгани устида муттасил талабчанлик билан ишлашларига тўғри келади. Тафтиш-назоратни қаттиққўллик билан изга солиб юборадиган вақт етган.

Вояга етган аҳоли қатламлари энг ҳаётчан, энг илғор, энг ишчан ва масъулиятли одамлар. Пул айланадиган ва моддийлашадиган ташкилотлар, банклар аҳолининг бу вояга етган, онги юксалган қисмига таянишлари, матбуот, телевидение, радио, жамоат йиғинларида уларнинг овозлари ҳаммадан бурун янграб туришига эришмоқлари даркор. Аҳоли қатламларини изчил ўрганиш, аҳолишуносликка катта эътибор билан қараш қатламларнинг психологияси ва онг қарашларида рўй бераётган ўзгаришларни муттасил кузатиш жамиятда қатламларнинг ижодий кучларини гармоник тарзда рўёбга чиқариш имконини беради. Қашшоқликдан қутулишнинг энг оптимал йўли халқни ва унинг болаларини тинимсиз ўқитиш ва уларни ҳаётнинг барча мураккабликларига лаёқатли қилишдир. Ҳаёт чироғим ўчмасин, деган билим чироғини асрайди. Аждодлардан қолган ўлмас ҳикмат шу.

Акмал САИДОВ,
Академик

УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ВА МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ УЙҒОНИШ

Янги Ўзбекистоннинг мафкураси эзулик, одамийлик, гуманизм ғояси

"**А**гар жамият ҳаётининг танаси иқтисодиёт бўлса, унинг жони ва руҳи маънавиятдир. Биз янги Ўзбекистонни барпо этишга қарор қилган эканмиз, иккита мустаҳкам устунга таянамиз. Биринчиси – бозор тамойилларига асосланган кучли иқтисодиёт. Иккинчиси – аждодларимизнинг бой мероси ва миллий қадриятларга асосланган кучли маънавият”.

Ушбу фикрларни Президентимиз маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш, бу борада давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтириш масалалари бўйича жорий йил 19 январь куни ўтказилган видеоселектор йиғилишида билдирди. Давлатимиз раҳбари мазкур йиғилишда сўзлаган нутқнинг мазмун-моҳияти ва аҳамияти шу кунларда кенг жамоатчилик орасида қизғин муҳокама қилинмоқда.

Ренессанс ва маънавият: тарихий ўзаро узвийлик

Биз буюк тарих, буюк давлат, буюк маданият яратган, дунё тамаддуни ривожига улкан ҳисса қўшган, адолатни қадрлайдиган халқ фарзандларимиз. Шонли тарих шоҳидки, IX-XII асрларда минтақамиз-

да юз берган ва Муслмон Ренессанси деб номланган Биринчи Шарқ Уйғониш даврида ҳам, бутун дунёда Темурийлар даври Ренессанси дея эътироф этилган XIV–XVI асрлардаги Иккинчи Шарқ Уйғониш даврида ҳам жамиятда эътиқод – мустаҳкам, маънавият – кучли, инсонлар дунёқарашида маънавият – устувор, давлатчилик тузумида маънавият ва маърифат – етакчи бўлган.

Шарқнинг бутун инсоният тарихидаги нодир ижтимоий ҳодиса бўлган ҳар икки Ренессанси буюк аждодларимизнинг илм-маърифат ва кучли эътиқод, диний бағрикенглик ва инсонпарварлик борасидаги эзгу ғоялари билан йўғрилган эди. Бу ғоялар бизнинг даври-мизда, Ўзбекистон мустақиллиги йилларида алоҳида, янада теран маъно-мазмун касб этиб бормоқда.

Ҳар икки Ренессанс даврида илму ижод билан машғул бўлган буюк аждодларимиз ва улуғ алломаларимиз ўзларининг юксак маънавияти, собит эътиқоди, ҳавас қилса арзигулик миллий ғурур ва фахр-ифтихор туйғулари, миллий ҳамда умуминсоний қадриятларга йўғрилган гўзал ва ноёб фазилатлари билан алоҳида ажралиб турган.

Севимли шоиримиз Абдулла Ориповнинг машхур “Ўзбекистон” қасидасида эътироф этилганидек:

“Темур тиғи етмаган жойни

Қалам билан олди Алишер”.

Темурийлар даври Ренессансининг ёрқин намоян-даси бўлмиш давлат арбоби, буюк аллома, улуғ шоир ва мутафаккир аждодимиз Алишер Навоийнинг олий-мақом маънавияти юртимиз асрлар оша тараққий топиши ҳамда миллатимиз кадр-қиммати олам аро юксалиши борасида буюк соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг моҳирона давлатчилик фаолияти ва ҳарбий жасоратидан сира кам бўлмаган даражада улуғвор ўрин тутади.

Президентимиз ёшларни ватанпарварлик, миллий ифтихор руҳида тарбиялаш, бунинг учун тарихни яхши ўргатиш, бу йўналишдаги илмий-тадқиқотларни кенгайтириш муҳимлигини алоҳида таъкидлади ва қатор устувор вазифаларни белгилаб берди.

Тошкент шаҳридаги **“Ғалаба боғи”** мажмуасини халқимиз, айниқса, ёшлар учун ҳарбий тарих ва аждодларимиз қаҳрамонлигини ўрганиш бўйича илмий марказга айлантириш, Ўзбекистонда тарих фанини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш, ўзбек тилининг давлат тили мақомини кучайтириш, юртимизда ва хорижда уни ўрганиш бўйича замонавий технологияларни жорий этиш шулар жумласидандир.

Президентимиз қайд этганидек, **“Миллий тарихни миллий руҳ билан яратиш керак. Акс ҳолда унинг тарбиявий таъсири бўлмайди. Биз ёшларимизни тарихдан сабоқ олиш, хулоса чиқаришга ўргатишимиз, уларни тарих илми, тарихий тафаккур билан қуроллантиришимиз зарур”**.

Биобарин, ана шу саъй-ҳаракатларимиз самараси сифатида юзага чиқадиган **маънавий-маърифий Уйғониш** биз бунёд этишга киришган **Учинчи Ренессанс учун мустаҳкам пойдевор бўлиб хизмат қилади**. Янада аниқ қилиб айтганда, **ҳар қандай Ренессанснинг муҳим асосини маънавий-маърифий уйғониш ташкил этади**.

Таъкидлаш керакки, давлатимиз раҳбари **Олий Мажлисга Мурожаатномасида, Ўзбекистон ўқитувчи ва мураббийларига байрам табригида, шунингдек, Ўзбекистон ёшларининг биринчи форуми ҳамда Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишларида маънавият йўналишидаги долзарб вазифаларни, маънавий-маърифий янги Уйғонишнинг илмий-назарий ва методологик асосини яратиб берди**.

Янги Ўзбекистоннинг инсонпарвар мафкураси

Президентимиз таъкидлаганидек, **“Биз яратаётган янги Ўзбекистоннинг мафкураси эзгулик, одамийлик, гуманизм ғояси бўлади”**. Мафкура, аввало, фикр тарбияси, миллий ва умуминсоний қадриятлар тарбияси, деганидир. Бу қадриятлар эса халқимизнинг неча минг йиллик ҳаётий тушунча ва қадриятларига таянади.

Бугунги кунда дунёда кескин кураш ва рақобат ҳукм сурмоқда, манфаатлар тўқнашуви кундан-кун кучаймоқда. Айниқса, глобаллашув жараёнлари инсоният учун беқиёс янги имкониятлар билан бирга кутилмаган муаммоларни ҳам келтириб чиқараётганига асло бефарқ қараб бўлмайди.

Чунки айти шу глобал миқёсли жараёнларда миллий ўзлик ва маънавий қадриятларга қарши таҳдид ва хатарлар тобора кучайиб бормоқда. Айти чоғда, фақат ўзини ўйлаш, меҳнатга, оилага енгил қараш, истеъмолчилик кайфияти турли йўллар билан одамлар, айтиқса, ёшлар онгига устомонлик билан сингдирилаётгани ҳам сир эмас.

Афсуски, бугунги болаларимизни ота-она, боғча, мактаб ёки институт эмас, аксарият ҳолларда қўлидаги телефон “тарбияламоқда”. Президентимиз кўниб қайд этганидек, **“Миллий маънавиятимизга мутлақо бегона бўлган зарарли ғоялар, тушунча ва қарашлар чегарани бузмасдан, билдирмасдан, таъбир жоиз бўлса, “чақирилмаган меҳмон” бўлиб хонадонимизга, жамиятимизга, энг ёмони, мурғак болаларимизнинг покиза қалби ва юрагига кириб келмоқда”**.

Президентимиз бундай таҳликали вазиятда лоқайдлик ва бепарволик энг катта хавф эканини

уқтирар экан, соҳада айрим камчиликлар мавжудлигига эътибор қаратди.

Авваламбор, бугун учраётган ижтимоий муаммоларни камайтириш учун нуронийлар тарбияси, жамоатчилик назорати етишмаяпти. Қолаверса, ижтимоий-маънавий муҳитни илмий асосда таҳлил қилишни даврнинг ўзи талаб этмоқда.

Жамиятимизда маънавий-маърифий ишлар айти шундай асосда йўлга қўйилмагани учун ҳам кутилган натижани бермаяпти. Бунга биргина мисол. Олий суднинг Жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорлик бошқармаси маълум қилишича, 2020 йилда судланган шахсларнинг 10 мингдан ортиғини ёшлар ташкил қилган.

Агар ўтган йили Ўзбекистонда жиноят ишлари бўйича судлар томонидан 38 минг 149 нафар шахсга нисбатан 30 минг 284 та иш кўриб чиқилгани назарда тутилса, судланган шахсларнинг деярли учдан бири навқирон фуқаромиз эканини англаш қийин эмас.

Шу муносабат билан давлатимиз раҳбари Республика Маънавият ва маърифат маркази ишини танқидий ўрганиб чиқиш, фаолиятини тубдан такомиллаштиришни, ушбу марказнинг “Маънавият тарғиботчиси” ўқув муассасаси негизида **Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар институти**ни ташкил этиш ва Марказ барча ҳудудий кенгашлар, вазирлик, идора ва ташкилотларнинг маънавий-маърифий фаолиятини мувофиқлаштириб бориши зарурлиги тўғрисида амалий таклифларни илгари сурди.

Бунинг натижасида, биринчи навбатда, мамлакатимизда маънавий-маърифий ишларни сифат ва мазмун жиҳатидан янги босқичга кўтариш имконияти туғилади. Зеро, бу янги Ўзбекистондаги шиддатли янгиланишларнинг долзарб талабидир.

Шу билан бирга, ҳозирги пайтда маънавият тарғиботи билан шуғулланаётган ўнлаб ташкилотларнинг фаолияти аниқ мувофиқлаштирилмагани туфайли кузатилаётган бир-бирини такрорлаш ҳолатларига барҳам берилади.

Маънавият индикаторлари нима?

“Савол туғилади: мана, иқтисодий камбағалликни қисқартириш бўйича катта ишларни бошладик. Лекин маънавий қашшоқликни қандай қисқартирамиз? Фикр қарамлигидан қандай қутуламиз? Ислохотларимиз учун зарур бўлган маблағ ва инвестицияларни қийинчилик билан бўлсаям топяпмиз, аммо маънавий иммунитетни мустаҳкамлаш учун руҳий ресурсни қаердан топамиз”.

Президентимиз худди шу саволларни кун тартибига қўйди. Янада муҳими, давлатимиз раҳбарининг бу борадаги фикрларида маънавиятнинг ўзига хос индикаторлари, яъни маънавият даражасини белгилаш мезонлари қандай бўлишига доир чуқур тушунчалар ўз аксини топди.

Маънавият даражасини белгиловчи мезонлар борми?

Биринчи мезон – маънавият ва ҳуқуқ. Маънавиятни юксалтириш соҳасидаги барча саъй-ҳаракатларни ҳуқуқий майдонда амалга ошириш лозим. Хусусан, ёшлар онгу тафаккурини ҳимоя қилиш учун бевосита қонунчилик асосида иш кўришимиз керак.

Маънавий тарбия ва таълимни бир-биридан ажратиб бўлмайди. “Бешиқдан то қабргача илм изла” ҳадиси ҳам яхлит узлуксиз маънавий тарбия ва таълим тизимини яратиш зарурлигини кўрсатиб турибди.

Токи маънавий тарбия билан маънавий-ҳуқуқий тарбиянинг ўзаро узвийлиги таъминлансин. Бу ҳақда фикр юритганда, кейинги йилларда ушбу соҳани янгилаш мақсадида қатор қонун ва қарорлар қабул қилинганини қайд этиш лозим.

Кейинги тўрт йилда Республика Маънавият ва маърифат кенгаши раиси Президент экани белгилаб қўйилиши ва кенгашнинг ҳудудий бўлимларига масъуллик ҳокимлар зиммасига юклатилиши қатъий ҳуқуқ майдонида амалга оширилди. Қонуний асосда жорий этилган ушбу ўзгаришлар маънавий-маърифий ишларни давлат сиёсатида янада юксак ўринга кўтарди.

Ўз навбатида, соҳа қонунчилигини янада ривожлантириш – давр талабидир. Давлат раҳбари қайд этганидек, **“Жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш керак. Лекин Ватан, халқ тақдири ўртада турганда, керак бўлса, қонун ҳам ўз кучини кўрсатиши шарт”.**

Иккинчи мезон – маънавият институтлари тизимини ривожлантириш. Бу ўринда, жумладан, Республика Маънавият ва маърифат маркази фаолиятини тубдан такомиллаштириш назарда тутилмоқда. Президентимиз қайд этганидек, ушбу марказ ва унинг тизимидаги ташкилотларнинг моддий-техник таъминоти кескин кучайтирилади, унинг фаолияти илмий тадқиқот ва тарғибот-ташвиқот йўналишларида қайта ташкил қилинади.

Улар фаолиятини **“Янги Ўзбекистон – Учинчи Ренессанс сари”** ғояси асосида миллий инсон капиталини ривожлантиришга қаратиш лозим бўлади.

Учинчи мезон – маънавият тарғиботчиларини тарбиялаш, маънавият таълими тизимини шакллантириш. Бу борадаги асосий вазифа мамлакатимиз ҳаётининг турли соҳаларида фаолият юритаётган ҳар

бир мутахассис юксак маънавиятли шахс, содда қилиб айтганда, лафзли инсон бўлишига эришишдир.

Шу мақсад йўлида:

- жорий йилдан маънавият ва маърифат соҳаси ихтисосликлари фанлар классификаторига киритилиб, бу йўналиш бўйича етук кадрлар тайёрлаш ишлари бошланади;

- мактабгача таълим муассасаларига жажжи ўғил-қизларимизни болалигиданоқ билимли ва фазилатли этиб тарбиялаш учун методик ёрдам кўрсатиш йўлга қўйилади;

- мактаблар, ўрта махсус ва олий таълим даргоҳларида мавжуд штат бирликлари доирасида ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий ишлар бўйича про-ректор лавозими жорий этилади;

- ҳар бир маҳаллага **“Бир зиёли – бир маҳаллага маънавий ҳомий”** тамойили асосида профессор-ўқи-тувчи ва таниқли зиёлилар бириктирилади;

- Тошкент шаҳар нурунийларининг тарбияси оғир, ишсиз ёшларга кўмаклашиш бўйича ташаббуси кенг татбиқ қилинади;

- ҳудудлар марказида намунавий лойиҳа асосида **Маънавият ва маърифат масканлари** барпо эти-либ, маҳаллий бюджетлар ҳисобидан соҳага қўшимча штатлар ажратилади.

Тўртинчи мезон – маънавият тарғиботи ишлари мониторинги. Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, ижтимоий-маънавий муҳитни илмий асосда таҳлил қилишни даврнинг ўзи талаб этмоқда.

Айниқса, бугун ҳаёт янгича фикрлаш ва ишлаш ҳамда **миллий “ақл марказлари”ни шакллантиришни** талаб этмоқда. Атрофимиздаги барча сиёсий-ижтимоий жараёнларни чуқур тушуниб, таъсирчан тилда етказиб берадиган таҳлилчи ва экспертларимиз жуда кам, деди Президентимиз.

Бундай вазиятда жамиятимизни маънавий таҳдидлардан ҳимоя қилиш борасидаги илмий-амалий тадқиқотларни тубдан қайта кўриб чиқиш зарур. Нега деганда, давлат раҳбари доимо такрорлаб келаётганидек, **“илмга асосланмаган соҳанинг келажаги бўлмайди”**.

Шу нуқтаи назардан, Маънавият ва маърифат, “Тараққиёт стратегияси”, Ислоҳ цивилизацияси марказлари, ижтимоий-гуманитар йўналишдаги тадқиқот институтларини ҳақиқий “ақл марказлари”га айлантириш вазифаси кун тартибига қўйилди.

Бешинчи мезон – маънавият ва жаҳон ҳамжамияти. Глобаллашиб бораётган бугунги дунёда терроризм, экстремизм, трансмиллий ва кибержиноятчилик, одам савдоси, наркотрафик каби таҳдидлар хавфи ортиб, ҳатто баъзи ҳудудларда атайин беқарорлик ва норозилик кайфиятлари тобора авж олдирилмоқда. Шундай қалтис ҳамда мураккаб шароитда ҳар биримиз хушёр ва огоҳ бўлиб, халқимизнинг тинчлиги, мамлакатимиз манфаатларини ўйлаб яшашимиз фарзу қарзидир.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, айна вақтда дунёнинг жуда кўп минтақаларида инсоний қадриятлар емирилмоқда. Ҳатто иқтисодий тараққиёти юксалётган аксарият мамлакатларда ҳам маънавият инқирозга юз тутмоқда.

Айниқса, пандемия шароитида айрим ўлкаларда бетоқатлик, тажовузкорлик кайфиятлари кучайиб бораётгани ачинарлидир. Бугун дунёда содир бўлаётган шу каби ташвишли воқеликларнинг барчаси Ўзбекистон Президенти ҳақ эканини, яъни иқтисодий ва маънавий юксалиш уйғунлигини таъминлаш зарурлигини яна бир бор тасдиқлайди.

Янги Ўзбекистон инсон ҳуқуқлари бўйича янги халқаро шартномалар қабул қилиниши ташаббуси билан чиқмоқда. Бундай ташаббусларнинг амалий ифо-

дасини, жумладан, 2018 йилда БМТ Бош Ассамблеясининг **“Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюцияси** қабул қилингани, шунингдек, **БМТнинг Ёшлар ҳуқуқлари бўйича конвенцияси** лойиҳаси ишлаб чиқилгани мисолида кўриш мумкин. Президентимиз 75-сессиядаги нутқида мазкур ҳужжатни қабул қилиш заруратига халқаро ҳамжамият эътиборини яна бир бор қаратди.

Маънавий-маърифий соҳада халқаро ҳамкорликни изчил ривожлантириш йўлида мамлакатимиз ана шундай ташаббускор одимларини дадил давом эттириши лозим. Хусусан, турли хуружларга қарши курашиш борасида миллий маънавиятимизнинг ўзига хос хусусиятлари билан халқаро ҳамжамиятни изчил таништириб боришда хорижий давлатлардаги элчихоналаримиз имкониятларини ишга солиш айна муддаодир.

Зеро, Президентимиз БМТ Бош Ассамблеясининг 75-сессиясидаги нутқида таъкидлаганидек, “Биз хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидаги умумий хатарларга қарши янгича ёндашувлар асосида ва яқин ҳамкорликда ишлашимиз зарур”.

Шундай экан, албатта, ўзбек халқининг юксак маънавиятини, бой миллий мадания, тарихий, маърифий меросини, хусусан, китобат ва хаттотлик, мусиқа ва рақс, кино ва театр санъати, меъморлик ва хунармандчилик, заргарлик ва кандакорлик, пазандалик ва қандолатпазлик бобидаги маҳоратини дунёга кенг ҳамда изчил тарғиб қилиш тақозо этилади.

Маънавият ва миллат

Президентимиз таъкидлаганидек, билимли одам – эътиқодли бўлади. Маънавият вакцинасини ҳар бир миллатнинг ўзи яратади. Бугунги маънавий қашшоқлик – адолатли ҳақиқатдир.

Ҳақиқатан ҳам, иқтисодиёт ва маънавият уйғунлигига эришмоғимиз шарт. Ҳозирги кунда **иқтисодий камбағаллик**ни тугатиш чораларини кўряпмиз, лекин **маънавий қашшоқлик**ка барҳам бериш бора-сидаги натижаларимиз билан ҳали мақтана олмай-миз.

Одатда пахта даласидаги ғўзалар ё боғдаги меваларга қурт ёки ғаллага занг тушса, унга қарши курашишга дарров отланамиз. Бироқ миллий **маънавиятга зиён етказадиган “қурт”ларга нисбатан негадир кўпинча бепарвомиз.**

Бу борада, бир томондан, илм-фанга таянган ҳолда, иккинчи томондан, **“Гап – кам, иш – кўп”** деган ақидага амал қилган ҳолда иш олиб боришимиз керак. Яъни иқтисодий ва маънавий тараққиётнинг узвийлигига эришиш лозим. Маънавият ҳур ва эркин бўлишини таъминлашимиз даркор.

Бунинг учун, аввало, сўз ва ижод эркинлиги омили улкан аҳамият касб этади. Шу билан бирга, ўзбек ва жаҳон адабиёти сара намуналарини мунтазам ўқиб-ўрганиш, китобхонлик ва мутолаа маданияти кўмагида миллий маънавият ва маърифатни юксалтириш ниҳоятда муҳим.

Шунинг учун мамлакатимизда миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш, жамиятда адабиёт ва китобхонликни янада ривожлантириш мақсадида “Ижод” жамоат фонди негизида **Маънавият ва ижодни қўллаб-қувватлаш фонди** ташкил этилаётгани эътиборга сазовор.

Хулоса қилиб айтганда, Президентимиз таъкидлаганидек, **“Агар кимдир, маънавият масаласи – бу фақат Маънавият маркази ёки тегишли вазирлик ва идораларнинг иши, деб ўйласа, хато қилади. Буларнинг барчаси олдимизда турган энг асосий, энг муҳим вазифалардан биридир”.**

Раҳмат МАМАТОВ,

Ўзбекистон Республикаси

Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазири,

Олий Мажлис Сенати аъзоси

МАҲАЛЛА – ЁРУҒ ЮЗИМИЗ ВА ВИЖДОНИМИЗ КЎЗГУСИ

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномаси барча юртдошларимиз, кенг жамоатчилик ҳамда халқаро кузатувчилар томонидан катта қизиқиш билан кутиб олинди.

Давлатимиз раҳбари 2020 йилда инсоният бошига келган жиддий синов – коронавирус касаллиги ва унинг халқимиз турмуш тарзига таъсири ҳақида тўхталиб ўтар экан, халқимиз бу қийин кунлардан ўзаро ҳамжиҳатлик ва бирдамлик билан ўтиб келганини алоҳида таъкидлади. Шунингдек, саховатли халқимизнинг меҳру муҳаббати, ҳиммати қийин кунларда фуқароларимизга катта мадад бўлганини таъкидлади.

Кейинги йиллар давомида давлатимизда ёшлар сис­те­си­да кечаётган туб ислоҳотлар замирида келажак авлод камолотини таъминлаш, уларни жамиятнинг энг муҳим ташаббускори сифатида камол топтириш каби эзгу ғоя ётгани барчамизга яхши маълум. Мурожаатномада мазкур масалаларга ҳам алоҳида урғу берилиб, ёшлар бандлигини таъминлаш ва уларнинг тадбиркорлик ташаббусларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш бугунги куннинг энг муҳим вазифаси экани қайд этилди.

Айниқса, фарзандларимизнинг таълим-тарбияси­ни янада яхшилаш, бу борада “Янги Ўзбекистон мак­

таб остонасидан, таълим-тарбия тизимидан бошла-
нади” ғояси асосида кенг кўламли ислоҳотлар амалга
оширилиши белгиланди.

Мазкур фикрларга ҳамоҳанг равишда Президен-
тимизнинг кириб келаётган 2021 йилга мамлақати-
мизда “Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломат-
лигини мустаҳкамлаш йили” деб ном бериш хусусида-
ги таклифи барча юртдошларимиз томонидан катта
хурсандлик билан қабул қилинди.

Давлатимиз раҳбари ёшларни олий таълим му-
ассасаларига қабул қилиш бўйича мавжуд кўрсат-
кичларни янада оширишда ўз фикрларини билдирар
экан, бу борада, аввало, эҳтиёжманд оила фарзанд-
ларини қўллаб-қувватлаш энг муҳим вазифалардан
бири эканини қайд этди. Жумладан, кейинги йилдан
бошлаб олий ўқув юртларига қабул қилишда эҳтиёж-
манд оилалар қизлари учун давлат грантлари икки
баробар кўпайтирилиб, 2 мингтага етказиладиган,
аъло баҳоларга ўқиётган, ижтимоий ҳимояга муҳтож
оилаларда яшаётган қизларга махсус стипендиялар
жорий этиладиган бўлди.

Шунингдек, эҳтиёжманд оилалар фарзандла-
ри, чин етим, ногиронлиги бўлган ва даволанишга
муҳтож болаларга алоҳида меҳр-мурувват кўрсатиш
бўйича янги тизим жорий этилиши таъкидланди. Унга
кўра, 2021 йилда 900 нафар чин етимни уй-жой билан
таъминлаш учун биринчи марта давлат бюджетидан
50 миллиард сўм ажратилади. Айтиш мумкинки, ҳаёт-
га жорий этилаётган мазкур амалиёт орқали кўплаб
эҳтиёжманд оилаларнинг турмуш тарзида қатор ен-
гилликлар пайдо бўлади, ота-она меҳрига тўймаган
юзлаб фарзандларимиз ҳаётида янги саҳифа очилади.

Мурожаатномада бир қатор соҳалар қатори маҳал-
ла тизимидаги ишларга ҳам алоҳида тўхталиб ўтил-
ди. Жумладан, юртимиздаги ислоҳотлар натижалари,

содир бўлаётган ўзгаришлар ва бунга аҳолининг муносабати, уларнинг кайфияти, аввало, маҳаллада акс этиши, маҳаллада сезилиши зарурлиги таъкидланди. Давлатимиз раҳбари бу борадаги ўз фикрларини давом этар экан, "...Маҳалла – ёруғ юзимиз ва виждонимиз кўзгуси, десак, тўғри бўлади", дея маҳалланинг одамлар ҳаётида нақадар муҳим маскан эканига муносиб баҳо берди.

Дарҳақиқат, бугун "юқоридан – қуйига" тамойили асосида барча соҳаларда олиб борилаётган ислохотлар механизмида маҳалланинг ўрни ва аҳамияти ортиб бормоқда. Айниқса, маҳалла фуқаролар йиғинлари раисларининг жараёнлар марказида бўлиши, маҳалласидаги мавжуд муаммоларни энг муҳим масала сифатида маҳаллий ҳокимликлар олдига қўйиши бўйича янги амалиёт тизими яратилмоқда.

Президентимиз мазкур иш тизимини йўлга қўйиш учун бугунги кунда барча даражадаги раҳбарлар қуйига тушиб, ўз соҳаси бўйича маҳаллалардаги муаммоларни ўрганиши ва уларга ечим топиши, натижаларни одамлар ўз ҳаётларида сезиши лозимлигини таъкидлади.

Маҳалланинг нуфузини ошириш, бунинг учун фуқаролар йиғинларининг моддий-техник имкониятлари, тизим ходимларининг моддий таъминотини яхшилаш бўйича алоҳида дастур ишлаб чиқиш бўйича ўз тавсияларини билдирди.

Мазкур масалаларни тўлақонли ҳал этиш мақсадида жорий йилда туманлар бюджетига қўшимча манбаларнинг камида 10 фоизини бевосита маҳалладаги муаммоларни ҳал этишга сарфлаш бўйича ишлар бошланиб, ушбу мақсадларга 70 миллиард сўм ажратилди. Энди эса бу ваколатлар янада кенгайтирилиб, туман бюджети харажатларининг яна 5 фоизини қўшимча равишда ана шундай мақсадларга йўналтириш

бўйича янги тартиб жорий этилади ва маҳаллалардаги аҳоли долзарб деб ҳисоблайдиган муаммоларни ҳал этишга сарфланади.

Давлатимиз раҳбари ўз нутқида маҳалла тизими ходимларининг ваколат ва ҳуқуқларини ошириш бўйича аниқ масалаларни ўртага ташлар экан, маҳалла раиси ва унинг ўринбосарлари ваколатларини кенгайтириб, уларга жойлардаги аҳоли муаммоларини бевосита ҳал қилиш учун зарур ҳуқуқ ва имконият бериш бўйича фикр билдирди. Энг муҳими, янги амалиётга кўра, энди маҳалла раиси маҳаллий ҳокимлик кенгаши мажлисларида кўриб чиқилиши мажбурий бўлган масалаларни муҳокамага қўяди ва уларнинг ечими бўйича ўзининг аниқ таклифларини билдиради. Бу ташаббус, ўйлайманки, маҳалладаги аҳоли муаммоларини тезкор ҳал қилишда тизим ходимларига катта имконият беради.

Давлатимиз раҳбари маҳаллада меҳнат қилаётган малакали ва ташаббускор ходимларни давлат идоралари раҳбарлик лавозимларига тавсия этиш тизимини йўлга қўйилишида зарур кўрсатмаларни берди. Бунинг учун Олий Мажлис Сенати ва Қонунчилик палатаси, Вазирлар Маҳкамасига 2021 йил 1 апрелга қадар маҳаллий ижро ва вакиллик органлари ҳамда маҳалла институти фаолиятини тубдан такомиллаштиришга оид янги қонун лойиҳаларини ишлаб чиқиш бўйича зарур топшириқлар бериб ўтди. Мазкур ҳужжат лойиҳасида ҳокимлар, уларнинг ўринбосарлари ва маслаҳатчиларининг ваколат чегараси, вазифа ва функциялари аниқ белгиланади.

Мурожаатномада юртимизда камбағалликни қисқартириш борасидаги кенг кўламли ислохотлар мазмун-моҳияти ҳақида сўз юритилиб, давлатимиз раҳбари, жумладан, шундай деди: “Бир ҳақиқатни аниқ тушуниб олишимиз керак – камбағаллик масаласи

кредит, ижтимоий нафақа ёки уй бериш билан ўз-ўзидан ҳал бўлиб қолмайди. Бунинг учун таълим, соғлиқни сақлаш, касб-хунарга ўқитиш, ичимлик сув, энергия ва йўл инфратузилмаси билан боғлиқ комплекс муаммоларни ҳал этиб бориш керак”.

Таъкидланганидек, ҳудудлардаги эҳтиёжманд оилалар билан манзилли ва тизимли иш олиб бориш бўйича юртимизда янгича иш тартиби – “Темир дафтар” тизими яратилди. Бунинг натижасида айни вақтда жойларда ижтимоий ҳимояга муҳтож оилалар ҳақида аниқ маълумотлар шакллантирилиб, уларга зарур ижтимоий ёрдам кўрсатилмоқда. Айниқса, 2021 йилдан тўлиқ ишга тушириладиган “Ижтимоий реестр” орқали эҳтиёжманд оилаларга ўттиздан зиёд ижтимоий хизмат электрон шаклда кўрсатилиши юртдошларимизга катта қулайликлар яратади.

Мурожаатномада эҳтиёжманд аҳоли қатламини камбағалликдан чиқариш бўйича аниқ кўрсатмалар берилди. Жумладан, юртдошларимизнинг ўз касбий кўникмалари орқали даромад топишини таъминлаш мақсадида 2021 йили маҳаллаларда аҳолини касб-хунарга ўқитиш бўйича мингдан зиёд марказ ташкил этилади. Бу жараёнда касб-хунарга ўқитилган ҳар бир шахс учун ўқув марказларига бир миллион сўмгача субсидия берилиб, бунинг учун бюджетдан 100 миллиард сўм ажратилади. Ўқув курсларини тамомлаб, ўз бизнесини бошламоқчи бўлган фуқароларга ускуналар харид қилиш учун 7 миллион сўмгача субсидиялар тақдим этилади.

Албатта, давлатимиз томонидан кўрсатилаётган бу каби ижтимоий қўллаб-қувватлов эҳтиёжманд оилалар ҳаётида катта ижобий бурилиш ясаши билан бирга, уларнинг доимий даромад топишида муҳим қадам бўлади.

Бир сўз билан айтганда, давлатимиз раҳбарининг кенг қамровга эга ва ҳаётимизнинг турли жабҳалари-

Публицистик мақолалар
ни қамраб олган Мурожаатномаси халқимиз турмуш
даражасини янада ошириш ҳамда жамиятимиздаги
мавжуд муаммоларни тезкор ҳал этишдаги долзарб
аҳамияти билан барчамиз учун қадрлидир.

Иброҳим АБДУРАҲМОНОВ,

Инновацион ривожланиш вазири, академик

**КАСБ–ҲУНАРЛИ ВА БИЛИМЛИ АВЛОДНИ
ТАРБИЯЛАШ МИЛЛИЙ ҲАРАКАТГА
АЙЛАНИШИ ЗАРУР!**

Давлатимиз сиёсатида ёшлар камолотига катта эътибор қаратиш, уларнинг ҳар томонлама етук, замонавий билимларга эга, жамиятда ўз ўрнини топган инсонлар бўлиб етишиши учун жонкуярлик кўрсатиш муҳим ўринни эгаллайди. Шу сабабли ҳам Ўзбекистон Президенти ҳар бир чиқишида мазкур масала хусусида алоҳида сўз юритади. Жумладан, жорий йилнинг 27 январида давлатимиз раҳбари раислигида ёшлар бандлигини таъминлаш ва бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари муҳокамаси юзасидан бўлиб ўтган видеоселекторда ҳам эртамиз эгаларининг келажаги билан боғлиқ долзарб масалалар ҳақида сўз борди.

Президентимизнинг жон куйдириб айтган сўзлари моҳиятида жуда катта мазмун бор. Чунки ҳар бир ёш – жамиятнинг муҳим бўғини, бўлғуси оила бошлиғи, фарзандларнинг ота-онаси, келажак пойдеворининг бунёдкори.

Афсуски, ёшларни эзгу ғоялар атрофида бирлаштириш, уларнинг қобилиятини рўёбга чиқариш ва тўғри йўлга йўналтириш, оддий қилиб айтганда, ўз фарзандларимизга эга чиқиш масалаларига узоқ вақт энгил-елпи муносабатда бўлиб келинди. Мамлакатимиз раҳбари бу борадаги муаммо ва камчиликларни очиб берди. Масаланинг энг оғриқли нуқталарига эътибор қаратди ва уларни ҳал қилишнинг амалий ечимларини кўрсатди.

Ёшлар бандлигини таъминлаш омилларидан бири уларни талаб этилаётган касб бўйича ихтисослаштиришдир. Йиғилишда шу пайтгача ишсиз аҳоли ва бўш иш ўринлари ўзаро уйғунликда кўриб чиқилмагани танқидий таҳлил қилинди.

Мамлакатимизда олиб борилаётган изчил янгила-нишлар, янги Ўзбекистонни барпо этиш жараёнлари ёшларга муносабатни тубдан ўзгартиришни талаб қилаётганини давлатимиз раҳбари илгари ҳам бир неча марта таъкидлаган эди. Бу борада давлат меҳрибон ота сингари фарзандининг қобилияти ва қизиқишларини тўғри баҳолаши, ҳаётда ўз ўрнини топишига кўмаклашиши кун тартибидаги муҳим масаладир.

Шу ўринда ёшлар ўртасида турли танловларнинг ўтказилиши уларнинг иқтидорини намоён этиш билан бир қаторда, ўз устида ишлаш, рақобат муҳитида курашиш, салоҳиятини рўёбга чиқаришга хизмат қилишини таъкидлаш жоиз.

Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан ёшлар ўртасида ўтказилаётган стартап ва инновацион, технологик лойиҳалар танловларини янада кенгайтириш, ёшларни мана шу танловларга кўпроқ жалб этиш муҳим аҳамиятга эга. Ёшларнинг стартап лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш учун 2018–2020 йиллар оралиғида олтита танлов ташкил этилган бўлиб, улар доирасида умумий қиймати 33,77 миллиард сўмлик бир юз еттита инновацион ва стартап лойиҳа амалга оширилмоқда. Шунингдек, ёшларнинг тадбиркорлик салоҳиятини ривожлантириш мақсадида “Technoways” инновацион марафони ташкил этилди. Унда ўн бир жамоага бирлашган, ўз лойиҳаларига эга эллик нафар иштирокчи қатнашди. Яқунда тўртта лойиҳа молиялаштирилди.

Йиғилишда дипломи йўқ, лекин амалий кўникмага эга ишсиз ёшларни малакани баҳолаш марказларида

Ўқитиб, сертификат бериш тизими жорий этилиши хусусида ҳам сўз борди. Шунингдек, қатор олий таълим муассасалари ва йирик саноат тармоқларида малякани баҳолаш марказларини ташкил этиш, тадбиркорлик фаолиятини бошлаш ниятидаги ёшларнинг минитехнология ва ускуналар харид қилиши учун субсидия ажратиш, кредит олишда суғурта тўлови бўйича кўмаклашиш, ҳар ўн гектар экин еридан бир гектарини деҳқончилик учун ажратиш тартибини жорий этиш, захира ерларни фойдаланиш учун бериш, томорқада лимончилик, паррандачилик, қуёнчилик, асаларичилик фаолияти учун кредитлар ажратиш каби аниқ ечим ва таклифлар тилга олинди. Ўғил-қизларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этиш, қобилиятини юзага чиқариши учун зарур шароитлар яратиш масалалари ҳам муҳокама қилинди.

Шу ўринда давлатимиз раҳбарининг ушбу ташаббуси туфайли, биринчидан, республикада кичик ер майдонига эга янги авлод ёш фермерлар армияси шаклланади. Иккинчидан, маҳаллий бозорларимиз янги, хилма-хил ва сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан тўлади.

Ўз ўрнида, бу ҳаммамизга жуда катта масъулият ва мажбурият юклайди. Биринчидан, фермерлар ёшларга берилаётган ердан қолган асосий майдонлардан энди кўпроқ ҳосил кўтариши зарур бўлса, йигит-қизлар ўзлари олган ердан унумли фойдаланиб, ноанъанавий инновацион усулларда деҳқончиликни йўлга қўйиши лозим. Янги “ақлли технологиялар”ни қўллаб, бободехқон фермерларнинг ишончига муносиб эканини кўрсатади.

Бу борада илм-фан, инновациялар, технологиялар трансфери каби янги кўникмаларни ўзлаштириш устувор вазифа ҳисобланади. Олимлар ва мутасадди вазириликлар фермерларга нисбатан кичик ер майдо-

нидан олдинги йиллардагидан кам бўлмаган ҳосил олишга ёрдам бериши ва энг асосийси, ёш ер эгаларини, давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, ўқитиб ўргатиб, уларга кўмакчи бўлиши керак.

Президентимиз томонидан ёшларнинг лойиҳалари учун 2021 йилга ажратилган эллик миллиард сўм маблағ айнан ёш олимларни, стартапчиларнинг инновацион ғояларини қўллаб-қувватлашга йўналтирилиши режалаштирилган. Бу танловлар соддалаштирилган, яъни ортиқча бюрократик тўсиқларсиз, шаффоф тарзда ўтказилиши назарда тутилган бўлиб, яқин кунларда дастлабкилари эълон қилинади.

Ҳар бир гектар ер эгаси, албатта, унга инновация (яъни янги ноанъанавий экин, сифатли уруғ, янги органик ўғитлар, ақлли суғориш технологиялари каби) олиб кириши лозим. Бунинг учун ёшлар вазирлигимизда ташкил қилинаётган ёш олимларнинг илмий ва стартап лойиҳаларига, “Юзта инновацион ғоя” танловларига мурожаат қилишлари ва ўзларига ажратилган ердан самарали фойда олишларига имкон берадиган бошланғич маблағларни қўлга киритиши мумкин. Қолаверса, улар вазирликдаги стартап акселераторда қатнашиб, ўз инновацион ғояларини рўёбга чиқариши учун кўникма ҳосил қилиш ҳамда, энг асосийси, қўлламоқчи бўлган технологияларининг иқтисодий самарадорлигини асословчи ҳужжатларни таниқли бизнес-тренерлар билан бирга, тайёрлаб олиш имконига эга.

Вазир сифатида ҳам, олим сифатида ҳам мана шу танловларда ҳамда акселератор ўқув дастурларида ёшларимизни фаол иштирок этишга чорлайман. Афсуски кўпчиликда, шу жумладан, йигит-қизларда ҳам турли танловларга ишончсизлик, шубҳаланиш билан қараш шаклланган. Шу шубҳаларни, ишончсизликни енгиш пайти келди. “Барибир ғолиб бўлмайман”, деб

ҳаракат қилмаслик бугуннинг иши эмас. Аввал иштирок этиш, қатнашиш керак, ана ундан кейин хулоса чиқарса бўлади. Албатта, танлов борки, унда ғолиб ва мағлуб бўлади. Лекин мағлуб бўлган ҳам ўзига хулосалар чиқаради, қайси томонларини кучайтириши, қайси жиҳатлари устида янаям қаттиқроқ ишлаши кераклигини англаб етади.

Ёшларнинг ўзлигини англаб олишига кўмаклашишга қаратилган давлат сиёсати негизида “Ўз кунингни ўзинг кўриб юравер” деган эски тамойилдан тўла воз кечиб, ўғил-қизларда фидойилик, ватанпарварлик хусусиятларини шакллантиришга қаратилган хайрли ишларни кучайтириш, уларнинг маънавиятини юксалтириш ва, пировардида, ўз фарзандларимизга ўзимиз эга чиқишимиз каби эзгу мақсадлар ётибди. Президентимиз таъкидлаб ўтган ва соҳалар олдига белгилаб берган вазифаларнинг барчаси ёшларимизни соғлом фикрли, жисмонан бақувват, аждодларимизнинг бой меросидан хабардор, ватанпарвар ва фидойи қилиб тарбиялашнинг муҳим жиҳатларига эътибор қаратилгани билан аҳамиятга молик. Бир сўз билан айтганда, ёшларни ўқитиб-ўргатиб, кейин уларга иш бериш бугун миллий ҳаракатимизга айланиши лозим.

Айнан мана шундай тизимга мисол сифатида вазирлигимиз ва Сирдарё вилояти ҳокимлиги ҳамкорлигида барпо этилган “Сирдарё бизнес акселератори”ни келтиришимиз мумкин. Мазкур акселераторда ёшлар ўз ғояларини бизнес лойиҳаларга айлантириш, лойиҳани шакллантириш, уни илгари суриш, ривожлантириш ва ундан фойда олишни ўрганади. Марказда юқори техника ва технологиялар асосида ҳар йили маҳаллабай бир ярим минг нафар ёшга касаначилик, тўқимачилик, ўймакорлик, сартарошлик, пайвандчилик, робототехника ва пазандачилик ўргатилади. Ёшлар кичик технологияда бирор маҳсулот яратишни

ўрганиш баробарида, сертификатни қўлга киритиш учун ўқув курслари давомида яратган маҳсулотини сотиш ва ўз мижозларини йиғиш кўникмаларини ҳам шакллантириб боради Бу масканда ёшларга маркетинг соҳаси бўйича ҳам билим берилади.

Акселераторнинг ўқув курсларидан фарқли жиҳати ҳам шундаки, ўзи ишлаб чиқараётган маҳсулотини сота оладиган ва сертификатни қўлга киритган ҳар бир ёшга ўзи ўрганган кичик технологияни сотиб олиш учун имтиёзли кредит маблағлари ажратилади. Марказда Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, Савдо-саноат палатаси, тижорат банклари вакиллари билан бирга имтиёзли кредитларни расмийлаштириш, муайян тузилмалардан маблағ олиш, венчур жамғармаларидан фойдаланиш имкони яратилган.

Йиғилишда ҳозирги ёшларнинг замонавий технологияларга қизиқиши қамровини кенгайтириш учун ҳар бир туманда камида биттадан мактабда IT-тўгараги очиш, яна юзта рақамли технологиялар ўқув маркази ташкил этиб, йигирма минг йигит-қизни дастурлаш ва ахборот технологиялари соҳаси бўйича тадбиркорликка ўқитиш муҳимлиги таъкидланди.

Давлатимиз раҳбари иқтидорли ёшларни кашф қилиш, уларнинг ташаббус ва интилишларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш мақсадида “Ўзбекистон учун 100 ғоя” лойиҳасини илгари сурди. Лойиҳа доирасида шаҳар ва қишлоқлардаги ташаббускор ёшларнинг иқтисодиёт, таълим, спорт, соғлиқни сақлаш, ахборот технологиялари каби соҳалардаги ғояларини рўёбга чиқариш учун шароит яратиш вазифаси қўйилди.

Бу ғояларни амалга оширишда вазирлигимиз томонидан ишлаб чиқилган “TechnoBus” технологик мобиль таълим платформаси тажрибаси жуда фойдали.

Ушбу кўчма таълим платформасида мамлакатимизнинг турли вилоятларидаги ёшлар учун улар яшаётган жойнинг ўзида робототехника ва электроника, 3D прототиплаштириш, дастурлаш, VR/AR ва бошқа интерактив йўналишлар бўйича тренинглар, маҳорат дарслари ўтказилмоқда. Шу кунга қадар “ТехноBus” платформаси ёшларни энг сўнгги технологиялар намуналари билан таништириб, ҳудудларда босқич-ма-босқич ташкил этилаётган ёшлар технопаркларида фаолият юритиши мумкин бўлган ёшлар жамоаларини шакллантирмоқда. Яқин кунларда очилиши кутилаётган Андижон, Самарқанд ва Оҳангарон ёшлар технопаркларининг фаолияти айнан йигит-қизларнинг салоҳияти, иқтидори ва интилишларига боғлиқ.

Вазирлигимизда ўн беш ёшгача бўлган болаларга илм-фан ва инновациялар маданиятини сингдириш ҳамда уларнинг математика-мнемотехника, шунингдек, аниқ ва табиий фанлар бўйича билимини ошириш мақсадида “Science for kids” платформаси ташкил этилди. Ҳозирги кунга қадар ўн олтита тадбир ташкил этилди ҳамда ўн саккиз мингга яқин болани қамраб олди. Қизиқарли тажрибалар, маҳорат дарслари, танловларни ўз ичига олган мазкур платформа иштирокчилари вазирлигимиз ҳузуридаги Ёшлар академиясининг бўлғуси аъзолари бўлса, ажабмас.

Дарвоқе, вазирлик ҳузуридаги Ёшлар академияси аъзолари сони бир минг саккиз нафарга етди. Республикамиз вилоятларида ўн беш нафар етакчи танлаб олинди. Мана шу ёшлар мамлакатимизнинг интеллектуал захираси бўлиши билан қаторда, ўз ишланма, лойиҳа, тадқиқот ва тадбиркорлик фаолияти билан юртимиз равнақига ҳисса қўшиб келмоқда.

Гулнора МАРУФОВА,
*Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш
вазирининг биринчи ўринбосари*

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИ РОЗИ ҚИЛИШ

Мамлакатимиз аҳолисининг қарийб ярмини ташкил этадиган хотин-қизлар манфаатини ҳимоя қилиш, ҳақ-ҳуқуқларини таъминлаш, уларнинг жамиятдаги ўрнини мустаҳкамлаш, турмуш шароити оғир, ишсиз ва ижтимоий фаол бўлмаган аёлларни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаш ва асраб-авайлаш, касб-хунарли қилиш, бандлигини таъминлаш ҳамда уларга давлат томонидан манзилли ёрдам кўрсатишга Президентимиз доим долзарб масала сифатида қарайди.

Жумладан, ўтган йили давлатимиз раҳбари ташаббуси билан ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий-психологик қўллаб-қувватлашга муҳтож, билим ва касб-хунар ўрганишга эҳтиёжманд, ишсиз хотин-қизларнинг муаммоларини аниқлаш, бартараф этиш ва назоратини юритиш бўйича “Аёллар дафтари” ташкил этилди. Ўтган қисқа вақтда ушбу тизим орқали мамлакатимизда истиқомат қилаётган 6 миллион 385 мингдан зиёд хотин-қиз билан юзма-юз мулоқот қилиниб, ушбу дафтарга тўққизта мезон асосида 433 минг нафар хотин-қиз киритилди. Бугунги кунгача улардан 80 минг нафарининг муаммолари ижобий ҳал этилди.

Энг муҳими, ушбу тизим бугунги аёлни нима қийнапти, унинг муаммоларини қандай ҳал этиш мумкин, деган саволлар ҳақида чуқурроқ ўйлаш ва муаммоларга зарур ечим топишни ўргатди. Энди ҳар бир аёлнинг муаммосини ечиш бўйича аниқ ва манзилли

режа ишлаб чиқилиб, бу орқали маҳалладаги қайси аёл билан қай тартибда ҳамда ким билан ҳамкорликда, қандай ишлаш кераклиги маълум бўлди.

Бироқ тан олиш керак, ҳали соҳада бажариладиган ишлар, амалга оширилиши зарур бўлган вазифалар, ечимини қутаётган муаммолар талайгина. Шу боис ҳам жорий йил 26 февраль куни хотин-қизларнинг муаммоларини ҳал қилиш ва уларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш масалалари юзасидан ўтказилган видеоселектор йиғилишида Президентимиз бу борадаги муҳим масалаларга алоҳида тўхталиб, соҳадаги мавжуд камчиликларни танқидий таҳлил қилган ҳолда, бажарилиши зарур бўлган муҳим вазифа ва топшириқларни белгилаб берди.

Жумладан, йиғилишда аёлларни иш билан таъминлаш, ижтимоий қўллаб-қувватлаш, уларга тиббий ва психологик ёрдам қамровини кенгайтириш, оилавий ажралишларнинг олдини олиш чора-тадбирлари атрофлича муҳокама қилинди. Хотин-қизлар муаммоларини ҳал этиш барча даражадаги раҳбарларнинг бирламчи вазифаси экани, бу борада улар зиммасида жуда катта масъулият тургани, бунинг учун ҳар бир масъул маҳаллаларга, оилаларга кириб, турмушда қийналаётган аёллар, хотин-қизлар муаммоларига ечим топиши, бу бўйича янгича тизимда ишлаши зарурлиги қайд этилди.

Давлатимиз раҳбари бу ҳақда сўз юритар экан, “Энг оғир, мураккаб масалаларимиз аёллар бўйича. Халқимизнинг талаби ўсиб борапти. Биз шу талабларга муносиб шароит яратиб беришимиз керак. Буни чуқур ҳис қилмаган одам раҳбар бўлиб ишлолмайди”, дея масаланинг нечоғлиқ муҳим аҳамиятга эга эканини яна бир таъкидлади.

Видеоселектор йиғилишида Республика Хотин-қизлар жамоатчилиги кенгаши аёл-қизларнинг

ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш, билим ва касбий кўникмани эгаллаб, муносиб иш топишига кўмаклашиш, саломатлигини сақлаш, уй-жой масалаларини ҳал этиш борасида тизимли иш олиб бориши зарурлиги айтилди. Шу билан бирга, ҳокимлар ва сектор раҳбарларига, “Аёллар дафтари”га киритилган хотин-қизлар муаммоларини ҳал қилиш, тикувчилик, ҳунармандчилик, касаначилик, паррандачилик ва экин майдонларидан ер ажратиш орқали уларнинг бандлигини таъминлаш бўйича кўрсатмалар берилди.

Унга кўра, шу йил “Аёллар дафтари”даги етмиш мингга яқин хотин-қизни бизнес ва меҳнат бозорида талаб юқори бўлган касбларга ўқитиш белгиланиб, бу борада нодавлат ташкилотлар хотин-қизларга энг яқин кўмакчи бўлиб келаётгани, шу боис, бундай муассасаларга жой ажратиб, грантлар бериш зарурлиги таъкидланди.

Ўтган йили “Аёллар дафтари”ни шакллантириш, маҳаллаларда уйма-уй юриб хотин-қизлар муаммоларини ўрганиш орқали ўттиз ёшдан юқори бўлган ўн бир минг нафар хотин-қизга тижорат банклари томонидан бир триллион сўмдан ортиқ кредит маблағлари ажратилган эди. Қолаверса, Хотин-қизларни ва оилани қўллаб-қувватлаш жамғармаси томонидан 3 минг 335 нафар хотин-қизнинг кичик бизнес лойиҳалари учун 70 миллиард 922 миллион сўм миқдоридан маблағ йўналтирилди.

Эътиборлиси, йиғилишда мазкур йўналишдаги ишларни янада жадаллаштириш, аёлларни тадбиркорликка кенг жалб этиш мақсадида Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги тасарруфига ўтаётган ҳар бир тумандаги коллежларнинг бўш турган қисмини ўқув хонаси ва ишлаб чиқариш цехи ташкил этиш учун тадбиркорларга ўттиз йилгача муддатга

имтиёзли ижарага бериш вазифаси қўйилди. Бунга эса Бандлик жамғармасидан етмиш миллиард сўм ажратилиши, етмиш мингга яқин хотин-қизни тадбиркорликка жалб қилиш учун эса Халқ банки орқали икки триллион сўм кредит йўналтирилиши белгиланди.

Эҳтиёжманд оилалардаги қизларни олий таълимга кенгроқ жалб этиш бўйича янги қадам сифатида энди ҳар бир вилоят ҳокими маҳаллий бюджет ҳисобидан юз нафар, ҳар бир олий таълим муассасаси томонидан эса олий маълумотли бўлиш истагидаги, ижтимоий ҳимояга муҳтож ўттиз-эллик нафар хотин-қизнинг шартнома пули тўлаб бериладиган бўлди.

Давлатимиз раҳбари бу масалада сўз юритар экан, “...ота-онасининг биридан айрилган муҳтож қизлар, боқувчиси йўқ ёлғиз аёлларнинг шартнома тўлови ҳокимлик ва олий ўқув юрти ҳисобидан қоплаб берилди. Бу янги тизим. Илгари бундай қилолмасдик. Энди имконият бор”, деди.

Йиғилиш давомида энг муҳим масалалардан бири сифатида оғир турмуш шароитида яшаётган, ижтимоий ҳимояга муҳтож, эҳтиёжманд аёлларни уй-жой билан таъминлаш борасидаги ишлар атрофлича таҳлил этилди. Албатта, бугунги кунда юртимизда оилавий ажрашишлар, ишсизлик, етишмовчилик оқибатида уйга муҳтож бўлиб яшаётган аёллар талайгина. Шу боис, давлатимиз раҳбари бу муҳим масалани ҳар доим чуқур ҳис қилган ҳолда уларга муносиб шароит яратиш, муаммоларини бартараф этишга жиддий эътибор қаратади.

Хусусан, сўнгги йилларда бу борадаги изчил ислохотлар натижасида минглаб муҳтож аёлларга янги тураржойлар топширилди. Қолаверса, мамлакатимизда кам таъминланган, ижтимоий ҳимояга муҳтож хотин-қизларнинг уй олиши учун бошланғич бадал пулини тўлаб бериш тизими жорий этилди. Видео-

селектор йиғилишида бу долзарб масала бўйича қўшимча чоралар белгиланди. Унга кўра, вақтинча нотураржойларда истиқомат қилаётган аёлларни уй билан таъминлаш учун ҳар бир ҳудудга ўн миллиард сўмдан, отасидан айрилган муҳтож қизлар манфаати учун беш миллиард сўмдан маблағ ажратилиши белгиланди. Бу маблағлар эса уй-жойнинг бошланғич тўловини тўлаб беришга йўналтирилади. Шунингдек, ижтимоий ҳимояга муҳтож хотин-қизларга тураржой ижараси компенсацияси учун ўн бир миллиард сўм ажратилиши мамлакатимизда яшаётган кўплаб хотин-қизларнинг бу борадаги муаммоларига ечим бўлиши аниқ.

Албатта, видеоселектор йиғилишида билдирилган танқидий фикр ва таклифлардан тўғри хулоса чиқариб, бундан буён халқ ишончини, зиммамиздаги масъулиятни янада чуқурроқ ҳис этишимиз, ишга муносабатни тубдан ўзгартириб, амалий ишларимиз билан Президентимиз ва халқимизнинг ишончини оқлашимиз зарур. Зеро, бугун юртимиздаги барча ислоҳот ва саъй-ҳаракатлар замирида, энг аввало, халқимиз, хусусан, хотин-қизларни рози қилишдек эзгу мақсад мужассам.

Муҳаммад АЛИ,
*Ўзбекистон халқ ёзувчиси,
Давлат мукофоти лауреати*

ВАТАН БИЗДАН МЕҲР КУТАДИ

Ватан дунёда инсон учун энг муқаддас ва буюк инъом.

Она юрт фавқуллодда қудратга эга. Айни пайтда буюк, шон-шарафли муқаддас замин. У ўз фарзандларидан меҳр, ҳимоя кутади. Ўтюррак, содиқ фарзандлар Ватанни ҳамиша ардоқлаб, меҳр бериб, ҳимоя қилиб яшашни кўнглида сақлайди. Шу сабаб Ватанни мардлар кўриқлайди, кўксини қалқон қилиб, жон фидо этади, деган сўзлар бежиз айтилмаган.

Куни кеча Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар академиясида Президентимиз, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони раислигида Қуролли Кучлар ва ҳарбий-маъмурий секторлар фаолиятининг 2020 йил якунлари ҳамда келгусидаги устувор вазифаларга бағишланган Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишида иштирок этиб, давлатимиз раҳбарининг маърузасини эшитганимда, кўнглим чексиз ғурурга, ифтихорга тўлди.

Очиғи, давлат деганда, кўпинча биз шу сўзга юклатилган маъно-мазмунни бор салобати, залвори билан англаб етишга интилавермаймиз. Уни тўлалигача ҳис этиш, чуқур фикрлашга уринмаймиз.

Мен кўплаб ҳарбий вазирликларга, Миллий гвардияга, “Темурбеклар мактаби”га ижодий учрашувларга борганимда, биноларнинг озода ва саришталигини, умрини юрт ҳимоясига бағишлашга аҳд қилган ҳар бир одамда ички тартиб, кучли масъулият ҳисси яши-

ринлигини, қатъиятли саркарда ва аскарларимизнинг ўз вазифасига садоқату ихлос билан ёндашаётганларини юракдан ҳис қиламан. Шу лаҳза ўз-ўзидан юзлаб-минглаб навқирон фидойи йигитларимизнинг юрт ҳимояси йўлида кўрсатаётган қаҳрамонликлари, мусаффо осмонимизда учаётган учқур самолётлар, Жиззахдами, Термиздами, Фарғонадами ёки Қорақалпоғистонда Ватан сарҳадларини кўриқлаб, тунларни бедор ўтказаётган жасур ўғлонлар кўз олдимга келди.

Барчасига ҳурматим ортади. Кўрганларим ва тасаввурларим уйғунлашиб, тафаккуримда қудратли давлат тушунчаси пайдо бўлади. Мен Ўзбекистон давлатининг қудратли эканига имон келтираман.

Президентимиз қилинган ишларни чуқур таҳлилдан ўтказар экан, ҳарбий соҳанинг энг долзарб йўналишлари бўйича замон талабларига мос қарорлар қабул қилинганлиги яхши самаралар берганини таъкидлади. Ислохотлар олиб борилаётган, уни давом эттириш заруриятга айланган йўналишлар ва улар ичида ўз ечимини кутиб ётганлари ҳам анчагина эканлигини айтиб ўтди. Миллий армиямизнинг жанговар шайлиги, тизимли ва стратегик комплекс чора-тадбирлар кўрилгани натижасида мамлакатнинг мудофаа қобилияти сезиларли даражада ошгани қувонарли, албатта...

Давлатимиз раҳбари зукколик билан мамлакатимиз мудофаа қобилиятини янада кучайтириш, қудратини ошириш, тақомилига етказиш борасида муҳим кўрсатмалар берди ва зарур вазифаларни белгилаб, ҳар бир ишни ўз эгасига топширди. Вазифалар аниқ ва лўнда: мамлакат мудофаа қудратини ошириш. Айти пайтда, Қуроли Кучларни ривожлантириш йўлидаги бутун ҳаракатлар, интилишлар сарҳисоб этилиб, бари танқидий баҳоланди.

Маърузада ҳарбий таълим тизимида бошланган ислохотларни узвий давом эттиришга алоҳида урғу берилди. Олий ҳарбий билим юртлари, лицей ва коллежлар, жумладан, “Темурбеклар мактаби” ҳарбий академик лицейлари фаолиятини янада такомиллаштириш, уларда сабоқ олаётган ўқувчилар қалбида миллий рух, она-Ватанга меҳр ва садоқат, адолат туйғусини ҳар томонлама кучайтириш лозимлиги таъкидланди. Айниқса, буюк аجدодларимиз Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур, Шоҳруҳ Мирзо, Заҳириддин Муҳаммад Бобур каби саркардаларимизнинг бой ҳарбий меросидан унумли ва кенг фойдаланиш зарурлигига диққат қаратилди.

“Ҳарбий илмсиз – ҳарбий таълим йўқ!”, деди Президентимиз ўз маърузасида. Шу маънода ҳарбий кадрлар малакасини ошириш, ҳарбий илмни ривожлантириш, ҳарбий можаролар билан замонавий жанг амалиётларини ҳамда миллий ҳарбий мерос – жанг санъати тарихини чуқур ўрганиш ва такомиллаштириш вазифаси қўйилди.

Бу чиндан ўта муҳим масала. Шу маънода Ҳарбий мерос ва замонавий тадқиқотлар институти ташкил этилади ва Жасорат мактаблари очилади. Ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишлари “Жасур жангчи – ёшлар учун намуна” шиори остида жадаллаштирилиб олиб борилиши таъкидланди.

Давлатимиз раҳбари келажагимиз бўлган ёшлар ва уларнинг тарбияси ҳақида чин юракдан қайғуради. Маърузада ҳокимликлар ва турли идоралар раҳбарларига қарата шундай дейилди: “Кимки ёшлар билан номигагина ишласа – у эртанги кунга хиёнат қилган бўлади!” Бу замон талаби эканини ҳамма сизди. Ҳа, “Ҳар бир ёшнинг онги ва қалби учун кураш” энг асосий вазифалардан бирига айланиши лозим. Ростдан ҳам, қарама-қаршиликлар, бузғунчиликлар, зиддият-

лар тўлиб-тошган глобал ахборот оламидаги инсон, айниқса, ёш авлоднинг дунёқараши, маънавий дунёси учун кураш кучайиб бораётган бугунгидай кунда ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг роли ва аҳамияти бениҳоя ортиб бораётганини кўриб турибмиз.

Шу боис, Қуролли Кучларимизда яратилган замонавий инфратузилмадан фойдаланган ҳолда, ҳар вилоятда икки юз-уч юз нафар уюшмаган ёшларни жамлаб, ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялаш асносида, меҳнат бозорида талаб қилинадиган фойдали касб-ҳунарга ҳам ўргатишни изчил ташкил этиш бўйича вазифалар белгиланди. Бу оқилна, Қуролли Кучларни мустаҳкамлашга қаратилган тadbир. Давлатимиз раҳбари “Ўз фарзандларида юксак ватанпарварлик руҳини камол топтира олмаган давлат, қандай қудратли қуролга эга бўлмасин, мудофаа қобилиятини мустаҳкамлай олмайди,” деганида мутлақо ҳақ эди.

* * *

Президентимиз 2017 йили ёшлар билан учрашувида “Маълумки, тарихда халқимиз орасидан кўплаб буюк саркардалар етишиб чиққан. Ана шундай мард ва фидойи аждодларимизнинг ҳарбий соҳадаги бой мероси, мардлик ва жасурлик фазилатлари ёшларимиз учун ибрат мактаби бўлиб хизмат қилади. Айниқса, Соҳибқирон Амир Темури бобомиздек – у зот биронта жангда мағлуб бўлмаган – енгилмас саркарда ва давлат арбоби жаҳон тарихида камдан-кам топилади. Ўз яқинлари, замондошлари бу улуғ сиймони Темурибек деб атаган эканлар. Мен шу ҳақда ўйлаганимда, бир фикр хаёлимдан ҳеч кетмайди. Юртимизда ёшларга ҳарбий таълим-тарбия берадиган курсантлар мактабларига “Темурибеклар мактаби” деб ном берсак, деган таклифни илгари сурган эди.

“Темурбеклар мактаби” ҳарбий академик лицейларига тез-тез бориб тураман. Кўзида ўт чақнаган ёшларни, қадамларидан куч-қувват, шижоат, ишонч балқиб турган йигитларни кўриб, Ватан ҳимоясига муносиб, жасур аскарлар бўлади, деб хаёл қиламан.

Давлатимиз раҳбари буюк Амир Темур руҳига ҳурмат бажо келтириб, ёш авлодни тарбиялашда, шундай мактабларда бобомизнинг ҳарбий санъат меросидан мукамал билим беришни, хусусан, “Темур тузуклари”ни чуқур ўрганишни тавсия этди. Шонли тарихимизнинг нодир ёдгорлиги бўлган ушбу асар ҳақида сўз юритиш асносида Амир Темурнинг китобга бўлган муносабатига эътибор қаратсак, фойдадан холи бўлмас.

Амир Темурнинг тарихий асарлар ва уларнинг ёзилишига муносабати, ҳаққоний бўлишига талабчанлиги таҳсинга лойиқ. Бу катта билимга эга бўлган, донишманд ва зукко инсоннинг муносабатидир. Шу жиҳатларга назар қилганда, кўз олдимизда донишманд, закий инсон, теран ҳаётий тажриба соҳиби бўлган, келажак авлодларни ўйлаган, она юрт, мулку миллат учун куйиб-ёнган заҳматкаш инсон сиймоси намоён бўлади.

“Темур тузуклари” буюк бобомизнинг жасоратларидан бири эди. Жаноб Соҳибқироннинг кўпдан-кўп давлат ишлари тургани ҳолда, фурсат топиб, тарихимиз ва маданиятимизнинг кўрки бўладиган китоб ёзишдек бир заҳмату машаққатни ҳам ўз зиммасига олганлиги ҳайратланарлидир. “Ўз киндигин ўзи кесган Соҳибқирон ушбу китобини авлодлар учун ёзаётганини жуда яхши англайди. Бу бежиз эмас. Асрлар давомида асарнинг тиллардан-тилларга таржима этилаётгани ва кенг тарқалаётгани, унинг устида турли тилларда тадқиқотлар олиб борилаётгани “Темур тузуклари”нинг ҳаётий ва ҳаққоний оригинал асарлиги-

ни, инсоният учун зарур эканлигини исбот қилиб турибди. Чунки Амир Темур яшаган давр, унинг қизғин фаолияти мана салкам етти юз йил ўтаётирки, жаҳонда ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди, балки оҳанрабодай ўзига тортиб, қизиқиш тобора кучайиб бормоқда.

* * *

Ҳаётий ҳикматларга тўла “Темур тузуклари” ноёб маърифий обида эканидан ташқари, Амир Темур сиймоси, саъжияси, руҳияти, табиати, бир сўз билан айтсак, бой шахсияти ва инсонийлиги ҳақида берган таърифлари билан ҳам қимматли асардир. Амир Темур “Тузуклар”да адолатни ҳимоя қилгувчи, сўзи билан иши бир, олижаноб, кечиримли, довюрак, қўрқмас, зўр тадбирлар соҳиби, моҳир саркарда, улуғ раҳбар сифатида намоён бўлади.

Соҳибқирон зolimлардан мазлумлар ҳаққини олишда жонбозлик кўрсатади, чунки яхши билади: мамлакат куфр билан туриши мумкин, аммо зулмга чидай олмайди. Ҳокимлару сипоҳдан қай бирининг халққа жабр-зулм етказганини эшитса, уларга нисбатан дарҳол адолату инсоф юзасидан чора кўради. Яхшиларга яхшилик қилади, ёмонларни эса ўз ёмонликларига топширади... Давлат ишларининг тўққиз улушини кенгашга қўяди, фақат бир улушинигина қиличга қолдиради. Булар буюк бобомизнинг энг танг вазиятларда ҳам адолат ва инсофни биринчи ўринга қўйишига ёрқин мисоллардир.

Соҳибқирон очиқ юзлилик, раҳму шафқат билан халқни ўзига ром этишни яхши биларди. Хирожни раиятдан калтаклаш ва савалаш йўли билан эмас, балки огоҳлантириш, қўрқитиш, тушунтириш йўли билан ундиришни тайинларди. Ҳамиша раият аҳволидан огоҳ эди, улуғларини оға қаторида, кичикларини фарзанд ўрнида кўрарди. Софдил кишилар, саййидлар,

олимлар ва фозилларга даргоҳи доим очик эди. Ҳамиша адолатга талпиниб яшар, жабру зулмдан узоқроқда бўлишга интиларди. Бирон кимсанинг ҳаққи бўлса уни асло унутмасди. Ҳеч кимдан ўч олиш пайида бўлмасди. Кўнгли бузуқ, ҳимматсиз кимсаларни мажлисига асло йўлатмас, балки мажлисларида кейинини ўйлаб, олисни кўриб иш юритар, кекса ва тажрибали кишилар суҳбатидан баҳраманд бўларди... Чинакам дўст ҳақидаги қуйидаги сўзлар ҳам халқимиз ақл-идрокининг теранлигидан хабар беради: “Чин дўст ул-дирки, – дейди Амир Темур, – дўстидан ҳеч қачон ранжмайди, агар ранжиса ҳам, узрини қабул қилади...”

“Тарихга юз буриб, қайси йўллардан юрмайлик, қачон, қаерда бўлмасин, йўлимиз айланиб, барибир ушбу мўътабар зот ҳузурига олиб келаверади. Вақтлар келадики, авлодлар ҳали Соҳибқирон Амир Темур ҳаётининг ҳар бир кунини, ҳар бир лаҳзасини битта ҳам қолдирмай чуқур ўрганиб чиқадилар. Бунга биров мажбур этмайди, балки бу кўнгил эҳтиёжи, ҳаёт заруратига айланади...” – деб ёзилган экан менинг йигирма беш йил аввал эълон қилинган “Буюк обидага эҳтиром” номли мақоламда. Шундай кунлар, Аллоҳга шукр, келди!

“Тузуқлар” икки китобдан иборат. Биринчисида, Соҳибқирон олиб борган жанглар таърифланади. Иккинчиси – Тузуқлар, яъни қонунлардан иборат. Шу ерда бир нарсага эътибор бериш керакки, “Қонун” сўзи арабча, аммо Соҳибқирон соф ўзбекча “Тузуқ” сўзини танлайди (бу сўз “тузмоқ” феълидан). Бу ҳам бизга ибрат.

“Темур тузуқлари” зукко донишманднинг, меҳрибон падари бузрукворнинг ўғит-насихатларига бой. Зеро, Соҳибқирон ўз асарини авлодлар учун ёзиб қолдираётганини айтади. Уларни ўқиб-ўрганиш каттага ҳам, кичикка ҳам нафлидир.

Қуйида тасаввур учун “Тузуклар”дан айрим намуналар келтирмоқчиман. Улар ҳеч изоҳга муҳтож эмас:

...Ким менга дўстлик қилса – қадрладим, дўстлигини эсдан чиқармадим ва унга муруввату эҳсон, ҳурмат кўрсатдим. Кимки менинг хизматимни бажарса, унинг хизмати ҳаққини адо этдим. Кимки менга душманлик қилсаю, кейин пушаймон бўлиб, илтижо билан ҳимоя истаб, тиз чўкиб ҳузуримга келса, душманлигини унутиб, мурувват ва дўстлик кўрсатдим.

* * *

...Подшоҳлик ишларини тамоман бошқага топшириб, эркни унга бериб қўймасинким, дунё бевафо хотин кабидур, унинг хуштори кўп. Агар шундай қилар экан, ўзганинг нафси тез орада подшоҳ бўлишни тилаб қолади ва салтанат тахтини эгаллашга киришади.

* * *

...Қайси бир сипоҳий жангда ўзини кўрсатган бўлса, рағбатлантириб, ҳақини адо этсинлар. Қайси бир сипоҳий хизматда юриб қарилик ёшига етаркан, уни ойлик-ҳақдан сира маҳрум этмасинлар ва мартабасидан асло туширмасинлар. Ҳеч бир сипоҳий-аскарнинг хизмати назардан четда қолмасин. Чунки улар давлат хизматида юриб, боқий ҳаётларини ўткинчи дунё нақди учун аямаганларининг ўзи инъомга ва моддий сийловларга лойиқ эканларини билдиради. Уларни инъомидан маҳрум қилиб, хизматларини кўрсатмаслик, катта ноинсофлик бўлар эди.

* * *

...Қайси навкар ўз хизмати, ҳақ-бурчини унутиб, иш вақтида меҳнатдан юз ўгирар экан, ундай навкардан юз ўгирмоқ керак. Қайси навкар иш вақтида баҳона излаб, жангу жадал пайтида ижозат сўраб, қочишни

мўлжалласа, бугунги ишни эртага қолдирса, Пўлод ва Темур Ўғлон бошимга иш тушганда ўзларини шу қабилда тутишиб, мени ташлаб кетганлари каби, бунга ўхшаш навқарлар номларини ҳам тилга олиш номуносиб ишдир. Бундай одамларни парвардигори олам ҳукмига топшириш зарур.

* * *

..Саййидлар, уламо, машойих, фузало, катталар ва улуғларни азиз тутсинлар. Беклар, оқсоқоллар, деҳқонлар ва экинзорларга ишлов бергувчилар кўнглини хушнуд этиб, ўзларига қаратсинлар. Райиятни умид ва қўрқув орасида тутсинлар. Гуноҳлари ва қилмишларига яраша жазоласинлар. Менга бўйсунган мамлакатларнинг саййидлари, олимлари, шайхлари, фозил кишилари, дарвешлари, зоҳидларини суюрғол, вазифа ва ойлик билан сийласинлар. Фақир мискин, ногиронларга нафақа тайин қилсинлар. Мударрислар ва шайхларга кундалик маошлар белгиласинлар...

“Темурбеклар мактаби”га 16 ёшдан қабул қилиниши бежиз эмас, албатта. Бу ёш ўтиш палласи, ўсмир ҳар йўлга кириб кетиб қолиши мумкин. Шундай вақтда “Темур тузуклари”дай донишманд китобни ўқиш унга жуда қўл келади, ниҳоятда манфаатли бўлишига шубҳа йўқ. Чунки Ватанпарвар бўлиш, юртга садоқат кўргизиш, оқил инсон бўлиб камолга етиш, ҳарбий санъатни юксак даражада эгаллашда бу китобнинг баҳоси йўқ. Давлатимиз раҳбарининг нодир “Тузуклар”ни ёшлар, айниқса, Темурбеклар мактаби ўқувчилари ўқишлари зурурлиги, китобнинг мактабда дарслик сифатида ўқитилиши, бунинг учун эса “Темур тузуклари”ни ўқувчилар тушунадиган содда тилда (юқорида кўрдик, Амир Темур ҳам тарихчи Низомиддин Шомийга ўз китобини содда тилда ёзиш кераклигини буюрганди) табдил қилишга кўрсатма берди.

Биз ҳоли-қудрат бу юмушни амалга оширишга ҳаракат қилдик. Унга бир дарслик қўлланмаси ҳам тавсия этилди.

Давлатимиз раҳбари раислик қилган Хавфсизлик кенгашининг катта аҳамиятга эга йиғилиши баланд руҳда ўтди. Бу янги Ўзбекистон барпо этишнинг оқилона бош талаби сифатида намоён бўлди.

Ўткир РАҲМАТ,

“Халқ сўзи” газетаси бош муҳаррири

ТИНЧЛИКПАРВАР ЎЗБЕКИСТОН

Минтақа тақдири ва хавфсизлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этмоқда

“Соғлом фикр ғалабаси, дипломатик ғалаба”. Бундан 55 йил аввал Ўзбекистон пойтахтида бўлиб ўтган музокаралар ва улар натижасида имзоланган ҳужжат – Тошкент декларациясига ана шундай баҳо берилган эди. Ўшанда эришилган келишув иккинчи Ҳиндистон – Покистон урушига нуқта қўйган ва улкан минтақада тинчлик ўрнатилган эди. Томонлар жанговар ҳаракатларни тўхтатишиб, қўшинларини можародан аввалги позицияларига қайтаришган, дипломатик муносабатларни тиклаган эдилар.

Дарҳақиқат, Тошкентнинг тинчлик жараёнидаги роли улкан. У томонларнинг етакчиларига музокара майдони бўлиб хизмат қилган ва мулоқот учун шароит яратиб берган. Ва бу саъй-ҳаракатлар муваффақиятга олиб келган.

Замонавий Ўзбекистонда эса ушбу тажриба Президент Шавкат Мирзиёевнинг сиёсати туфайли янгича мазмун касб этди. Мамлакатимиз Марказий Осиёда яхши қўшничилик муҳитини мустаҳкамлашга қаратилган чора-тадбирларни амалга оширмоқда, бутун минтақа бўйлаб можароли вазиятларни тартибга солишда энг муҳим ташаббускор бўлмоқда.

Асосли, тизимли ва жадал ҳамкорлик

“Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Президенти бўлиб сайланганидан кейин ушбу мамлакат сиёсатида чинакам янги эра бошланишини ҳеч ким тасаввур ҳам қилмаган эди”, деб ёзади Техрон университети профессори, ЕврооСИё бўйича мутахассис Баҳрам Амираҳмадиан Эроннинг “Shargh” нашридаги мақоласида.

Эксперт сўз юритаётган янги эра одатда инқилобий ларза билан бирга кечади. Ўзбекистонда эса инқилобий тус олгани ислохотлар бўлди. Дунё сари очилган республика ўз ташқи сиёсатида устуворлик касб этган жиҳатларни белгилаб олди. Биринчи галда бу қўшни мамлакатлар билан муносабат эди.

Ислохотларнинг беш йиллик дастури бўлган Ҳаракатлар стратегияси шундай пухта ўйланган, ўзаро манфаатли ва конструктив ташқи сиёсатни рўйбага чиқариш вазифасини қўйдики, у давлатимиз мустақиллиги ва суверенитетини янада мустаҳкамлаш, Ўзбекистон атрофида хавфсизлик, барқарорлик ҳамда яхши қўшничилик камарини яратиш, унинг халқаро имижини яхшилашга йўналтирилгандир.

Яқинда Россия Федерациясининг ҳукумат нашри бўлган “Российская газета” замонавий Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатига бағишланган мақола чоп этди. Унинг муаллифи – тарих фанлари номзоди, Россия ФА Шарқшунослик институтининг Марказий Осиё, Кавказ ва Урал-Волгабўйини ўрганиш маркази илмий ходими Александр Воробьев. У Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги йирик давлатлар – Россия, Хитой, АҚШ ва Евроиттифоқ, ЕврооСИёнинг бошқа давлатлари, масалан, Туркия ҳамда Покистон билан алоқалари сезиларли даражада жадаллашгани, шунингдек, халқаро ташкилотлар доирасидаги ишларни бошқа давлатлар билан умумий муаммоларни ҳал этиш бўйича ҳамкор-

лик қилиш мақсадида янада фаоллаштираётганини қайд этар экан, кейинги бир неча йилда ташқи сиёсатдаги яна бир йўналиш бўйича юз бераётган ўзгаришларга эътибор қаратди.

- Тошкентнинг Марказий Осиёдаги энг яқин қўшнилари билан ҳамкорликка нисбатан ёндашуви ўзгарди, - деб ёзади эксперт. - Бу муносабатлар янада тизимлироқ ва жадалроқ бўлди. Қирғизистон ва Тожикистон билан алоқаларда мавжуд бўлган тугунларни ечиш, Қозоғистон ва Туркменистон билан эса конструктив мулоқотни янада жадаллаштириш бўйича Тошкентнинг интилишлари кўриниб турибди.

Албатта, мамлакатимиз ҳам, минтақадаги бошқа давлатлар ҳам илгари бир-бирига нисбатан очиқ тажовузкор сиёсат юритган эмас. Лекин Шавкат Мирзиёев таклиф этган ёндашувнинг ўзига хос фарқлари бор. Асосийси, 70 миллион аҳоли яшайдиган минтақада хавфсизликни таъминлаш бўйича масъулиятни бошқаларга юкламасдан биринчи галда шу давлатларнинг ўзи ишлаши керак. Афсуски, жаҳон тарихида шундай воқеалар бўлган. У ёки бу минтақадаги тинчлик ва фаровонлик масалалари учинчи томонга бериб қўйилган. Натижада жойларда тўқнашувлар юз берган ва халқаро ташкилотлар то ҳаракатга тушгунича бу тўқнашувлар қон тўкилиш даражасигача кучайиб кетган.

Танланган ёндашув тўғрилигини вақт исботлади. Ва минтақада қандайдир ечилмайдиган муаммолар мавжудлиги ҳақидаги қарашлар пучга чиқди. Айниқса, минтақа давлатлари етакчиларининг Маслаҳат учрашувларини ўтказиш ҳақидаги ташаббус жуда ўтқир ва долзарблиги билан эътиборга молик. Қозоғистоннинг Биринчи Президенти – Элбоши Нурсултон Назарбоевнинг таъкидлашича, Шавкат Мирзиёев

ташаббуси билан ташкил этилган Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг Маслаҳат учрашувлари минтақавий ҳамкорликни мустаҳкамлашга хизмат қилади, Ўзбекистонда олиб борилаётган оқилона сиёсат эса бутун минтақадаги вазиятга ижобий таъсир кўрсатади.

Пандемия ушбу учрашувларни ўтказиш жадвалига халақит берди ва ўтган йили учинчи мулоқот ўтказилмай қолди. Аммо ушбу форматга талаб катта, айниқса, бутун Марказий Осиё учун ўта долзарб бўлган масала – давлатлар чегараларини делимитация қилиш билан боғлиқ масалаларни ҳал этиш учун ҳамкорликда иш олиб бориш кун тартибида турган бир пайтда. Қирғизистон раҳбари Садир Жапаров бу йил Марказий Осиё давлатлари етакчиларининг саммитини Қирғизистонда ўтказиш режаси борлигини айтиб, унда бизнинг мамлакатимиз Президенти шахсан иштирок этишига умид билдирган.

Табассумли дипломатия

Маърифат давридаги инглиз-ирланд парламенти аъзоси ва публицист Эдмунд Бёрк фикрича, урф-одатлар қонунлардан кўра муҳимроқ, чунки қонунлар айнан уларга боғлиқдир.

Консерватизм мафқураси асосчисининг ушбу таъкидини рад этиш қийин. Айниқса, меҳмондўстлик, тинчликсеварлик ва ҳамжиҳатлик анъаналари баъзан классик дипломатия қонун-қоидаларидан ҳам таъсирчанроқ бўлиши мумкинлиги аниқ кўриниб турганда!

Узоққа бормайлик, ўтган ҳафтада Президентимиз Туркменистонга ташриф буюриб, икки томонлама учрашувдан сўнг ўша мамлакат етакчисининг отаси хотирасига бағишланган ифтор дастурхонида иштирок этди. Дипломатик ва расмий протоколлар бўйича раҳ-

барлар бундай маросимларда қатнашиш, ўтганлар хотирасига дуо қилиш учун шахсан боришлари шартми? Йўқ. Лекин бундай қадам – қардош халқлар ўртасидаги ёзилмаган-у, жуда қаттиқ ҳурмат қилинадиган анъанадир. Мураккаб вазиятда бир-бирини қўллаш жуда муҳим. Бир қанча йиғма жилдлардаги қатор меморандум ва келишувлардан ҳам кўра таъсирчанроқ бу восита орқали кўп асрлик дўстлик ришталари амалда яна мустаҳкамланади. Шавкат Мирзиёев буюк мутафаккир Махтумқулининг: “Фироғийнинг икки кўзи бор, бири туркман бўлса, бири ўзбегим”, деган ўлмас сатрлари ҳам буни тасдиқлашини айтиб ўтди.

“Инсонийлик” ва “дўстона муносабат” тушунчалари янги Ўзбекистоннинг қўшнилар билан муносабатини яққол кўрсатиб турибди. Табассумли дипломатия, тилаклардаги самимийлик билан ўзаро манфаатли мақсадларга эришиш яна ҳам самарали.

Шу ўринда Қирғизистон Президенти Садир Жапаровнинг март ойидаги Ўзбекистонга ташрифини ҳам эслаш жоиз. Шавкат Мирзиёев ва Садир Жапаров учрашувлари икки мамлакат муносабатларини бошқатдан йўлга қўйди, ҳамкорликни мутлақо янги сифат босқичига кўтариш учун замин ҳозирлади.

Имзоланган салмоқли инвестициявий ва савдо шартномалари пакетидан ташқари қўшни мамлакатни яна кутилмаган совғалар кутарди. У ҳам бўлса, 20 та “Тез ёрдам” машинаси ва юзлаб қирғизистонлик ёшларга Ўзбекистон олий ўқув юртларида таълим олиш имконини берувчи келишувлар. Президентлар нафақат иқтисодиётда, балки маданият, спорт, сайёҳлик соҳаларида ҳамкорлик қилиш, бадиий жамоаларнинг ўзаро ташрифларини уюштириш, яъни халқларни маънан яқинлаштирувчи йўналишларни ҳам муҳокама қилдилар. Шу ўринда Чингиз Айтматовнинг

қуйидаги сўзлари ёдга тушади: “Айтишадики, дўстлар оғир кунда, кулфатда синалади, менимча эса улар қувончли дақиқаларда ҳам синалади”.

Ўзбекистоннинг янги очиқлик сиёсати натижалари, унинг Марказий Осиё минтақасидаги геосиёсий ўзгаришларга ижобий таъсири яна бир қўшни мамлакат – Тожикистонда ҳам яққол кўринади.

– 2017–2021 йилларга мўлжалланган Ҳаракатлар стратегиясининг ҳаётга фаол татбиқ этилиши Марказий Осиёдаги давлатлараро муносабатларнинг барқарорлиги ва мустаҳкамланишига эришиш, иқтисодий ва гуманитар ҳамкорликнинг интенсификациялашувида реал натижаларни кўрсатмоқда, – дейди Россия-тожик славян университетининг Геосиёсий тадқиқотлар маркази директори, тарих фанлари доктори Гузель Майтдинова.

Эксперт тожик – ўзбек икки томонлама муносабатлари 2016 йилдан бошлаб фаоллашганини эътироф этади. Унинг таъкидлашича, Ўзбекистон ўзининг ички ва ташқи сиёсатдаги янги доктринасини рўёбга чиқаришни жадаллаштириши, Шавкат Мирзиёев томонидан Ўзбекистон билан чегарадош давлатлар ўртасидаги анчадан буён ечилмай келган муаммоларнинг ҳал этилиши бўйича кўрилган чора-тадбирлар Марказий Осиёдаги кескинликни юмшатишга олиб келди.

Г. Майтдинова Ўзбекистон етакчисининг Тожикистонга амалга оширган давлат ташрифи доирасидаги конструктив мулоқотни геосиёсий воқелик, стратегик шериклик тўғрисидаги шартноманинг имзоланишини эса тарихий аҳамиятга молик қадам, деб атади.

Мамлакатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларда мавжуд бўлган “қора давр” орқада қолди. Форс-тожик шеъриятининг буюк намояндаси Ҳофиз Шерозий: “Олам устидаги зулматни тарқатиб юбориш учун йўл-

чи юлдуз бўл”, деган эди. Давлатлар ўртасида кўп йиллар ҳукм сурган келишмовчиликларни енгиб ўтиш учун ҳам ташаббус зарур бўлди.

Сўзлар – ҳаққоний, ҳаракатлар – қатъий

Ҳаракатлар стратегиясининг бешинчи йўналиши хавфсизлик, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш, пухта ўйланган, ўзаро манфаатли ва конструктив ташқи сиёсат юритишга бағишланган бўлиб, унда кўшни давлатлар билан чегараларни делимитация ва демаркация қилиш алоҳида вазифа сифатида белгиланган.

Кутилмаганда тўқнашув келтириб чиқариши мумкин бўлган эски муаммони ҳал қилиш – чуқур ўйланган мақсаддир. Чегараолди ҳудудларида, баҳсли участкаларда пайдо бўладиган бирор маиший масала одатда шунчаки жанжал, бир-икки ғурра билан яқун топиши ҳам мумкин. Лекин бунда ифвогарлар гиж-гижлашса, жуда катта тўқнашувга айланиб кетиши ҳам ҳеч гап эмас. Шу боис ҳам кейинги йилларда Ўзбекистон томонидан ҳудудий ва чегараолди масалаларини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишга алоҳида эътибор берилляпти.

Сиёсатшунос, минтақавий хавфсизлик масалалари бўйича эксперт Чинара Эсенгул “Би-Би-Си”нинг рус тилидаги хизматида чиққан таҳлилий материалида ёздики, чегарага боғлиқ муаммоларнинг илдизи – тарихда: ўз вақтида Ўрта Осиё республикаларининг чегаралари маъмурий бўлиб, совет ҳукумати сарҳадларни халқларнинг этник мансублигини ҳисобга олмай, балки умумий ресурсларга эътибор берган ҳолда белгилаган. Келишувга эришишнинг мураккаблиги шундаки, ҳудудларнинг хариталари бўйича иккита пакет мавжуд бўлиб, улар турли йилларда чиққан ҳуж-

жатларга асосланади. Ижобий мисол сифатида Қирғизистон ва Ўзбекистон ўртасидаги чегарани келтириш мумкин, бунда фақат 15 фоиз жой қайта рўйхатдан ўтмай қолган. Эксперт сўзларига кўра, Ўзбекистонда амалдаги Президент ҳокимиятга келиши билан бу бо-радаги музокаралар тезлаштирилди.

Аммо айрим кулфатлар рўй бериши ҳам бор гап экан. Ўтган ҳафтада қирғиз – тожик чегарасида қон тўкилди ва бу воқеа Ўзбекистонни бефарқ қолдир-мади.

Шарқ ҳикматларидан бирида: “Сўзлар ҳаққоний бўлсин, ҳаракатлар – қатъий”, дейилади. Ушбу қоида замонавий дунё учун ҳам юз фоиз дахлдор ва тўғри. Келишмовчилик худди қор кўчкиси чўққидан пастга қулаб, катта талафотга сабаб бўлиши сингари хавфга айланса, жадал ҳаракатга киришиш муҳим.

Чегарада отишма бошлангани ҳақидаги хабар тарқалган дастлабки соатлардаёқ Ўзбекистон ўз Ташқи ишлар вазирлиги орқали томонларни зидди-ятни зудлик билан тўхтатишга чақирди. Барча маса-ла ва муаммолар фақат музокаралар ҳамда маслаҳат йўли билан, Марказий Осиёнинг қардош халқларига хос азалий дўстлик, яхши қўшничилик ва шериклик асосида ҳал қилиниши лозим, дейилди мурожаатда. Мамлакатимиз юзага келган вазиятни тартибга со-лишда ҳар томонлама ёрдам кўрсатишга тайёрлигини маълум қилди.

Ўзбекистон етакчиси вазиятни тез фурсатда ҳал қилиш масаласини Тожикистон Президенти билан муҳокама қилди. Суҳбатда келиб чиққан зиддиятни иложи борича тезроқ тўхтатиш ва унинг тарқалишига йўл қўймаслик бўйича эришилган келишувлар қўл-лаб-қувватланди. Шундан сўнг қирғизистонлик ҳам-касб Садир Жапаров билан ҳам телефон орқали сўзла-шув бўлиб ўтди.

Чегарадаги ҳолатни Қирғизистон ва Тожикистон Президентлари ҳам ўзаро муҳокама қилишди. Бунда ўт очишни тўлиқ тўхтатиш ва ҳарбийларни доимий дислокация жойларига олиб кетиш ҳақидаги келишувларга риоя қилиш, шунингдек, икки мамлакатнинг чегараларни делимитация ва демаркация қилиш масалалари бўйича ҳукуматлараро комиссиясининг йиғилишини ўтказиш масалаларига алоҳида тўхталиб ўтилди.

Ўзбекистон Президентининг Қирғизистон раҳбари билан навбатдаги сўзлашувида мамлакатларнинг қардош халқлари орасидаги дўстлик ва яхши қўшничилик муносабатларини мустаҳкамлаш мақсадида барча минтақавий масалаларни ишончли мулоқот асосида ҳал этишга тайёрлик тасдиқланди.

Вазият тартибга солинди. Ва кенг жамоатчилик наздида Шавкат Мирзиёевнинг зиддиятни тўхтатишдаги бевосита роли ҳамда тинчлик ўрнатувчи дипломатияси, керакли имкониятларни ишга солиб, айнаи ўша пайт учун ишончли далиллар топганлиги аниқ намоён бўлди.

“Баҳс Президент Шавкат Мирзиёевнинг саъй-ҳаракатлари ва шахсан аралашуви натижасида ҳал этилди” – шу кунларда блогосферадаги шарҳловчиларнинг постларида айнан ана шундай сўзлар бот-бот такрорланди. Ўзбекистон раҳбари жаҳон ҳамжамияти кўз ўнгида Марказий Осиё минтақасидаги энг обрўли шахс сифатида, вазиятни барқарорлаштиришга қодир етакчи сифатида гавдаланди.

Халқаро эътирофга лойиқ фаолият

Чегараолди келишмовчиликларни тартибга солиш – ўта муҳим иш, тегишли давлатлар халқларининг ҳаёти, фаровонлиги ва келгуси тараққиёти унга бевосита боғлиқдир.

Ушбу масаланинг аҳамиятини ҳисобга олган ҳолда, Эфиопия бош вазири Абий Аҳмед Али ўз давлатига қўшни бўлган Эритрея билан юз берган тўқнашувни тинч йўл билан ҳал қилишдаги қатъий ташаббуси учун 2019 йил якуни бўйича Нобель мукофотига лойиқ кўрилган.

Осло шаҳридаги тантанали маросимда Норвегия Нобель қўмитасининг раиси Берит Райсс-Андерсен голиб номини эълон қилар экан, бош вазир Абийнинг ички сиёсатдаги ютуқларини ҳам мақтади. Яъни у мамлакатда фавқулодда ҳолатни бекор қилган, минглаб сиёсий маҳбусларга амнистия берган, оммавий ахборот воситаларида цензурага чек қўйилган, сиёсий оппозицияни легализация қилган, хотин-қизларнинг сиёсий ва ижтимоий ҳаётдаги ролини кўтарган.

Янги Ўзбекистондаги ислохотлар ҳам мамлакат ичкарасида ва ташқи сиёсий муҳитда эришилаётган ютуқлар билан ҳамоҳанг давом этиб келмоқда. Минтақадаги муаммолар муваффақиятли ҳал этилиши натижалари бундан бир неча йил олдин ҳам хорижда фаол муҳокама қилиб келинарди. Мамлакатимиз етакчисининг халқаро фаолиятидаги асосий босқичлар, айниқса, унинг қўшни давлатлар билан муносабатларни мустаҳкамлаши каби мавзуларда “Uz Kor media group” компанияси муҳаррири Чо Чоль Чён ўзининг 50 минглик адад билан Корея Республикасида нашр этилган “Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев” китобида ёзган эди.

– Жаноб Шавкат Мирзиёевнинг кўп қиррали фаолияти ҳар томонлама ёритишга арзигулик, – деб ёзганди у. – Ўйлашимча, айнан ана шундай инсон юксак халқаро эътирофга ва тинчликни мустаҳкамлашга қўшган ҳиссаси учун Нобель мукофотини олишга муносибдир.

Шунга ўхшаш таклифлар жамоат ташкилотлари томонидан ҳам билдирилган. Тожикистоннинг “Ўзбеклар жамияти” Ўзбекистон ва Тожикистон Президентларининг номзодини Нобель мукофотига тавсия этиш ҳақида имзолар тўплаган. “Бизга, агар давлат раҳбари номзодини жамоат ташкилоти илгари сурса, унинг таклифи Нобель кўмитаси томонидан кўриб чиқилади, деб батафсил тушунтиришган” – дейди “Ўзбеклар жамияти” раиси Муҳаррама Мирзоалиева.

Бу ташаббуслар, албатта, жамоат ташкилотларининг диққат-эътиборини тортишга арзийди. Айниқса, кейинги воқеалар буни яққол исботлади. Мамлакатимиз ўз олдига тараққиётни мақсад қилиб қўйган, минтақада барқарорлик ва ҳамжиҳатлик муҳитини қарор топтиришга ҳаракат қилмоқда. Бу саъй-ҳаракатлар Афғонистонни ҳам қамраб олади, чунки Ўзбекистон унинг ҳам барқарор ривожланишини истайди.

Муҳими, давлатимиз катта минтақанинг тақдирига, унинг хавфсизлиги ва барқарорлигини таъминлашга дахлдорлигини фақат сўзда эмас, балки амалда ҳам исботлаб келаётир.

МЕҲР ВА МАТОНАТ ТИМСОЛИ

Онага эҳтиром кўрсатиш, аёлни эъзозлаш – халқимизнинг азалий қадриятларидан ҳисобланади. Ана шу эзгу анъана бугунги кунда янгича маъно-мазмун билан бойиб бормоқда. Президент Шавкат Мирзиёев таъбири билан айтганда, бу ёруғ дунёни куёшсиз, еру осмонсиз тасаввур этиб бўлмаганидек, ҳаётимизни ҳам мўътабар оналаримиз, меҳрибон аёлларимиздан айри ҳолда тасаввур этолмаймиз. Улар биз учун, аввало, муқаддас она, азиз Ватан, файзли оила тимсоли, битмас-туганмас меҳр, эзгулик ва куч-ғайрат манбаидир.

Тангри таоло аёлни мўътабар қилиб қўйди. Куръони каримдаги энг катта суралардан бири “Нисо”, яъни “Аёллар” деб номланиб, улар билан боғлиқ ҳукмлар баён қилингани ҳам шундан далолат беради. Муборак ҳадиси шарифда эса “Жаннат оналар оёғи остидадир”, дея марҳамат қилинган.

Бу бежиз эмас. Чунки аёл оиласининг файзу фароғати учун бутун борлиғини бағишлайди. Оналик бахтига эришган аёлнинг сабру матонати, хайру ҳимматини таърифлашга сўз ожиз. У боласига меҳр беради, йиғласа кўкрак тутаяди, ҳатто ярим тунда ҳам унинг кўзлари юмуқ бўлса-да, қалби уйғоқ бўлади, бешик тебратиб, алла айтади. Бешик баъзан унга болиш бўлади...

Шу ўринда она муҳаббати ҳақидаги таъсирли афсона ёдга тушади. Эмишки, ошиқ йигитга суюқлиси: “Менинг васлимга эришишни истасанг, онангни ўлдириб, юрагини келтирасан”, дея шарт қўйибди. Йигит унинг айтганини қилиб, онасининг юрагини олтин товоқда олиб келаётганида кутилмаганда қоқилиб йиқилибди. Ана шунда ерга тушган юрак тилга кирибди: “Ёмон йиқилмадингми, болам?..”

Бу ривоят замирида катта ҳаётий ҳақиқат мужассам. Она юраги уриб турибдими, у фарзандини ўйлайди, ҳатто сўнгги нафасида ҳам ўғил-қизининг бахти, орзу-ҳаваси учун куйинади. Устоз шоир Абдулла Орипов “Наҳот, ахир сўнгги дам ҳам фарзандингни ўйласанг”, дея ёзганида минг карра ҳақ эди...

Аёли бор уй...

Халқимизда “Аёли бор уй – гулдир, аёлсиз уй – чўлдир”, деган ҳикматли нақл бор.

Ҳақиқатан ҳам, аёли бор хонадоннинг файзи бўлакча. Уйидаги бундай оройишга нозик хилқат эгаси катта меҳнат, чидам ва заҳмат эвазига эришади. Айтиша-

ди-ку, аёл бир қўлида бешикни, иккинчисида дунёни тебратади, деб.

Кунт билан назар ташласак, аёлни эрта тонгданоқ юмушларга тўла узун, серташвиш кун кутиб олади.

Мана, биргина қишлоқ аёлининг кун давомида қиладиган ишларига эътибор беринг. У тонгги соат бешларда уйғониб, сигир соғади, ҳовли супуради, нонушта тайёрлайди, эрини ишга, фарзандларини мактабга кузатади. Ёзда эса аксарият хотин-қизлар рўзгор юмушларини саранжомлагач, далага ошиқади. Эртадан-кечгача эркаклар билан баб-баравар меҳнат қилиб, экин-тикин парвариш қилади. Шу билан аёлнинг кунлик заҳматлари поёнига етса керак, деб ўйласангиз янглишасиз. Уйга қайтгач, яна оиладаги одатий ишлар билан банд бўлади. Кунда-кунора тун ярмида кир ювади, хамир қориб, тандирда нон ёпади...

Хўш, аёл зоти бунчалик куч ва матонатни қаердан олади?

Аёл қувватни оналик меҳридан, оналик бахтидан, оналик қувончидан олади, десак, айни ҳақиқат. Оила-сига вафо ва садоқат, фарзандларининг эртасига умид ва ишонч уларга куч ва кушойиш бағишлайди!

Аёлсиз уй гўё чўл эканини талабалар қурилиш отрядида фаолият юритганимизда яққол англаганмиз. Баракда бир неча йигитлар бирга яшардик. Бошпанамизни ўзимиз тозалаб, ўзимиз овқат пиширардик. Лекин, қарангки, ҳар икки кунда ётоғимиз ивирсиб, тўзғиб кетарди. Кейин аzza-баzza машваратга йиғилиб, бу аҳволга сабабчи бўлган айбдорни обдан муҳокама қилиб, унга дакки берардик. Узоқ давом этадиган муҳокама ва мунозаралардан сўнг тозалаш юмушларини ўзаро тақсимлаб олардик. Кимдир ётоқни супурса, бошқаси атрофни сидиришга масъул бўлади. Афсуски, бундай қатъий чоралар ҳам икки-уч кун,

нари борса, бир ҳафта самара берарди. Кейин яна эски аҳвол...

Ҳа, юзта эркак бир бўлса ҳам рўзғорда бир аёлнинг ишини уддалай олмайди.

Аёл кишининг шарофати билан уй доим саранжом-саришта, тоза-покиза бўлади. Чунки аёл табиатан озодаликни, покликни хуш кўради, нафосатга, гўзалликка интилиб яшайди.

Асосийси, рисоладаги хотин уйнинг зийнати нақш-нигор ашёларда эмас, балки саришталигу тотувлик ва меҳр-муҳаббатда эканлигини ҳеч қачон унутмайди.

Боланинг бегонаси бўлмайди

Она меҳри миллат, ёш, жинс танламайди. Аёл фарзандига – у ўғилми-қизми – бирдек меҳрибон бўлади. Унинг униб-ўсиши, камоли учун борлигини бағишлайди.

Сир эмас, оиласида кетма-кет қиз фарзанд туғилса, ношукрлик қиладиган оталар ҳам учрайди. Она учун эса бунинг аҳамияти йўқ. Муҳими, ана шу мурғак гўдак тўққиз ой унинг вужудида яшаб, Яратганнинг марҳамати билан дунё юзини кўрди. Шукрки, у тирноққа зор бўлиб қолмади – Она бўлишдек буюк бахтга мушарраф бўлди. У шундан бахтиёр!

Она учун боланинг бегонаси бўлмайди. Гўдак қайси миллат ёки элатга мансублигидан қатъи назар, она уни асраб-авайлашга, меҳр нури билан илитишга, ҳатто кипригида кўтаришга тайёр. Ўзбек оналарининг Иккинчи жаҳон уруши даврида оиласидан ажралган турли миллатга мансуб минглаб ўғил-қизларни ўз бағрига олиб, оқ ювиб, оқ тарагани бунга яққол мисолдир.

Қолаверса, тинч-осуда даврларда ҳам кўпчилик аёллар Меҳрибонлик уйида тарбияланаётган нора-

сидаларни бағрига олиб, меҳр билан улғайтирганига кўп бор гувоҳ бўлганмиз.

Қишлоғимиздаги бир оилада эр-хотин узоқ йиллар тирноққа зор яшагач, ниҳоят бола асраб олишга қарор қилишди. Тегишли расмиятчиликлардан сўнг икки кунлик чақалоқни хонадонига олиб келишди. Она муштдек жисмни авайлаб парваришлади, унинг камолоти йўлида ҳаётини бағишлади. Гўдак озгина шамоллаб қолса, тун бўйи бошида бедор ўтириб чиқарди. Бола ана шундай ғамхўрликлар оғушида ўсиб-улғайди. Ўқиб, ҳаётда ўз ўрнини топди...

Дарвоқе, ўспиринлик чоғида унга асл ота-онаси кимлигини айтдилар. Лекин бу билан унинг ўзини оқ ювиб, оқ тараб вояга етказган аёлга нисбатан муносабати заррача ўзгармади. Бугун ҳам уни ўз волидаси сифатида ардоқлаб, эъзозлаб яшамоқда. Чунки муштипар аёл болага оналик меҳрини бағишлаган эди!

Она ризоси

Онага эҳтиром кўрсатиш орқали икки дунё саодатига эришиш мумкин.

Бир ҳикоятда келтирилишича, қадимда эзгу фазилатлари билан ном қозонган бир шайх муборак Ҳаж зиёратига боришни ният қилади, лекин кекса онаси бунга рози бўлмайди. У волидасининг таваллоларига ҳам эътибор бермай, йўлга тушади. Бир шаҳарга боргач, кечқурун масжидга кириб намоз ўқийди...

Иттифоқо, ўша кунни шаҳардаги хонадонлардан бирига ўғри тушади. Одамлар уни сезиб қолиб, ортидан қувбди. Ўғри эса масжидга яширинибди. Таъқибчилар масжидга киришганида ҳеч нарсадан беҳабар шайх ибодат қилиб ўтираркан. Уни ўғри дея гумон қилган оломон: “Қилғилиқни қилиб, энди ақлинг кирдими, аблах?” деб уриб-сўкиб, шаҳар қозисининг

олдига судраб борибди. Қози ҳам “ўғри”ни аяб ўтирмай, оғир жазога ҳукм қилибди. Шундан сўнг одамлар бечора шайхнинг оёқ-қўлларини кесиб, кўзларини ўйиб олишибди-да, “ўғрининг жазоси шу”, деб бозор айлангириб сазойи қилишибди. Ана шунда шайх афсус ва надомат билан: “йўқ, ундай деманглар, онасини норози қилиб ҳожи бўлишни орзу қилган аҳмоқнинг холини кўриб қўйинглар, деб айтинглар”, дея зорланган экан.

Дарҳақиқат, она розилигида ҳикмат кўп.

Қувонарлиси, сўнгги вақтларда бизда оналарни эъзозлаш, уларнинг ҳурмат-иззатини жойига қўйиш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Азим Тошкент бағрида “Бахтиёр она”, “Мотамсаро она”, “Ватанга қасамёд”, “Матонат мадҳияси” монументлари ўрнатилгани ҳам шундан далолат беради. Тенгсиз фазилатлар соҳибаси бўлмиш аёл, она сиймосига халқимизнинг юксак ҳурмат-эҳтиромини ўзида акс эттирган бу обидалар бугунги кунда юртимизда оила, эл-юрт ва Ватан тимсолига айланган. Дунёнинг бошқа ҳеч бир мамлакати пойтахтида аёл шарафига бири-биридан гўзал ва муҳташам тўртта обида бунёд этилмаган бўлса керак!

Энг муҳими, кейинги тўрт йил давомида юртимизда хотин-қизларга ҳар томонлама зарур шарт-шароитлар яратиб бериш, уларнинг жамиятдаги ўрни ва нуфузини ошириш борасида залворли амалий ишларга қўл урилди. Бундай эзгу ишларнинг самарасини ҳар қадамда кўриб турибмиз.

Айниқса, гендер тенглигини таъминлаш бўйича амалга оширилаётган ислоҳотларимиз хорижлик экспертлар томонидан ҳам эътироф этилмоқда. Юртимизда хотин-қизлар манфаатларини таъминлаш ва ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асосларини янада такомиллаштириш мақсадида қабул қилинган “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар

кафолатлари тўғрисида”ги ҳамда “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”-ги қонунлар ана шу эзгу мақсадга дастуриламал бўлмоқда. Мазкур ҳуқуқий ҳужжатлар миллий қадриятларимиз ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг барча меъёр ва талабларига мослиги билан ҳам эътиборга моликдир.

Гендер тенглик – умуммиллий вазифа

Гендер тенглик – нафақат инсоннинг асосий ҳуқуқлари ифодаси, балки тинчлик, фаровонлик ва барқарор ривожланишга эришишнинг энг муҳим шартларидан биридир.

Шу сабабли ҳам давлатимиз раҳбари ўз фаолиятининг илк паллаларидаёқ ушбу масалани умуммиллий вазифа сифатида белгилаб берди. Натижада республикада Гендер тенгликни таъминлаш масалалари бўйича комиссия ҳамда Олий Мажлис Сенатида ана шу масала билан шуғулланадиган кўмита ташкил этилди. Ҳозирги пайтда парламент юқори палатаси аъзолари аёлларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, бандлигини таъминлаш ва уларга ижтимоий кўмак бериш масалалари билан жиддий шуғулланмоқда. Сенат Раиси маҳаллалар ва ишлаб чиқариш корхоналарида бўлиб, хотин-қизлар билан бевосита мулоқотлар ўтказиш орқали уларнинг муаммоларини ҳал қилишда яқиндан ёрдам бермоқда.

Мазкур нуфузли комиссия ва унинг ҳамкорлари томонидан ишлаб чиқилган 2020 – 2030 йилларда Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегиясида жуда катта мақсад ва вазифалар белгиланган. Энг асосийси, унда мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар жараёнида барча соҳада хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ

ҳамда имкониятлар берилишини таъминлаш кўзда тутилган. Ана шу ҳуқуқий асос бугунги кунда аёлларни ҳимоя қилишда дастуриламал вазифасини ўтамоқда.

Масалан, нафақат шаҳарлар, балки олис ҳудудларда ҳам аёллар бандлигини таъминлаш мақсадида тўқимачилик корхоналари фаолияти йўлга қўйилаётгани ҳамда ўзини ўзи банд этиш тамойили асосида ҳуқуқий ва молиявий кўмак кўрсатилиши натижасида хотин-қизларимизнинг ижтимоий фаоллиги ошаётганини кўриб турибмиз.

Кези келганда айтиш керакки, замонавий меҳнат бозорида аёллар рақобатдошлигини ошириш масаласи бизда узоқ йиллар давомида муаммо бўлиб келди. Халқаро ҳуқуқ меъёрларида белгилаб қўйилган бу тамойилларга амал қилинмаслиги оддий инсоний муносабатлар ва аёллар фаоллигига ҳам ўзининг салбий таъсирини ўтказмасдан қолмади. Ва ниҳоят, ана шу масала ҳам давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан ечим топадиган бўлди. Яъни 2017 йилдан юртимизнинг аксарият олий ўқув юртларида сиртқи бўлимлар очилиши натижасида кўпчилик қатори ёш аёллар учун ҳам бола парваришlash ва бошқа оилавий мажбуриятларни бажариш билан бир пайтда бемалол олий маълумот олиш имкони пайдо бўлди. Нозик хилқат вакилларининг кўпчилиги қишлоқ жойларда истиқомат қилиши, аксарият қизлар 20 – 25 ёш оралиғида турмушга узатилишини назарда тутсак, бу тадбир юртимизда аёлларнинг ижтимоий фаоллигини таъминлаш йўлида дадил қадам бўлганини янада чуқурроқ англаймиз.

Пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг: “Аёллар эркакларнинг ажралмас бир қисмидирлар!” деган ҳадисларига биноан аёл киши жамиятнинг ажралмас бир бўлаги экан, у ижтимоий ҳаётда ўз мавқеига эга бўлиб, илм олишга, касб-ҳунарли бўлишга ҳақлидир.

Келмаса, ўзимиз борамиз!

Аёлларимиз ниҳоятда бардошли, қаноатли, ҳамиша бориға шукр қилиб яшайди. Муаммоларини ўзгаларға “очил дастурхон” қилиб ўтиришни хушламайди. Опа-сингилларимизнинг феълидаги ана шу хусусиятдан келиб чиқиб, Юртбошимиз “аёлларнинг ўзи олдимизга келиб, муаммоларини айтмаса, ўзимиз уларнинг хузурига боришимиз керак” мазмунидаги ўта долзарб ғояни илгари сурди.

Шунинг шарофати билан Ўзбекистон Касаба уюшмалари Федерацияси раҳбарлигида Республика комиссияси ва унинг таркибида ишчи гуруҳлар тузилди. Айни пайтда мазкур ишчи гуруҳлар ҳудудларда “аёллар дафтари”га киритилган хотин-қизлар муаммоларини тизимли ҳал этиш ва уларга амалий ёрдам кўрсатиш чораларини кўраётгани, ушбу жараёнда юзлаб, минглаб опа-сингилларимизнинг муаммолари ҳал этилаётганини мамнуният билан таъкидлаш лозим.

Бу жараёнда ижтимоий ҳимояга муҳтож, ишсиз хотин-қизларни касб-ҳунар ва тадбиркорликка ўқитиш, шахсий томорқасидан унумли фойдаланишида кўмаклашиш, тадбиркорлик билан шуғулланишлари учун кредит ажратиш, эҳтиёжманд, ижтимоий ҳимояга муҳтож аёлларга ҳар тарафлама ёрдам кўрсатишга катта эътибор қаратилмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг топшириғига биноан биргина ўтган йилнинг октябрь – декабрь ойларида мамлакатимиздаги барча шаҳар ва туманларда 6,5 миллион нафардан зиёд аёлларнинг муаммоларини ўрганиш бўйича ишлар олиб борилди. Муаммоси бор аёллар ёрдам сўраб келмаса-да, мутасаддиларнинг ўзлари уларнинг хузурига боряпти. Бундай тизим аввал ҳеч қачон бўлмаган.

Шубҳасиз, кейинги йилларда эскича қарашларга барҳам берилиб, нафақат шаҳарлар, балки чекка қишлоқларда ҳам аёлларга жамият ҳаётида фаол иштирок этиши учун шароит яратилмоқда. Масалан, хотин-қизларни маданият, санъат ва спорт соҳаларига кенг жалб этиш, олий ўқув юртарига имтиёзли асосда қамраб олиш чоралари кўриляпти.

Бу борадаги ишлар пандемия даврида ҳам изчил давом эттирилди. Ана шундай мураккаб даврда ҳам ҳожатманд аёллар ёлғизлатиб кўйилмади. Аниқроқ айтганда, хотин-қизлар бандлигини таъминлаш ва улар ўртасида тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, фарзандли аёлларни ижтимоий ҳимоялашга қаратилган миллий лойиҳа ва дастурлар ишлаб чиқилиб, ҳаётга татбиқ этилди.

Энг муҳими, бу масала Президентимизнинг доимий диққат марказида бўлиб келмоқда.

Маданият ва тараққиёт мезони

Шу ўринда, хўш, амалга оширилаётган бундай эзгу ишлар амалда қандай самара берапти, деган ҳақли савол туғилиши табиий.

Гапнинг очиғи, юртимизда олиб борилаётган ислохотлардан яхши хабардор бўлган инсон учун бу саволга жавоб топиш унчалик мушкул эмас. Чунки эришилаётган натижалар ҳақида истаганча далиллар келтириш мумкин.

Мана, масалан, охирги марта парламент ва маҳаллий Кенгашларга бўлиб ўтган сайловлар чоғида хотин-қизларнинг фаоллиги яққол ошгани кузатилди. Бунинг натижасида ушбу халқ вакиллик органлари таркибида аёлларнинг салмоғи ҳам кескин ошди. Илмфан, таълим, сиёсат, санъат ва адабиёт, тадбиркорлик ва бошқа соҳаларда ҳам мана шундай ҳолат яққол кўз-

га ташланмоқда. Сўнгги пайтларда барча бўғиндаги раҳбар аёлларнинг сони сезиларли даражада кўпайди. Яқин-яқингача парламент юқори палатаси ёки жойлардаги шаҳар ва туманларга аёл киши раҳбарлик қилишини тасаввур қила олармидик?! Йўқ, албатта. Ёки бўлмаса, мамлакатимиз тарихида биринчи марта аёл киши элчи сифатида фаолият бошлаганини олайлик. Очиғи, шу пайтгача барчамиз бундай масъулиятли вазифани фақатгина эркаклар уддалаши мумкин, деган тушунчада собит эдик.

Аёлларнинг тадбиркорлик бобидаги фаоллиги ҳақида соатлаб гапириш мумкин. Яқинда бир ишбилармон аёл билан шу мавзуда суҳбатлашиб қолдик. У тадбиркорлик опа-сингилларимизнинг қонида борлиги ҳақида гапира туриб, биргина рўзғор ишларини расамади билан йўлга қўйиш учун аёл киши қанчалик омилкор бўлиши кераклигига урғу берди: “Фарзандини вояга етказиш, едириб-ичириб, кийинтириш, уларни тарбиялаш, касбга йўналтириш, қолаверса, томорқа ва мол-ҳолни парваришлаш сингари сон-саноксиз юмушлар, асосан, аёлнинг зиммасида. Ана шу ишларни бекаму кўст уддалашнинг ўзи тадбиркорлик эмасми?”

Чиндан ҳам, бизнинг аёлларимиз туғма тадбиркор, ишбилармонлик уларнинг табиатида бор. Шундай экан, опа-сингилларимизнинг ана шу салоҳиятидан нега Ватанимиз равнақи йўлида фойдаланмаслигимиз керак?! Ўз келажагини ўйлаган ҳар қандай давлат ва миллат ҳам бундай захирадан фойдаланиш пайида бўлиши табиий. Мамлакатимизда ҳам ана шундай йўл тутилди ва дастлабки ижобий натижалар кўзга ташланиб қолди. Келгусида ютуқлар бундан ҳам салмоқли бўлиши, шубҳасиз.

Юртимизда ушбу йўналишда амалга оширилаётган ислохотлар ва эришилаётган натижалар БМТ,

Халқаро меҳнат ташкилоти, ЮНИСЕФ, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти ва бошқа бир қатор нуфузли халқаро тузилмалар томонидан ҳам алоҳида эътироф этилмоқда. Хусусан, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош қотиби Антониу Гутерриш ушбу ҳамжамият қошидаги Хотин-қизлар аҳволи бўйича комиссиянинг 63-сессиясида мамлакатимизда олиб борилаётган ишлар тўғрисида гапира туриб, шундай деди: *“Қаердаки сиёсий ва ижтимоий ҳаётда хотин-қизлар фаол иштирок этаётган бўлса, ўша жойда иқтисодиёт ўсмоқда, барқарорлик мустаҳкамланмоқда ва фуқароларнинг фаровонлиги юксалмоқда”*.

Таниқли сиёсатчининг иқтисодий юксалиш ва аҳоли фаровонлиги, аввало, хотин-қизларнинг сиёсий ва ижтимоий жараёнлардаги фаоллиги билан чамбарчас боғлиқ, деган фикри кўп нарсани англатади.

Хорижликлар эътирофи ҳақида сўз кетганда, италиялик сайёҳ Иллариа Ферринининг газетамиз муҳбирига берган интервьюсида айтилган қуйидаги фикрлар эътиборга молик: *“Ҳар бир мамлакатнинг маданияти, тараққиёт даражаси ўша давлатнинг аёлларга бўлган муносабати билан ўлчанади, деган гап жуда тўғри айтилган. Дарҳақиқат, аёл бахтли бўлса, оила бахтли, оила бахтли бўлса, мамлакат тинч ва фаровон бўлади.*

Ўзбек хотин-қизларига дунё аҳли ҳавас билан боқса арзийди. Чунки улар дунёдаги энг бахтли аёллардир. Юртингизда уларнинг жамиятдаги фаол иштирокини таъминлаш йўлида олиб борилаётган кенг қўламли ишлар ҳар қанча ўрганишга арзийдиган тажриба”.

Бундай эътирофлар, самимий фикрларни кўплаб келтириш мумкин.

Бахт кўрғони

Аёлларимизнинг ўзларига қаратилаётган эътибор ва ғамхўрликларга муносиб бўлиш, бундай юксак ишончни оқлашга интилаётгани уларга бўлган ҳурматимизни янада оширади.

Гендер тенглик – маълум маънода, бугунги замонавий аёлнинг давлат ва жамият олдида масъулияти, вазифалари ортиб бораётганлигининг ҳам ифодасидир. Зотан, аёлларимиз жамиятда ўзининг ҳаётий позициясини, ўрни ва масъулиятини тўғри англаса, ҳаётимиздаги кўплаб муаммолар ўз-ўзидан ечимини топади.

Шуниси ҳам борки, тенг ҳуқуқлилиқ, эркак ва аёлнинг оиладаги ўрнини алмаштирмайди. Ваҳоланки, гендер тенглигини таъминлаш борасида яратилаётган имкониятларнинг нотўғри талқин қилиниши баъзи оилаларнинг барбод бўлишига, ўзаро ҳурмат ва андиша каби қадриятлар томирига заха етишига ҳам олиб келиши мумкин. Табиийки, бундай оила қайта тикланиши, тикланган тақдирда ҳам, унда соғлом муҳит қарор топиши мушкул.

Шу ўринда муҳтарам Президентимиз куюнчаклик билан айтган бир фикрга эътиборингизни қаратмоқчимиз: **“Оила – бу меҳр ва бахт кўрғони. Оила бор экан, фарзанд деган бебаҳо неъмат бор, инсоний қадр-қиммат ва маънавият бор. Оилавий бахт бу – энг улуғ саодатдир”.**

Оиладаги тинчлик-хотиржамлик, тўкинлик эса бевосита аёлларга ҳам боғлиқдир. Чунки оқила аёл вақти келганда турмуш ўртоғига тўғри маслаҳат беради, йўл-йўриқ кўрсатиб, уни турли хато қарорлардан қайтаради, эзгу ишларга бошқаради.

Мухтасар айтганда, солиҳа хотин ўз эрининг виждонига айланиб, уни гуноҳ, ёмон ишлардан қайтаради,

савоб-яхши амалларга ундаб туради. Шу боис бундай хонадонларда хотиржамлик ҳукм суради, кўнгиллардан рўшнолик, осойишталик аримайди.

Оила масъулияти, унинг қадриятларига нисбатан ҳурмат билан қараш халқимизнинг эзгу фазилатларидан. Буни тўғри англаган оқила аёл енгил пайтда ҳам, оғир пайтда ҳам яқин киши, дардқаш, маслаҳатчи бўлади. Тушкунликка берилганида унинг кўнглини кўтариб, сабр-бардошли бўлишга даъват қилиб, олдинга интилиб яшашга ундайди. Шу тариқа у оила бахтининг яратувчиси, халоскори ва давомчисига айланади.

Дунё ўзгаради, одамлар ўзгаради, ҳаёт ҳам ўзгарар, лекин оила барқарор. Саодатли оилалар эса бахтли ва фаровон жамиятнинг асоси, мустаҳкам пойдевори. Шу туфайли меҳр ҳамда матонат тимсоли ҳисобланган аёлларимиз доим халқимиз ва жонажон Ватанимиз ардоғида.

Абдуғофур АҲМЕДОВ,

Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги

Дин ишлари бўйича қўмита раиси

ЗИЁРАТ ТУРИЗМИ:

**ИМКОНИЯТ КЎП, ТАШАББУСЛАР ЕТАРЛИ,
НАВБАТ – НАТИЖАГА**

Давлатимиз раҳбарининг “Ўзбекистон Республикасида ички ва зиёрат туризмини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони зиёрат туризмини янги босқичга олиб чиқишга қаратилгани билан алоҳида эътиборга молик.

Фармонда зиёрат туризмини тараққий эттириш ва унинг истиқболлари бўйича қатор муҳим масалалар ўрин олганки, бу соҳанинг аниқ ва тизимли ривожланиш тенденцияларини белгилаб беради.

Жумладан, буюк аллома ва уламоларимиз, айниқса, Имом Бухорийнинг бебаҳо меросини кенг оммалаштириш ҳамда тарғиб қилиш мақсадида индонез, бенгал, малай, турк, араб, ҳинд, урду, пушту каби хорижий тилларда “Имом Бухорий” зиёрат туризми йўлдош телеканалини ташкил этиш, хорижий мамлакатларда унинг мухбирлари фаолият юритишини таъминлаш, ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш масаласи қўйилган.

Албатта, бу ҳозирги кунда жуда муҳим масала. Сабаби, Ўзбекистон тарихий қадамжолари кўплиги бўйича дунёдаги етакчи ўнта мамлакатдан биридир. Шунинг учун юртимизда зиёрат туризмини ривожлантириш бўйича кенг имкониятлар мавжуд. Лекин олдимизда мана шу бой тарихни дунё ҳамжамиятига турли тилларда, турли ракурсда кўрсатиш масаласи

турибди. Агар йўлдош телеканал орқали бу бой маданий мерос ва объектларимизни бутун дунёга намойиш этсак, шубҳасиз, сайёҳлар оқимининг кўпайишига асос бўлади.

Яқин кунларда масъул ташкилотлар билан ҳамкорликда Имом Мотуридий ёдгорлик мажмуасини зиёрат марказига айлантириш ҳамда атрофидаги 8 нафар буюк уламо қабрларини тиклаш ва ободонлаштириш ишлари концепциясини, уни амалга ошириш бўйича “йўл харитаси”ни ишлаб чиқамиз. Бу ҳам жуда муҳим масалалардан бири ҳисобланади ҳамда ушбу йўналишдаги ишларни тизимли ва ўз вақтида самарали ташкил этишга хизмат қилади. Ўз навбатида, мотуридия таълимотига эргашувчи миллионлаб инсонларнинг зиёрат марказига айланишига замин яратади.

Самарқанд шаҳрида ислом дини, минтақадаги мавжуд дин намояндалари мероси ва моддий маданий мерос объектларини акс эттирувчи тематик хиёбонни яратиш ташаббуси ҳам юртимизга келган ҳар қандай сайёҳда бой тарихимиз, буюк алломаларимиз ҳақида тугал маълумот олиши учун муҳим маскан бўлади.

Бухоро шаҳрида ислом дини тарихи ва мусулмон оламида машҳур бўлган шахслар тўғрисида маълумот берувчи инновацион музейни қуриш ҳамда уни ривожлантириш масаласи ҳам том маънода тарих ва бугуннинг уйғунлигини ўзида акс эттирадиган лойиҳа бўлади.

Бугун дунё шиддат билан ривожланияпти, ўсиб келаётган ёшларимиз фан-техниканинг энг сўнгги имкониятларидан фойдаланмоқда ва ушбу тенденция билан ҳамоҳанг яшамоқда. Бу инновацион музей ана шу жиҳатларни ўзида мужассам этиши билан нафақат юртдошларимиз, хорижлик меҳмонлар учун ҳам қизиқарли ва маънавий озуқа оладиган жойга айланишига шубҳа йўқ.

Бизда зиёрат туризмни ривожлантириш бўйича бошқа мамлакатларда мавжуд бўлмаган кенг имкониятлар бор. Бугун шу имкониятлар эшигини очиш, дунёга тараннум этиш олдимизда турган энг муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Айниқса, “Умра+” йўналиши (умра ибодатини амалга ошириш учун Саудия Арабистонига Ўзбекистон орқали сафар қилиш) юртимизнинг географик жойлашуви ва ислом цивилизацияси тарихидаги ўрни сабабли йирик потенциалга эга лойиҳалардан биридир.

Бу борада Индонезия, Малайзия, Покистон ва Туркиянинг тегишли вазирлик ҳамда идоралари билан жадал ишлар олиб борилмоқда. Коронавирус пандемияси дунё бўйлаб тарқалиб, Саудия Арабистони чегараларини ёпгунга қадар Индонезия ва Малайзиядан илк зиёратчи гуруҳларнинг Бухоро, Самарқанд ва Тошкентдаги тарихий қадамжоларга ташрифлари ташкил этилди. Ушбу зиёратчилар “Умра+” дастурига биноан юртимиздаги 3-4 кунлик зиёратдан сўнг Саудия Арабистонига жўнаб кетиши йўлга қўйилди. Албатта, бу ишлар Саудия Арабистони умра дастурини тиклагандан кейин давом эттирилади.

Кези келганда айтиш жоизки, гид-мутахассисларимиздан диншунослик, исломшунослик, ислом тарихи, маданияти ва цивилизацияси каби фанлардан билимлар талаб этилади. Гидлар хорижий зиёратчиларнинг қайси давлатдан экани, уларнинг маданияти, эътиқодий қарашлари, мазҳаби ва тариқатини инобатга олган ҳолда маълумотларни мазмунли етказиши зарур.

Худди шу йўналишда Ўзбекистон халқаро ислом академияси ҳам мутахассислар тайёрламоқда. Жумладан, ушбу олий ўқув юртида “Зиёрат туризми” йўналишида талабалар қабули ташкил этилган бўлиб, исломшунослик ва ислом цивилизациясини ўр-

ганиш – ISESCO” ҳамда UNESCO ва жаҳон динларини қиёсий ўрганиш кафедралари фаолият юритмоқда. Самарқанд шаҳрида “Ипак йўли” туризм халқаро университети ҳам бу соҳада малакали кадрлар захирасини етиштирмоқда.

2020 йилда пандемия сабабли зиёрат туризминини ривожлантириш борасида белгиланган қатор чора-тадбирлар амалга ошмай қолди, лекин 2021 йилда буни янада кенгроқ қўламда бажариш бўйича ишлар жадал бошланган.

Жумладан, юртимиздаги йирик зиёратгоҳлар, шунингдек, Имом Мотуридий, Имом Бухорий, Имом Насафий, Нақшбандий ва Яссавий каби улуғ алломаларнинг бой илмий меросларини дунёга кенг тарғиб қилиш мақсадида тажрибали имом-хатибларимиздан иборат тарғибот гуруҳи шакллантирилди. Эндиликда ушбу гуруҳ режа асосида Россия, Қозоғистон, Туркия, Малайзия, Индонезия ва Покистон каби давлатларга жўнатилади. Ҳозиргача зиёрат туризми ва алломаларимиз меросини тарғиб қилишга оид бир қанча альбом-проспектлар, илмий асосланган китоблар, рисола-лар тайёрланди ҳамда нашр ишлари бошлаб юборилди. Албатта, бу материаллар турли тадбирлар ва кўргазмаларда намойиш этишга мўлжалланган, лекин тарғиботчиларимиз фаолияти учун ҳам муҳим дастуруламал бўлиб хизмат қилади.

Бугунги кунда ички зиёрат туризминини ривожлантириш масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратиляпти. Хусусан, ёшларимизни ўз аجدодлари ким эканидан тўлиқ хабардор қилиш, танитиш, шонли тарихимизни ўргатиш, буюк боболаримизга муносиб ворис бўлиб вояга етказиш учун минтақавий зиёратгоҳлар дастури доирасида ҳам салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Қолаверса, ҳозирги кунда ишчи гуруҳ томонидан мамлакатимизнинг ҳар бир ҳудудида зиёрат туризмига

хизмат қилувчи сайёҳлик фирмаларини очиш бўйича амалий саъй-ҳаракатлар олиб борилмоқда.

Бу каби саъй-ҳаракатлар Президентимиз фармонидан кейин янада жонланади ва туризмни ривожлантириш орқали мамлакатимиз иқтисодиёти бойиб боради.

Маҳмуд ТОИР,
Ўзбекистон халқ шоири

МАРК РИЗ ҲАЙРАТЛАРИ

Хайрат кўқдан тушмайди, ердан чиқмайди. У кўздан кўнгилга, кўнгилдан кўзга ўтувчи ва беихтиёр тилда ўз ифодасини топувчи, фақат инсонгагина хос бўлган, Яратгандан бандаларига ато этилган олий неъмат. Фикр ҳайрати, гўзаллик ҳайрати, муҳаббат ҳайрати... Наздимда, одамзот ҳайрати чек-чегарасиз. Чунки Парвардигор неъматларининг ўзи ҳад-ҳисобсиз. Шунинг учун ҳам “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да ҳайрат сўзига ҳайронлик, танг қолиш; довдираб, гангиб қолиш, кучли даражадаги таажжуб... каби таъриф берилган.

Ўйлаб кўрсак, ҳайратлана билиш ҳам инсон комиллигининг меваси. Аввало, билган, яна билишни истасан, доимо изланган ва бу йўлда кутилмаган мўъжизаларга рўбарў келган одам ҳайратланади. Гул гулга ранг, дил дилга нур тутгани сингари ҳайрат ҳайратга йўл очади.

Шу ўринда, миллат сифатида кўксимизни сарбаланд, тилимизни бурро, юзимизни ёруғ қиладиган, айни пайтда дунё халқларининг ҳавасу ҳайратини ошираётган, илк Уйғониш даврига асос солган, иккинчи Ренессанс тамалтошини қўйган буюк аждодларимиз қолдирган бемисл маърифий, илмий, бадиий, маънавий мерос ҳақида қанча гапирсак, шунча оз. Уларнинг муборак номлари бугун дилимизга қувват, тилимизга бол, онгу тафаккуримизга нур бахш этаётганига шубҳа йўқ.

Келинг, бугунги мақсуд-муддаомизни назарда тутиб, бадий ижод соҳиблари ва уларнинг кўнглимизга солаётган ҳайрати ҳақида сўз юритайлик. Биргина Ҳазрат Навоийнинг бадий тафаккури даражасида дунё адабиётида яна кимни кўриш мумкин? Бу саволга жўяли жавоб топиш мушкул. Нафақат ўзбек шеърятининг, балки жаҳон шоирларига султон деса дегулик қалам соҳиби бизнинг бобокалонимиз экани қалбларимизни офтоблантиради, руҳимизни самоанглиф юксалтиради.

Саодатманд қалам соҳиби

Гапнинг индаллоси шуки, ушбу мақолада сизга ўзбек романчилигининг асосчиси, буюк адиб Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” асарини инглиз тилига ўгирган таржимон, америкалик олим Марк Эдвард Ризнинг яқинда юртимиз ва юртдошларимиздан олган ҳайратлари ҳақида сўз юритмоқчимиз.

Албатта, адабиётнинг чин мухлислари Марк Риз ҳақида эшитган. Билмаган, танимаган ўқувчиларимиз учун қисқача маълумот берамиз. Марк 1969 йили Америка Қўшма Штатларининг Аризона штатида туғилган. Жорж Вашингтон номидаги университетни “Урал, Кавказ ва Марказий Осиё халқлари адабиёти” мутахассислиги бўйича тамомлаган. 1994–1996 йилларда “Тинчлик корпуси”нинг кўнгилли вакили сифатида Ўзбекистонда ишлаб, Қўқон шаҳрида ўрта мактабда инглиз тили фанидан сабоқ берган. Шунингдек, АҚШ давлат департаменти ҳамкорлик дастурининг Ўзбекистон бўйича директори бўлиб ҳам ишлаган.

Дунё турфа, одамлар, жумладан, сайёҳлар ҳам. Ўзбекистонга кейинги 30 йил давомида не-не туристлар келиб-кетмади. Аммо диёримиз тарихи, қадим қадриятларимиз, миллий анъаналаримиз, урф-одатла-

римиз, тилимизга астойдил қизиқадиган чет элликларни топиш осон эмас. Марк Риз, таъбир жоиз бўлса, ана шу саноклилар сафида туради. У мамлакатимизда ишлаш билан бирга, туб аҳолининг ичига киришга, уларнинг энг муқаддас туйғулари билан танишишга қатъий аҳд қилган. “Ўткан кунлар” романининг таржимаси ўша қатъиятнинг ҳосиласи.

Чиндан ҳам, “Ўткан кунлар” романида ўзбек миллатига хос феъл-атвор, одоб-тарбия, сўзлашув маданияти, дунёқараш ва ҳоказолар асар қаҳрамонлари тимсолида теран ёритиб берилган. Бу асарни бемалол ўтган асрнинг илк чорагидаги “ўзбек миллатининг характеристикаси” дейиш мумкин. Ўзбек оталар – Юсуфбек ҳожи ва Мирзакарим қутидор, ўзбек оналар – Ўзбек-ойим ва Офтобойим, ўзбекнинг фарзандлари – Отабек, Кумуш, Зайнаб... Улар ҳақиқатан ҳам неча-нечалаб Марк Ризларни асиру лол эта олади. Ахир Маркнинг ўзи бежиз: “Мен Ҳасаналини яхши кўриб қолдим” ёки “Ҳомид ўлганида қувондим”, деб айтмайди, ахир.

Марк Эдвард Риз яқиндагина Ўзбекистонимизда бўлиб, 13 кун турфа жойларга сайр қилди, бир қанча тадбирларда қатнашди. Масалан, “Ўткан кунлар”нинг инглиз тилидаги наشري тақдироти мутаржим иштирокида Адиблар хиёбонида бўлиб ўтди. Яна бошқа қатор хабарларни зукко ўқувчиларимиз оммавий ахборот воситаларини кузатиб, воқиф бўлишди.

Шу жараёнда жаноб Марк бир кун Тошкент вилоятининг сўлим Паркент туманида ҳам меҳмон бўлди. Паркентда илм аҳли билан, маданий-маърифий соҳа вакиллари билан учрашувлар ўтказилди. Мен ва Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Тошкент вилояти бўлими етакчи мутахассиси Улуғбек Қобилов ҳамроҳлигимизда Марк Риз ҳамда Абдулла Қодирий уй-музейи директори, буюк адибнинг набираси Хондамир Қодирий – биргалашиб тумандаги диққатга сазовор гўша-

ларга бордик, одамлар билан учрашиб, дилдан суҳбат курдик.

Дарвоқе, Марк Ризнинг Паркентга келишига ўзига яраша сабаблар бор. Аввало, у дунё илм-фанида энг ноёб объектлардан бири ҳисобланган Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Содиқ Азимов номидаги “Физика – Қуёш” илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси Материалшунослик институтидаги “Катта Қуёш печи”ни кўришни мақсад қилган эди.

Сайёрамизда атиги иккита бўлган (биринчиси 1969 йилда Францияда қурилган) бу ноёб қурилма юртимизда 1987 йилда бунёд этилган. Марк Ризнинг биз гувоҳ бўлган дастлабки ҳайратлари ушбу илмий объект жамоаси ва “Қуёш” кўрғонида жойлашган 29-мактабнинг бир гуруҳ ўқувчи ҳамда ўқитувчилари билан бўлган учрашувдан бошланди.

Суҳбат сурури

Давра суҳбатини илмий объект директори, физика-математика фанлари номзоди Одилхўжа Парпиев олиб борди. Табиийки, дастлаб сўз хорижлик меҳмонга берилди. Маркнинг оғир, босиқ, ўзига ярашган табассуми ва инглизча акцент билан фақат ўзбекча сўзлаши давра аҳлини чунонам мафтун этдики, орадан бегоналик кўтарилди.

– Мен ўзбекларни, Ўзбекистонни жуда-жуда яхши кўраман, – деди у самимий. – Жудаям меҳмондўст, муҳими, оқ кўнгил халқ. Одамлари оқибатли, ота-онасига ҳурмати бўлакча, айтаверсам, яхши хислатлари, фазилятлари бисёр. Сизлар билан сўрида чордана қуриб ўтириб, чой ичиб, палов еб, суҳбатлашишни ёқтираман...

Маркнинг бу каби сўзлари ҳаммамизнинг кўнглимизни узилмас ип билан боғлади гўё. Вужудимиз қулоққа айланди, уни берилиб тингладик.

– Таржимонлик фаолиятим ҳақида сўзлашдан олдин, – давом этди америкалик меҳмон. – Мен ҳурматли Президентингиз Шавкат Мирзиёевга алоҳида миннатдорлигимни билдирмоқчиман. Дунё кезган одам, ҳам сиёсатшунос, ҳам ёзувчи сифатида бемалол айтишим мумкинки, ҳеч бир мамлакат раҳбари ижод ва илм аҳлига Ўзбекистон етакчиси каби эътибор қаратмайди, ғамхўрлик қилмайди, қўллаб-қувватламайди. Адиблар хиёбонини кўриб, ёқамни ушладим, ҳайратда қолдим. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси биносига кириб, яна лол бўлдим. Буларнинг барчаси бир инсон – Президентингиз номи ва ташаббуси билан боғланишини биллиб, икки карра қойил қолдим. Очиғи, ўзбек ижодкорларига ҳавасим келиб кетди.

Мени ҳозиргина ўз кўзларим билан кўрган Паркентдаги “Катта қуёш печи” қурилмасининг улуғворлиги, тоғлар бағрида ястаниб туриши ҳайратга солди. Бундай азим иншоот ҳатто менинг Америкада ҳам йўқ! Бино ичига кирибоқ, ундаги қандилларнинг жозибаси, меъморий ечимни кўрарканман, бундай масканни қурганларга “Тасанно!” дегим келди. Ростдан ҳам, Ўзбекистон илму ҳикмат мамлакатига айланиб бормоқда. Мени яна бир хурсанд қилган жиҳат шуки, сўнгги йилларда юртингизда сўз эркинлиги шабадалари эсиб, Абдулла Қодирийнинг ватандошлари ҳам худди Қодирий сингари ўз фикрини, хоҳиш-истакларини очиқ айта олаётир.

Келинг, энди қандай қилиб “Ўткан кунлар” романининг таржимонига айланганимни гапирай. Қодирийнинг бу асарини инглизчага ўгиришимга раҳматли устозим, таниқли немис турколог олими, профессор Элсистер Тайерс сабабчи бўлган. Бу аёл туркий тиллар бўйича катта мутахассис эди. Ўзбек халқини яхшироқ билишни истасанг, “Ўткан кунлар” романини ўқиб чиқ, деб тавсия қилган. Аввалига асарни тушунишга қий-

налдим, албатта. Лекин қизиқишим сўнмади. 2005 йилда Афғонистонда бўлганимда, китобни қайтадан ўқиб чиқдим. Афғонистонда икки ярим йил қолишимга тўғри келди. Бўш вақтларим луғат титкилаб, аста-секин асарни ўз тилимга таржима қила бошладим. Шу йиллар ҳаётимдаги энг машаққатли йиллар бўлса керак. Чунки ҳам улкан миллатнинг энг севимли асарларидан бири бўлган тарихий романни инглизчага ағдарिश, ҳам Афғонистондек нотинч юртда яшаш тақдиримга бир вақтда битилганди. Таржима жараянида Индиана университети профессори Умида Ҳикматуллаева билан ҳамкорлик қилдим. Баҳонада уйғур ва форс тилларини ўргандим. Асарнинг 1926 йилдаги араб имлосидан кирилчага ўгирилган вариантини таржима қилдим. Чунки аслиятига энг тўғри варианты шу экан. Қолаверса, Қодирий давридаги Марказий Осиёни, маданий-маънавий, сиёсий-ижтимоий муҳитни тушунтириб бериш учун таржимага 450 дан зиёд изоҳлар қўйишимга тўғри келди. Ўзбек тилшунослари ва адиблари уни кўриб чиқиб, таҳририда ёрдам беришди. Бунинг учун, албатта, улардан миннатдорман.

Машаққатларим юзага чиққан кунни ўзимни жуда бахтли ҳис этганим аниқ. 2019 йилнинг 27 декабрида Ўзбекистоннинг Вашингтондаги элчихонасида “Ўткан кунлар” романининг инглизча нашри – “*Yugone days*” китобининг илк тақдимоти бўлиб ўтди. 15 йиллик меҳнатларимнинг ҳосиласи бўлган мазкур китобни кўлимга олган онимдаёқ заҳматларим унутилди. Ўзимнинг асарим нашр қилингандек қувондим. Китоб АҚШдаги давлат ташкилотлари, етакчи университетлар ва АҚШда аккредитациядан ўтган дипломатик корпуслар вакилларига тарқатилди. Шунингдек, у меннинг юртимдаги энг йирик зиё маскани – Конгресс кутубхонаси каталогига ҳам киритилди. Асарни e-book шаклида интернет тизимига жойладик.

Ҳозирда Абдулла Қодирийнинг “Меҳробдан чаён” романи ва “Обид кетмон” қиссаси таржималари устида изланяпман. Бундан ташқари, Тоҳир Маликнинг “Шайтанат” қиссасини ҳам яхши кўраман. Бугунги ўзбек адабиётида истеъдодли адиб Мурод Муҳаммад Дўстнинг катта ўрни бор. Агар бу ижодкорларнинг асарлари инглиз тилига таржима қилинса, дунё китобхонлари томонидан севиб ўқилиши аниқ.

Хафа бўлманглар-ку, ўзбек шоир ва ёзувчиларининг асарлари инглиз, француз, немис тилларига жуда кам таржима қилинган. Масалан, “Ўткан кунлар” романи аллақачон инглиз тилига ўгирилиши ва шу орқали дунё аҳли ўзбек миллатига хос урф-одатларни билиб олиши мумкин эди...

Туристлар ўзлари борадиган мамлакатларни икки манба – китоб ёки кинодан ўрганишади ва шу асосда саёҳат қилади. Юртингизга келадиган сайёҳлар кўлами ортишини истасангиз, энг сара асарларингизни тезроқ хорижий тилларга таржима қилиш ва камида 10 минг нусада чоп этиш ҳақида ҳам ўйлаш лозим. Ҳолбуки, менинг таржимамдаги “*Vugone days*” (“Ўткан кунлар”) романи ўз ҳисобимдан 1800 ададда босилди, холос.

Ҳозирда “*Vugone days*” китоби машҳур “Амазон” компанияси томонидан интернет орқали сотилмоқда. Эшитишимча, айни пайтда 400 нафар талаба китобни харид қилиш истагини билдирган. Аммо камина талабаларга китоб сотмайман, бепул бераман. Бойларга сотишим мумкин (кулади).

Давлатингиз раҳбари, жаноб Шавкат Мирзиёев менинг камтарона хизматларимни юксак қадрлаб, эътироф этганида, бошим осмонга етди. Айниқса, давлатингизнинг юксак мукофотларидан бири “Дўстлик” орденига муносиб кўрилганимдан жуда хурсандман. Мана, ўша орден (Марк кўксидagi орденга ишора қил-

ди), мен билан бемалол эсдалик учун суратга тушингиз мумкин!

Яна бир қувончли хабарим – кунни кеча Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фахрий аъзолигига қабул қилинди. Бу ишонч ва масъулият. Уни оқлаш учун яна ҳам кўпроқ меҳнат қилмоқчиман. Сизга бир истагимни айтсам – агар имкон тополсам, Тошкент шаҳридан уй олиб, кўчиб келаман. Чунки рафиқам Тошкент вилоятининг Чирчиқ шаҳридан!

Меҳмон эъгирофи: ислоҳотлар инсон учун!

– Китоб тақдимоти ўтгач, Ўзбекистон Президенти-га мактуб йўлладим. Унда шундай фикрларимни ҳам билдирдим: “... Ҳар қандай катта иш сингари роман таржимаси ҳам улкан шахсий сафарбарликни талаб этди. Менинг умидим ва ишончим шундаки, қачондир ўғлим бу китобни қўлига олар экан, унинг отаси ер юзида шунчаки умргузаронлик қилмагани, балки недир қимматли бир ишни адо этиб кетганини англайди. Сиз ҳам ота сифатида айни шундай ҳиссиётни ҳис қиласиз, деб ишонаман...”

Сизнинг номингизга хат ёзиш мен учун катта шараф бўлгани учун сўзимнинг ниҳоясида айтмоқчиман: Раҳмат. Сиз намоён этаётган характер ва етакчилик салоҳиятидан мен ҳайратдаман.”

Марк Риз шу дақиқаларда жўшиб-ҳаяжонланиб юракдан гапирдики, мулоқот бизни ҳам тўлқинлантирди, шундай мамлакатимиз борлигидан яна бир қарра фахрлантирди.

– Бугун Ўзбекистонда бўлаётган ислоҳотлар, – деди Марк. – Қодирийларнинг армонлари эди. Улар, мана, бирин-кетин ушалмоқда. Аслида бу ўзгаришлар

кўпроқ сиз ўзбекистонлик ёшлар учун, сизнинг келажагингиз учун амалга оширилмоқда.

Шундай деб, меҳмонимиз даврада ўтирган мактаб ўқувчиларига юзланди, уларнинг фикрларини тинглагиси борлигини айтди. Ёшларимиз ҳам ўз навба-тида инглизчада бурро-бурро гапириб, Марк Ризга саволлар берди. Таржимон ўзбек ўғил-қизларининг инглизчага тили келишаётганини кўриб, завқланди, юзи янада ёришди.

Келинг, яхшиси, ўша учрашувда инглиз тилида бемалол гапириш салоҳияти билан Марк Ризни қойил қолдирган қизимиз Жаҳона Абдуқаҳҳорованинг саволини келтириб ўтай: *“Жаноб Марк Риз, сизнинг гапларингиз бизга унутилмас таассурот бахш этмоқда. Аввало, биз билан учрашгани келганингиз учун ташаккур. Суҳбатингиздан биялпмизки, сиз таржимага киришгунча “Ўткан кунлар”ни кўп ўқигансиз. Мутолаа пайтида кўзингизга ёш келган пайтлар бўлганми?”*

– Савол учун раҳмат, қизим, – деди Марк Риз мамнун бўлиб. – Яхши савол. Йиғлаганман, титраб йиғлаганман. Кумуш кўмилган қабристон. Отаси Мирзакарим қутидор, онаси Офтобойим қизи билан видолашгани қабри бошига келади ва янги ғиштин сағана олдида тўхтаб, тошга ўйиб ёзилган лавҳани кўради. Ундаги:

**Аё, чарх, этдинг ортиқ жабр бунёд,
Кўзим ёшлиғ, тилимда қолди фарёд.**

Ҳаётим лолазоридин аюрдинг,

Ёқиб жоним, кулим кўкка совурдинг, – мисраларини ўқиганда, Офтобойимнинг қизи ётган қабрни кучиб, уввос солганида, буни кўриб қутидор ҳам пиқ-пиқ йиғлаганида кўзим ёшга тўлган. Отабекнинг абадий ҳижрон ва алам доғидан қутулолмай туни билан

мозорда қолиши... Бу ҳолатлар ҳар қандай кишини ҳам ларзага солади, йиғлатади.

Ҳа, Марк Риз билан “Физика – Қуёш” ИИЧБ Материалшунослик институтининг “Катта Қуёш печи” жойлашган объектидаги мулоқот шундай жонли, шундай ҳаяжонли ўтди...

Маърифат йўли

Учрашувда Абдулла Қодирийнинг набираси Хондамир Қодирий ҳам ўз дил сўзларини айтди. Албатта, мактаб ўқувчилари учун Қодирийдек буюк адибнинг авлоди билан юзма-юз туриш ўзгача ҳиссиётлар улашгани табиий.

– Марк Риз билан қарийб 20 йилдан бери танишман, – деди Хондамир Қодирий. – Китобнинг асл, яъни қисқартирилмаган вариантини таржимонга ўзим топиб берганман. Марк Риз эса бобомизнинг романини жаҳоннинг энг нуфузли тилларидан бирига фидойилик билан таржима қилди. Шу тариқа асарни маълум маънода дунёга олиб чиқди. Чунки энди “Ўткан кунлар”ни инглиз тилидан бошқа исталган тилга осонликча таржима қилиш мумкин. Қизиғи, пандемия бошланишидан сал аввалроқ уйимизга Австралиядан эр-хотин сайёҳлар келиб қолишди. Ажабландик. Чунки чет элликлар уй-музейимиз очилганидан бери бирор марта ҳам келмаганди-да. Буни қарангки, меҳмонлар айнан Марк Риз таржимасидаги “Ўткан кунлар”ни ўқиб, Отабек ва Кумушнинг аянчли қисматидан қаттиқ таъсирланибди ва ёзувчи яшаган уйни кўрамиз, деб Тошкентга келган экан. Чиндан ҳам, бадий асарларимиз, бадий фильмларимиз қанча кўп оламга чиқса, мамлакатимиз ҳам шунчалар кўп эътиборга тушади, сайёҳларни ўзига оҳанрабодек тортаверади.

Шубҳасиз, муҳтарам Президентимизнинг Абдулла Қодирий таваллудининг 125 йиллиги муносабати билан қабул қилган қарори, бунёд этилган Қодирий номидаги ижод мактаби, кутубхона, уй-музей ва бошқалар биз кутгандан ҳам кўпроқ эътибор намунаси бўлди. Том маънода, бобомизнинг асарлари дунёга чиқиши учун янги Ўзбекистоннинг янги йўли очилди. Бу йўлни жадид аждодларимиз бой миллий меросига очилган маърифат йўли, деса ҳам бўлади. Яна шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, давлатимиз раҳбарининг бундай эътибори бизнинг ҳам зиммамизга ҳақли масъулиятларни юклайди...

Ўзбекистон қуёшининг қудрати

Дарвоқе, “Катта Қуёш печи” жойлашган ноёб илмий объект денгиз сатҳидан 1100 метр баландда жойлашган. Мажмуа директори Одилхўжа Парпиев ўзи ёнимизда юриб, қадам-бақадам таништирди, илмий объект салоҳиятидан сўзлади. Қуёшдан тушаётган нурни бир жойга жамлаб, юқори даражада ҳарорат йиға оладиган мосламаларни кўриш учун лифтда 57 метр баландга кўтарилдик.

Тўғриси, юксакда туриб, мафтункор баҳор фаслида табиат гўзаллигидан, айниқса, кафтдагидек кўриниб турган пурвиқор Чотқол тоғлари жамолидан баҳра олиш, унинг бағрида ястанган узумзорларнинг аста кўрк очаётганини кузатиш инсонни янгилайди, ёшартиради. Муҳими, Осиёда фақат бизнинг мамлакатдагина қурилган илмий қурилма қудрати, имкониятлари, мақсади билан танишув, йилнинг қарийб 280 кун қуёшли бўлган ватанимизга фарзанд эканимизни ҳис қилиш ҳиссиёти бўлакча бўлди.

Марк Риз нафақат таржимон-ёзувчи, балки олим эканини унинг сайр жараёнида объект директорига

ва бошқа илмий ходимларга бераётган саволларидан ҳам илғаб олди. Келинг энди, қадрли газетхонларимиз ҳам бу илмий маскан ҳақида тасаввур ҳосил қилишлари учун тўлиқроқ маълумот берайлик.

Катта қуёш қурилмаларини яратишдан асосий мақсад кам энергия сарфлаб, юқори ҳароратга эришиш (3000 оС гача), ундан фойдаланиб космик аппаратларнинг композицион ҳимоя қобиқларини синовлардан ўтказиш, ўта соф металл ва қотишмалар олиш, янги материаллар яратиш кўзда тутилган. Бугун ҳам, албатта, ундан самарали фойдаланиш ва янги материаллар яратиш соҳаларида илмий изланишлар олиб борилмоқда.

Хусусан, 2019-2020 йилларда Россиянинг Авиацион материаллар институти билан ҳамкорликда космик учиш аппаратларининг композицион ҳимоя қобиқларини экстремал ҳолатларда (2000 оС дан ортиқ) бардошлилигини ўрганиш бўйича тадқиқотлар олиб борилди. Ҳимоя қобиқлари 800—2200 оС ҳарорат оралиғида текшириб кўрилди. Таъкидлаб ўтиш жоизки, Россияда ёки бошқа давлатларда бундай назик тадқиқотлар ўтказиш катта маблағ (соатига 5000 АҚШ долларигача) ва узоқ вақт талаб этади. Россиялик физикларнинг таклифига асосан, Материалшунослик институти олимлари янги композицион ҳимоя қобиқларини ишлаб чиқиш жараёнига жалб қилинди.

Замонавий технологияларнинг, жумладан, микроэлектроника, электротехниканинг ривожланиши, уларнинг ҳажми ва оғирлигини камайтириш, энергия ва маълумотларни тезкорлик билан узатилишига катта талаблар қўймоқда. Бундай талабларга жавоб берадиган материаллар ўта соф металл ёки аралашмалардан тайёрланади, бу эса ўз навбатида, уларнинг тан нархи ортишига олиб келади. Гап шундаки, металл ёки аралашмалар эритилганда, керакли ҳа-

роратга эришиш учун газ, кўмир ёки бошқа энергия воситалари қўлланилади ва эритма таркибига турли аралашмалар ўтиб қолади. Металл ёки аралашманинг сифати пасаяди. Қуёш қурилмаларида эритилган материаллар таркибида эса айнан шундай аралашмалар бўлмайди.

Жанубий Кореянинг Саноат технологиялари институти (KITECH) ва мазкур маскан ўртасида шундай материаллар яратиш бўйича тадқиқотлар олиб боришга келишув имзоланган.

Қийин пайвандланадиган (пўлат, титан, никель, алюминий ва унинг қотишмалари) металлларга қўллаш учун 9 номдаги махсус кукун-флюслар яратилган. Синов натижаларига кўра, аргон-ёйли пайвандлаш жараёнида материал сарфи 3 баробар камайган, пайвандлаш вақти ва энергия сарфи 2 баробар қисқарган. Энг муҳими, пайвандлаш чокларининг сифати ва мустақамлиги кескин ортган. Айни кез KITECH билан ҳамкорликда янги материалларни Кореянинг кема-созлик корхонаси (Hyundai Shipping)да синашга тайёргарлик кўрилмоқда.

Ҳозирда, институт олимлари ўта ўтказувчан материаллар яратиш соҳасида ҳам изланмоқда. Бундай манбадан тайёрланган ток ўтказувчи материал оддий мис сим асосли электр кабелига нисбатан 20 баробар кўп ток ўтказиши мумкин. Демак, ток узатилишидаги йўқотишлар ҳамда электр кабелларининг қизиши ёки ёниб кетиш хавфи ҳам анча камаяди.

Шунингдек, институтда қишлоқ хўжалиги самарадорлигини ошириш технологияларини яратиш устида ҳам илмий изланишлар олиб борилади. Иссиқхоналарга сарфланадиган энергия (электр, газ, кўмир ва ҳ.к.) сарфини камайтириш, уларнинг самарадорлиги ва ҳосилдорлигини ошириш мақсадида Материалшу-

нослик институти олимлари томонидан нанофаол керамик қўшимчали плёнка яратилган.

Мазкур плёнкалар Тошкент, Фарғона ва Жиззах вилоятларидаги иссиқхоналарда синалганда, иссиқхоналарга сарфланадиган энергия 60–65 фоизгача камайиб, ҳосилдорлик 30–50 фоизгача ортгани кузатилган. Ҳозирда бу инновацион плёнкалар ишлаб чиқариш технологияси “Жиззахпластмасса” АЖда саноат-тажрибаси тарзида жорий этилган.

Бугун иссиқхоналарни қиздириш учун нанофаол қўшимчали плёнкалар билан бирга, куёш концентраторларидан фойдаланиб, энергия ташувчилардан мутлақо фойдаланмай туриб, дашт ва чўл ҳудудларида ҳосил олиш ёки сув билан таъминлаш муаммосини ўзига сув ва нам тортувчи гидрогеллардан фойдаланиш орқали ҳал этиш тавсия қилинмоқда.

Мухтасар айтганда, бу даргоҳга келган инсон янги Ўзбекистоннинг илмий салоҳиятига яна бир қарра ишонч ҳосил қилади. Юртимизнинг замонавий фан-техника ютуқларидан унумли фойдаланиб, инновацион ғояларга асосланган, тараққий этган, ўз йўли ва имконияти, қудратига эга бўлиб бораётган давлатлар сафига қўшилаётганига амин бўлади. Айни пайтда Марк Ризнинг ҳайратлари бунинг ёрқин далилидир.

Ердаги жаннат боғлари

“Катта Қуёш печи” жойлашган объектдан чиққанимизда тушлик бўлиб қолганди. Шу боис Марк Ризни тамадди қилиб олиши учун мамлакатимизда илк туризм қишлоғи деб эълон қилинган баҳаво Кумушконга бошладик.

Кумушкон деса, кўз олдингизга бетакроп табиат, ернинг ўзига хос жаннати келади. Шарқироқ сойлари, хуш насимлари, шифобахшлиқда Бўстонлиқнинг

Оқтошидан қолишмайдиган тоза ҳаволари, турфа рангдаги, турфа ҳажмдаги тошлари, булоқларию оппоқ қорли тоғларга туташ бутазорлари, яшилликдан яшнаган арчазорлари ўзига маҳлиё қилмай қўймайди. Бу манзаралар Маркнинг ҳайратини янада оширди, агар шоир бўлса, у бир гўзал шеър қоралаши муқаррар эди... Бир пиёла чой устида кечган мароқли суҳбат давомида меҳмонимизнинг ўзи буни тан олди.

Тушлиқдан сўнг яна бир сўлим табиатли қишлоғимиз – Заркентга отландик.

Манзил сари Паркент туманининг Ҳисорак ва Чанги қишлоқларининг миришкор боғбонлари, соҳибкор деҳқонлари яратган боғу роғлар оралаб, қиру адирлар ичра солинган йўллар оша елиб борарканмиз, чор тарафимизни қуршаб олган сулув баҳорни, унинг ташрифи боис уйғонаётган муанбар табиат манзараларини илҳом ва ҳайрат билан кузатдик. Бу жозоба айниқса, меҳмонимизнинг кўзларини ёндириб юборгани рост. У нақ мўъжизалар билан жонли тарзда, ҳеч қандай воситасиз рўбарў келаётганидан баҳри дили очилиб, ҳар икки гапининг бирида “Окей” сўзини ишлатар, яна “Найс”, “Супер” деб ҳам қўярди.

Мана, ниҳоят Заркент қишлоғига ҳам кириб келдик. Манбага кўра, 135 минг аҳолиси бор туманнинг 12 минги шу қишлоқда истиқомат қилади. Эътиборлиси, бу масканда тожик миллатига мансуб юртдошларимиз яшайди. Мактаблардаги сабоқ ҳам ўз тилида олиб борилади. Аммо юз йиллар давомида туманимизда яшаётган ўзбек, қозоқ ва бошқа миллат вакиллари билан гўё бир бўлиб кетган.

Ўзбекистон узумининг истиқлол йилларида дунёга машҳур бўлишида заркентлик боғбонларнинг ҳиссаси, меҳнати беқиёс. Очиғи, республикамиздаги узум етиштирадиган барча вилоятларни айланиб чиқиб, заркентликлар бунёд этган узумзорларга тенг кела-

диганини топиш мушкул. Бу каминанинг эмас, балки мамлакатимиздаги энг тажрибали боғбонларнинг, чет эллик мутахассисларнинг эътирофи. Шу маънода айтсак, қишлоқ соҳибкорларининг кайвониси, собиқ ширкат хўжалиги раиси, мархум Тожибой ота Ризаев ўз пайтида ҳақли равишда “Ўзбекисон Қаҳрамони” унвонига лойиқ кўрилганди.

Сулув қизларнинг ўрим-ўрим сочидек бир текис таралган узумзорларда етиштирилаётган кишмиш, ризмат, тойфи навлари айни кез сайёрамизнинг турли давлатларига экспорт бўлмоқда. Яхши томони, узумлар лаълми – сувсиз ерда етилиб пишгани боис узоқ муддат ўз шираси ва таранглигини йўқотмайди.

Биз Марк Риз билан шу узумзорлар оралаб юрдик. Пайкаллар бошига тушиб, бу йилги ҳосил қандай бўлишини ўзимизча чамаладик... Меҳмон ҳайрат ичида яшарди – телефонига тинмай суратлар муҳрларди.

Ниҳоят, Заркент қишлоғига боришга ундаган асосий объектга, қурилиши 95 фоиз якунига етган, яқин кунларда очилиши кутилаётган, муҳтарам Юртбошимиз ташаббуси билан қалам аҳли учун қурилган 50 ўринли Ижод уйига яқинлашдик.

Бу қутлуғ даргоҳдаги муаззамлик, салобат, замонавий қиёфа, бинонинг ташқи пардозидан ички имкониятлари, шарт-шароитлар, катталар учун, болалар учун алоҳида чўмилиш ҳавзалари, ёзги амфитеатр, табиат кўйнидаги шинам ўриндиқлар, чор-тарафни айланиш учун солинган йўлаклар ва ҳоказолар “Ўткан кунлар” романи таржимонининг шу кундаги ҳайратларининг чўққиси бўлди. Боиси, ер шаридаги яна бирор мамлакатда фақат ёзувчи-шоирлар учунгина қурилган шундай кенг имкониятли, шоҳона Ижод уйи борлигини кўрмаганмиз, эшитмаганмиз. Буни дунё кўриб юрган, кўп давлатларда бўлган меҳмонимизнинг ўзи тасдиқлади.

Энг замонавий жиҳозлар билан таъминланган хоналарни айланиб кўраркан, шавқу завқ билан сўзлади, ҳайратини очик билдирди. Шундай бунёдкорликларни амалга ошираётган халқимиз ва Президентимизга икки қўлини кўксига қўйиб, таъзим қилди ҳатто. Биз бу ҳолатни кўриб, шубҳасиз, жим туrolмадик, ғуруримиз тошди, қувондик. Марк Риз яна икки қўлини кўксига қўйиб, ҳаяжонларига тилмоч бўлаётган сўз – “Окей”ни қайтарди.

Шу тобда “Марҳамат, Қодирий бобонинг “Меҳробдан чаён” романини мана шу масканда яшаб, таржима қилинг”, деган таклифимиз америкалик таржимонга жуда ёқиб кетди. Бундай илтифотга лойиқ кўрилганидан беҳад шод эканини айтди...

Сўз зиёси

Марк Эдвард Риз билан бир кунлик ҳамроҳлик бизни қалбан яқин қилди. Наздимизда, қалбларимизга сўзнинг зиёси тўкилиб турди. Кўнгишлар кўшки сўздан жилваланди. Буюк жадид боболаримиздан мерос қолган маънавий чашмалардан сипқоролганча меҳр ва ҳайрат ичгандек бўлдик.

Агар таъбир жоиз бўлса, Марк Ризнинг ўн уч кунлик сафари давомида Қодирий бобомизнинг шодон руҳлари она юрти гўшаларида етаклаётгандек туюлди бизга. Бу ҳолат, яъни ҳазрат Қодирийнинг нафасини биз ҳам сезиб, ҳис қилиб юрдик. Ишонч шундаким, тилимиздан ҳам, дилимиздан ҳам Қодирий номи тушмади. Абдулла Қодирий номининг нури онгу тафаккуримизда порлаб турди. Зеро, сўздаги эзгулик – бу уйғотгувчи даъват, қалбларни қалқитгувчи қувват. Яна шу нарса аёнки, эзгу сўз миллат танламайди. Чунки одамзот ҳар нафасда тоза ҳавога қанчалар эҳтиёж сезса, ақлга озуқа берадиган ёруғ сўзларга ҳам шундай муҳтожлик туяди.

Камина бир америкалик таржимон Марк Риз тим-солида ҳаётини, умрини маърифатга, эзгулик даъватига бахш этаётган оқил, мард инсонни, жасур замондошимизни кўрдим. Унинг мана бу сўзларидан жуда-жуда мутаассир бўлдим: “Мен Ўзбекистонда яшаб, ишлаб, “Ўткан кунлар” романини таржима қилиб, англаб етган ҳақиқатим шуки, инсон дарёдиллиги, беғараз, беминнат меҳмондўстлиги, меҳру оқибати, раҳм-шафқати билан ИНСОН экан. Исмингизни сўрамай, олдингизга дастурхон ёзадиган, тагингизга кўрпача тўшайдиган халқ бўлиш учун ўзбек бўлиб туғилиш керак чоғи... Бугун дунёнинг жуда кўплаб халқларига, жумладан, менинг ватандошларимга ҳам шундай фазилатлар бироз етишмаётгандек. Улар албатта, Алишер Навоий, Абдулла Қодирийларни ўқиши керак...

Келинг, ният қилайлик. Илоҳим, Марк Ризнинг юрагидан тўкилган эзгу тилаклари амалга ошсин. Янги Ўзбекистонимизнинг кўҳна адабиёти йўллари ёруғ бўлсин. Дунё осмонида, дунё халқлари қалбларида ўзбек сўзининг зиёси қуёшдек чарақлаб турсин. Ўз даврининг машҳур шарқшуноси Е.Э.Бертельс айтганидек, жаҳон адабиётида олтинчи романчилик мактабини яратган Абдулла Қодирийнинг издошлари яратган асарлар бутун она Заминимиз бўйлаб кенг қулоч ёзаверсин!

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД,
*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
Қонунчилик палатаси депутаты,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими*

ЭҲТИРОМ ШОДИЁНАСИ

Президент Шавкат Мирзиёевнинг ўзбек тилига давлат тили мақоми берилганининг 30 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқини тинглаб

Янги даврнинг бошланиши

Ўзбекистон Республикасининг “Давлат тили ҳақида”ги Қонуни қабул қилинганнинг 30 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш Халқаро Конгресс марказида ўтказилишини кўпчилик кутма-ганди.

–Нима, “Тошкент-Сити”да қурилиш ишлари шу қадар қисқа муддатда тугалландими?

–Халқаро Конгресс маркази шу-унча издиҳомни сиғдира оладими?

–Тағин...

Шошманг, биродар, “тағин-мағин”га ўрин қолмади, барака топгур! 80 гектар майдоннинг 1 миллион 600 минг квадрат метрида ёппасига қурилиш ишларини олиб бориш бўёқчининг қилқаламда нил тортиши эмас. Сиз унинг битган, қад ростлаган, пардоздан чиққан биноларига кириб боринг, ҳайратдан оғзингиз очилмаса мен кафил! Мана-ман деган мамлакатлардаги ҳашаматли саройларни кўриш насиб этган киши сифатида айтаман – меъморлик санъати, нафис дид,

маҳобат борасида заррача кам жойимиз йўқ. Ана, не-не дунё кезган хорижлик сиёсатдон дипломатик корпус вакиллари ҳам ҳайратларини яширишмаяпти, кўриб, томоша қилиб, баҳра олиб кириб боришмоқда қошонага. Янгилик, кенглик, ёруғлик диллардаги кин-ғуборларни ҳайдаб солади, киши кайфиятини осмонлар сари кўтаради, деган ҳикматнамо гапнинг исботини кўриб тургандек эдим. Зеро, ёшидан, жинсидан, мавқеидан қатъий назар, анжуманга ошиқаётган – ташриф буюраётган қатнашчилар кўтаринки кайфият тимсолига айланган эдилар назаримда. Давлатимиз Раҳбари бу кайфиятни икки оғиз жумлада ифодалади: “Тошкент-Сити” маркази мамлакатимизда қурилиш ва архитектура соҳасида тараққиётнинг янги даври бошланганини кўрсатади.

Шояд! Бинокорлик соҳасидаги янги давр миллий маънавиятимиз пойдевори, ўзаги бўлмиш давлат тилига бўлган муносабитимиздаги янги даврни бошлаб берди, том маънодаги янги даврни!

Бамисоли минг йиллик чинор!

Президент ўзбек тилининг олис тарихига алоҳида урғу берди. Дарҳақиқат, ўзбек тили кеча пайдо бўлган эмас. Тилимиз тарихи халқимизнинг, давлатимизнинг олис тарихига тутшиб кетган. Ота-боболаримиз ўз сўзини ўзбек тилида айтган. Достонларимиз, эртақларимиз, мақомларимиз, лапарларимизгача ўзбек тилида куйланган, авлоддан-авлодга ўтган. Аждодларимиз қанчадан-қанча зафарли онларни бошидан кечирган бўлса, таассуфлар бўлғайким, қанчадан-қанча истилолар, азоб-уқубатлар, кулфат ва мусибатлар қомига тортилган бўлса она тилимиз уларнинг ҳеч биридан четда қолган эмас. Курашларга дош берган, сайқал топган, бойиб борган – нафақат сақланган, балки минг

йиллик чинор янглиғ қадди-басти, кўрки, маъно-мазмунни, салоҳияти бирон дақиқа ривожланишдан, такомиллашишдан тўхтамаган – ЯШАГАН!

Илк қадам

Ўтган юз йиллик ер курраси аҳолиси, жумладан ўзбек халқи учун фавкулудда воқеа-ҳодисаларга тўлиб-тошган аср сифатида тарих саҳифаларига битилди. Хусусан, асрнинг сўнгги 10 йиллиги ўнлаб давлатлар, миллионлаб инсонлар, тақдирлар, қисматлар учун рўшнолик воқеалари билан бошланди. Мустақилликнинг ҳаётбахш шамолларидан баҳрамандлик тарихий, сиёсий ва айниқса миллий-маънавий маънодаги уйғонишни бошлаб берди. Бу палла Ўзбекистонда ғоятда ўзгача кечди: давлат мустақиллиги эълон қилинишидан қарийб икки йил илгари она тилимизга давлат тили мақоми берилди!

Истаганча талқин этилишига изн берадиган воқеа бу! Она тилимизнинг яшовчанлигидан, тарих тўфонлари олдида ўзи-ўзлигини сақлай олиш қудратидан далолат эди бу воқеа! Шўролар салтанати айни жилловни маҳкам тутган, бирон-бир қардош миллий тилга рўшноликни раво кўрмаган мафкура тазйиқлари остида ўзбек тилимизнинг сиёсий мавқеи қарор топиши уникал воқеа эди! Бу борада, яъни 1989 йилнинг 21 октябрига қадар кунларида кечган машаққатли ва мардонавор кураш босқичларини эндиги авлод вакиллари учун рўй-рост ҳикоя қилиш мавриди келди. Зеро, она тилимизга давлат тили мақоми берилиши ўзбек тили, демакки, ўзбек халқи мустақил яшашга қодирлигидан далолат берувчи муборак ва қутлуғ илк қадам эди!

Армон эмас, орзулардан сўйлайлик

Ўзбек тилига давлат тили мақоми берилганига роппа-роса 30 йил тўлди. Эҳ-ҳе-е, озмунча ишларни амалга ошириш мумкин эдими бу даврда?! Газетхонлар кечирсинлару, ҳаётда у ёки бу айбни ўзгалар зиммасига ағдаришдан осони йўқ. Ростини айтадиган бўлсак, мен нима қилдим, дея ўзини кўндаланг саволга тутадиган пайт келди. Янаям аниқроғи, армонлардан тегишли хулоса чиқариб, бугунги дориломон кунларда дўппини ерга олиб қўйиб, орзулардан тиниқ режалар тузиш, АМАЛИЙ ишларга киришиш даврони етди. Кейинги уч йиллик ниҳоятда қисқа фурсатда кўз ўнгимизда маънавият ва маърифат борасида юз бераётган воқеалар шуни кўрсатмоқда. Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти институтининг ташкил этилиши, атоқли адибларимиз номлари билан аталган ижод мактабларининг очилгани, жаҳон адабиётининг энг сара намуналарини ўзбекчалаштириш борасида янги поғоналар забт этилаётгани, хоссатан, она тилимизнинг халқаро майдондаги нуфузининг орта бораётгани далда берувчи, даъват этувчи, олға бошловчи кучга айланмоқда. Зеро, янги давр куч-ғайратларни янгича сафарбар этишни, миллий ғурур-миллий салоҳиятни янгича мақомларга кўтаришни тақозо этади.

Миллий ғурур тимсоли

Давлатимиз Раҳбарининг тилидан: “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” деган сўзларни эшитиш ўзгача руҳ, ўзгача ғурур бахш этди тингловчиларга. Хусусан, она тилимизга бағишланган тантанада, юксак минбардан туриб жаранглаган бу сўзлар моҳиятидаги ҳам ижтимоий-сиёсий, ҳам маънавий,

ҳам миллий, ҳам тарихий, ҳам илмий, ҳам ахлоқий маъно-мазмунни ифодалаш жилд-жилд китобга жо бўлади. Нотиқнинг: “Мен бугун “Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонга имзо чекдим” деган хушxabари анжуман руҳини авж пардаларга кўтарди! Олқишларга сазовор бўлди. 21 октябрь санаси юртимизда “Ўзбек тили байрами кунини” деб белгиланди!

Очиғи, бундай янгиликлар давлат Раҳбари тилидан янграшининг аҳамияти, нуфузи, салмоғи миллий ғурур юксалишига қанчалар таъсир кўрсатишини тасаввур қилиб, энтикиб кетасан киши! Тил миллатимиз тақдири, қисмати, орзу-ҳаваси, шукуҳи, ор-номуси, нафсонияти, бугуни ва истиқболи, ахир!

Нутқда тилга олинган қуйидаги биргина рақамга эътибор берайлик: “Ҳозирги вақтда ўзбек тилида сўзлашувчилар сони жаҳон миқёсида 50 миллион кишига яқинлашиб қолди”.

Нуфуси миллиардлардан ошиб кетган мамлакатларни биламиз, тили миллиардлаб мулоқотлар воситасига айланганлар ҳам маълум. Лекин “50 миллион” кичик рақам эмас. Бу рақам тинимсиз ортиб боришига шак-шубҳа йўқ. Лекин гапнинг муҳими бошқа ёқда: биз 50 миллионлик халқмиз! Миллатмиз! Тилимиз 50 миллион инсоннинг бошини қовуштириб турибди, дилини дилига пайванд этмоқда, ғурурига ғурур қўшмоқда! Ана шу ғурур олови, алангаси бу ёруғ очунда ҳеч кимдан кам эмаслигимиз, юзимиз ёруғлиги, қаддимиз сарафрозлиги тимсоли эканлигини ҳар бир ўзбек билиб қўймоғи, англаб етмоғи шарт!

Тилнинг бегонаси йўқ

Ўз она тилини мукаммал билиш, унинг қадр-қиммати жойига қўйишнинг ҳикмати кўп. Чунончи, она тилига ҳурмат бажо айлаш ўзга тилларни эгаллаш сари йўл очади. Юксак интеллектуал ва жаҳонгашталик чўқисига чиққан ҳозирги замон кишиси учун тилнинг бегонаси йўқ.

Ҳозирда ўзбекнинг оёғи етмаган манзил-маскан қолмади ҳисоб ер юзида. Бинобарин, ажнабий тилларни ўрганиш, ўша тилларда мақсад-маслагини изҳор эта олиш жуда-жуда оддий ва табиий ҳол бўлиб қолди. Президент мазкур масалага алоҳида эътибор қаратди. Буюк аллома аждодларимиз ўнлаб тилларни пухта билганликларига урғу берди. Бу азалий хайрли анъана мамлакатимизда юқори замонавий мавқега эга бўла бораётгани янада қувонарли ҳолдир. Ўрта мактаб ўқувчилари, олий ўқув юрти талабалари, ёш-ёш мутахассислар исталган тилда нафақат оддий-маиший мавзуда, балки турфа ихтисосликлар юзасидан эмин-эркин мулоқот қила олаётганликлари кўрган кўзни қувонтирмоқда. Бошқача айтганда, ўзбек тилини астойдил ўрганаётган хорижий Ўзбекистон дўстлари нечоғли кўпайса, дунё билан дўстлашаётган ўзбек ватандошларимиз сафи ҳам шунчалар ортиб бориши муқаррар.

Ҳа, ўзбекона бағрикенглик жаҳонга юз тутиш, тил ўрганиш борасида ҳам қўл келмоқда.

Интернет ва тил

Ҳар қандай миллий тил тиллараро мулоқот муҳи-тида яшайди. Бундай “яшаш” тарзи натижаси ўлароқ миллий тиллар ўзга тиллар, атамалар, тушунчалар ҳисобига бойийди. Глобаллашув ва шиддатли ахборот

оқими ҳар куни, ҳар соатда ўнлаб янги-янги сўзларни ўзлаштиришни тақозо этмоқда. Дунё мулоқот майдони интернет саҳифаларига кўчгани эндиликда ҳеч кимга сир эмас. Бу борада рақобат авж олгани ҳам барчага аён ҳақиқат. Галдаги вазифа бепоён интернет оламини забт этиш. Афсус, интернет саҳифаларини ўзбек тилидаги маълумотлар билан бойитиш, шу орқали Ўзбекистонни, ўзбек тилини, ўзбекона тафаккур, ақл-идрок салоҳиятини тарғиб этиш борасида олдимизда турган вазифалар тоғ-тоғ бўлиб турибди. Нутқда айтилганидек, ўзбек тилининг компьютер дастурлари, онлайн дарсликлар, электрон луғатлар қанча кўпайса шунча оз. Замоннинг талаби бу, Президентнинг чақириғи, даъвати бу!

Ёзувлар саводхонлик кўзгуси

Ёзувсиз кўча йўқ, атамасиз бино-иншоот йўқ. Кўзга ташланадиган ёзувларнинг гўзаллиги, бежиримлиги – эстетикаси алоҳида мавзу. Уларнинг қайси тилда, алифбода ёзилгани, имловий тўғрилиги, очиғи, ташвишли аҳволда эканлигини мамлакат Раҳбари афсус билан тилга олди. Топономик номлар, белгилар, ҳатто хусусий идора, ташкилот, муассасалар, марказлар пештоқидаги ёзувлар шунчаки ёзув эмаслигини англаб етиш миллий ғурур, сиёсий ва маънавий ҳушёрликни, оддий саводхонликни талаб этади. Ҳамонки, ҳар бир ёзув аҳоли ва кенг омма эътибори учун мўлжалланар экан, бу хусусий-ихтиёрий мазмундаги “Бўзчи билганини тўқийди” қабилидаги иш эмас, балки ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий аҳамиятга молик вазифа, бурч, мажбурият. “Бу давлат тили талабларига, миллий маданият ва қадриятларимизга беписандликдан, умумий саводхонлик даражаси эса тушиб кетаётганидан далолат беради”. Шу маънода

Вазирлар Маҳкамасида Давлат тилини ривожлантириш бўйича алоҳида тузилма ташкил этилгани, Атамалар комиссиясини тузиш масаласи назарда тутилгани айтилди.

Даъват, шиор

Тарихий нутқ пиравордида айтилган қуйидаги сўзлар ватандошларимиз – кексаю ёш, аёлу эркак ҳаётида, ҳар бир оила, ҳар бир жамоанинг кундалик турмушида бот-бот, такрор ва такрор тилга олинмоғи, даъваткор шиор мақомига эга бўлмоғи зарур:

–Мухтасар айтганда, ҳар биримиз давлат тилига бўлган эътиборни мустақилликка бўлган эътибор деб, давлат тилига эҳтиром ва садоқатни она Ватанга эҳтиром ва садоқат деб билишимиз, шундай қарашни ҳаётимиз қоидасига айлантирмоғимиз лозим.

...Президент Шавкат Мирзиёевнинг нутқи янграган анжуман давлат тили – Она тилимизга эҳтиром шодиёнасига айланди. Эҳтирослар янгитдан кўз очди, умид учкунлари янгиланди, янги-янги режалар, вазифалар белгиланди. Оқиллик, одиллик ва эзгу ниятлар ила бошланажак амаллар хайрли натижалар сари етаклашига имон келтирилди.

Сўзнинг, адабиётнинг қудрати

Улкан мақсадларга эришиш кўзда тутилган дамларда майда омилларни унутишга асло йўл қўйилмайди. Хусусан, халқаро вазият кескин тус олаётган айтилган замонда Ватан ва халқ осойишталиги ғоятда долзарб вазифа сифатида кун тартибига қалқиб чиқаётгани жуда табиий ҳол. Қолаверса, глобаллашув даврида у ёки бу воқеа биздан йироқда, бизга у қадар дахли йўқ деган тушунчалар ўз аҳамиятини йўқотади. Аксинча ҳар бир давлат, ҳар бир халқ ўз сарҳадларини, ўз ос-

мони ва ўз тупроғини кўз қорачиғидек асрашга киришади.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев ватанпарварлик ва миллатпарварлик туйғуларининг аҳамияти, уларнинг кишиларимиз, жумладан ёшларимиз тарбиясида нақадар улкан аҳамиятга эгаллиги хусусида махсус тўхталди. Ватанни чинакам ватанпарварлар, миллатни эса асл миллатсеварлар муносиб ҳимоя қила оладилар. Бу борада бундан бир неча юз йиллар илгари яшаб ўтган улуғ аجدодларимиз, қарийб бир аср муқаддам яшаб ўтган ва ўз маслак-мақсадлари йўлида қурбон бўлган жадид маърифатпарварларимиз кўрсатган жасоратлари тарих саҳифаларига битилган. Ўша машъум 37-йил қирғинлари юз бермаганида эди, ҳозирги Ўзбекистон тараққиётнинг мутлақо ўзгача босқичида яшаётган бўлур эди, деди муҳтарам Президент. Жадид оталаримиз халқимизга ва ватанимизга садоқат кўрсатиш борасида ҳам бетакрор ўрнак, намуна бўлиб қолдилар.

Бугун-чи? Мамлакатимизда кенг миқёсларда Янги Ўзбекистонни барпо этишга киришилган бир пайтда давлат Раҳбари жон куйдириб айтаётган туйғуларни асраш, мустаҳкамлаш ва янада камолга етиштиришга доир аҳвол қандай? Халқимиз қалби, руҳияти ва тийнатида азал-азалдан муқаддас саналган ва сақланиб келаётган ватанпарварликка эш бўлиб кетган миллатпарварлик туйғуси янги замон, янги шароитлар талабига жавоб бера оладими?

Бу каби саволлар адабиётимиз жонкуярлари, истеъдодлари олдига каттадан-катта вазифалар қўймоқда. Давр ва замон жавоб кутмоқда, жавоб!

ХИЁБОН ХАЁЛЛАРИ

Ҳар сафарги “Адиблар хиёбони” сайри ўзгача кайфият бахш этади. Хаёлга толасиз. Таассуротлар янгиланади. Аввалги сафардан фарқли ўлароқ бу гал бошқа бир адиб ҳайкали рўпарасида узоқроқ тўхталасиз. Икки-уч одим ташлаб нари боратуриб, бехосдан тўхтаб қоласиз – ортингизга қайтасиз – гўё айтар сўзингиз чала қолгандай, кўнгилга-дилга яқин азиз сиймо билан яна ва яна суҳбатни давом эттиришни истайсиз.

Адабиёт, хиёбон, ҳайкал, мулоқотлар имконияти ташриф буюрувчини тамомила ўзгача нафосат, гўзаллик, назокат дунёсига олиб киради. Бу ошиёнда адабиётнинг юксак мақомлари ошнангизга айланади. Ёнгинамда бўлаётган гурунг беихтиёр эътиборимни тортди.

–Ҳар бир ҳайкал: “Мен ёзган асарларни ўқиганмисиз?” деб сўраётганга ўхшайди!

Талаба ёшидаги нотаниш йигитчанинг ҳаяжонда айтган шу бир оғиз сўзи хаёлларимни мутлақо бошқа ўзанга буриб юборди. Зеро, бу жўн савол эмасди. Дабдурустдан айтилган эса-да, замирида жиддий муаммолар мужассам дил изҳори эди.

Дарҳақиқат, ҳайкал қиёфасидаги сиймолар “Мен ёзган асарларни ўқиганмисиз?”, “Бугунги авлодлар бизни қай тариқа ёд олмоқдалар?” дея бизни саволга тутишаётган бўлса-чи?

“Ҳайкал” ва “ҳайрат” сўзлари нафақат оҳангдош, ҳатто маънодошга ўхшаб кетиши бежиз бўлмаса керак. Зеро ҳайкал томошабинни аввало ҳайратга солади, ана шу ҳайратдан унинг ҳайкал билан “мулоқоти” бошланади. Бу мулоқотни бадий мулоқот, нафис мулоқот деб атасак ҳам хато бўлмайди. Бадий ва нафис мулоқотнинг эса синоати, ҳикматлари мўл. Энди томошабин ҳайкалдек санъат асарининг нафосати, назока-

ти, малоҳатини англашга киришади. Мазмун-моҳият-ни излашга тутинади. Унинг назар-нигоҳидан ҳеч бир “майда-чуйда” – ҳайкалда тасвирланган сиймонинг қадди-бастидан тортиб кўз қарашигача, қўл-оёқ ҳолатидан тортиб эғнидаги либосигача, қўлида тутган буюмгача, ҳатто бетидаги ажин изларигача четда қолмайди.

“Адиблар хиёбони”да қад ростлаган улуғ сиймоларга рўпара келганда 1996 йил 11 сентябрь куни бўлиб ўтган воқеа, аниқроғи, Тошкент марказидаги “Ҳайкалтарошлик” устахонаси ҳовлисида Самарқанд ва Шаҳрисабз шаҳарларига “йўл олишга” шай турган Амир Темур ҳайкаллари муҳокамаси чоғидаги Биринчи Президентимиз Ислон Каримов айтган қимматли мулоҳазалари хотирамда кўз очади. Батафсил муҳокама асносида Юртбошимиз кўпчиликнинг хаёлига келмаган, эътиборига тушмаган, арзимасдек туюлган бир детални ёдга солди.

– Пешонадаги, кўз чеккасидаги ажинлар нималарни англатади? – дея савол қўйди у киши кўкқисдан. – Айтайлик, хориждан келувчилар инсоннинг бетидаги ҳар бир ажиннинг ўзига яраша тарихи бўлишини яхши билади. Шу нуқтаи назардан кўрсак агар, Темур бобонинг бетидаги, манглайидаги, кўз бурчларидаги ажин чизиқлари нималарни англатади?

Ҳақиқатдан ҳам, қадим Шарқда амал қилган, яъни фозил кишилар кафтдаги, юздаги умр ўтгани сайин кўпайиб борадиган майда-йирик, саёз-чуқур чизиқларга асосланиб кишининг умр йўлини аниқ айтиш илмидан хабардор эканликларига шубҳа қилмаймиз. Замондош ҳайкалтарошларимиз хабарлари борки, азиз мунавварларимиз қиёфасида олис-яқин мозийдан ҳикоя қилувчи, хабардор этувчи нурлар, соялар, чизгилар мужассам топиб турибди.

Кўзлар-чи? Назар-нигоҳлар-чи?

Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдулла Қодирий, Чўлпондаги софлик, қатъият, шиддат, мунг... Ойбекдаги ботиний қудрат, Ғафур Ғуломдаги жунун, Зулфиядаги туганмас армон, Саид Аҳмаддаги битмас-туганмас мутойиба замирига пинҳон қайғу... Эркин Воҳидовдаги донишмандлик, Абулла Орипов нигоҳидаги бўйсунмас шиддат... Иброҳим Юсупов, Тулепберген Қаипбергенов чехрасида муҳрланган эл-юрт орзулари... Турфа нигоҳлар эканлиги табиий, лекин ана шу турфалик моҳиятидаги битта улкан маъно – ўзбекона ўйчанлик, теранлик, ғурур ва маърифат мужассам уларда! Бу кўзларга разм сола туриб давом этади давомли мулоқотлар – унсиз саволлар, унсиз жавоблар хаёллар ҳароратига ҳарорат бағишлайди, хиёбонда босган ҳар қадамнингиз рўпарасида тош қотган хотира, тарих, садоқат, ғурур қанотида инсон ўзини ўзга шукуҳли бир оламга тушгандек тасаввур қилади.

Ҳайкаллар хиёбонини яратиш ҳам ўтмиш ижод аҳли ҳурматини жойига қўйиш, улар истеъдоди ва хизматларини эътироф этишдир. Шу билан бир вақтда, адибларга чинакам эҳтиром улар ўз вақтида яратган ўлмас асарларни ўқиш, уқиш ва оммалаштиришдан иборат бўлмоғи даркор.

Маҳмудхўжа Беҳбудий ҳазратлари таваллудининг 145 йиллиги кенг нишонланиши Ватанимиз жамоатчилиги орасида улкан воқеа сифатида қабул қилинганини фахр ила айтасиз, албатта. Ҳазратнинг олтинга тенг мероси “Akademnashr” томонидан икки жилдга жо этилган ҳолда чоп этилганидан сўз очасиз. Биринчи жилд ҳассос тадқиқотчи олим Сирожиддин Аҳмаднинг қаламига мансуб мукамал тадқиқот билан очилиши, устоз олим Беҳбудий ҳазратларининг ҳаёти ва ижодининг захматкаш тадқиқотчиси сифатида улкан меҳнат қилганини нима учун айтмаслигимиз керак?

“Адиблар хиёбони”. Бу гўшага қадами етган ватан-дошимиз борки, тошга муҳрланган азиз сиймолар рўпарасида тўхтаб, хаёлга толади. Хаёлга уланган хаёл тасаввурни безайди, у билимга, нафосатга айланади.

Тошкент – мегаполис шаҳар!

Пойтахтимизнинг Юнусобод мавзесида яшовчи киши эрталабки ва кечки тиғиз пайтларда шаҳар марказига ёки шаҳар марказидан турар жойига етиб олиши учун қанча вақт сарфлайди? Камида 30-40 дақиқа дейлик. Бу рақамни тақрибан 100 000га, 200 000га кўпайтирсак қанча чиқади? Ёзнинг саратони, қишнинг изғиринли кунлари бор, кундуз бор, тун бор. Ёш бор, кекса бор, бола етаклаган, юк кўтарган бор. Ҳолдан тойган асабларни ким ҳисобга олади?..

Ватанимиз мустақиллигининг 29 йиллиги арафасида Юнусобод йўналишида фойдаланишга топширилган метрода ана шу оралиқ масофа 13-15 дақиқада ортда қоладиган бўлди!

Бундан ким ютади? Кимнинг манфаатига хизмат қилади бу қулайлик? Табиий, одамларнинг, аҳолининг манфаатига!

Аҳмад Дониш кўчасини айтмайсизми?! Кенг, равон, сўлим! Томоша қилиб, кўзингиз тўймайди! Аутоуловлар бемалол елиб бормоқда, пиёдалар бемалол ўтиб бормоқда. Йўл чизиқлари тиниқ, йўл белгилари жойида! Мана, кўча! Мана, йўл! Бўлар экан-ку! Тошкент шаҳримизга ҳам ярашади бундай чароғон кўчалар, йўллар! Бундай йўлларда нафақат ҳаракат, балки фикр-тафаккур равонлашади, гўзаллашади, муносабатлар маданийлашади!

Уй-жойлар, катта-кичик бинолар, хиёбону кўчалар шаҳарнинг қиёфасини белгилайди. Йўллар эса бамисоли шаҳарнинг қон томири вазифасини ўтайди. Ҳа-

ракатдаги қулайлик, равонлик, тезлик, осойишталикнинг аҳамиятини санаб адоғига етиш мушкул. Шаҳримиз эса кенгайиб бормоқда, аҳолисининг сони ою ҳафта сайин ортиб бормоқда. Пойтахтимиз – Тошкент мегаполис шаҳарга айланиб бормоқда.

2020 йилнинг 30 август санасидан эътиборан ватандошларимиз лаҳжасида “ер юзи метроси” деган ибора амалда қўллана бошлади. Бу ҳам тарих! “Дўстлик-2” бекатидан йўлга тушган метро вагонларидан бир гуруҳ ижодкор дўстларимиз билан атрофни томоша қилиб бормоқдамиз. Пандемия талофатлари шаҳарда ҳаётни тўхтатиб қўйгани йўқ. Тош шаҳримиз ўз тарихида бундай оғир кунларни кўп-кўп бошидан ўтказган. Иншоаллоҳ, қиличини ялонғочлаб турган вирус офатини ҳам енгамиз! Қаерга қараманг, қурилиш, таъмирлаш, бунёдкорлик қизғин давом этмоқда! АҚШда, Германияда, Бирлашган Араб Амирикларида кўрганман бундай ер усти метроларини, Нью-Йорк, Берлин, Дубай манзараларини томоша қилганман, лекин, ўзбекона дангалига айтай: Тошкент ер усти метросининг улардан кам жойи йўқ! Аксинча, улардан кўра замонавий, улардан кўра янги, улардан кўра навқирон!

Қолаверса, булар – бошланиши! Ҳали мўлжалланган ишлар талайгина. Яна бир гапни таъкидламасак бўлмайди. Мустақиллик шодиёнаси арафасида кўрганларимиз ва таърифлашга уринаётганларимиз – бу ишлар ўз-ўзидан амалга ошиб қолгани йўқ. Неча юз миллионлаб АҚШ доллари сарфланганини қўя турайлик, қишли-қировли кунларда метросозларимиз, йўлсозларимиз меҳнат қуроолларини ташлаб қўйишгани йўқ. Мураккаб шароитларда ишни пайсалга солишмади. “Аввалги имкониятларимиз билан кунига бир метр силжиган бўлсак, – деди мутасаддилардан бири ўзаро суҳбатда. – Германиядан келтирилган техник

имкониятлар кунига 15 метргача олға силжиш имконини яратди”.

Демак, ўзбекона айтганда, глобал миқёслардаги ҳашар-ҳамкорлик, замонавий тилдаги инвестиция алоқалари давом этар экан, бундан кейинги бунёдкорлик ишлари янада жадаллашади албатта.

Тошкент ҳақиқий мегаполис шаҳар қиёфасига кириб бораверади!

“ҲАЛОЛЛИК ВАКЦИНАСИ”НИНГ НОМИ – “ҲАРОМДАН ҲАЗАР”!

Маънавий-маърифий муаммолар қанчалик бири-бирига чатишиб-чирмашиб кетган бўлса, уларни баргараф этиш чоралари ҳам шунчалар чамбарчас боғлиқ. Давлатимиз раҳбарининг Олий Мажлисга Муaroжаатномасида ана шу ҳаётий ҳақиқат яққол кўзга ташланди. Президент халқимиз ҳаётини янги ўзанларга буришнинг муҳимдан-муҳим чорасини ақл-заковатда, илмда деб билмоқда. Ҳамонки, мамлакатимизда сиёсий муҳит янгиланаётган экан, мазкур янгиланиш жараёнларида бутун жамият аъзоларининг фаоллиги зарурият даражасига кўтарилган экан, бу ўзгаришларни англаб етиш, уларга муносиб бўлиш, жараёнларда фаоллик кўрсатиш тафаккурни, дунёқарашларни ўзгартиришни тақозо этади. “Энг катта бойлик – бу ақл-заковат ва илм, энг катта мерос – бу яхши тарбия, энг катта қашшоқлик – бу билимсизликдир!” Шарқ донишмандлари бисотидан олинган бу ёмби сўзлар ҳеч қачон ўз қадр-қимматини йўқотмайди, балки умумбашарият учун абадулабад йўлчи юлдуз бўлиб қолаверади.

Шу маънода Президент қарийб бир асрлик тарихга айлана бораётган жаидчилик ҳаракати ва маърифатпарвар боболаримизга хос фидойилик намуналари-

га эътибор ҳар қачонгидан кучайтирилишига катта аҳамият қаратгани бежиз эмас. Зеро, қайси жадид на-
 мояндасининг ҳаётий аъмолини чуқур ўрганмайлик,
 Ватан, миллат, маърифатга бўлган муҳаббат, садоқат
 илм-фан, тафаккур, шунингдек, дунёни англашга бўл-
 ган муҳаббат ва ташналикка уланиб кетганини кўриш
 мумкин. Мамлакатимизда Маҳмудхўжа Бехбудийдек
 бетимсол зот таваллудининг 145 йиллигини нишон-
 ланиши режалаштирилгани ҳақидаги Президент сўз-
 лари адабий жамоатчилигимизда катта ҳаяжон билан
 қарши олинди. Бундай саналарнинг муносиб нишон-
 ланиши шунинг учун ҳам аҳамиятлики, жадид бобо-
 ларимизнинг увол кетган орзу-ниятлари янгиланиш,
 юксалиш мақсадларида яшаётган шу кунги Ўзбекист-
 он учун ҳам айни муддаодир.

Буни қаранг, Президент Шавкат Мирзиёев кел-
 тирган “энг катта қашшоқлик – бу билимсизликдир!”
 деган сўзлари Маҳмудхўжа Бехбудий ҳазратларининг
 “ҳозирги нақд айбимиз бедониш ва беҳабар ва беҳа-
 васлигимиздур” деган ноласининг, Абдулла Қодирий-
 нинг ҳаётдаги кўпгина иллатларнинг боиси “матбуот-
 сизликдур” деган сўзларининг давомидек кўнгиллар-
 га муҳрланди.

Жамиятнинг ҳар жабҳасида давом эттирилаётган
 ислохот жараёнларининг тақдири кўп жиҳатдан “кор-
 рупция” номли иллатга бориб тақалиши ҳақидаги
 Президентнинг ташвишлари ҳар қандай соф виждон-
 ли ватандошимизни чуқур ўйга толдириши муқаррар.
 Коррупция иллатига барҳам бериш, уни илдизи би-
 лан кўпориб ташлаш ҳуқуқ ва ҳуқуқни сақлаш идора
 вакилларининг вазифаси эканлиги маълум, бироқ
 унинг олдини олиш, очиғи, унга йўламаслик иммуни-
 тетини вужудга келтириш бевосита маънавий-маъри-
 фий муаммо десак хато бўлмас. Давлатимиз раҳбари
 адабиётчиларга хос пича киноя, пича истехзо билан

таърифни келтирган “жамиятимизнинг барча аъзолари, таъбир жоиз бўлса, “ҳалоллик вакцинаси” билан эмланмас экан, ўз олдимизга қўйган юксак марраларга эриша олмаймиз” деган сўзлари, биринчи навбатда, маърифатпарвар-маънавиятпарварларимиз, ва албатта биз адабиёт аҳллари олдиларига фавқулодда улкан вазифалар қўяди. “Ҳалоллик вакцинаси” ҳар қадам-ҳар сонияда, одамлар орасидаги ҳар бир катта-кичик муносабатда қўлимиз остида шай туриши талаб этилмоқда.

Ёруғ дунёнинг бахти-фароғатини ўзлаштирилган моддий давлат билан ўлчаш оддий ҳолга айланаётган бир замонда, айниқса, ёшлар онгида бундай мойилликнинг чуқур илдиз отишига йўл қўймаслик учун жиддий, салмоқли, доимий, тизимли, таъсирчан тарғибот-ташвиқот тадбирлари йўлга қўйилмоғи самара беради албатта. Токи, “Бахт эрур аслида ҳаромдан ҳазар” сингари қадимий ҳикматларнинг замона илллати бўлмиш коррупцияни йўқотишда ҳали-ҳамон асқотишига, аввало, ўзимиз ишонмоғимиз даркор.

БУРИЛИШ ПАЛЛАСИ: ЮКИ, ШУКУҲИ, МАСЪУЛИЯТИ

Бурилиш палласини бошдан кечираётган жамиятда янгича мезонлар қалқиб кўзга ташлана бошлайди. Узоқ йиллар мобайнида кўникиб қолинган даққи мезонлар ўз ўрнини осонгина бўшатиб бермайди, ҳамма янгилик ҳам бирдек кучоқ очиб қарши олинмайди. Мана шундай ҳолатларда янгиланиш истаги давлат сиёсати даражасига кўтарилса, хусусан, давлат раҳбари янгича ўзгаришлар тарафдори, ташаббускори бўлса, мамлакатдаги умумкайфият бамисоли қудратли тўлқинга айланади. Ғоялар ғужғон ўйнайди, ниятлар покланади, уларни амалга ошириш чоралари пайдар-пай кашф этилади.

Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий мажлисга мурожаатномасини тинглаб ўтириб мана шу сингари ййлар кўнгилга некбинлик бағишлади.

Мурожаатнома баланд руҳда ўқилди.

Бадиий адабиётда “пафос” тушунчаси бор. Кучли кўтаринки эҳтирос ҳар қандай бадиий асарнинг жони ҳисобланади. Давлатимиз раҳбарининг мурожаатномаси ана шундай пафоси, қатъияти, таъсирчанлиги, руҳининг баландлиги билан қалбларни забт этди. Мурожаатнома гарчи Олий Мажлисга қаратилган бўлса-да, моҳиятан олганда, у бутун мамлакатимиз аҳлига мўлжалланди. Президент “Жамият – ислохотлар ташаббускори” деган янги ғоя кундалик фаолиятимизга тобора чуқур кириб бораётганини таъкидлар экан, жамиятнинг барча-барча аъзолари, вакиллари, фидойиларини ташаббускорликка ундамоқда, даъват этмоқда.

Давлатимиз раҳбари одатдагидек халқона тилда, очиқ-ойдин ва ғоятда самимий лаҳжада сўзлади. Борни борлигини, йўқнинг йўқлигини айтди. Керак бўлса, бундайин юксак минбарларда лом-мим дея оғиз очилмайдиган камчиликлар, муаммолардан қанчалар куюнишини, ташвишланишини эътироф этиб айтди. Улар халқнинг дилидаги гаплар эди. Мурожаатнома ниҳоятда кенг омманинг оғзига тушгани, оддий ватандошларимиз мунозараларига мавзу бўлгани боиси ҳам шунда.

Мен ҳеч иккиланмай, Президент мурожаатномасининг бош қаҳрамони – халқ, халқ манфаатлари, халқ муаммолари, деган бўлур эдим. Давлатимиз Раҳбари қайси мавзудан сўз очмасин, қайси муаммога ечим изламасин, уларнинг барча-барчасида пировард натижа – халқ, халқ манфаатлари назарда тутилди. “Халқимиз ҳаммадан зийрак ва улуғдир” деган сўзларни бежиз айтгани йўқ Президент. Зеро, энди замон ўзгарди, дунё

Ўзгармоқда, одамларимиз дунёни кўриб-таниб, билганларидан қиёсий хулосалар чиқариш кўникмасини эгаллади. Кенг оммадан ҳеч нарсани беркитиб бўлмаслик оддий кундалик ҳақиқатга айланди. Бошқача айтганда, халқ манфаатлари ҳақида сўз борганда аравани қуруқ олиб қочмайдиган, бўлар гапни айтадиган одамнинг юзи ёруғ бўладиган замонда яшамоқдамиз. 2020 йилга “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” деб ном берилиши айтилиши шу нуқтага назардан жуда чуқур маъно-мазмунга эга. Илм-фан алоҳида бир дунё, маърифатни икки оғиз сўзда мукамал таърифини келтириш қийин, “рақамли иқтисодиёт” тушунчасини оммалаштиришга эса хос мутахассисларни сафарбар этишга тўғри келади. Умумлаштириб айтганда, энг янги ахборот технологиялари жамиятимизнинг барча-барча қатламларини қамраб олмоғи, бу борада илмий салоҳият ва амалий кўникмаларни тинимсиз ривожлантира бориш, айтиқса миллий ва умуминсоний маърифий қадриятларни бой бермаслик назарда тутилмоқда.

Ният яхши, умид яхши, мўлжал улуғ.

Ҳеч бир ватандошимиз – у вазир ё ҳоким бўладими, фермер ё депутат бўладими, ўқувчи ё талаба бўладими, қатъий назар, ушбу улкан умумхалқ ҳаракатидан четга қолиши мумкин эмас.

Президент яқдилликка ундамоқда.

Яширмайлик, Қонунчилик палатасининг депутати фақат қонун яратувчилиги билан шуғулланади, у маҳаллий-маиший муаммоларга ортиқ вақт ажратмайди, дея кеккаймаҳонлик йўлига ўтиб олган, шу билан “халқ хизматкори” бўлишдек шарафли миссиядан юз ўгирган пайтларимиз бўлди. Ундай “дориломон” замонлар ортда қолди. Далатимиз Раҳбари “Ҳар бир депутат Халқ қабулхоналари билан доимий ишлаб, ўз худудида яшаётган аҳоли муаммоларини ечишда

фаол иштирок этиши, одамларнинг дарду ташвишларини тинглаши керак” лигини уқдириб ўтди Мурожаатда. Эндиликда депутат халқ манфаатлари томонида туриб, меҳнаткашларнинг арзу ҳолига қулоқ солиши, уларга доир қандай чоралар қўрилаётгани юзасидан маҳаллий идора раҳбарлари ва ҳокимларни ҳисобот майдонига чақиришни қонуний асосда яратиш мақбуллигини илгари сурди.

Нуфуси 34 миллионга яқинлашаётган мамлакатимиз аҳолиси турмуш даражасини ҳозиргидан бир неча баробар юқори кўтаришга, юксалтиришга осонлик билан эришилмайди албатта. Ривожланиш йўлидаги ҳар қандай замонавий жамият ҳаётни илм-фан асосига қуради. Миллий илмий салоҳият эса, афсуслар бўлсинким, замон ва жаҳон даражаларидан хийла орқада. Ваҳоланки, яқин ярим аср нари-берисида ўзбек кимё, математика, физика, геология, кибернетика, адабиёт, фольклор фани салмоғи ва салоҳиятли дарғалари билан истаганча фахрланиши мумкин эди. Муҳтарам Шавкат Мирзиёев давлат Раҳбари сифатида фаолиятга киришган илк кунлардан оқ мазкур масалага алоҳида эътибор қаратди. Фанлар академиясини сақлаб қолиш, унинг таркибидаги институтларни қайта оёққа қўйиш, жумладан академик олимларга ғамхўрлик ва эҳтиром кўрсатиш орқали миллий илмий салоҳиятни тиклаш тизимини яратди. Мурожаатномада бу тизимга доир режалар давом эттирилди.

Табийй, ҳар қандай фундаментал илм-фан соҳаси улкан маблағлар сафарбар этилишини тақозо қилади. Бинобарин, барча илм-фан соҳаларини бирдан ривожлантиришга киришиш мушкул. “Шунинг учун биз ҳам ҳар йили илм-фаннинг бир нечта устувор йўналишини ривожлантириш тарафдоримиз, – деди Президент. – Жорий йилда математика, кимё-биология, геология каби йўналишларда фундаментал ва ама-

лий тадқиқотлар фаоллаштирилиб, олимларга барча шарт-шароитлар яратиб берилади”.

...Жаҳон харитасига кунора ҳавас, кун ора хавотир аралаш қарайдиган замонда яшамоқдамиз. Глобаллашув даврида масофа, вақт тушунчалари қолмаяпти ҳисоб. Фалон нохуш воқеа-ҳодиса биздан йироқда дея хотиржамликка берилиш соғлом ақл-идроққа зид. Ўзбекистон мана шундай бир кунларда ЯНГИЛАНИШ, миллий тикланишдан МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШ сари қадам ташламоқда. Ўтган уч йилдан ортиқроқ вақтда мамлакатимизда “янги сиёсий муҳит вужудга келди”. Президент Олий мажлисга қилган Мурожаатида мана шу муҳитда олдимизда турган энг муҳим, энг долзарб вазифаларни белгилаб берди, белгиланган вазифаларни депутатлар орқали халқимиз ихтиёрига ҳавола этди. Жамиятдаги бурилиш палласининг шукуҳи қанчалар баланд бўлмасин, унинг юки, масъулияти оғир келиши ҳам табиий. Бироқ халқ иродаси букилмасдир, бинобарин, тарих, замон ва ҳаёт қандай вазифаларни кўндаланг қўймасин халқимиз тийнатидаги ҳеч қандай меҳнатдан қочмаслик, қийинчиликлардан кўрқмаслик, адолатпарварлик ва азму шижоат танлаган йўлимиздан заррача иккиланмай олға бошлайверади деб ишонамиз!

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ,

*Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат
Ўзбек тили ва адабиёти университети
ректори, профессор*

ҲАЗРАТ НАВОИЙГА ЭҲТИРОМ

Буюк шоир ва мутафаккир, атоқли давлат ва жамоат арбоби Алишер Навоийнинг бебаҳо ижодий-илмий мероси нафақат халқимиз, балки, жаҳон адабиёти тарихида, миллий маданиятимиз ва адабий-эстетик тафаккуримиз ривожиди алоҳида ўрин тутади. Улуғ шоир ўзининг шеърий ва насрий асарларида юксак умуминсоний ғояларни, она тилимизнинг беқиёс сўз бойлиги ва чексиз ифода имкониятларини бутун жозибаси ва латофати билан намоён этиб, ер юзидаги миллионлаб китобхонлар қалбидан муносиб ва мустаҳкам ўрин эгаллади.

Миллатимиз тарихида Заҳириддин Муҳаммад Бобур таъбири билан айтганда, Навоийдек беназир шахсни топиш мушкул. Тадқиқотчилар Навоий ҳазратлари ижоди давомида 30 мингга яқин сўз қўллаганлигини, Пушкин, Шекспир, Сервантес ва бошқа шоиру адиблар ижодида эса бу кўрсаткич 20 мингга яқин ва ундан сал ортиқроқни ташкил этганини аниқлашган. Бундан ҳам ҳазрат Навоийнинг нақадар юксак маҳорат соҳиби бўлганлиги англашилади.

Ўзбек адабиёти, санъати ва маданияти тарихида ҳеч ким Навоийчалик чуқур из қолдирмаган. Шоир томонидан яратилган илмий, диний-фалсафий, бадиий асарлар ҳануз ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ. Унинг қаламига мансуб бўлган “Ҳазойин ул-маоний”, “Ҳамса”, “Лисон ут-тайр”, “Насойим ул-муҳаббат”, “Маҳбуб

ул-қулуб”, “Назм ул-жавоҳир” сингари асарлар жуда катта тарбиявий аҳамиятга эгадир.

Шоир асарларининг мавзулари ранг-баранг ва серқирра. Ҳар бири ўқувчини маънолар оламига олиб киради, инсон камолоти борасидаги ўғитларидан ўзига керакли хулосалар чиқариб олишига туртки беради. Навоий ўз асарларида инсон шахсини юксакларга кўтаради, инсонпарварликни, одамийликни, эзгуликни, халқпарварликни улуғлайди. Давлатимиз раҳбарининг “Биз яратаётган янги Ўзбекистоннинг мафкураси эзгулик, одамийлик, гуманизм ғояси бўлади. Мафкура деганда, аввало, фикр тарбиясини, миллий ва умуминсоний қадриятлар тарбиясини кўрамир”, деган даъватлари том маънода улуғ бобомиз ғояларини ёшлар орасида кенг тарғиб этиш вазифасини кун тартибига қўяди. Мамлакатимизда Учинчи Ренессанс даврига пойдевор қўйилаётган ҳозирги паллада Навоий асарлари ҳар биримизга миллий ғоя атрофида жипслашишга, миллий руҳнинг юксалишига хизмат қилиши табиий. Шоир “Ҳайрат ул-аброр” достонида: *“Нафъинг агар халққа бешакдурур, Билки, бу нафъ ўзингга кўпракдурур”*, деб айтади. Юртимизда олиб борилаётган янгиланиш жараёнларига дахлдорлик ҳисси билан яшамоқ, бу борада давлатимиз томонидан олиб борилаётган пухта ўйланган сиёсатни ҳаётга татбиқ этишда ташаббускорлик аввало, ўзимиз, оиламиз манфаатига хизмат қилишини унутмаслигимиз керак.

Шоир ёзади: *«Ким жаҳон аҳлида инсон эрур, Балки нишони анга имон эрур. Бас ани инсон атағил бериё, Ким ишидур сабр ила шукру ҳаё»*. Ҳазрат демоқчи: *“сабр қилишни, шукр қилишни ва ҳаёли бўлишни ўзига шиор қилган кишини ҳақиқий имонли одам дейиш мумкин”*. Яна айтади: *“Хирадманд чин сўздин ўзга демас, Вале борча чин ҳам дегулик эмас”*. Бугун жамиятимизда, фуқароларимиз тафаккурида фикр эркинлигининг тўғри шаклланишида бу ўғитларнинг аҳамияти беқиёс. Яна бир

ўринда Навоий таъкидлайди: *“Жаҳл аҳли била кимга-ки улфат бўлғай, Ул улфати ичра юз минг офат бўлғай. Фақр аҳли била ангаки суҳбат бўлғай, Шак йўқки, зиёда шукри неъмат бўлғай”*. Бу билан Навоий инсонларни жоҳил ва қора ниятли одамлардан сақланиш, шукроналик ҳисси билан яшашга чақиради.

Инсон бошқаларга нимаси билан наф келтиради? Унинг ҳаётда яшашдан мақсади нима? Бу ҳақда шоир кенг мулоҳаза қилади. Ўқувчиларни атрофимизда рўй бераётган ижобий ўзгаришлар моҳиятига диққат қилиш ва қуруқ гап билан эмас, амалий ишлари билан жавоб беришга ундайди. Инсон деган номни кўтариб юрган ҳар бир шахсга фикран шундай деб мурожаат қилади: *“Тухум ерга кириб, чечак бўлди, Қурт жондин кечиб, ипак бўлди. Лола тухмича ғайратинг йўқму?! Пилла қуртича ҳимматинг йўқму?!”* Бу сатрлардан ҳар бир ёш етарлича хулосалар чиқариб олмоғи даркор. Жонзот борки, барча-барчаси, қурту қумурсқалардан тортиб, баландпарвоз қушларгача, кейинги авлодга ошён яратиш, уларни учирма қилиш, яхши шароитларга эга макон излаш учун тинмай ўзини ўтга-чўққа уради. Нега энди инсон боласи келажагига лоқайд, атрофидаги ўзгаришларга бепарво яшаши керак экан?! Аксинча, у эл-юрт, порлоқ келажак учун ёниб яшамоғи даркор. Бунинг учун эса инсон аввало, Ватанини, она заминини ўз миллий қадриятларини қаттиқ севиши, миллий ғоя мафкурасини маҳкам тутмоғи лозим. Биринчи навбатда, ёшларимиз ҳар томонлама чуқур билимларни ўрганиши, ўз касбининг моҳир устаси бўлиш, она тили ва адабиётини севиш, миллий анъана ва қадриятларини улуғлаш каби фазилатларга эга бўлмоғи даркор. Акс ҳолда у Навоий айтганидек, *ҳаммомга кириб, ювинмасдан, покланмасдан чиқиб кетгандек бўлади (“Камол эт касбким олам уйидин, Сенга фарз ўлмағай ғамнок чиқмоқ, Жаҳондин натамом ўтмак биайниҳ, Эрур ҳаммомдин нопок чиқмоқ”)*.

Алишер Навоий асарларидаги Фарҳод, Ширин, Шопур, Меҳинбону, Лайли, Қайс, Анушервон, Баҳром, Дилором, Суҳайл каби юзлаб тимсоллар бизларни яхшиликларга, эзгуликларга етаклайди, Хисрав, Шеруя каби образлар эса сергак, огоҳ бўлиб яшашга чорлайди. Ҳозирда Президентимиз ва давлатимиз томонидан илгари сурилаётган миллий руҳни кучайтириш, ёшларни қўллаб-қувватлаш, аҳоли кенг қатламларининг жамиятимиздаги улкан бунёдкорлик ва яратувчанлик жараёнига онгли равишда қўшилишига қаратилган чора-тадбирлар Алишер Навоий томонидан илгари сурилган ғояларнинг ҳар бир ёш қалбидан жой олишини тақозо этади. Бизнинг бош мақсадимиз ёшларга замонавий илм-фан, техника сирларини ўргатиш ва уларни маънан юксак ва жисмонан баркамол авлод қилиб тарбиялашдан иборатдир. Бу йўлда бизга тўсиқ бўлаётган иллатлар истаганча топилади. Бизнинг юксак марраларни кўзлаб ташлаётган дадил қадамларимиздан безовталанган ғанимларимиз орасида тинч ва осуда ҳаётимизни лойқалатишга, ёшларимизнинг онгини заҳарлашга, атайин беқарорлик юзага келтириб, норозилик кайфиятини авж олдиришга уринаётганлар йўқ эмас. Уларга қарши туриш, ёшлар мафқурасининг тўғри йўналтиришда ҳазрат Навоий ҳикматларини ишга солиш катта ёрдам беради. Уларни тушуниш учун Навоий асарларининг мазмун-моҳиятини чуқур ҳис қилиш, сатрларда яшириниб ётган маъноларни тўла англаб етиш ва улардан тўғри хулосалар чиқариш лозим. Зеро, Навоий айтганидек: *“Ҳар нафасинг ҳолидин огоҳ бўл, Балки анга хуш ила ҳамроҳ бўл”*.

Давлатимиз томонидан Алишер Навоий даҳосига кўрсатилаётган улкан эътибор таҳсинга лойиқ. Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети, Ўзбек тили ва адабиёти халқаро илмий тадқиқот маркази, ихтисослаштирилган умумтаълим мактаби,

халқаро жамғарманинг ташкил этилиши ва уларга Алишер Навоий номининг берилиши, мамлакатимиз ҳамда бир қатор хорижий давлатларда ҳайкаллари ўрнатилгани, асарлар тўплами тўлиқ нашрдан чиқарилгани, пойтахтимиз марказидаги улуғ бобомизнинг муаззам меъморий ёдгорлигига мутаносиб равишда Адиблар хиёбони барпо этилгани маданий ҳаётимиздаги улкан воқеаларга айланди.

Бу йил Алишер Навоий таваллудига 580 йил тўлди. Жонажон Ватанимиз “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” деган бош тамойил асосида тараққиётнинг бутунлай янги босқичига қадам қўйиб, янги Уйғониш даври – Учинчи Ренессанс пойдеворини яратаётган бугунги кунда Алишер Навоийнинг безавол адабий мероси мисолида ўзбек адабиёти ва маданиятини чуқур ўрганиш ва оммалаштириш ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда.

Президентимиз қарори билан 2021 йил ноябрь ойида буюк шоир ва мутафаккир бобомизнинг ушбу табаррук ёши мамлакатимизда ва халқаро миқёсда кенг нишонланади. Миллатимиз фахр-ифтихори бўлган улуғ бобокалонимизнинг шеърий ва насрий асарларидаги юксак гуманизм ғояларини ўрганиш ва тарғиб этиш, шоир асарлари асосида кўргазмалар, танловлар ўтказиш, махсус кўрсатув ва эшиттиришлар тайёрлаш, ўқув-маърифий фильмлар яратиш ишлари нафақат мамлакатимизда, балки, халқаро миқёсда ёшларнинг маънавий тарбиясига катта ҳисса қўшиши шубҳасиз.

Шоир асарларида илгари сурилган халқпарварлик, мардлик, жасурлик, меҳнатсеварлик, миллатлараро тенглик, бағрикенглик сингари ўлмас ғоялар асло ўз қимматини йўқотмайди, бизларни янгидан-янги марралар, зафарлар сари чорлаб тураверади.

Биз узоқ йиллар адабиётимизнинг йўлчи юлдузи ҳазрат Навоийнинг ҳоки ётган маскан қачон ободон-

лаштирилар экан, қачон халқимиз бу масканни, Ҳиротни зиёрат қилар экан, деган орзуда яшадик. Бу орзулар рўёбига яқин қолди. Чунки Афғонистонда тинчлик қарор топадиган кунлар фурсати яқинлашмоқда. Шу билан бирга Ўзбекистон Президентининг тинчликни қарор топтириш борасидаги интилишлари, ташаббуслари туфайли Афғонистондаги барча кучларнинг мамлакатимизга нисбатан меҳри ошди. Тўғриси, Афғонистон деганда, кўз ўнгимизда ҳазрат Навоий жонланади. Буюк шоир ва мутафаккир бобомиз мангу қўним топган манзилни обод кўргимиз, руҳини шод этгимиз келади.

Давлатимиз раҳбарининг жорий йил 31 май куни туризм, шаҳар инфратузилмаси, саноат соҳаларидаги лойиҳалар билан танишуви асносида буюк шоир ва мутафаккир бобомиз Алишер Навоий мақбарасини таъмирлаш ва тиклаш, унинг атрофини ободонлаштириш лойиҳасига алоҳида эътибор қаратиши кўнгилларни мунаввар этди, десам адашмаган бўламан. Айниқса, коронавирус пандемияси туфайли халқимиз учун, дунё аҳли учун таҳликали ўтган 2020 йилнинг сўнггида Президентимиз томонидан имзоланган “Буюк шоир ва мутафаккир, атоқли давлат ва жамоат арбоби Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида”ги қарор юртимиз даҳосига юксак эҳтиром бўлди. Бу тарихий ҳужжатда Афғонистоннинг Ҳирот шаҳрида Алишер Навоий мақбараси мажмуасида қурилиш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш имкониятларини ўрганиб чиқиш ва натижаси бўйича давлат раҳбарига таклиф киритиш вазифаси белгилаб берилган эди. Мазкур ҳужжат орқали юклатилган вазифани бажариш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Абдулла Арипов томонидан адабиётшунос олимлар, қурилиш соҳаси мутахассисларидан иборат махсус ишчи гуруҳ тузилиб, Ҳирот шаҳрига юборилди. Ҳазрат, маълум-

ки, ўзининг ҳовлисида дафн этилган. “Вақфия” асарида Алишер Навоийнинг ўзи эътироф этишича, султон Хусайн Бойқаро ул зотга ҳовли қуриш учун Инжил ариғи ёқасидан ўттиз жериб (тахминан 6 гектар) ер ажратган. Бу ерда Навоий томонидан Жомеъ масжиди, Шифоия, Ихлосия ва Низомия номли уч мадраса Халосия хонақоси, очиқ дарс ўтиладиган икки гумбазли айвон барпо этилган эди. Ўз ўлиmidан олдин ул зот шу мақсадда қурдирган алоҳида гумбаз остига ўзини дафн этишларини васият қилган экан. Ачинарлиси шуки, ушбу мақбара асрлар давомида нураб, бир неча марта таъмирланганига қарамасдан, айниқса, охириги 40 йиллик урушлар натижасида буткул вайрон ҳолатга келиб қолган. Ҳазрат қурдирган иншоотлар бузилиб кетган. Охириги даврларда ҳовли ичидан йўл тушиб, атроф уй-жойга айланиб кетган. 2020 йил давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан Афғонистон Ислom Республикаси раҳбари Ашраф Ғаний билан келишган ҳолда буюк бобокалонимиз мақбарасини таъмирлаш ва атрофида маърифий комплекс барпо этиш ишлари бошланди. Ишчи гуруҳ томонидан Ҳирот шаҳри мутасаддилари билан улуғ бобокалонимиз мақбараси мажмуасида қурилиш-ободонлаштириш ишларини ҳамкорликда олиб бориш бўйича батафсил келишиб олинди. Алишер Навоий мақбараси бориб кўрилди, мажмуани қайта қуриш, мавжуд мақбарани таъмирлаш, атрофини ободонлаштириш бўйича янги лойиҳа учун маълумотлар тўпланди. Айни дамда Алишер Навоий мақбарасининг ташқи деворлари эни ва бўйи 7,57 метрни, баландлиги – иморат томигача 4,57 метрни, гумбазгача 7,61 метрни ташкил қилади. Сўз мулкининг султони, буюк бобокалонимиз Алишер Навоий мақбара мажмуаси учун энди жозибали лойиҳа илгари сурилди. Мавжуд мақбара ўша давр руҳига мос равишда мутахассис-усталар ёрдамида мукамал таъмирланадиган бўлди. Алишер Навоий

қабрида ўрнатилган тошга битилган ёзув, унинг нақшлари, ҳажми обидага уйғун бўлмагани сабаб янгисига алмаштирилади. Мақбара атрофи очиқ, қаровсиз аҳволга келиб қолгани боис тарихий руҳга мос девор билан ўралади, мажмуага кираверишда дарвоза ўрнатилади. Атрофдаги 700-750 кв.м. майдонда ободонлаштириш-кўкаламзорлаштириш ишлари бажарилади. Мажмуада зиёратчилар айланиши учун йўлаклар, ҳордиқ чиқаришлари учун декоратив ўриндиқлар ўрнатилади. Мақбаранинг кириш ва қолган йўлакларига Навоийнинг ҳикматли сўзлари битилган китоб кўринишидаги белгилар қўйилади. Барпо қилинадиган боғда ҳудуднинг табиий шароити инобатга олиниб, маҳаллий дарахтлар, жумладан, анор кўчатлари ўтқазилади. Мажмуа ҳудуди кўкаламзорлаштирилади. Кириш қисмида саккиз бурчакли масжид ҳамда чап ва ўнг томонида ёпиқ услубда айвонлар барпо этилади. Мақбаранинг ташқи кўринишига безак берилди. Гумбаз, мақбара олди ва ён қисмлари майолика элементлари билан ишланади.

Ҳазрат Мир Алишер Навоийга аталган мазкур обида бобокалонимизнинг 580 йиллик юбилейига муносиб туҳфа бўлади.

Ўз даврида юртни обод, халқ кўнглини шод этган, неча асрлар ўтса-да, асарлари билан дунё аҳлини ҳайратга чулғаб келаётган буюк зотга эҳтиром кўрсатмоқ унинг ворисларига муносиб ишдир. Мана энди буюк бобокалонимиз хоки қўйилган замин обод манзилга айланади. Ҳиротда, улуғ қадамжода янги Ўзбекистоннинг нафаси уфуриб турадиган бўлади. Бу эса Президентимизнинг маънавият масалаларига, буюк мутафаккирларимиз, аждодларимизнинг бой меросини тарғиб қилишга, уларнинг руҳини шод этишга камарбаста бўлаётганликларининг яна бир тасдиғидир.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ,

*“Жаҳон адабиёти” журнали бош муҳаррири,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
журналист*

НАВОИЙДАН НАВО ОЛИБ

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Эркин Воҳидов миллат тарихи ва миллатдошларимиз хотирасида замонавий ўзбек адабиётининг етук намоёндаларидан бири, ғазал жанрига қайта жон бахш этган ижодкор, фаол жамоат арбоби, истиқлолизмнинг толмас куйчиси сифатида қолади. Она Ватанга муҳаббат, келажагига ишонч, ҳақиқат ва адолат йўлида собитлик ва куюнчаклик бу улуғ ватандошимиз ижодининг муҳим жиҳатлари эди.

Навоийшунос олим Абдуқодир Ҳайитметов “Навоий лирикаси” китобида шундай ёзади: “Навоий ўзи яшаб турган жамият билан амалга оширган ишлари орқали чамбарчас боғлиқ эди. У замонасининг оддий аъзоси эмас, фаол аъзоси эди. Шоир кундалик турмушида жамият ҳаётидаги барча ҳодисалар ва масалалар билан тўқнашар, уларга ўз муносабатини билдирар эди. Бундай шахснинг шеърляти ҳам шу жамият ҳаёти билан яқиндан боғлиқ бўлиши табиийлиги, баъзи ўринларда ҳаёт унинг асарларида тўғридан-тўғри ёрқин акс этган бўлиши мантиқан тушунарлидир”.

Эркин Воҳидовнинг ҳаёти ва ижоди хусусида ҳам шундай дейиш мумкин. Шоир бир умр халқ дарди, миллат манфаати, тарихий адолат ҳамда маънавий-ахлоқий қадриятларнинг тикланиши умиди билан яшади, қалами шу дард, шу орзун ифодалашдан толмади. Собиқ тузумнинг “қайта қуриш”, “ошко-

ралик”, “жадаллаштириш” каби мавхум, нореал сиёсатига биринчилардан бўлиб муносабат билдирди. Виждони қабул қилмаган нарсаларни ошкора рад этди. Ижодидаги нафислик, сўз ва иборалар ўйноқчилиги, образлилиқ, тагдорлик ва теран фалсафа ижтимоий фаолиятидаги ошкоралиқ, журъат, қатъият ва ҳозиржавоблик билан ҳамоҳанг бўлди. Шоир Роберт Рождественский унинг ижоди хусусида шундай ёзган эди: “Эркин Воҳидовнинг “Нидо” достони менга ғоят манзур бўлди, бенгал шоири Назрулла Ислоҳ ҳақидаги кўп қиррали ва жарангдор “Рухлар исёни” достони ҳам ёқди. Достонда муаллифнинг шивирлашдан ҳайқириққача бўлган овози баралла – жамики имконият ва қирраларни билан намоён бўлган... Фикримча, шоирнинг шеърлари жуда аниқ, уларда шарқона донишмандликка хос хотиржамлик ва кенглик мавжуд. Яна оғриқ бор. Чинакам инсон оғриғи...”

Шоирнинг жамиятда кечаётган муҳим, айни чоғда мураккаб жараёнлар хусусидаги ижтимоий-публицистик мақолалари, она тилимиз тарихи ва тақдири, ўтмиш сабоқлари, маънавий комиллик, сўз масъулияти, адабий алоқалар ҳақидаги ноёб кузатувлари, тилшунос олимларнинг муҳим тадқиқотларидан қолишмайдиган ёрқин хулосалари ижодининг янги қирраси сифатида намоён бўлди.

Эркин Воҳидов билан ёшлар нашриётида бирга ишлаб, устоздан кўп нарсаларни ўргандим. Устоз бош муҳаррир сифатида ёш ижодкорларга жиддий эътибор берар, вилоятларда яшаб, қалам тебратаётганларни кўздан қочирмас, ижод намуналарини жамоавий тўпламларга бўлса ҳам киритишни буюрарди. Республика миқёсидаги йиғинларда адабиётимизнинг келажаги шу ёшлар билан боғлиқ эканлигини айтишдан чарчамасди. Бир тадбирда: “Бугунги ижодкорлар орасида ёши қирқдан ошган, соч-соқолига оқ

оралаган, аммо ҳалигача китоби чиқмаган, бунинг устига уй-жойсиз “ёшлар” кўп. Ёзганлари нашр этилмаса, шеър-ҳикоялари ўқилмаса, ҳар қандай истеъдод сўнади, адабиёт дарёси унга жон бағишлаб турган ирмоқлардан маҳрум бўлади”, деганларида, салобатли ҳайъатда ўтирган баъзи расмийларнинг афт-ангори буришиб кетганини кузатганман. Шу тадбирдан кейин, орадан унча кўп вақт ўтмай, ёш шоир Анвар Обиджон нашриётимизга ишга келди. Кейинчалик, Эркин Воҳидов муҳаррирлигида “Ёшлик” журнали чоп этила бошлади. Унда эълон қилинган ҳикоялар бугун ҳам мароқ билан ўқилади.

Совет тузумининг сўнгги кунларида собиқ иттифоқ ҳудудида, жумладан, Ўзбекистонда юзага келган мавҳум ижтимоий-сиёсий ҳолат ўша йиллар публицистикасида жуда яққол акс этди. “Барча кулфат шундаки, бизда баландроқ курси, мўмай мукофот ёхуд депутатлик нишони ваъда қилинса, миллат, халқ, Ватан тақдирини унутиб қўядиган элдошларимиз кўп, – деб ёзган эди Эркин Воҳидов “Улғайиш азоби” сарлавҳали суҳбатида. – Неча йиллардан, балки асрлардан буён қон-қонимизга сингиб кетган жуда ёмон ақида бор. Мен сизни ёки тасарруфингиздаги соҳани танқид қилсам, камчиликларингизни кўрсатсам, хафа бўласиз. Бу одамга нима ёмонлик қилдим экан, деб ўйлай бошлайсиз. Биз ана шу қолоқ психологидан қутулишимиз керак. Ҳеч бир одам хато-камчиликлардан холи эмас – табиатан шундай яралган. Демак, уни дўстона танқид қилиш, камчиликларини кўрсатиш мумкин ва зарур. Бу фалсафани ҳамма, аввало, турли тоифадаги раҳбарлар тан олиши ва унга кўникиши керак. Бу кўникиш раҳбарларнинг обрўсини туширмайди, аксинча, уни безайди, бағрикенг, танқидга тоқатли сардор сифатида халқ орасида ҳурматини оширади”.

Муаллифнинг фикрича, жамиятни орқага тортадиган, бузадиган энг катта душман бу – одамлардаги журъатсизлик, катта-кичик раҳбарлар олдидаги қўрқув. Бундай қўрқув ҳукмрон бўлган юртга танклару ракеталар билан бостириб кириш шарт эмас. Шусиз ҳам одамлар бир-бирининг этини еб, мамлакатни ғорат қилади. Агар кўнгилдаги гапни раҳбарнинг юзига шартта айтадиган замонлар бўлганида, Сталин қирғинларини қўя турайлик, қўшинларимиз (Собиқ иттифоқ армияси кўзда тутилмоқда) Афғонистонга бостириб кирмас, БАМ деган сарсон қурилишга миллиард-миллиард пулларимиз сочилмас, Орол қуриб, пахта якказироатчилиги келиб чиқмас эди”.

Таниқли журналист Қулман Очил билан қилинган ушбу суҳбатда Эркин ака қадим Юнонистон тарихига оид бир муҳим маълумотни келтиради: бу мамлакатда ҳар бир фуқаро мамлакатнинг ички ва ташқи сиёсати, юз бераётган воқеа-ҳодисалар, қабул қилинаётган қарорлар тўғрисида ўзининг шахсий фикрига эга бўлиши қонун йўли билан белгилаб қўйилган экан. Шахсий фикрига эга бўлмаган фуқарога ҳатто жазо берилган. Бу билан одамлардаги бефарқликка, ўзим-бўлайчиликка барҳам берилган. Ҳар бир киши ўзини миллат, халқ, Ватан тақдирига дахлдор деб билган.

“Ўзбекистон адабиёти ва санъати” ҳафталигининг 1991 йил 30 август сонидида эълон қилинган “Тазаррулар ила...” сарлавҳали мақолада Эркин ака ҳазрат Навоий руҳига илтижо қилиб, шундай ёзган эди: “Биз яхши умидлар билан яшамоқдамиз. Шундай кунлар келарки, инсон қадри мол-дунё билан эмас, маънавий олами, теран ички маданияти билан белгиланар. Одамларнинг кўзи тўқ, кўнгли хотиржам, ҳиммати олий, меҳри бисёрроқ бўлар. Бизнинг зиёли боболаримиз сўзлашган усулда, – ҳар икки сўзимизда бир ташбеҳ, назокатли тимсоллар ишлатиб, шоирлар-

нинг байтлари билан нутқимизни безаб гаплашадиган бўлармиз. Шундай кун келарки, юртимизнинг дарвозалари оламга кенг очилар, ёш авлодларимиз дунёнинг тараққий топган мамлакатларида таҳсил кўриб, яшаб, ишлаб, тафаккур доираларини беқиёс кенгайтирарлар. Улар ҳам лотин, ҳам араб, ҳам кирилл алифболарида бемалол ўқий оладиган, ёза оладиган бўларлар, бир неча тилда сўзлаша оладиган бўларлар. Қўлёзмалар хазинасида ётган минглаб нодир асарлар ўшанда эгасини топар. Навоий ҳам фақат номи билан эмас, шеъри билан одамларга хизмат қиладиган бўлар. Одамлар ҳам унга фикран, руҳан бугунгидан кўра яқинроқ бўларлар.

Шундай кунлар келарки, бизнинг жафокаш ўлкамизда ҳам тафаккур эрки, сўз айтиш эрки ҳоким бўлар. Одамлар ўз мулки, ўз дўкон-дастгоҳи, ўзининг қўл кучи, ақл кучи, санъат қобилиятига эга бўлар. Жамият мутелик, ялтоқлик, хушомад, сохталик дардларидан қутилар. Ҳалол курашларсиз занглаб қолган ақллар яна қайралар, онглар сайқалланар, руҳлар уйғонар. Ахир, тўкинлик, маъмурлик ҳам ҳар жиҳатдан етук жамиятга муносибдир. Умидим борки, ҳазрат Навоийнинг руҳи шод бўладиган замонда яшаяжакмиз...”

Устознинг “Она тилим” мақоласида қуйидаги жумлалар бор: “Бир марта яшайдиган инсон ўз қисматига ўзи эга бўлиб, ўзгага муте бўлмасдан, озод-эмин яшасин экан. Ўз она тилида сўзлаб, ўз Оллоҳингга сиғиниб, ўз ота-онангни ўз удуминг билан кўмолмасанг, бу дунёга келмаганинг ҳам маъқул экан. Биз шундай кунларни бошдан кечирдикки, ҳозирги ёшлар тинглаб ёқа ушласалар ажаб эмас...”

Эркин аканинг “ЎзАС”да эълон қилинган “Муҳитга сиғмаган юрак” сарлавҳали мақоласи машъум ўттиз еттинчи йил қатағонининг қурбони бўлган шоир Усмон Носир ҳақида эди. Муаллиф Усмон Носирни

ижод боғидан юлиб олиб кетган даврни қоралаш билан бирга, истиқлол арафасида, собиқ иттифоқ раҳбарининг “қайта қуриш” сиёсати авжига минган пайтда юзага келган маънавий инқирозга, катта-кичик минбарлардан янграётган эҳтиросли, аммо мағзи пуч ҳайқириқларга тўхталиб, шундай сатрларни қоғозга туширган: “Биз ижодкорлар неча истеъдодларга завол бўлган ўша муҳитни қоралар эканмиз, ҳозирги ўз муҳитимизга ақл кўзи билан, келажак кўзи билан боқсак, ёмон бўлмасди. Қайта қуришни ўзича тушунган, барча қадриятларнинг оёғини осмондан қилиб қўйишга уринаётган, давр эпкинисида юзага чиқиб олишни кўзлаётган бадниятлар йўқ эмас. Улар Ёзувчилар уюшмаси минбарини эгаллаб, истеъдод эгаларига лой отаётганлари, ошкора таъқиб ва таҳқир қилаётганлари ўша ўттиз еттинчи йил муҳитини эслатмайдими? Мен у ўктам ваъзхонларнинг кимлигини айтиб ўтирмайман, кимга хизмат қилаётганларини ҳам гапирмайман. Фақат эслатмоқчиманки, уларнинг асосий қуроли – туҳмат, шаллақилик, ғазабкорлик ўша даврларда Усмон Носирга қарши ишлатилган қуролларга ўхшаб кетади. Фақат фарқи шуки, ўттиз еттинчи йилда бундай мажлислардан кейин шоирларга қамоқхоналарнинг эшиги очилган бўлса, энди касалхоналарнинг эшиги очилмоқда”.

Устознинг газетамиздаги бу чиқиши ҳам адабий жамоатчиликнинг, шоир ижоди мухлисларининг эътиборини қозонди, газета қўлма-қўл бўлиб ўқилди, жиддий фикр-мулоҳазаларга сабаб бўлди. Газетхонлардан келган мактублардан бирида: “Эркин ака, Сиз бор экансиз, адабиёт, сўз, ҳақиқатга интилиш туйғуси асло сўнмайди. Жоҳиллар жоҳиллигича қолаверади, оқилларни эса сабр деган улуғ туйғу паноҳига олади, пешонасини силайди. Шундай кунлар келади, албатта”, деган сартлар бор эди.

Таниқли олим, зукко китобхон Абдуқодир Эргашев бир гал сиҳатгоҳда даволанаётганимизда “Ўзбегим” қасидаси билан боғлиқ куйидаги хотирани сўзлаб берди: “Москвада академик Ҳамид Сулаймоннинг ўғли Султонхон билан бирга ўқир эдик. Онам касалланиб, Тошкентга келиб-кетишимга тўғри келди. Султонхон уйларига уч кило апельсин бериб юборди. Магазиндан торт олиб, ҳовлиларига бордим. Ҳамид домла сўрида хаёл суриб ўтирган эканлар. Салом бериб, ўзимни таништирдим. “Э, ўғлимнинг ўртоғи”, дея кучоқ очиб кўришдилар. “Москвада нима гап, ўғлим, қийналмаяпсизларми?” деб сўрадилар. “Гулистон” журналида чиққан “Ўзбегим” шеърини ҳаммамиз ёдладик” десам, кўзлари чақнаб кетди. Биринчи тўртлигини домла, иккинчи тўртлигини мен ўқиб, шеърни охиригача етдик.

“Ўзбегим” ёзилдими, энди миллат ўлмайди, бу биринчи ғишт”, дедилар ва овозларини бироз пасайтириб сўрадилар: “Сизларга ҳеч ким ҳеч нарса демади-ми?” – “Ҳа, ётоқхонага келиб, у ёқ-бу ёқни қарашди, журнални олиб кетишди”, дедим. “Бу қасида миллатни уйғотади”, дедилар домла суҳбатимизга якун ясаб...”.

Собиқ тузум цензураси пайтида “ЎзАС” да эълон қилинаётган мақолалар жиддий назорат қилинар, шеър, ҳикоя у ёқда турсин, оддий хабарлар ҳам синчиклаб ўқилар, айниқса, публицистик мақолалар майда тешикли ғалвирдан икки-уч марта ўтказиларди. Бир гал бош цензор газета муаллифларидан бирининг мақоласи ичида келтирилган “Ғуссага ботса одам, муҳаббатга суянгай” деган сатрнинг тагига қизил чизиқ тортиб, хонамга кириб қолди.

– Аҳмаджон, ўзингиз ҳамма нарсани яхши тушунасиз, ҳозир, шундоқ замонда “Ғусса” сўзини ишлатишимиз қандоқ бўларкин? – деди.

Мен бу сатр Абдулла Ориповнинг машхур “Биринчи муҳаббатим” шеъридан олингани, уни ёшлар ёд билишларини узоқ тушунтирдим, аммо тариқчалик фойдаси бўлмади. Пешонамда тахтадай қотиб тураверди. Сухбатдошимнинг шеърини саводини имтиҳондан ўтказиш мақсадида: “Хўб, рухсат бермасангиз, “ғусса”ни “ғусул”га айлантиришга мажбур бўламиз, маъқулми?” дедим киноя билан. “Ҳа, баракалла, анча юмшади”, деди цензор акамиз (Дорилфунунда бизга сабоқ берган домламиз, ажойиб лутфлари, гўзал одоби билан дўст-қадрдонлари ёдида қолган Раҳматулла Иноғомовнинг “Шоирлик қисмати” китобида, таасуфки, бу воқеа мутлақо тескари шарҳланган).

1988–1992 йиллари “зийрак”ларнинг зийраклиги билан қанчадан-қанча мақолалар, шеърлар, ижтимоий публицистиканинг юксак намуналари газета саҳифаларидан олиб ташланди, таҳрир қилинди, қисқартирилди. Бунинг учун ҳали-ҳануз баъзи муаллифлар олдида ўзимни айбдор ҳис қиламан (Устоз Асқад Мухторнинг “Муҳаррирлар, мансабдорлар, йўғонлар, Шеър оқимини тўсиб ётган тўғонлар”, деган сатрлари ёдимга тушади). Кейинчалик, истиқлол шарофати билан, шеър, фикр оқими йўлидаги тўғонлар олиб ташланганида, уларнинг айримларини қайта чоп этдик, жумладан Раҳматилла Иноғомовнинг “Ўзбегим”-га сиғмаган сатрлар” мақоласи ҳам ёруғликка чиқди. Мана ўша “сиғмай қолган” сатрлар:

*“Сен на зардўшт, сен на буддий,
Сенга на оташ санам,
Одамийлик дини бирла
Тоза имон ўзбегим.
Оқ Эдил бирла Ёйиқда
Кенг ёйиқ яйлов сенинг,
Тақдирин кифтига ортган*

*Дардли карвон ўзбегим.
Бор жаҳонгир ўғлинг, аммо
Қатли хун бирлан эмас,
Илму донишликда топдинг
Шухрату шон ўзбегим”.*

“Ўзбегим”нинг тарихий аҳамияти шундаки, – деб ёзган эди тарихчи олим Ҳамид Зиёев, – у “ёв” қочганда эмас, балки қиличини қайраб турганда дунёга келди. У туғилганда коммунистик партиянинг улуғ миллатчилик ва тоталитар сиёсати ҳукм сурар, миллий ҳис-туйғулар, ўз-ўзини англаш, она юрти билан ғурурланиш ва фахрланиш сингари миллий манфаатлар эса ҳибсда эди”. Алихонтўра Соғуний қасидани “халқнинг кўзини очадиган, ўзлигини танитадиган улуғ шеър” деб атаганди.

Баъзан тушунарсиз воқеаларга ҳам гувоҳ бўласан. Эркин аканинг тилимиз ҳақидаги тадқиқотлари, жумладан, “Ой фарзанди” сарлавҳали мақола ҳам, таассуфки, тилшунослар эътиборидан четда қолди. Мана, ўша мақола:

“Американинг Лос-Анжелес шаҳрида Ўзбекистоннинг садоқатли бир дўсти яшайди. Келиб чиқиши мажор бўлган бу турколог олим Лос-Анжелес университетига махсус курс очиб, америкалик талабаларга ўзбек тилини ўргатади. Улар диёримиз нафасини ҳис қилиши учун Ўзбекистондан олим ва ижодкорларни таклиф этиб, суҳбатлар уюштиради. Исми Андраш, насаби Бодроглиетти.

Талаффузи қийин, ёдда сақлаш ундан қийин бўлган бу фамилияни илк бор эшитганимда олимни италиялик бўлса керак, деб ўйлагандим. Лос-Анжелесда кўришиб, унга шу саволни бердим.

– Фамилиям аслида Бадроглиетти. Бад сўзи форсча ҳам, инглизча ҳам ёмон деган маънони билдиргани

учун бу юрtdа насабимнинг бир ҳарфини ўзгартириб, Бодроглигетти қилиб олдим. Лекин италиялик эмасман. Фамилиям соф туркча.

Шундай деб Андраш домла қўлига қалам олди ва қоғозга фамилиясини уч қисмга бўлиб ёзди: Бадр огли гетти. Бадр сўзини биламиз, ой дегани. Қолган сўзлар ҳам таниш. Ўғуз туркчасидан ўзимизнинг шевага ўгирсак, “Ой ўғли кетди”, деган маъно чиқади.

– Тўйда туғилган Тўйчи, йўлда туғилган Йўлчи, жумада туғилган Жумавой, Одина деб исм олганидек, аллақайси бобокалоним ойдин кечада туғилгани учун унга Бадр ўғли деб ном қўйишган бўлса керак. Ўз юртидан кетиш наслимиз қисматида бор экан шекилли, мен ҳам асл ватанимдан узоқларда Бодроглигетти бўлиб юрибман,– хўрсиниқ билан давом этди домла.

Шарқу ғарбнинг ўнлаб тилларини билган, уларни чоғиштириб таҳлил қилган Андраш домланинг бу сўзларини аввалига балки хаёлот меваси, шунчаки ҳазилдир, деб ўйладим. Ахир тилимиз шу қадар бой ва рангинки, ҳар сўзни ўн ёққа буриш мумкин. “Ўт” сўзининг ўттиз хил, “юз” сўзининг юз хил маъно товланиши бор. Лекин миллат тақдирини ўйласам, мажорнинг туркий халқларга тарихан туташлигини хаёлга келтирсам, бу гап хаёлотга ўхшамади. Олис ўтмиш манзаралари кўнглимдан кечди. Халқларимизнинг эгиз кечмишини ўрганиш учун жонини хатарга қўйиб, Марказий Осиёга келган Вамбери кўз олдимга келди. Ўз юртида қўним топмаган, қисмат дунёнинг турли бурчакларига тарқатиб юборган қадимги аждодларимизнинг сарсон-саргардонлиги фикримни чулғади.

Бадр ўғли кетди... Бу сўзларда бутун бир тарих намоён бўлди. Тўрт юз йил наридан Бухорони тарк этиб, олис ва совуқ Сибирда қўним топган ўзбекларнинг ноласини эшитгандай бўлдим, яна икки юз йил ўтиб улардан мингга яқин оиланинг Туркияга кўчга-

ни, сибирликлари ҳам, туркияликлари ҳам то ҳануз ўзларини бухорийлар деб аташларини ўйлаб кетдим. Тақдирни қарангки, икки карра беватан қолган ғарибларга Туркияда Бағри тилик деб аталган тоғ этагидан жой берилибди.

Хаёл мени яна минг йил нарида Идил ва Ёйиқ соҳилларида яшаган, ҳозирда Волга ва Урал аталган дарёлардан сув ичиб, бепоён кенгликларда от сурган ўзбеклар юртига олиб учди. Халқимиз татар, булғор, мажор, ўрус эллари билан елкадош кун кечирган яйловлар кўз ўнгимда жонланди...

Бадр ўғли кетди... Хаёлан мен ўн минг йиллар олисда Сибирдан Аляскага кўчган туркий қабилаларнинг қўшиқларини эшитдим. Америкалик ҳиндуларнинг бахшилар каби бўғиздан чиқариб айтган нолалари қулоғим остида янгради. Бу минг йиллар тубидан келган дард садоси эди.

Мажор халқи ўз илдизларини қадимги туркий қавмлар билан туташ қургани учун Мажористонда туркология фани асрлар давомида ривож топган. Бу анъана ҳозир ҳам давом этади. Бу ўлкада икки юз йилча аввал яшаган Вамберидан тортиб, замондош дўстларим Иштван Конгор ва Андраш Бодролитеттигача дунёга танилган неча-неча туркшунос олимлар етишдилар. Улар юртимизга сафар қилганларида Самарқанду Бухорони томоша қилишни эмас, мажор халқиниц теран томирларини излаб топишни кўзлашган.

Бадр ўғли кетди... Мажорнинг ҳам, ўзбекнинг ҳам Ой ўғли эканига ишончим бор. Бадр ўғли Сибирга кетди, Аляскага кетди. Идил ва Ёйиқ соҳилларидан Ҳазар ва Орол бўйларига кетди. Бу юртда минг йиллар яшаган ерлик аждодларимиз билан дунёнинг энг кўҳна давлатларидан бири бўлган Хоразм давлатини тузди.

Яна минг йиллар ўтиб, Босфор бўйларига кетди ва ҳозирги Туркияга асос солди. Ой ўғли кетди. У

оламнинг тўрт ёғига кетди. Жавоҳирлаъл Неру Мирзо Бобур тузган давлат тўғрисида ёзаркан, Марказий Осиёликлар дастлаб Ҳиндистонга тўрт минг йил муқаддам кўчиб кела бошлаганлар, дейди. Улар орасида туркий қавмлар ҳам бўлгани, бу қавмларнинг қадимий ривоятлари, дostonлари ҳам Ҳиндистонга боргани шубҳасиз.

Ой арабча бадр, форсча моҳ дейилади. Туркий тилларда арабча ва форсча сўзлар кўҳна замонлардан бор. Ой ёнида бадр ҳам, маҳ ҳам ишлатилган. Ҳиндлар Дехлини Дели, Нехруни Неру деганлари каби Маҳ ўғлини Маугли деган бўлсалар ажаб эмас. Инглиз адиби Редьяр Киплинг Ҳиндистон мавзусида ёзган машҳур асар қаҳрамонининг исми Маугли.

Демакки, Киплингга шуҳрат келтирган Маугли эртагининг мавзуси қадимги туркий халқлар афсонасидан олинган бўлиб чиқади. Яна бизга маълумки, ривоятлар турк наслини бўри зотига боғлайди, она бўри эмизиб катта қилган, дейилади. Мауглига ҳам бўри оналик қилган. Бўрининг эса тунлар ойга қараб улиши бор...”

Чингиз Айтматов “Ҳар бир киши ўзи ҳақидаги ҳақиқатни бошқаларга қолдирмай ўзи айтиб кетиши керак”, деган эди. Эркин ака йиллар ўтиб қоғозга тушадиган “қўлбола” хотиралардан чўчибми, ўзлари ҳақидаги энг муҳим гапни Алишер Навоийнинг “Қаро кўзум” ғазалига бағишланган шарҳ-мақолада аниқ-равшан айтиб кетдилар. Бу шарҳни ўз вақтида кўп бор ўқиган бўлсам-да, бугун уни қайта мутолаа қилиб, ҳароратли сатрлар замирига воҳидовча назокат билан сингдирилган нозик маъноларни янада тиникроқ уққандай, кўпчилик мухлислар кўнглида туғилаётган баъзи саволларга жавоб топгандай бўлдим. Эътибор беринг: “Бошдан-оёқ озодлик қайғуси билан ёзилган бу ғазал зимнида Навоийнинг сўнгсиз ҳасра-

ти бор, эркисиз ўтган умри учун чеккан надомати бор. Бир қарашда бу ўкинч таажжубли туюлиши мумкин. Шоҳнинг энг яқин дўсти ва маслаҳатчиси, замонининг энг давлатманд одамларидан бири, ёшлик чоғиданоқ шуҳрати мамлакатга ёйилган, элда ҳурмат-эътибори беқиёс даражада юксак, *“Гар қуёш янглиғ эрур қадрим менинг шаҳ олдида”* деёлган шоир тутқун бўлиши мумкинми? Инсониятга ўзидан маънолар хазинасини қолдирган, кўплаб мадрасалар, дорушшифолар, кўприклар қурдириб элга яхшилик қилган, умрининг ҳар лаҳзасини эзгулик хизматига бахш этган Навоийдек инсон “ваҳки, умрим барча зое бўлди” деса, бошқалар нима десин?

Шундай деймизу кўнгилда бошқа бир савол туғилади. Ким эркинроқ: оддий одамларми ёки юксак мартаба ва шон-шуҳрат эгаларими? Чумолидай ўз ризқини териб, аравасини ҳайдаб, ашуласини айтиб юрган одам озод ва бахтлими ёки ҳар қадами эл назарида, подшолик назарида бўлган улуғ амирми?

Шеър маъносига кирган сари саволлар ёғилиб келаверади. Мутлоқ озодлик борми ўзи? Инсон фақат ўз истаги билан яшаши мумкинми? Жамиятда яшаб туриб инсон бу жамиятнинг қонун-қоидаларидан ташқарида бўла оладими?

Одамзот ҳамиша кўнглим нима дейди деб эмас, эл-юрт нима дейди, деб яшар экан. Керак ва керакисиз ғам-қайғу, ташвишларни елкасига ортар экан, қалбнинг энг ҳассос эзгу туйғуларини яширмоққа мажбур бўларкан. Инсон жамиятда яшаб туриб жамиятнинг қонун-қоидалари, урф-одатларидан, ҳаёт тарзидан четда туролмас экан. Зотан жамиятда яшамоқнинг маъноси шу, озодликнинг англаб етилган зарурат экани шу...

Ҳазал инсоннинг мангу дарди тўғрисида, кўринмас кишанлари тўғрисидаги ҳасратли қиссадир. Шоир

юрагини тўлдирган армон, ичидан чиққан чуқур хўрсиниқдир”.

Шоир Эркин Воҳидов юрагини армонли хўрсиниққа тўлдирган сатрлар эндиликда бизни кўп нарсалардан бохабар қилади:

*Ширин бўлсанг, ялаб адо қилурлар,
Аччиқ бўлсанг, талаб адо қилурлар.
Юрагингда оташ бўлса беомон,
Ўз ўтингга қалаб адо қилурлар.*

* * *

*Бизлар арра тортмоқдамиз,
Аррамизнинг тиши йўқ.
Нега арранг тиши йўқ деб
Сўрайдиган киши йўқ,
Чунки бизлар анойимас,
Пишиб кетган кўзимиз.
Арра тушган ўша шохда
Ўлтирибмиз ўзимиз.*

* * *

*Тиллашибдир бўри бирла тозилар,
Бирлашибдир ўғри бирла қозилар.
Не деб айтар ул бообрў анжуман?
Кўл кўтарсин ушбу ҳолга розилар.
Зўр баҳодирмиз, жасорат биздадир,
Пашиша қонин тўккан эй мард ғозилар.
Биз чунон хизматга белни боғладиқ,
Борми ҳиммат ўлчагич тарозилар?
Бизга нелар дер халойиқ бу замон?
Нелар айтар келгуси ҳам мозилар?
Мен ғазал ёзмоқчи эдим, не қилай?
Бу замон тарихга шундоқ ёзилар.*

“Шоир ким?” деган саволга: “Тўдадан олдинга отилиб чиққан, пешонаси неча бор ғурра бўлган чавандоз”, деган жавобга эътироз билдириш қийин. Олдинга чиққан одам бошқалардан кўра кўпроқни кўради, кўзи тийраклашади, олдиндаги хавф-хатарни бошқалардан аввалроқ сезади. Эркин Воҳидов туркий тилли дунё бугунгидек бирлашмаган, Нахичеванда давлат раҳбарлари маънавий бирлик хусусидаги битимга имзо чекмасидан анча аввал ушбу сатрларни дард билан битган эди: “Туркий тилда сўзловчи икки улуғ халқ номи айтилса, биттаси ўзбеклар бўлади. Жаҳон саҳнида ўз ўрнини топган давлатмиз, тараққий этган илму фанимиз, маърифатимиз бор. Манман деган тилшуносларимиз бор. Олимларимиз зиммасида шарафли бир вазифа турибди. Бу – фақат ўзбек тили учун эмас, умуман туркий тиллар тараққиёти учун қайғурмоқ, уларнинг қисматини ўйламоқ масъулиятидир. Тили йўқолиб бораётган кичик халқлар катта қардошларига умид кўзини тикадилар. Тиллар, айниқса, илдизи туташ тиллар бир-бирларидан баҳра олиб ривож топадилар. Қилни қирқ ёрган тил билгичларимиз эски замондан қолган тор кулбани тарк этсалар, қардош тилларимизни чоғиштириб ўрганишга қаттиқроқ киришсалар, туркий тилда сўзлашувчи оз сонли халқларнинг йўқ бўлиб кетмасликлари учун жон койитсалар, дейман. Бу ишни биз қилмасак ким қилади? Ўзингни бил, ўзгани кўй, дейиш энди бизга ярашмайди. Қардош тилларни асраш ва ўрганиш, аввало, ўзимиз учун керак. Тилларимизнинг ўзаги бўлган туркий сўзлар тарихи, бугуни ва эртасини ойдинроқ тасаввур қилишимиз учун, она тилимизнинг имкониятларини кенгайтириш учун керак. Катта кемага катта йўл, дейдилар. Бор илмий салоҳиятимиз, ғайратимиз, жасоратимизни кичик қардош тиллар ҳимоясига бағишламасак бўлмас. Бу

биз учун тарихий масъулият, келажак олдидаги улкан бурчдир”.

Эркин Воҳидовнинг ўлмас ижоди олтин қум зарралари каби бадиий сўз оламига сочилиб кетган. Қайси саҳифасини варақласангиз, қуёш нурида жилоланиб, олмосдек кўзга ташланади: “Дунёнинг ишларини қарангки, агар чигиртканинг бирор тури камайиб кетса, табиат мувозанати учун ўша турни сақлаб қолишга киришадилар. Табиатнинг қизил китоби бор-у, жамиятнинг қизил китоби йўқ экан. Наҳотки тирик инсонлар жамоасининг ўша зарарқунанда ҳашаротчалик қадри йўқ бўлса!”, дейди шоир.

Эркин аканинг яна бир аламли мушоҳадаси: “Ҳар бир саводли инсон яхши тушунадик, луғат кўрмай тарихимизни, кўп асрлик адабиётимизни ўрганиб ҳам, ўргатиб ҳам бўлмайди. Навоий сўзлари луғати бор-ку, дерсиз. Аввало, мумтоз адабиётимиз ёлғиз Навоийдангина иборат эмас. Тилнинг бутун бойлигини биргина шоир қамраб олиши имконсиз. Қолаверса, бу луғатда Навоий сўз хазинаси тўлиқ акс этган эмас... Ҳаммасидан ҳам Ота луғатимиз саналган, ҳар бир ўзбекнинг бош китоби бўлиши зарур ҳисобланган “Девону луғотит-турк”нинг эллик йил давомида қайта нашр этилмагани аламлидир”.

Бугун, истиқлолимизнинг ўттиз йиллиги арафасида Эркин аканинг бундан роса 30 йил аввал ёзган мақолаларига яна бир бор кўз ташлаш жуда муҳим деб ўйлайман.

“Янги минг йилликнинг ёш шоирларига айтадиган сўзим бор: бизни эркалаб бағрига босган ҳам, шоир қилиб бийрон тил берган ҳам жафокаш, меҳнаткаш, бағри кенг, орзуларидай улуғ халқимиз. Шоир бўлишдан олдин шу халққа муносиб фарзанд бўлайлик, садоқатли, фидойи бўлайлик. Агар шоир бўлсак, унинг юзига қараганда уялмайдиган шоир бўлайлик. Халқи-

миз жасоратли, матонатли, зукко халқ, навоийхон, бедилхон халқ. У олтин билан миснинг, олмос билан шишанинг фарқини билади. Ана шу ҳалол, қўли қадоқ, ақли теран халқимиз олдида ҳалол бўлайлик. Зар килолаб эмас, мисқоллаб ўлчанишини унутмайлик. Камчиликсиз асар бўлмайди, ҳар тўқисда бир айб, деб ўзимизга тасалли берамиз. Аммо китобхон учун, адибнинг чин мухлиси учун ижодкор пир ва устоздир. Ихлос нуқсонни тан олмайди. Санъатнинг, адабиётнинг шарты – баркамоллик ва мукамалликдир.

Шеър ёзиш кўнгил эҳтиёжи, сўзни шеърга солиш эса – санъат. Нимаки кўп бўлса, унинг қадр-қиймати паст бўлади. Бугунги кунда шеър деб аталувчи шиғирлар ниҳоятда кўпайиб кетдики, бу ўз навбатида шеърнинг қадрини пасайтираётгандек назаримда..”

“Алишер Навоий шеърятининг буюк қудрати халқпарварлиги, одамларга сўнгсиз меҳрида. Ўз элини, инсонларни шундай катта муҳаббат билан севолган шоирнинг қаламидангина шундай ноёб дурдоналар тўкилади. Навоий “Хамса”си, “Ҳазойин-ул маоний” девонлари биргина менинг эмас, шеър меҳнатига ошно бўлган ҳар бир ижодкорнинг, ҳар бир шеърхоннинг хонтахтаси устида туради, қалби тўрида эъзозланади. Бу ўлмас ижодиёт бизнинг бебаҳо мерос мулкимиз, жавоҳирга бергисиз бойлигимиздир.

Навоий яшаган замон билан бизнинг давр ўртасида узоқ беш юз эллик йиллик тарих бор. Бу фурсат ичида ҳаётимизда кўп нарсалар ўзгарди, халқ ўз бошидан кўп нарсаларни, ҳодисаларни кечирди. Дунёқарашлар ўзгарди, она тилимиз луғати янгиланди. Навоийни ҳатто ўзимиз, унинг энг изчил муҳиблари ҳам баъзан қомусларга қараб тушунадиган бўлдик. Лекин буюк даҳонинг ўз замонидан анча илгарилаб кетган ғоялари бизнинг дилимизга яқин, у бамисоли ёнимизда турганга ўхшайди.

Навоий шундай улкан чўққиқи, ундан узоқлашган сари маҳобати кўпроқ намоён бўлади. Биз бу чўққиға зинҳор ортимизда қолган даражада деб эмас, доимо олдинда турган, биз доимо интилиб яшайдиган юксаклик деб қараймиз. Навоий барча замон шоирлари учун маҳорат мактабидир. Ҳеч бир замонда ҳеч бир туркигўй шоир шеър санъатини шу қадар кўтара олмаган. Навоийнинг санъаткорлиғига фақат ҳайратланиш мумкин. Унинг шеърини мўъжиза даражасида”.

“Мен биринчи марта Москвага йўл олганимда тахминан бундай ўйлаганман: Москва – халқлар дўстлигининг маркази, улуғ мамлакатнинг пойтахти. Демак, бу шаҳарда мен Алишер Навоий номидаги кўчада юрман. Чунки, Тошкентда Пушкин номига қўйилган кўчада юрибман-ку! У ерда ҳам Улуғбекнинг ҳайкалини кўраман. Чунки, мана, бизда Гагариннинг ҳайкали қад ростлаб турибди. Обсерваторияга борганимда атай қизиқиб қараганман: Галилей бор, Коперник бор, Бруно бор, Ломоносов бор... Улуғбек йўқ! Уларнинг ҳаммасига устоз бўлган улуғ зот йўқ.

Йўлбошловчи Улуғбекнинг номини эшитмаган экан. Ичимдан зил кетганман. Юрагимда азоб уйғонган. Буниси энди қандоқ бўлди, деб ўйлаганман. Бизда Горкийга ҳайкал қўйилган бўлса, Маяковскийга ҳайкал бўлса, Гоголга ҳайкал бўлса... Кўчаларимизнинг номлари Жуковский, Мичурин, Боткин аталса... Нега Москвада Навоий кўчаси йўқ, Улуғбек ҳайкали йўқ?

Ўшанда бирдан руҳим тушиб кетган, ичимда исён туйғуси бош кўтарган. Ҳатто бу ҳақда бир-икки йиғинда куйиниб гапирганман ҳам. Масалан, “Дружба народов” журнали ташкил этган давра суҳбатида “Мен баъзида Худога нола қилиб бундай дейман: сенку менга шу меҳрни берибсан, шу озгина истеъдодни берибсан, мени ҳам рус қилиб яратсанг бўлмасмиди? Мен ҳам ватанимни “Менинг Россиям” деб куйласам

бўлмасмиди? Нега рус кишиси “Менинг Россиям”, “Менинг рус халқим” деб бемалол айта олади-ю, мен “Ўзбегим” деб айтсам, миллатчи саналаман? Мен Сергей Есенинни бежиз таржима қилмаганман. Уни айнан “Менинг Русим” дегани учун яхши кўрганман. Нега энди мен “Ўзбегим” деб айтолмаслигим керак? Нега шундай деган одам миллатчи аталиши керак?”

Ўша мажлис залида ўтирган Сергей Баруздин, Александр Межиров, Алесь Адамовичлар мени қўлаб-қувватлаган”.

Эркин Воҳидов ҳақида ўйлаганингда фикрлар қуюлиб келаверади, хотирангда қолган кўпдан-кўп воқеалар жонланади. Эркин ака қатнашган даврада аллома ажодларимизнинг ҳикматлари эсланарди, қувноқ, самимий қаҳқаҳа янграрди. Адабиётнинг, сўзнинг буюк қудратидан баҳс очиларди. Ҳар бир суҳбат, у ишхонадами, дўстлар даврасидами ёки “Дўрмон” ижод боғидами, маъно-моҳиятига кўра академик дарс даражасига етар эди.

Эркин ака кучли, иродаси мустаҳкам, аини чоғда юморга мойил инсон эди. Ҳазрат Навоийдан илҳом олиб, узоқ йиллар унинг ғазал бўстонида сайр қилган, мумтоз шеърятимизни юксак тоғ чўққилари қадар кўтара олган, унга янғича маъно-моҳият касб этган шоир ўзи ҳақида “У шеър ёзиб бир замон, кўп хатога йўл қўйди, Ўзи бўлиб пушаймон, “Э, воҳ” дея қўл қўйди”, дея олган экан, бу иродаси кучли одам ҳар қандай шароитда ҳам кулишни, кулги қатларига қандай маъноларни жойлашни яхши билади, деган гапнинг нақд ўзгинаси эмасми?!

Эркин аканинг жисму жонида шоирлик, олимпик, раҳбарлик, таржимонлик, юксак инсонийлик, латофатли истара бир-бирига қоришиб кетган эди. Бун шунчаки мужассамлик эмас, ноёб ҳодиса деса арзийди. Шоир Муҳаммад Юсуф хотирасига бағи-

шланган бир тадбирга Эркин акани касалхонадан олиб келишганини эслайман. Бир-икки оғиз сўз айтишлари лозим эди. Шунга чоғланиб турдилар. Аммо... устозга сўз тегмади. Кўп йиллар бу мўътабар замондошимиз билан бирга ишлаб, у кишини бундай ноқулай ҳолатда кўрмагандим. Эртасига газетада: “Фалон тадбирда фалончи-фалончи ва бошқалар иштирок этишди”, деган хабар босилиб чиқди. Эркин ака газетани варақлаб, “Аҳмаджон, ҳаммаси жойида, “фалончилар ва бошқалар” деб ёзишибди-ку, ана шу “бошқалар”нинг ичида бормиз-да, шунисига шукур”, дедилар кулиб.

Эркин Воҳидов бир зум бўлсин иккиланмай, ортга қайтмай, виждони олдида юзини хира торттирмай яшади, охират сафарига кўнглидаги кўп гапларни қоғозга тушириб, айтиб, ҳар бирини имзосила нақшлаб, муҳрлаб кетди. Миллатни уйғотган мунавварлардан бири бўлган шоир “ва бошқалар” сафига тушиб қолганида ҳам “эвоҳ” демади. “Сўз латофати” китобининг тақдимоти эълон қилиниб, таклиф қоғозлари тарқатилиб, мухлислар йиғилиб, журналистлар қуролиларини сошлаб, шогирдлар қулоқларини динг қилиб турганида тадбир... гумбур-гум “отмен” бўлди. “То қуёш сочгайки нур” тўпламига бағишланган “юзочди” Тошкентда эмас, Наманганда ўтказилди, бу тадбирга бош-қош бўлганларнинг боши балога қолди. Телевидение, газета-журналларнинг эшиклари Ўзбекистон Қаҳрамони Эркин Воҳидов учун тақа-тақ ёпилди. Шунда ҳам, “Нега, қайси гуноҳим учун?” деган савол юзага қалқиб чиқмади. Нозик кўнгли тирналди, аммо минг-минг мухлислари қалбига ибрат мақомида сингган сиймосига содиқ қолди. Набира тўйида ҳамма билан кўришиб, анча толиққан шоирга ношир Аҳрор Аҳмедов: “Эркин ака, қани кетдик, янги китобингизнинг корректурасини ўқиймиз”, деганида, шоирнинг

кўзлари бамисоли биринчи китоби босмадан чиқаётган йигитчанинг кўзидек чарақлаб кетганига гувоҳ бўлдим. Ҳорғин юзида нур, илиқ табассум пайдо бўлди. Эҳ, буни кўрмаганлар-а...

Шеърият устознинг қисмати эди. Шунинг учун ҳам баланд турди. Шеъриятга меҳри, садоқати боис шундай қилди. Ўзига ярашиқли мақомни маҳкам ушлади. Бошқаларни шунга даъват этди.

Ҳеч кимдан изоҳ ҳам талаб қилмади. Ҳалима Худойбердиеванинг сўнгги сатрлари каби, охират сафарига “ярадор юрак, пок иймон” билан кетди. Салобат ва виқор, жозиба ва донишманд қиёфа ҳамроҳлигида кетди.

Олисга кетгани йўқ, дафн чоғи айтилганидек, устоз Навоийнинг ёнига отланди. Қуруқ қўл билан эмас, қоғозларга кўчмаган, миллат мулкига айланишга улгурмаган қанчадан-қанча шеър у ғазаллар, буюк фикратлар билан кетди.

Робиндранат Тҳакурнинг “Қурбонлик қўшиқлари”да “Бугун кўп қалбларга чироқ тутаётиб, сенинг имзойингни кўриб қоларман”, деган ўтли сатр бор. Миллий шеъриятимиз бу илоҳий неъматга ошно қалблар кўксига чироқ тутаётганида, Эркин Воҳидовнинг имзоси ўзининг латиф ва дилбар жилоси билан яна узоқ йиллар машъала янглиғ ярқираб туришига шубҳа йўқ.

Минҳожиддин МИРЗО,
Республика Маънавият ва маърифат
маркази раҳбари

ЯНГИ ДАВРНИНГ УЙҒОНИШ МАЪРИФАТИ

Узбекистон Республикаси Президентининг Маънавият ва маърифат кенгаши йиғилишида жон куйдириб айтган сўзлари, даъватлари моҳиятида халқимиз янги уйғониш даври маърифатининг нафасини ҳис этди.

Маънавият – одамийлик мезони.

“Афсуски, ҳали орамизда миллий ғоянинг, маънавиятнинг моҳиятини тўлиқ англаб етмаган, “маънавият керакми-йўқми”, деб юрганлар ҳам бор”. Давлат раҳбарининг жонкуярлик билан айтган бу сўзларини эшитиб, ҳаммамизнинг юрагимизда оғриқ тургани рост, негаки бунда барчамизнинг айбимиз бор. Айбимиз шуки, ўтган йиллар давомида фарзандларимизга маънавият нима эканлигини тушунтира олмадик.

Айбимиз шуки, ижтимоий тармоқларда айрим ёшларимиз “маънавият ўзи керакми-йўқми” деганда қалбан уларга устоз, ота бўлиб, маънавият нима эканлигини англата олмадик. Бошқалар учун билмадиму мен учун бу савол “биз учун пок қалб, пок ният керакми, одоб-ахлоқ, меҳр-оқибат, одамийлик керакми, йўқми” тарзида айтилгандек бўлди. Ахир, маънавият – инсонийликнинг, инсоний фазилат ва мезонларнинг асоси эмасми? Маънавият ва маърифат барча замонларда тенгсиз қудрат, бахт-саодат, тинчлик, бунёдкорлик, ҳамжиҳатлик мезони, руҳий покланиш ва қалбни юксалтирувчи неъмат бўлиб келган. Чунки у миллатни, халқни, демакки, инсонларни ҳамиша

уйғонишга, эзгуликка, тараққиётга, бу оламни обод қилишга, гўзалликка буркашга чорлаган. Ҳазрат Алишер Навоий шундай ёзади:

Бу чаман ўлмоғида мавжуд анга,
Бор эди инсон гули мақсуд анга.

Тангри таолонинг бу бўстон, бу замин, бу гуллаган оламни яратишдан бош мақсади, муроди унинг гули бўлган инсон учундир.

Кимки, мана шу эзгу йўлда инсонни, бу оламни гулга буркайдиган, яъни уни фаровон қиладиган бунёдкор, яратувчи куч деб билар экан, шаксиз ўша ерда ободлик бўлади. Кимки, ўз халқи қудратини жамлаб, умумхалқ мурод-мақсадига элтувчи йўлга бошлай олса, халқ, миллат қудрати тўғри йўналтира олинса, у ҳар бир давлатнинг куч-қудрат, ишонч манбаи ҳисобланиб, тенгсиз бунёдкор тўлқинга айланади. Бунда маънавий-руҳий қудратнинг ўрни бетимсолдир.

Давлатимиз раҳбари маърузасида “Жамият ҳаётининг танаси иқтисодиёт бўлса, унинг жони ва руҳи маънавиятдир”, деган сўзларни айтди. Чунки маънавий асосларсиз, маънавий негизларсиз, маънавий қадриятларсиз, миллий руҳсиз ҳеч бир давлат ўзининг юксак мақсадларига эриша олмайди. Агар биз боболаримиз яратган иккита Ренессанс асосига назар ташлайдиган бўлсак, иккаласида ҳам ўша иқтисодий ривожланиш билан руҳий ривожланишнинг уйғунлигини кўрамыз.

“Бу дунёда инсон дўзахни ҳам, жаннатни ҳам ўзи яратади” дейди боболаримиз. Бу сўзлар ҳаёт, инсон муроди, мақсади моҳиятини ифодалайди. Бугун Ўзбекистон катта мақсадлар сари йўлга чиқди. Бу йўлни эса маънавият ёритиб беради.

Биз дунёга бухорийлар, хоразмийлар, самарқандийлар, марғинонийлар, насафийу фарғонийларни берган халқимиз. Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси

билан бугун ана ўша силсиланинг бардавомлиги учун замин, ана шундай улуғ зотларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароит яратилмоқда. Фарзандларимиз қачон кучли бўлади? Қачонки билимли, ақлли, юксак маънавийли бўлса.

Умуман, маънавий ва иқтисодийтни бир-биридан айро тасаввур қилиш мумкин ҳам эмас. Ҳар иккиси тараққиётга куч ва руҳ беради. Бу борада маърифатпарвар бобомиз Абдулла Авлоний шундай дейди: “Кийимнинг юза қисми қанчалик ялтироқ бўлмасин, унинг ичи нобоп, айниқса, кир бўлса, бу иллат, албатта, юзага уради”.

Жамият ўзгаряпти, мактаб ўзгаряпти, энди оналарнинг фарзанд тарбиясидаги масъулияти ҳам ошиши керак. Боласининг китоб ўқимагани учун койиган ота, аввало, уйига китоб кўтариб келиши керак эмасми?

Миллий ғоямиз инсоний қадриятлар асосига қурилади

Инсон тоғлар ўсишини сезмайди. Лекин ҳар қандай фикрат соҳиби мамлакат, жамиятдаги ўзгаришу юксалишларни ақлу идрок кўзи билан кўра билади. Соҳибқирон Амир Темур “Тузуклар” китобида буюк давлат барпо этиш ҳақида сўзлар экан, “Энг баланд минора ҳам ердан кўтарилгай”, деган ҳикматни айтади. Ана шу маънода улуғ мақсад йўлига чиққан Ўзбекистон тараққиётнинг янги босқичига “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” қадам қўйганини нафақат барчамиз қалбан, руҳан ҳис қилиб турсибмиз, балки бу жараёнларда иштирок этяпмиз. Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар, янгиланишлар натижасида жамиятимиз ҳаёти, одамларнинг онгу тафаккури ўзгармоқда.

Давлатимиз раҳбари йиғилишда таниқли олимларимиз, зиёлиларимиз томонидан ишлаб чиқилган, умумхалқ муҳокамасига қўйилиб, илғор фикр ва тushунчалар билан бойитилган “Миллий ғоя концепцияси” лойиҳаси тўғрисида ҳам тўхталиб ўтди: “Биз яратаётган янги Ўзбекистоннинг мафқураси эзгулик, одамийлик, гуманизм ғояси бўлади”.

Бу юксак инсоний ғоялар, аввало, фикр тарбияси, миллий ва умуминсоний қадриятлар тарбияси эканлигини айтиб, улар халқимизнинг неча минг йиллик ҳаётий тушунча ва қадриятларига асосланганини таъкидлаб ўтди.

Ўзбекистоннинг миллий ғояси мустаҳкам, туби асрлар қаърига бориб етувчи маънавият асосига қурилади. Миллий ғоя соғлом фикрлайдиган ҳар бир шахс ва фуқарода миллий ғурур-ифтихор, ор-номусни уйғотадиган, ўзликни англатадиган, халқнинг мақсади ва орзу-умидларига куч-қудрат, ғайрат, жўшқинлик бахш этадиган, халқни умуммиллий ҳаракатга чорлайдиган қудратли омилдир.

Миллий ғоя Ватан туйғусидан айро эмас. Айнан шунинг учун ҳам ҳар бир ўзбекистонликнинг, демак, ҳар биримизнинг тақдиримиз шу давлат ва жамият ривожига боғлиқ эканини чуқур англатиш, бу туйғуни уларда амалий ҳаракатга, ҳаёт тарзига айлантириш миллий ғоянинг энг муҳим хусусиятидир.

Сўнгги йилларда дунёнинг турли минтақа ва давлатларида содир бўлаётган аянчли воқеалар таҳлили оммавий ахборот воситалари, замонавий ахборот технологиялари, жумладан, интернет тизими, ижтимоий тармоқлар ва электрон нашрлар кўп ҳолларда айрим бузғунчи кучлар қўлида турли сохта, зарарли ғоя ва мафқураларни тарғиб этишнинг қулай ва тезкор воситасига айланиб қолаётганлигини кўрсатмоқда.

Бу каби таҳдидлар миллий ва умуминсоний қадриятлар емирилишига, зўравонлик, инсон тақди-

ри, жамият ҳаётига беписандлик, масъулиятсизлик, лоқайдлик, андишасизлик, беҳаёлик каби иллатлар илдиз отишига, одамзотнинг ўз тарихий, диний, миллий-маънавий илдизларидан узилиб қолишига сабаб бўлмоқда ва жаҳондаги кўплаб давлатларда умумий тенденцияга айланиб бормоқда.

Бундай мураккаб шароитда миллий ва умуминсоний қадриятларни асраш, мустақилликни асрашдай, мустаҳкамлашдай, ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлашдай муҳимдир.

Мазкур концепцияда мамлакатимизда миллий юксалиш ғояси асосида амалга ошириладиган энг муҳим вазибалар акс этган. Миллий юксалиш ғоясида юртимизда тинчлик, фуқаролар ва миллатлараро ҳамжиҳатлик ва бағрикенгликни мустаҳкамлаш, демократик тамойилларни тўлиқ қарор топтириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, қонун устуворлиги ва адолат, моддий ва маънавий ҳаётнинг баробар ривожланиши ўз ифодасини топган.

Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, жаҳон тарихида халқларнинг юксалиши уларнинг маънавий-ғоявий бирлашувидан бошланган. Улар ўзининг миллий ғояси асосида нафақат мураккаб синовлардан муваффақиятли ўта олган, балки кучли тараққиётга, фаровонликка эришишга ҳам муваффақ бўлган. Мисалан, АҚШнинг “Америка орзуси”, Япониянинг япон миллий руҳи ва қадриятларига асосланган “Кокутай” миллий ғояси, Германиянинг “немис миллий характери”ни шакллантириш орқали миллатни қатъий тартиб-қоидаларга амал қилиш маданиятини кўтариш асосида бирлаштириш ғояси бу мамлакатлар тараққиётига қанчалар куч-қудрат бераётганлигини ҳаммамиз яхши биламиз.

Миллий ғоя Ватанимиз тараққиётида тарихий аҳамиятга эга бўлиб, миллий юксалишни бутун халқимиз биргаликда интиладиган улуғ мақсадга, жамият

ҳаётининг барча соҳаларида реал ҳаракатга айлантиради. Ўзбекистон фуқароларининг билим ва салоҳияти, ақл-заковати, истеъдоди ва ҳаётий тажрибаларини Ватан равнақи йўлида бирлаштириш орқали Учинчи Ренессанс пойдеворини яратиш йўлидаги интилишларни умумхалқ ҳаракатига айлантиради. Бутун мамлакат миқёсида барча соҳаларни илмий ва инновацион асосда ривожлантириш, халқимизнинг улкан интеллектуал ва маънавий салоҳиятини рўёбга чиқаришга самарали хизмат қилади. Учинчи Ренессанс пойдеворини яратиш билан боғлиқ улуғ мақсад йўлида бизга матонат, куч-қувват ва илҳом беради.

Бирлашсак катта кучмиз

Бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилган кенг қўламли ислохотлар, янгиланишлар натижасида жамиятимиз ҳаёти ҳам, одамларнинг онгу тафаккури ҳам тобора ижобий томонга ўзгармоқда. Бу тарихий жараён дунёда глобаллашув даври, тараққиёт шиддати кучайиб, барча жабҳаларда кескин кураш ва рақобат тобора аёвсиз тус олаётган бир пайтда кечмоқда. Ана шу жараёнда маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш, бу борада давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтиришга эҳтиёж ортди.

Яқинда Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилиши ўтказилиб, Президентимиз томонидан мавжуд вазият реал баҳоланиб, амалга оширилиши керак бўлган муҳим вазифалар, асосий стратегик йўналишлар белгилаб берилган эди. Бу гал Республика Маънавият ва маърифат Кенгашида бутун тизим фаолиятига оид барча масалалар теран таҳлил қилинди. Албатта, бу бежизга эмас. Зотан, бугунги кунда маънавий хавфсизлик, фикр, қалб тарбияси бутун дунёда долзарб аҳамият касб этмоқда.

Шуни алоҳида эътироф этиш жоизки, Президентимиз Шавкат Мирзиёев давлат раҳбарлигини бошлаган дастлабки пайтларданоқ республикамызда маънавият ва маърифат масалаларига жиддий эътибор қаратди. Бундан 3,5 йил муқаддам қабул қилган иккита қарор билан Республика Маънавият ва маърифат марказини вазирлик мақомида қайта ташкил этиб, бутун мамлакатимизда маънавий-маърифий соҳани жонлантириб берганди. Бу гал Президент маърузасида янги Ўзбекистон нафасини, ислохотлар самарасини ўз ҳаётида ҳар куни сезиб яшаётган халқимиз, ёшларимизни миллий ғоя асосида бирлаштириш, бунёдкорликни янада қудратли кучга айлантириш йўллари кўрсатилди.

Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан тақомиллаштириш, бу борада давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтиришда Республика Маънавият ва маърифат марказининг ўрни ҳамда вазифалари белгилаб берилди. Фаолиятни ташкил этиш билан боғлиқ барча ташкилий-молиявий масалалар ечими ҳам ҳал этилди. Марказ ва унинг тизимидаги ходимлар ойлик маошлари оширилиши, янги штатлар билан қўллаб-қувватланиши, Маънавият ва ижодни ривожлантириш фондининг ташкил этилиши глобаллашув даврида янгича руҳ касб этди. Ишонаманки, бу жараён яқин келажакда ўзининг самарасини кўрсатади.

Маънавий-маърифий соҳада камчилик ва хатоларга йўл қўйишга ҳаққимиз йўқ, чунки бу кечирилмас хато бўлади. Энди ҳаммамиз бирлашамиз, ана шунда мамлакатда жадид боболаримиз қадамларига ҳамоҳанг чинакам маърифатпарварлар ҳаракати юзага келади.

Билим қайда бўлса, буюклик бўлар...

Боболар ҳикмати нафақат уйғотувчи, балки маърифат бобида тўғри йўл кўрсатувчи таъсирга эга. Буюк аждодимиз Юсуф Хос Ҳожибнинг

*Ўқув қайда бўлса, улуғлик бўлар,
Билим қайда бўлса, буюклик бўлар...*

деган сўзлари гўёки бугун улуғ мақсадлар йўлида биз авлодларнинг тутган йўлимиз тўғри эканлигини англагандек бўлади.

Бугун мамлакатимизда ҳар бир соҳанинг истиқболи илм билан боғлиқ эканлигига алоҳида эътибор берилмоқда. Давлатимиз раҳбари Хавфсизлик кенгашининг кенгайтирилган йиғилишида ҳам ватанимиз мудофаа қобилятини мустақкамлаш, соҳа учун фидойи, ватанпарвар, билимли ёшларни тарбиялаш борасида сўзлаб, “Ҳарбий илмсиз ҳарбий таълимни ривожлантириб бўлмайди”, деганди. Марказ қошида Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар институтининг ташкил этилиши, маънавий-маърифий соҳада янгича, самарали ёндашувни бошлаб беради.

Илмий асосда ижтимоий-маънавий муҳитни таҳлил қилиш, баҳолаш, прогнозлаш, маънавий-маърифий соҳада илмий тадқиқотларни кучайтириш, тарғибот ишларини методик таъминлаш, илмий экспертиза, мониторинг ва малака ошириш тизимини йўлга қўйиш, ижтимоий сўровлар ўтказиш бу бордаги ишларни аниқ ташхис асосида ташкил қилиш ва мувофиқлаштиришимизга катта ёрдам беради. Интернет тизимида маънавият минбари – “Маънавият.уз” порталини очиш, ижтимоий тармоқларда маънавий платформалар яратиш, ёшларимиз учун электрон китоблар, маърифий мобил дастурлар яратиш, ўйламанки, Интернет тизимида ўзбек тилидаги материалларнинг кўпайишига, улардан нафақат мамлакатимиз ёшлари, балки дунёнинг турли мамлакатларидаги ватандошларимиз ҳам фойдаланишлари учун имкон яратади.

Давлатимиз раҳбари ўтган йилги чиқишларидан бирида “Маънавият бамисоли байроқдир”, деган эди. Олий Мажлисга Мурожаатномасида ҳам, Ўзбекистон

ёшларнинг биринчи форуми, Хавфсизлик Кенгашининг кенгайтирилган йиғилиши, Республика Маънавият ва маърифат кенгаши йиғилишидаги маърузаларида ҳам маънавият худди байроқ каби халқимизни бирлаштириб, барчамизга ўзига хос руҳ, қувват, шиддат бахш этишини таъкидлади.

Мактабга ватанпарварлик руҳи киради

Шоир, ёзувчи, журналист, олимга таъриф берадиган бўлсак, уларга хос жуда кўплаб касбий ва инсоний фазилатларни санаш мумкин. Агар мухтасарроқ таъриф берадиган бўлсак, улар биринчи навбатда халқнинг, миллатнинг жонкуярлари, қалби ҳамиша Ватан деб уриб турувчи зотлардир. Давлатимиз раҳбарининг мамлакатимиздаги 10 мингдан зиёд умумтаълим мактабларининг ҳар бирига биттадан ёзувчи, шоир, олим, журналистнинг маданий-маърифий масалалар бўйича алоҳида штатлар ташкил қилиб ишга олиниши, таълим муассасаларида ижодий фикрлаш, китобхонликни ривожлантириш, маънавий тарбияни кучайтириш, истеъдодли ёшларни рўёбга чиқариш баробарида уларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашни назарда тутди.

Худди шундай “Бир зиёли – бир маҳаллага маънавий ҳомий” тамойили асосида ҳар бир вилоятда олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчиларининг маҳаллаларга бириктирилиши, уларга бунинг учун қўшимча ҳақ тўлаш тизими жорий этилиши, миллионлаб қалбларни маърифатга, маънавиятга, эзгуликка ошно этади. Шунингдек, ҳар бир таълим муассасасига “Тафаккур”, “Маънавий ҳаёт”, “Жаҳон адабиёти”, “Шарқ юлдузи” каби журналларни етказиб бериш тизимининг жорий этилиши ўзига хос илмий-маърифий манба бўлиб хизмат қилади.

Бугун маънавий тарбия, маънавият энг долзарб масалага айланди. Давлатимиз раҳбарининг “Агар кимдир маънавият масаласи – бу фақат Маънавият маркази ёки тегишли вазирлик ва идораларнинг иши, деб ўйласа, хато қилади. Буларнинг барчаси олдимизда турган энг асосий, энг муҳим вазифалардан биридир”, деган сўзлари биз қайси соҳада, қайси вазифада ишлашимиздан қатъи назар маънавият масаласига бир зум ҳам беэътибор бўлмаслигимизга ундайди. Тўғриси, биз шу пайтгача маънавий-маърифий ишларни ташкил қилишда турли ғоявий таҳдидлар, “оммавий маданият” кўринишлари, қадриятларимизни қадрсизлантиришга бўлаётган уринишлар, оилавий ажримларга қарши ташхиссиз ишлаётган эдик. Жаҳонда кечаётган глобаллашув жараёнларида – қадриятлар ўрнини бузғунчи ғоялар эгаллай бошлаган бир пайтда муаммоларнинг сабаби билан эмас, оқибати билан курашиб юрган эдик. Сўзимиз охирида бугун ҳам гоҳ-гоҳида ижтимоий тармоқларда “маънавият ўзи керакми, йўқми” дея мулоҳаза юритаётган айрим ҳолатларни кўриб, тўғриси, уяламан. Бугун ўша дўстларимизга шундай дегим келади:

“Биз аждодлари дунёнинг қоронғу йўлларига чироқ ёққан авлодмиз. Ўз хулқу одоби, маданияти, илму заковати, маънавий жасорати билан оламга китоб тутган элнинг давомчиларимиз, биз бутун умрини халқнинг дардларига дармон бўлиш деб билган, унинг розилигига эришишни Тангрининг розилигига эришиш деб билиб, бор ҳаётини халқига бахшида қилган, қилаётган пешволари бор диёрнинг халқимиз. Биз нафақат ҳар бир амали, балки ғояси ҳам одамийлик бўлган янги Ўзбекистоннинг фуқароларимиз. Биз маънавият билан тирикмиз, маънавият билан яшаймиз. Зеро, у биз учун ҳаёт-мамот масаласидир...”

Баҳодир КАРИМ,

Филология фанлари доктори, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети профессори

ЯНГИ ФИКР – ЯНГИ ЙЎЛ ёки

Маърифатнинг муаззам йўли ҳақида ўйлар

Фикр – бебаҳо маънавий неъмат. Айниқса, эзгу фикр одамни, оилани, маҳаллани, мамлакат ва жамиятни ободликка етакловчи қудратли куч саналади. Ҳар қандай инсон моддий ва маънавий ободликни соғинади. Моддий мухтожлик, камбағаллик баъзи одамларнинг ғурурини, инсоний қиёфасини ичдан емиради. Қалби ва руҳи мустаҳкам маънавий қўрғонлар билан ихоталанган инсонлар ҳамма замонларда қатъияти, ўзининг мустақил фикри билан ажралиб туради. Одамлар ҳамиша ҳаққоний, адолатли ва холис фикрларига мухтож. Чунки бундай муҳташам тушунча жамиятни ислоҳ қилади. Адиблар, олимлар, ижодкорлар – жамиятнинг етук зиёли қатлами ўз мустақил фикри билан эл-юрт қудрати ва шуҳратини жаҳонга кўрсатади. Барчага бирдек маъқул бўладиган фавқуллодда оламшумул дунёқарашга эга инсон – олим ёки адиб, давлат арбоби ёки саркарда – ким бўлишидан қатъи назар бир текис кетаётган жамият ҳаётини тараққиёт йўлига буриб, оқилона бошқариб, одамлар ишончини қозонади.

Яқин ўтган йилларда адабиёт ва санъат, маърифат ва маънавият соҳасида қилинаётган жиддий ўзгаришлар, аждодларга эҳтиром, ижодкор аҳлига, айниқса, ёшларга эътибор, кексалар эъзози, муаллимларга ҳурмат – булар барчанинг кўз олдида бўлиб ўтаётган

янгилинишлар, албатта. Зеро, янги фикр жамият ҳаётини янги йўлга бошлайди.

Китоб ўқиш, илм излашда фазилат кўп. Билганлар мартабаси улуғ. Оддий одамлар оми кишидан эмас, олимдан савол сўрашади. Олим билган нарсасини билмадим деса, ёлғон гапи учун гуноҳга ботади. Билмаган нарсасини “билмайман” деб тан олиши эса комиллик белгиси. Илм олиш ниятга боғлиқ. Олимнинг ўрни пойгақда эмас. Аммо савлат тўкиб давралар тўрида ўтириш нияти билан ҳам илм ўрганилмайди. Илмдан мақсад ҳақиқатни англаш ва англатиш, англанган ҳақиқат йўлида хизмат қилишдир. Кирлаган юраклар ақл булоғи билан тозаланади, илм нури билан зулмат ёришади. Шунга кўра етук олимлар ер юзида кўёш билан ойдек порлайди. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи васаллам): “Ким илмни тўрт нарса – илми билан олимлар орасида фахрланиш учун, аҳмоқлар билан тортишиш учун, одамларнинг эътиборини қозониш учун ва амирлардан мол, обрў, ҳурмат олиш учун ўрганса, дўзахга киради”, деганлар.

Буюк олимлар одати – камтарлик, улар кибр йўлига кирмайди. Донишмандлардан бири билими ортган сари ўзининг ҳеч нарса билмаслигини билдирган экан. Фикрли одамнинг, олимнинг муҳим қуролларидан бири фаросат, албатта. Фаҳм-фаросатдан бебаҳра қолганлар эса... Ўрни келди, бир латифани эсга оламан: Афанди ўғлини таълим олиши учун устозга берибди. Ўғил машаққат чекиб йиллар давомида ўқибди. Саводи чиқибди. Афанди тасаввурича у оқни қорадан ажратадиган олим бўлибди. Бир куни Афанди ўғлини имтиҳондан ўтказишни кўнглига тугибди. Бармоғидаги кумуш узугини кафтига олиб, икки қўлини ортига яшириб, ўғлидан: “Ўғлим, қўлимда нима бор?” деб сўрабди. Ўғли “олимона” ўйга толибди. “Нима бўлиши мумкин?” Яширилган нарсани бир йўла айтмай, бошда

бир-икки белгисини айтишни маъқул кўрибди. “Яширилган нарсанинг ўзи юмалоқ”, дебди. “Э, баракалла!” Афанди ўғлининг билимидан хурсанд бўлиб тасанно айтибди. “Хўш?” “Ўша нарсанинг ичи тешик”, дея кейинги белгисини сўзлабди ўғил. Афандининг юзи ёришиб, чиройи очилиб, кўзлари яшнабди. “Баракалла, ота ўғил!” Ўғлининг оғзини пойлабди у. Хўш, энди ўша нарса “тегирмон тоши”, деган жавобни эшитган Афандининг ҳолини бир тасаввур қилинг!

Олим илми билан нон ва ном қозонади; бола-чақа ва мол-мулк ўтар дунё зийнати эканини яхши билади. Шу жиҳатдан жоҳилдан фарқ қилади. Жоҳил шубҳали нарсанинг ҳам, ҳаромнинг ҳам фарқига бормайди. Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи васаллам): “Одамларнинг қайсиси ёмон?” деб сўрашибди. У зот (соллаллоҳу алайҳи васаллам) айтибдилар: “Бузилган олим”. Бу ҳолатда офат бор. Чунки олим бузилиши оқибатида олам бузилади. Дарҳақиқат, олим ўз илмига амал қилиши, гўзал инсоний фазилатлари, юксак маънавий дунёси билан барчага ўрнак бўлиши лозим. Шунда жамият фаровон бўлади, инсонлар икки дунё саодатига эришади.

Истеъдодли адиб Мусо Тошмуҳаммад ўғли Ойбек фикрича, китоб тафаккур қанотидир. Китоб ўқилмаса, одамнинг дунёга қараши шаклланмайди, фикр ўсмайди. Маънавиятнинг бебаҳо, покиза ва зилол булоқлари аждодлардан авлодларга китоблар кўринишида етиб келади. Асрлардан асрларга ўтиб башариятга беминнат хизмат қилаётган яхши китоблар қиймати-ни дур-жавоҳир тўла муҳташам ва туганмас хазинага қиёслаш мумкин. Ундан маънавий озуқа, билим-маърифат, таълим-тарбия олинади, бироқ хазина заҳираси тугамайди. Янгича фикрлашга, ҳаётда тўғри йўлга бошлайдиган китоб ёлғизнинг дўсти, мусофирнинг йўлдоши, фақирнинг бойлиги, беморнинг табибидир.

Ҳозирда ижтимоий турмуш ва ҳар бир инсон ҳаётида китобнинг тутган ўрнига аҳамият берилиши, хусусан, Ўзбекистон Республикаси раҳбарининг “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комиссия тузиш тўғрисида” чиқарган фармойиши жуда муҳим ҳужжатлардан бири ҳисобланади. Китобдан баҳра олиш ботинни, руҳни тозалаш, ичкарини нурлантириш демакдир. Аслида ҳеч қачон ўқиганлар билан ўқимаганлар, оқиллар билан жоҳиллар, билганлар билан билмаганлар даражаси тенг бўлмайди. Шу жиҳатдан мўътабар китоблар одамни одамдан, жамиятни жамиятдан, ҳатто тарихий давр ва маънавий муҳитни ўзаро фарқлашга ёрдам беради. Китоб ўқиб руҳини ҳикматлар булоғи билан озиқлантирган киши ҳамма вақт ҳузур-ҳаловат ва хотиржам ишлайди. Руҳи қувватли одамлар жамоасидан кучли миллат шаклланади. Руҳияти заиф миллат дуч келган мухожирнинг аравасига тушиб, унинг ашуласини хиргойи қилишдан ҳеч уялмайди. Руҳий тарбияга болалиқдан эътибор лозим.

Болалиқдан ўқишга меҳр қўйган ёшлар ўз ҳаёти учун керакли йўл-йўриқни, руҳий озуқани ўлмас ва ибратли китоблардан олади. Китобни танлай билиш, англаб ўқиш ва уқиб амал қилиш лозим. Китоб қудратини, китобхонлик маданиятини ва кутубхоналар ҳолатини илм-фанга меҳри қўйган маърифатпарвар одамгина яхши тушунади.

Дунёнинг илғор мамлакатлари тараққиёти ўзак-негизида илмий, фалсафий, бадий китоблар турганига шубҳа йўқ. Ривожланган мамлакатларнинг бирор фуқароси бугун ҳам китобини қўлидан қўйган эмас. Уч-тўрт йил илгари Берлин шаҳрига борганимда, Европага машҳур кўпқаватлик китоб дўконига кириб,

хайратга тушдим: турли тиллар ва турли мавзулардаги китоб кўп. Дўконда мижоз учун шароит ҳавасли даражада. Айниқса, ёш болаларда ўқишга меҳр уйғотиш учун дўкон ичига қимматбаҳо гиламлар тўшалган; қатор юмшоқ ўриндиқлар, улар ёнига ҳатто ўйинчоқлар терилган. Шу жойнинг ўзида бир неча соат ўтириб китоб ўқиш, уни сотиб олишдан олдин танлаш учун мазмун-моҳияти билан танишиш имконияти бор.

Бизда ҳам яхши китобларни кўп ададда, арзон нархларда оммага етказиб бериш ва бу соҳадаги барча ишларни муайян тизимга солиш ҳамда ислоҳ этиш даври аллақачон етилди. Бунинг натижасида буюк бухорийлар, термизийлар, самарқандийлар, хоразмийлар, фарғонийлар, шошийлар, насафийлар ўлароқ дунёга донг таратган аждодларга муносиб авлод тарбияланади. Миллат довуғи китоблар орқали оламга ёйилади. Зотан, дунёдаги турли тилли минглаб, миллионларча одамлар гўзал ва боқий китоблар туфайли бир мавзуда сўзлашади. Умрбоқий китоблар ўз муаллифини, айни чоқда, ўзи мансуб миллатни дунёга танитади. Китоблар турли халқлар орасидаги ижтимоий-сиёсий, илмий-адабий, маданий-маърифий алоқаларни кучайтиради. Маърифатталаб зиё аҳлининг кўнгилларини бири-бирига маҳкам боғлайди. Яхши китоб ёлғиз одамнинг йўлдоши, садоқатли дўсти, доно маслаҳатгўйи саналади. Турмуш тарзига татбиқ қилинган китобларнинг умри кун сайин узаяди. Покиза ҳаёт дастурига мос, турмуш муаммолари ечимига муносиб китоблар ҳамиша тирик яшайди.

Китобхонлик маданиятини шакллантириш, китоблар нашр этиш, китоб ўқиганларни рағбатлантириш – бу ижод ва илм аҳлига, ёзувчилар, олимлар ва уларнинг меҳнатини қўллаб-қувватлашга қаратилган эътибор жуда муҳим адабий сиёсат саналади. Зеро, мамлакат Президентининг “Китобларсиз тараққиётга, юк-

сак маънавиятга эришиб бўлмайди. Китоб ўқимаган одамнинг ҳам, миллатнинг ҳам келажаги йўқ”, деган фикрлари маърифий янгиланишлар негизини ташкил этади. Баланд ва ҳашаматли биноларни моҳир усталар куради; тирик одамлар чироғини ёқади. Айни дамда бундай уйларга олимлар, оқиллар, донишмандлар ва уларнинг китоблар нур олиб киради. Илмдан бебаҳра кўнгил – ожиз, китобсиз уй – қаронғу. Инсон вужудини руҳидан ажратиш мумкин эмас. Руҳсиз танада жондан асар йўқ. Шунга ўхшаб покиза жамиятни, маънавияти ораста муҳитни яхши ва фойдали китобсиз, китобхон ва кутубхонасиз тасаввур қилиб бўлмайди. Минг йиллик маънавий жавоҳирлар жамланган кутубхоналар ҳар қандай мамлакатнинг маънавий кўрки саналади. Яхши китоб – маънилар махзани.

Гарчанд техник жиҳатдан саноат ўрама қоғоз, потхи шаклидаги қўлёзмалар, китобот ва хаттотлик санъати, китобларни беш-ўн нусхада қўлёзма шаклида кўчириб кўпайтиришдан тортиб то миллионлаб тиражда босиб чиқариш, ҳатто электрон китоблар яратишгача бўлган узоқ йўлни босиб ўтган бўлса ҳам, китобнинг асил вазифаси, инсонлар ҳаётида тутган ўрни ва кадр-қиймати ўзгаргани йўқ. Гарчанд бутун дунёда нанотехнологиялар, электрон дарсликлар, овозли қўлланмалар, интернет саҳифалар, маърифий тармоқлар ва билим олишнинг шу каби замонавий янги техник воситалари ёруғлик тезлигида ўсаётган бўлса ҳам, назаримда, китобга қизиқиш сўнмайди, эҳтиёж асло йўқолмайди. Чунки бошқа бирорта восита китобнинг ўрнини босолмайди. Одам китоб ўқишдан завқланади, оқ қоғозга муҳрланган ёзувчи қалбининг ҳароратини, кўз нурининг рангларини ҳис этади, юрак уришини сезади.

Ҳақиқат тимсоли бўлган яхши китоблар, одамнинг тафаккур оламига маънавий-руҳий озуқа берадиган

бебаҳо асарлар ҳар қандай мураккаб замонлар синовларидан эсон-омон ўтиб олади. Табиийки, бундай умрбоқий асарларни бир кунда ёки бир ўтиришда ёзиб бўлмайди. Қолаверса, асрлардан асрларга ўтадиган, дунё аҳлини ўз ҳақиқатлари билан мафтун этадиган китобларни ҳар ким ҳам ёзиши қийин. Қоғозни тирилтириш, китобга руҳ ва жон бахш этиш – истеъдод эгаларининг, чинакам олимларнинг, қалби тоза адиблар қисмати.

Юзлаб, минглаб китобларни ўқиб уқмаганлар, ҳаёт тарзига, одоб-ахлоқига, виждонига, иймонига татбиқ этмаганлар борлигидан кўз юмиш – ҳақиқат юзига тескари боқишдир. Китобдан олинган баҳра кўз-кўз қилинмасдан ичкарини тозалаш ва руҳга қувват бериш учун йўналтирилиши лозим. Оддий боғбоннинг гуллаган ўриклари ёки чўпоннинг қўйлари билан қилган “сухбатлари” – булар ҳам ҳаёт китобининг олтин саҳифалари саналади. Ҳаёт китобини ҳам ўқиш ва уқиш лозим.

Китоб қадрини билган олимлардан бири китоблар дунёсини уммонга ўхшатади. Бу “уммон” бағрига шўнғиб, дуру жавҳарлар йиғиш, ўзига муносиб йўл топиш, чин дилдан завқланиш бахтига эришиш, табиийки, одамнинг нияти, эстетик диди ва китобхонлик маданиятига боғлиқ. Аслида, умр бўйи ўқилганида ҳам аниқ бир соҳа йўналишидаги китобларни ўқиб охирига етиш қийин. Лекин маданиятли ўқувчи вақтни ғанимат билиб, жаҳон илм-фани ва адабиётининг гўзал намуналарини, шоҳ асарларни, албатта, топиб-танлаб ўқийди.

Башариятга фойдали китоб ёзганлар ҳақиқага то қиёматга довур савоблар етиб туради. Марказий Осиёдан етишиб чиққан, ўлмас асарлар ёзган ва дунё аҳли илм-фанига, адабиёти ва санъати, маданияти ва маърифатига беқиёс ҳисса қўшган алломалар миллат

фахри, албатта. Такрор айтаман, хоразмийлар, бухорийлар, самарқандийлар, насафийлар, шошийлар, фарғонийлар – ер юзининг юлдузлари бўлмиш улуғ аждодларнинг сон-саногӢ ҳам, тарихий хизматлари ҳам бениҳоя улкан. Шу алломлар туфайли “кўкси осмон ўзбегим” (Э.Воҳидов таъбири)...

Китоблар ичидаман. Тўрт йилдан бери ўтказилаётган “Ёш китобхон” Республика танлови ҳакамлар ҳайъти аъзолари қаторида қатнашаман. Икки марта ғолиб китобхонга Респубика Президенти совғаси бўлган “Спарк” автомашинасининг калитни ўз қўлим билан топширдим. Китоб ўқиган ғолибнинг қалбидаги қувончни сездим ва бундан менинг ҳам юрагим қувончга тўлди.

Айрим китобларнинг “қадрсиз”ланиши, минглаб нусхада босилган баъзи китобларни бирор ўқувчи ўқимаётгани – бундай ҳақиқатдан ҳам кўз юмиб бўлмайди. Таъкидлаш жоизки, қайси мавзуда ёзилганидан қатъи назар яхши китобга талаб ҳар доим бор ва бундан кейин ҳам бўлади. Тўғриси, ўқилавериб муқоваю ички саҳифалари анча-мунча уриниб қолган, ҳатто титилиб кетган китоб муаллифлари бахтлидир ва аксинча...

Адабиёт инсоният тарихидан замонамиз орқали ўтиб, келажакка томон гоҳида секин, баъзан шиддат билан йўлга чиққан бир карвонни эслатади. Ҳаракат унинг тириклигидан дарак беради, қайси бир манзилда мудроққа кетиш ёки бирор бекатда тўхтаб қолиш маънавият карвонлари табиатига асло ярашмайди. Чунки адабиёт ҳаракатдан тўхтаган паллада инсониятнинг тафаккури, хаёлоти, фантазияси, романтикаси, орзулари, ишқи, дарди, сурури ва уларнинг образли ифодаси тақа-тақ тўхтайди. Бадиий адабиёт ўқиш ва бу мажзуб жабҳада таҳсил олиш ҳар қандай соҳа мутахассисининг доимий машғулоти бўлиши лозим.

Гоҳида табиий фанлар билан ижтимоий соҳа, хусусан, адабиёт муҳибларини зид қўйишдек ҳолат кузатилади. Дунёга машҳур математик С.В.Ковалевская ўз соҳасининг назмга жуда яқинлигини таъкидлаб: “Чексиз хаёл кенгликларини талаб қиладиган бу фанда бир вақтнинг ўзида қалбан шоир бўлмай туриб чинакам математик бўлиш мумкин эмас”, деган фикрни айтади. Математикнинг тафаккурида формула сўзлайди, рақамлар гўзаллик касб этади ва сонлар рамзий образ ҳолига келади. Яхши математик метафорик маънода яхши шоир ҳамдир. Талантли математик табиатида шоирона тафаккур, хаёлот оламининг олти томонига сайру саёҳат қилишдек завқли бир машғулот ҳам мавжуд, менимча.

Бир замонларда “лириклар” билан “физиклар” орасида баҳс-тортишувлар ҳам майдонга келди. Дунёда турли касб-кор эгалари бор экан, бундай мунозара, мулоҳаза ва таққосларнинг давом этиши табиий. Чунки ҳар кимнинг маскани ўзи учун қадрли, кийган либоси ўзи учун кўркем кўринади. Ҳар кимнинг меҳнат қилиб топган нони – оқми ёки қора, юмшоқми ё қаттиқ – бундан қатъи назар ўзи учун жуда мазали бўлади. Шу боис одам ўз “мен”идан, ўз орзу-истакларидан узоқ кета олмайди. Дунё тамаддунини беқиёс маънавий-маърифий неъматлар билан бойитган аждодлар илмий-ижодий мероси қомусий табиатга эга. Шунга ўхшаб, бугунги жадалга минган - глобаллашяётган оламда фанлараро интеграция-уйғунлашув ўзининг яхши самараларини беради. Яхши адабиёт муаллими ҳеч қачон Д.Менделеевнинг кимёвий даврий жадвалига тескари қарамайди. Жуда бўлмаганида, шу тизимли даврий жадвалнинг таркибий тузилиши кимёгар олимнинг тушига кирганини эсга олади ва бадиий ижод психологиясидаги туш ҳодисасига боғлаб ҳаётий мисоллар билан ўзининг маъруза машғулотларини

бойитади. Пифагор томонидан тузилган карра жадвалини ёдлашга қийналган ижодкорнинг ёзган асарлари ноқис бўлганидек, ақалли юрагига яқин одами ёки дунёга келишига сабабчи бўлган мўътабар онасига қараб нафосатга тўла шоирона сўзлар ёки икки мисра шеър айта олмаган иқтисодчини ҳам яхши мутахассис сифатида баҳоламаган бўлар эдим. Арифметик прогрессия шартлари ёки Гей-Люссак билан Бойл-Мариотнинг газ қонунлари бир марта ўқилганда эсда бир умрга сақланиб қолади. Одамга ҳаётида фойда беради. Табиат ва жамиятнинг қонуниятларидан хабарсиз ижодкорнинг асарларида аллақандай кемтиклик, тасвирлаган образларида руҳий ноқислик сезилиб қолиши мумкин...

Мавжуд имкониятларга кўра, биз дунёга чиқмоқдамиз, жаҳондаги таълим жараёнлари, илғор тажрибаларни ўрганмоқдамиз. Жаҳондаги тараққий этган мамлакатлар таълимидаги энг муҳим масала – бу том маънодаги саводхонлик. Ўз миллий тилида фикрлаб, ўз миллий адабиёти ва адабий тилини чуқур ўрганиб, ундан кейин бошқа тилларни ўрганиш – бу корейслар японларда ҳам, фарангию олмонлар таълим тизимида ҳам ҳаёт-мамот масаласидир. Билакс миллатнинг энг асосий белгиси бўлган тил қашшоқлашади, йўқлик сари юз тутаяди. Тилини йўқотган, ўз она тилини ўз ихтиёри билан ўлик тиллар қаторига қўшиб, лоқайд қўл қовуштириб қараб турадиган одамнинг зиёлилар сафида бўлишга маънавий ҳаққи йўқ асло. Бундай тоифа ҳеч қачон ўз халқининг ҳам, башариятнинг ҳам ҳурмат-эҳтиромини қозона билмайди. Бугун дунёдаги тараққий этган мамлакатлар аҳли биринчи навбатда ўз она тили миқёси ва муҳитида тафаккурини шакллантиради. Бу ҳол худди эмбрионнинг она вужудида секин-аста бунёд бўлишига ўхшайди. Жаҳоншумул тафаккур, ушбу Ер сайёраси аҳлига манфаат еткази-

диган ҳақиқий зиёли, биринчи навбатда, ўз миллий тилининг барча хусусиятларини миясининг ҳамма ҳужайралари таркибига қатъий жойлаши, ўзини, ўзлигини, ўз авлод-аждодларини англаб етиши ва шундан кейингина бошқа тилларни ўрганишга киришгани энг маъқул иш. Ҳар ҳолда биз бугунги таълимнинг барча босқичларида шундай тамойилни илгари суришимиз дунё ҳамжамиятидаги миллий-маънавий, руҳий-маърифий қиёфамизни ҳам, илмий-техникавий, адабий-маданий мартабамизни ҳам намоён қилиш учун асос бўлажак.

Мен ҳар бир соҳа мутахассиси ШАХС ўлароқ ўз миллий қадриятлари ва умуминсоний қарашларида қатъий фикрга, руҳан юрак бутунлигига эга бўлиши шарт, деб ҳисоблайман. Бундай ШАХСга ҳақиқий зиёлига хос рутбалар муносибдир.

Истеъдод – халқ мулки. Маълум ва машҳур ушбу таъбирни кўпчилик яхши билади. Бебаҳо ҳазина ҳамиша эътиборга, эҳтиётга, ҳимояга, қўриқлашга, сайқаллаш ва ҳатто, кўз-кўз қилишга муносибдир. Истеъдодли инсонларнинг дунёга келиши, бу истеъдодни илғаш ва уни юзага чиқариш миллатни ҳар жиҳатдан юксак мақомларга кўтариши мумкин.

Ҳар қандай ёш ниҳол камолоти учун доим парвариш қилиш зарур. Ҳар ким ўзича қалам тебратиб, хаёлига келганини ёзгани билан узоққа бора олмайди. Жаҳон адабиёти тарихида ҳамма вақт абадиятга дахлдор умрбоқий асарларда умуминсоний масала ва муаммолар юксак образли тафаккурнинг адабий-назарий қонуниятларига мос тақдим этилган. Минг йиллик шарқ мумтоз адабиёти тарихида ҳам ижод аҳли тарбияси жараёнида минглаб мисра шеърлар ёдлатиш билан бирга “илми бадеъ”, “илми аруз”, “илми қофия” каби назарий билимлар махсус ўргатилгани ҳақиқат.

Илм ижодкор учун туганмас махзан бўлса, адабий таҳсил – ижодкор учун маънавий озуқа. Ижодкорнинг ўз вақтида адабий-назарий билим олиши унинг бадиий тафаккури куч-қувватини ўринли сарфлаш йўлида ёрдам беради. Ижодкор ҳар куни, ҳар соат ва ҳар лаҳзада ижоддан безовта юрган, қалб кўзи очиқ ва бетўхтов изланишдаги истеъдодли инсон. Ижодкор учун баъзан ҳафта кунларининг хронологик тартиби ўзгаради, гоҳида туш билан хуш ёки кун билан туннинг ўрни алмашади. Чинакам ижодкор пешонасига ҳақиқатни ёзиш, адолатга садоқат, тўғрини ёқлаш, гўзалликдан завқланиш, энг муҳими, ўз халқига, Ватанига, қўлидаги қалами – ўз юрагига хиёнат қилмаслик каби фазилатлар битилган бўлади.

Илдизи мустаҳкам виқорли тоғлар Ер шари ҳаракатидаги мувозанатни сақлаб туради. Лангар улар. Гўзал адабиёт инсоният ҳаёт тарзини адабий-эстетик, ахлоқий-этик мезонларга соладиган маънавий тоғларидир. Иймон нури маърифат обидаларини ич-ичидан ёритади, уларга тоза-покизалик бахш этади. Ижодий фаолиятнинг узун йўлидаги ҳар битта бекат муҳташам адабий дурдоналарнинг таваллуд манзили саналади. Ёзилган яхши китоб санаси адиблар ижодий биографиясини безайди. Ижодкор қалби дарёдек тошқин келади. Ўз вақтида керакли ўзанлар сари буриш оқибатида бундай дарёлар уммонларга уланади...

Ҳазрат Навоийнинг “Одами эрсанг демагил одами, Оники йўқ халқ ғамидин ғами” деган бебаҳо ҳикматларини ўзларига ҳаётий ва ижодий дастур қилиб оладиган адабий авлодлар тарбияси муҳим. Ёш ижодкорларнинг ортиқча манманлик ва манфаатга берилиб, озгина мақтовдан талтайиб кетмасликлари, холис айтилган танқидий фикрларни тўғри қабул қилишлари учун уларга башарият тарихида асрлар бўйи синовдан ўтган

одамийлик ва камтарлик илмидан ҳам сабоқ бериш лозим. “Мақтов – ширин оғу, ширин ўлдирад” (Р. Парфи)

Ижод аҳли одамларнинг юрагига қулоқ тутиши, уларнинг қалб амрини англаб, тўғри йўлдан бораётганларга илҳом, қанот ва қаноат беришлари, айни чоғда, жиндай адашганларни ўзларининг ўткир, сеҳрли сўзлари билан тўғри йўлга бошлашлари керак. Бундай қаламкаш ўз “мени”, эстетик идеали тўлақонли шаклланган, Сўзини моддий манфаатларга, енгил-елпи шуҳрату қарсақларга алишмайдиган бўлади. Ўзбекистон ёш истеъдодлари орасидан, айниқса, Республика миёсида ташкил этилган Ижод мактаблари ёшлари орасидан шундай олийжаноб, ўзбек адабиётининг порлоқ келажаги учун тинмай, чин юракдан ишлайдиган ижодкорлар етишиб чиқишига одамнинг ишонгиси келади. Умид ишончга куч беради. Билиб, ўйлаб, англаб ва сезиб ёзиш – умуман бадиий асарнинг бунёд бўлиш омилларини жаҳон ва миллий адабиётшунослик негизида теран англаш – бу ҳам ёш истеъдоднинг саодати. Аллома адибимиз Абдулла Қодирий айтадики: “Ёзувчининг ўзи тушуниб, бошқалар тушунмаслиги катта айб. Аслида ёзувчилик айтмоқчи бўлган фикрини ҳаммага баробар англата билишда, орага англашилмовчилик солмасликдир”.

Бугунги Республика ижод мактабларида ўқиётган ёшларнинг тафаккур даражаси инсон қалбининг ҳақиқий муҳандиси деган даражага кўтаришидан, айни чоғда, улар шуурини нафосатнинг одамларга завқ улашишдек нури билан ойдинлашиб боришидан умидвормиз. Шу эътибордан:

*“Бутун кучни халқ ичидан олайлик,
Қучоқ очиб халқ ичига борайлик!”*

деган чўлпонона чақириқ мазмуни бағоят аниқ ва теран.

Бадий ижодни қисмат деб билган ёшларни тарбиялашда уларга сўз санъати қонунияти ва фалсафий-эстетик мазмунини, образлар олами ва рамзлар тилини, концептуал абадий мавзуларни аниқ ва равшан тушунтириш ўзбек адабиётининг яқин келажакдаги жаҳоний довури учун замин ҳозирлаши мумкин. Бадий адабиётда ҳар қандай ижодкор учун долзарб ва абадий мавзу топиш муҳим. “Мавзу ўлган балиққа ўхшаб, сувнинг юзида тескари ҳолда қалқиб турмайди. У тирик балиқдай сувнинг тубида, тез оқар жойида, энг тиниқ сувда, гирдобида”. Бу жаҳонга машҳур доғистонлик авар шоири Расул Ҳамзатов гапи. Излаган одам абадий мавзунини ҳаёт гирдобидан, ҳодисаларнинг тезоқар жойидан ёки баъзан ҳазин тарих қаъридан топади. Дейлик, Ер шари бўйлаб тождор вирус тарқалган бугунги кунда, менимча, ижод аҳли учун меҳр-мурувват, сабр-тоқат, нафс тарбияси энг муҳим мавзу бўлса керак. “Ким ўлар ҳолатқа етса, ул билур жон қадрини...”, деб ёзади Бобур. Бугун жон қадри, соғлиқ қадрининг метафорик, таъсирли баёни ҳар замондагидан кўра муҳим...

Ҳар қандай жамиятда илм берувчи устоз кимга қандай билим бераётганини, шогирди иқтидорини теран англагани маъқул. Бўлмаса, шўр тўпроққа уруғ сочгандек, меҳнатлари самарасиз қолади. “Палағда тухум жўжа очмайди” – ҳаётини ҳикмат бу. Ҳамма замонларда устоз-шогирд тизими ўзининг қатъий мезонларига эга бўлган. Мактабларни битираётган ўқувчиларининг қобилияти, ихлос-интилиши қайсидир илм соҳасига мойил, кўнглида шу илмга муҳаббат бор-йўқлигини устозлари, ота-оналари англаши ва уни кўнгли тортмайдиган бошқа тарафга йўналтириб, сарсон қилмаслиги керак. Эҳтимол, ўқувчида китоб мутолааси ёки илмий соҳага умуман қизиқиши йўқдир. Олимлик унинг қисмат битиги эмасдир. У ҳаётда

моҳир ҳунарманд ёки донг қозонган чавандоз бўлиши мумкин. Бу тоифа кимсалардан сунъий олим яшашга уруниш хосиятсиз. Чунки олим учун тафаккур, тадаб-бур, сабр-қаноат, фаҳм-фаросат ва бошқа бир дунё фазилатлар жуда муҳим. Бир жойда узоқ муддат муқим ўтириш, тошга нақш ўйиш, игна билан қудуқ қазиш учун, албатта, Худо берган тафаккур қўлами, истеъдод, қобилият, меҳр-муҳаббат, сабр-тоқат лозим.

Шогирдлик шартини энгил эмас. Ҳазрат Алишер Навоийнинг устозга ҳурмат, эҳтиром бобида:

*“Ҳақ ўлида ким санга бир ҳарф ўқутмиш ранж ила,
Айламак ҳаққин адо бўлмас онинг юз ганж ила”,*

деган байтини яхши биласиз.

Муаллим зоти гўзал инсоний фазилатдан, сўзининг амалига мослигидан бебаҳра қолмасин. Бир тасаввур қилинг, муаллим талабаларга покликдан маъруза ўқиса-ю, ўзи нолайиқ ишлар билан шуғулланса... Олим хайр-саховатдан ўғит берса-ю, ўзи оч-наҳор ўтирган қўшнисига қиё боқмаса, хасислик қилса... Бу тоифа муаллим талабалар қалбига илм уруғини сочолмайди, сочса ҳам, ундай юрак майдонида ҳосил унмайди.

Ривоятга кўра, қадимда бир аёл ўғлининг кўп хурмо еб қўяётганидан шикоят қилиб, боласини етаклаб машҳур бир шайх олдига боради. “Ўғлимга насиҳат берсангиз”, дея илтимос қилади. Улуғ зот аёлга қирқ кундан кейин келишларини тайинлайди. Аёл боласини етаклаб изига қайтади. Орадан айтилган муддат ўтади, она-бола яна шайх ҳузурида пайдо бўлади. Болага керакли насиҳатлар, танбеҳлар, маслаҳатлар берилади. Она қувонади. Аммо кетар маҳали биринчи келганларида шу насиҳатларни дарҳол айта қолмагани сабабини сўрайди. Шайх: “Менинг ўзим ҳам кўп хурмо ер эдим. Айтилган муддат оралиғида нафсимни

тийдим. Насихатга ҳақли бўлдим”, деган экан. Бу бир ривоят, унинг маъзи – ҳақиқат. Кўпинча биз ўзимиз ба- жармайдиган амаллардан, дейлик, тақво ёки парҳез- дан бошқаларга маслаҳат берамиз.

Агар бугунги кун болаларининг нигоҳлари те- леекранга муҳрланган бўлса, уларни дунёқарашини асраш-авайлаш учун, энг аввало ота-оналарнинг ўз- лари ибрат намунаси бўлишсин. Ота-оналар бу ёруғ олам тўтрбурчак қора қутидан иборат эмаслигини англасин ва болаларига англатсин. Исроф бўлаётган вақт сўрови борлигини ўйлаб кўрсин. Тузалиш, ислоҳ, оилавий, маънавий, ижтимоий муҳит тозаришининг замини бугунги куннинг ота-оналарига боғлиқ. Шах- сан мен боланинг оппоқ қоғоздек покиза шуурига гў- зал нақшлар чизилиши лозим бўлган беғубор бир пал- лани телесериаллар билан асло алишмаган бўлардим.

Инсон зоти қайси замон ва маконда яшамасин, қайси касбни танламасин, ҳар вақт устозга эҳтиёж се- зади. Ҳақиқий устознинг ҳурмати бағоят юксак, унда ибратга лойиқ фазилатлар жамланади. Устози кўнг- лини оғритган шогирд, ўсмайди, ҳаётда ўз ўрнини топиши қийин кечади. Бирор соат дарс берган, ҳатто бирор ҳарф ўргатган муаллимнинг норизо бўлиб, қош чимириши шогирд учун жуда қимматга тушади. “Агар шогирд шайхулислом, агар қозидур, Андин устод ро- зидур – Тенгри розидур” (Алишер Навоий).

Устозлик мартабаси олим зотининг ўз илмига амал қилиши билан тугал ва гўзал бўлади. Ўқувчига, тала- бага жуда бамаъни, фойдали ҳикматларни айтиб, маъ- рузлар ўқиётган зиёли одам, энг аввало, сўзига ўзи амал қилсин. Акс ҳолда сўзда таъсир бўлмайди. Синф хоналаридаги муаллимлар ўз ташқи кўринишлари- га нақадар даққат қаратишса, маънавий дунёсига, ичкарисига, нутқига ҳам шу даражада эътибор бери- ши лозим. Оппоқ либос кийган муаллим юраги қора

бўлса, бу куйдирги иллат ўқувчилар тарбиясида изи қолдиради. Муаллим табиатини олимлик, покизалик, улуғворлик, тўғрилиқ, адолат ва холислик каби фазилатлар безайди.

Тўғри гапни айтганда, бугунги ижтимоий ҳаётда ҳам, хусусан, муаллимлар орасида ўз айтаётган сўзларига тескари амаллари билан машғул бўлган айримлари топилади, таассуф. Синфхонада жуда таъсирчан шеърлар ўқийди, талаффузда идғом билан ғуннани жойига қўяди; таълимдан-тарбиядан, олийжанобликдан маърузалар қилади. Ўзи эса ҳаётда, жамоатда, ўз оиласида айнан айтганларига амал этмайди. Оқибатда устознинг ёрқин образи хиралашади, сўзидан маъни кетади. Алдоқчи устоз синфидан жамиятда ёлғончилик билан кун кўрадиган муттаҳамлар тарқалиш эҳтимол бор. Жамиятда муаллимнинг ўрни, таъсир қамрови мислсиз, жуда катта. Бола мактабда олган тарбияни ўзининг кундалиқ ҳаётига татбиқ этади. Инсоннинг руҳий емирилиши, маънавий тубанлашуви ёмон. Бирор соҳа, касб-кор ёки ҳунарда устози етагидан тутмаган одамга шайтони лаъин гап ўргатади.

Яхши биласизки, муаллим дунёдаги ҳар қандай касб эгасига илк сабоқларни беради. Чин муаллимга шуҳратли шоирлар ҳавас қилади.

“Шоирга дедилар: – Сиз бахтли инсон,

Халқингиз ардоқлар, ҳамма танийди”.

Шоир жавоб берди: – Менда бир армон:

Муаллим десалар мени қанийди!” (Абдулла Орипов). Кимёназар муаллим одамдан одамни, истеъдоддан истеъдодни фарқлайди. Ўз вақтида шоирларнинг истеъдод қирраларини ҳам муаллимлар чархлаган, албатта...

Қора булут қуёшнинг юзини қоплаб, нурларини тўсиб олганидек, хурофот ва бидъат ҳам ҳақиқат ёғдусини вақтинча хиралаштиради. Ойдин тушунчалар ран-

гини қорайтиради. Теран фикрларни мужмаллаштиради. Аслида одамларни жаҳолат ботқоғидан ҳақиқат ёғдуси сари етаклаган буюк шахсларнинг амалий хизматлари таҳсинга лойиқ, устозларнинг номлари абадийликка дахлдор. Шу боис ҳақиқий муаллимнинг иши Ватан чегараларини кеча-кундуз ҳимоя қилаётган ботир аскарлар хизматидан асло кам эмас.

Илм-маърифат қадрланган замонда орифларнинг ораста юракларида ҳаяжон, хонадонларида байрам бўлади. Маънавият ва маърифат даргоҳларининг дунёга кенг очилган ойиналаридан куёш кулиб боқаётгани, ходимул миллат ўз режалари, фикрлари, чўнг орзулари, покиза ҳис-туйғу ва бепоён тасаввурлари билан маърифатнинг муаззам йўлига чиқаётгани қувончли.

Бу маърифатга йўғирилган ҳаққоният йўли – маънавият ва иқтисодиёт билан уйғунлашган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт йўлидир. Бу чўққилари осмон қадар бўй чўзган маънавият тоғлари бағридаги маъданларга олиб борадиган эзгу ниятлар йўли саналади. Йўлдаги зилол булоқлар чўллаган йўловчининг чанқоғини босади, очиққанни тўйдиради; безовта одам кўнглини тинчлантиради. Маънавият булоқларининг замзамдек суви инсон руҳига ором беради, бемор вужудни даволайди. Мисоли Ғиёсиддин Кичкина Баҳодир ўғлига оқ йўл тилаган “Зафарнома” эгаси каби йўл бўйида олимлар, орифлар, донолар – дуоғўй аждодлар турганга ўхшайди. Зафар муҳим. Фақат ойдин, нурли, охири оқибатли бу йўлнинг тўғрилиги ва музаффариятига чин дилдан инонч лозим. Шунда илдизи юракка уланган кўчатдан асрий чинорлар ўсиб чиқади. Инонч кўчатлари учун маърифат нури, куёш тафти, меҳр-муҳаббат шабадалари, тиниқ сув, тоза ҳаво, энг муҳими назар керак. Ҳасаддан ҳазар керак.

Маърифат – дур, жавҳар, бебаҳо хазина – кетмас давлат. Маънавий қашшоқлик – ёмон иллат. Жаҳолат ботқоғига ботган миллат – маърифатсиз, омадсиз миллат. Лоқайдлик, қўл силташ, “менга нимачилик”, “мен тегмаса бўлдичилиқ” – булар оёқ остидаги ораста тупроққа балғам туфлаб, уни булғагандек гап...

Орзу билан армон йўлда ёнма-ён юради. Оламшумул дарду ташвишларни теран англаган одамнинг ичидаги дарди ҳам катта бўлади. Кўзёшлар ташқарига эмас, ичкарига қараб оқади. Баъзида бундай армон фармон шаклини олади. Умидли дунё! Илм-фан булоғидан, маърифат ёғдусидан, адабиёт зиёси умид қилмоқ керак. Улар армонни аритади, зулматни ёритади. Олам нурга тўлади. Бу йўлда ҳосиду золиму зулм – маънавият душмани ортга чекинади, қочади. Маърифат йўлида ғирромлик ва ангишвона ўйинлари, масхарабозлик ва маймунлик томошалари ўзини оқламайди. Муаззам китоблар мазмуни ва руҳидан тўраган¹ маънавият олами – одил, ҳақгўй, иймонли, виждонли, мурувватли, мард, ориятли, жасоратли ва шу каби ўнлаб гўзал фазилатларга эга инсонлар ўзаро бир тилида юрак-юракдан гурунглашадиган беғидир, бебаҳо ғаройиб оламдир. Бу оламга гард юқмасин. Гард юқтирилмасин!

Маърифат ва тараққиёт йўлида ўқиганлар билан ўқимаганлар сараланади. Ўқиганнинг дунёга қараши кенг, фикри тиниқ, муомала маданияти гўзал бўлади. Бошқалар учун ибрат ва сабоқ маънавият йўлининг ҳосиласидир. Дононинг насихати, олимнинг билими, обиднинг фикри, зикри, шукри – маърифат ўзаги. Бемор учун табибнинг ҳапдориси; у танадан касалликни қувлайди.

¹ *Тўраган (дўраган)* – туғилган, бунёд бўлган маъносида.

Яхши биласиз, ҳар қандай қуш кўкка қўшқаноти билан учади. Қуш қаноти қайрилмасин, синмасин. Инсондан қаноат кетса, балойи нафс ҳакалак отади. Шайтонлаган восвос одам шошиб қолади.

Тараққиётнинг бир қаноти моддият, иккинчи қаноти маънавият. Ҳамма замонларда ҳар қандай жамият ана шу қўшқаноти билан юксақларга парвоз қилган. Маънавият-маърифат – бу сандиқ тўла тилло ёки осмонўпар иморат эмас. Иймон, садоқат, вафо, эзгулик, ҳақгўйлик, поклик, ҳалоллик, орият, мардлик, ботирлик – дунёдаги жамики инсоният фитрати ва фикратидаги энг яхши фазилатлар инъикоси, ифодаси у. Дарвоқе, маънавиятни кўз билан кўриш, қулоқ билан эшитиш, қўл билан ушлаш ҳам мумкин. Яхши китоб, ҳақ сўз, бежирим либос, табиий қиёфа, мантиқли мактуб, мазмунли газета, одил ҳукм, оқил ота-она, ибратли оила, адолатли жамият, кўркем табиат, дарҳақиқат, бу каби борлиқлар замирида маънавий-маърифий қадриялар мужассам, албатта...

Айтмоқчи, мураккабликлар билан баробар шон-шуҳратга тўла тарих ҳақиқатидан, энг муҳим қадриятлардан бошқаларни миллат фидойилари воқиф этади. Ўқитади.

Тарих – бу кўзгу, инсониятнинг ўтмишдаги юзи, қиёфаси. Тарих биз доимий равишда мурожаат қиладиган мухташам китоб. Унинг саҳифалари кўп ва турли-турли. Тарихни англаб, фикрни янгилаш – таълимдаги ислохотларни янгилашдан бошланади. Фикрни уйғотиш мудроқ юракларга маърифат оловини ёқиш билан бўлади. Пуфлаб шиширилган пуфак пақиллаб ёрилади. Чин тарих – чўпчак ёки эртақ эмас. Инсоният ўтмиши истеъдодли шахсиятлар, мухташам китоблар, илм-маърифат, маънавият заҳматкашларининг тарихи ҳамдир. “Тарихни ўргансанг, келажак

порлоқ” (Ғафур Ғулом). Яқин ва йироқ тарих улкан ибрат китобидир...

Республика Президенти ташаббуси билан янги ташкил этилган “Адиблар хиёбони”да Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Огоҳий ва бошқа мумтоз шоирларга, айниқса, Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдулла Авлоний, Абдулла Қодирий, Чўлпон каби жадид адибларига алоҳида эътибор берилди. Шу адабий шахслар баҳона яқин тарих - XX аср бошларига назар ташланади. Тиш-тирноғи билан инсон маънавиятини чангаллаб олган жаҳолат ва илмсизликдан қутулишга жидду жаҳд қилган жадидлар кўз ўнгимизда пайдо бўлади. Жадидлар ҳаракати раҳнамоларининг даъваткор ва жарангдор овози келади аср қаъридан. Илмга тарғиб ва ташви садолари эшитилади юз йил наридан. Аслида, чин зиёлининг, орифнинг, олимнинг жамиятдаги ўрни ва вазифаси юлдузларнинг коинот-галактикадаги ўрни ва вазифасига ўхшайди. Олимлар – ер юзининг порлоқ юлдузларидир. Зиё таратади, зулматни ёритади. Шайтонларга тошлар бўлиб отилади. Илм-маърифат йўлини улуғлаган аллома Абдулла Авлоний: “Илм инсон учун ғоят олий ва муқаддас бир фазилатдур. Зероки, илм бизга ўз аҳволимизни, ҳаракатимизни ойна каби кўрсатур. Зехнимизни қилич каби ўткур қилур. Савобни гуноҳдан, ҳалолни ҳаромдан, тозани мурдордан аюруб берур. Тўғри йўлга раҳнамолик қилуб, дунё ва охиратда маъсул бўлишимизга сабаб бўлур. Илмсиз инсон мевасиз дарахт кабидур...”, деб ёзади.

Ўз вақтида улкан адабий-маърифий фикрларни ўртага ташлаган жадид зиёлилари ҳақиқий ватанпарвар, миллатпарвар, эл-юрт келажаги учун қайғурган фикри тиниқ ИНСОН ўлароқ кўз олдимизда гавдаланади. Буларнинг ҳаёти ва ижодида ибрат лойиқ қирралар кўп. Тасаввурга эрк берилса, “Мозий – ҳақиқатнинг тарозусидир”, деган Беҳбудий ва унинг маслак-

дошлари гўё тарих қаъридан бизга боқиб тургандек, бугунги мустақил, хурриятли, озод кунларни, ўзларининг маззам орзуси рўёбга чиққан замонни ғойибона кўриб қувониб турганга ўхшайди...

Дарҳақиқат, миллий қадриятлар, маърифат ва маънавият қўрғонларининг ҳимояси зиёлилар, олимлар, муаллим ва мураббийлар қўлида. Миллат болаларини дунёнинг турли гўшаларидан кириб келаётган бегона одатлар, шарқона адаб-ахлоққа мутлақо ёт удумларга, энг аввало, тафаккури тиниқ, таълим-тарбия тупроғига маънавият уруғини эккан миллатпарвар – маънавият заҳматкашлари жавоб бермоғи лозим.

Дунё тарихидаги иккита Ренессанс – бу ўтмиш ҳақиқати.

Маърифатнинг муаззам йўлига чиққан янги Ўзбекистонда миллий тафаккур мевалари бўлган жаҳоншумул илмий кашфиётлар билан Учинчи Уйғонишнинг тамал тоши қўйилиб, унинг бунёдкорлари бизнинг замондошларимиз бўлса ажаб эмас!

Нурбой ЖАББОРОВ,

*Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти
университети кафедра мудири, филология
фанлари доктори, профессор*

МИЛЛИЙ МАЪНАВИЯТИМИЗ ҚУЁШИ

Хар бир лаҳзаси Ватан ва миллат тарихига зарҳал ҳарфлар билан битилишга лойиқ бир даврда яшаяпмиз. Дунёда ва мамлакатимизда кечаётган қизғин воқеликни очиқ кўз, тийрак назар билан кузатган одам, бир томондан, коронавирус пандемияси боис хатарларга тўлиқ, иккинчи томондан, мураккаб шароитга қарамай, Учинчи Ренессанс деган улуғ ғояни амалга ошириш йўлида дадил одимлаётган янги Ўзбекистоннинг оламга татирли ютуқларига тан бермай иложи йўқ. Бугун жамият ҳаётининг барча жабҳалари қаторида миллий адабиёт ривожига ҳар қачонгидан ҳам юксак эътибор қаратилаётгани замирида миллатнинг нурли келажагига бўлган масъулият туйғуси турганини эътироф этмоқ зарур.

Ўхшаши йўқ бу гўзал бўстон...

Биз дунёдаги энг қадимий тарихга, юксак маданиятга эга миллатларданмиз. Жаҳон тамаддунига беқиёс ҳисса қўшган улуғ мутафаккирларни, тенгсиз алломаларни етиштирганимиз аён. Қадимги тошбитиклар, Маҳмуд Кошғарийнинг “Девону луғотит турк”, Юсуф Хос Ҳожибнинг “Қутадғу билиг” асарлари, буюк Алишер Навоийнинг “Ҳазойин ул-маоний” куллиёти ва “Ҳамса”си, кейинги даврларда етишган улуғ шоиру адибларимиз ижодий мероси тимсолида дунё халқлари адабий-эстетик тафаккури ривожига муносиб ҳисса қўшганимиз халқаро миқёсда эътироф қо-

зонгани маълум. Лекин шу пайтга қадар ана шу бой ва бетимсол адабиётимиз қудратини намоён этадиган, пухта ва мукаммал лойиҳа асосига қурилган адабиёт хиёбони ҳамда буюк шоиру адиблар шаънига муносиб ёдгорликлар мажмуи бунёд этилмагани ҳам айтилиши ҳақиқатдир. Пойтахтимиздаги Миллий боғ ҳудудида Шахсан Президент Шавкат Мирзиёев ташаббуси ва раҳнамолигида дунёда тимсоли йўқ Адиблар хиёбони барпо этилгани халқимиз ва адабиёт аҳли кўнглидаги ана шу орзунинг рўёбга чиққани жиҳатидан алоҳида аҳамиятга эга.

Ҳазрат Алишер Навоийнинг “Мажолис ун-нафоис” асарини ўқимаган ватандошимиз бўлмаса керак. Асар ўша давр адабий ҳаёти, қайноқ ижод билан шуғулланган 400 дан ортиқ шоиру адиблар мероси ҳақида нодир маълумотларни жамлагани билан қимматлидир. Адиблар хиёбонига назар солар экансиз, унинг энг юксаклигида буюк Навоий гўё бундан қарийб олти аср аввал бошлаган нафис мажлисларини бугун ҳам давом эттираётгандек таассурот уйғонади. Буюк мутафаккир: *“Олам аҳли, билингизким, иш эмас душманлиғ, Ёр ўлунг бир-бирингизгаким, эрур ёрлиғ иш”*, дея бугунги мураккаб вазиятда башариятни тинчлик-тотувликка, бирдамликка чорлаётгандек. Авлодларга қарата: *“Умидим улдур ва хаёлимга андоқ келурким, сўзум мартабаси авждин қуйи инмагай ва бу тартибим кавкабаси аъло даражадин ўзга ерни беганмагай”*, деяётгандай. Чиндан ҳам, улуғ бобокалонимиз шарофати билан туркий сўзнинг мартабаси авжга кўтарилди. Буюк шоир асарлари, ҳақиқатан, адабиётимизнинг олий чўққисидир.

Ушбу нафис мажлисда ҳазрат Навоийнинг ўнг қўлидан жой олган шоҳ ва шоир Заҳириддин Бобур буюк салафи ишораси билан мушоирани давом эттиради гўё:

*Бори элга яхшилиғ қилғилки мундин яхши йўқ –
Ким, дегайлар даҳр аро қолди фалондин яхшилиғ.*

Бу сатрларда барчага, ҳатто ғанимига ҳам яхшилик қилмоққа қодир ўзбекнинг асл тийнати ифодаланган. Шеър айтмоқ навбати келган Муҳаммад Ризо Огаҳий ғазал мулкининг султонига бўлган эҳтиромини мана бу тарзда ифода этади:

*Огаҳий, ким топқай эрди сози назмингдин наво,
Баҳра гар йўқтур Навоийнинг навосидин санго.*

Ушбу муаззам хиёбонда туну кун ана шу тарзда Бердақ, Фурқат, Муқимий сингари мумтоз шоирлар, Абдулла Қодирий, Беҳбудий, Чўлпон, Ғафур Ғулом, Ойбек, Шайхзода, Ҳамид Олимжон ва Зулфиядан Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Ибройим Юсупов ва Муҳаммад Юсуфгача бўлган замонавий адабиётимизнинг атоқли намояндалари пок ва безавол ишқ, Ватан ва миллатга муҳаббат, шахс камолоти ва жамият равнақи мавзуларида мушоара этиб, буюк Навоийнинг нафис мажлисида иштирок этадилар.

Адиблар хиёбонида ёдгорликлари ўрнатилган ҳар бир шоиру адиб ижодини ўрганиш ва тарғиб этиш давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан муайян олий таълим муассаларига бириктирилгани замирида ҳам теран маъно бор. Бунинг натижасида хиёбон ҳар куни муаллимлар, талаба ёшлар ва адабиёт мухлислари билан гавжум. Атоқли адабиётшунос олимлар, шоиру адиблар иштирокида турли адабий тадбирлар, мушоаралар ўтказилади. Улуғ шоирларимиз шеърлари билан айтиладиган қўшиқлар янграйди. Улар асарлари асосидаги саҳна кўринишлари намойиш этилади. Шоиру адибларимиз асарларининг янги нашрлари тақдимотлари ўтказилади.

Яқинда яна бир хайрли ташаббус бошлангани қувонарлидир. Ижодкор ёшлар иштирокида “Хиёбон оқ-

шомлари” номи билан мунтазам равишда ўтказилаётган адабиёт кечалари бугунги адабий жараёнга янги нафас олиб кира бошлади. Буюк Чўлпоннинг: *“Адабиёт – ўтқир юрак қирларини ювадирғон тоза маърифат суви”*, дея адабиёт кечалари ўтқазининг заруратини алоҳида таъкидлагани бежиз эмас. Шу маънода, ҳазрат Алишер Навоийнинг нафис адабиёт ва шеърини мажлислари бугунги авлод томонидан ҳам изчил давом эттирилаётгани миллий адабиётимизнинг раванқига хизмат қилиши шубҳасиздир.

Миллатга эҳтиром рамзи

Ҳазрат Алишер Навоий ижоди ўзбек адабий-эстетик тафаккурини жаҳоний миқёсга олиб чиқди. Ғарбу Шарқда бугун ҳам улуғ бобокалонимиз адабий меросини ўрганишга катта қизиқиш кўрсатилаётгани сабаби шунда. Ҳазрат Навоий асарларини мутолаа қилмай туриб, Ватанни чин маънода севиб бўлмайди. Ушбу беназир ижодкор асарларидаги ҳаётбахш ғояларни кўнгилга жойламай туриб, халқпарвар, миллатпарвар бўлиш имконсиз. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг “Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида”ги қарори ана шу эзгу мақсадга қаратилгани жиҳатидан улкан тарихий аҳамиятга эга. Ушбу қарорнинг Ўзбек тили байрами арафасида имзоланганида ҳам беқиёс рамзий маъно бор. Негаки, ҳазрат Алишер Навоий бутун ижодий ва илмий салоҳиятини она тилимиз мавқеини муҳофаза қилиш йўлига сафарбар этди. Фасоҳат ва балоғат намунаси бўлган асарлари орқали миллатнинг шаънини юксалтирди.

Президентимизнинг сиёсий иродаси туфайли ҳазрат Навоий тили БМТ Бош Ассамблеясининг 75-сессии

ясида жаҳон минбарида илк бора баралла янграгани, изма-из ушбу тарихий қарорнинг қабул қилиниши мамлакатимизда “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” шиори остида олиб борилаётган ислохотларнинг ҳаётий тақозосидир. Ҳазрат Алишер Навоийнинг беназир адабий-илмий меросини замон талаблари даражасида тадқиқ этишдан уни ўқитишнинг узлуксиз таълим концепциясини ишлаб чиқишгача, хорижий давлатларда сақланаётган буюк шоир қаламига мансуб ва у яшаган даврга оид қўлёзмаларнинг факсимиле нусхаларини мамлакатимизга олиб келишдан улуғ мутафаккир асарларини чет тилларга таржима қилиш, нашр этиш ва хорижий мамлакатларда тақдимотларини ўтказишгача, Навоий асарлари ҳамда навоийшунослик фани бўйича амалга оширилган илмий тадқиқотларнинг электрон платформасини яратишдан қўлёзма манбалар асосида шоир асарларининг мукаммал илмий нашрини амалга оширишгача – катта қўламдаги беқиёс ишларни қамраб олгани ушбу қарорнинг аҳамияти нечоғлиқ баланд экани тасдиғидир.

Қарорда кўзда тутилган Алишер Навоий номидаги халқаро жамоат фондининг ташкил этилиши буюк мутафаккир адабий-илмий меросини ўрганиш ҳамда халқаро миқёсда тарғиб ва ташвиқ этиш ишини янги сифат босқичига кўтариши аён. Дунёнинг ривожланган давлатлари буюк мутафаккирлари номида Гёте институти, Пушкин институти сингари муассасалар ташкил этиб, улар меросининг халқаро миқёсдаги тарғиби билан шуғулланиб келаётган бир шароитда Алишер Навоий номидаги халқаро жамоат фондига бениҳоя катта эҳтиёж бор эди.

Алишер Навоий ордени таъсис этилиб, ушбу юксак мукофот билан буюк мутафаккир ижодини ўрганиш ишига улкан ҳисса қўшиб келаётган мамлакатимиз ва хорижий давлатлар фуқаролари ҳамда илмий-ижодий муассасаларни тақдирлаш кўзда тутилгани бутун

дунёдаги навоийшунос олимларга, улуғ шоир меросининг тадқиқотчилари ҳамда тарғиботчиларига катта рағбат бериши жиҳатидан улкан аҳамиятга эга. Афғонистон Исломи Республикасининг Ҳирот шаҳридаги Алишер Навоий мақбараси мажмуасида қурилиш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш масаласининг кун тартибига қўйилиши улуғ бобокалонимиз руҳини шод этиши, ул зотга бўлган эҳтиромнинг юксак намунаси эканини таъкидлаш керак.

Буюк аждодларнинг умумбашарият тараққиётига қўшган беназир ҳиссаси, илму ирфондаги оламшумул муваффақиятлари билан фахрланиш яхши. Лекин бу фахр улуғларимизнинг асарларини чуқур ўрганиш, улардаги умрбоқий ғояларни ҳаётга татбиқ этиш билан чамбарчас боғланмас экан, миллатнинг қаноти қайрилиб қолади. Алишер Навоий асарларини узлуксиз ўқитиш концепцияси ишлаб чиқилиб, 2021-2022 ўқув йилидан барча таълим муассасаларида навоийхонлик таълимини шу асосда йўлга қўйиш, “Навоий ва ёшлар” махсус дастури яратилиб, “Навоий ворислари” ғазалхонлик танлови, “Навоийни англаш” мавзусида иншолар танлови ўтказилиши, беш муҳим ташаббус доирасида ёш дастурчиларни кенг жалб этган ҳолда Алишер Навоий асарларининг мобил иловаларини яратиш ва уларни ёшлар ўртасида оммалаштириш сингари буюк шоир асарларидаги ғояларни бугунги авлод онги ва қалбига сингдириш билан боғлиқ муҳим амалий тадбирлар назарда тутилгани ҳам ушбу қарорнинг ҳаётий аҳамиятига далил бўла олади.

Оламда Алишер Навоий сингари буюк мутафаккирлари бор миллатлар кўп эмас, бармоқ билан санарлидир. *“Ватан ҳубби иймон нишонидурур”* – дея ватанпарварликнинг, *“Юз жафо қилса менга, бир қатла фарёд айламон, Элга қилса бир жафо, юз қатла фарёд айларам”* – деб элпарварликнинг юксак намунасини кўрсатган улуғ шоир адабий-илмий мероси халқи-

мизнинг тенгсиз хазинасидир. Бу хазинани миллатимизнинг ҳақиқий мулкига айлантиришга хизмат қиладиган ушбу қарорнинг ижроси элимиз шонини юксалтиришга, унинг жаҳоний эътирофини янада кенгайтиришга хизмат қилиши аниқ. Ушбу улуғ мақсад йўлида ҳамжиҳат бўлиш, фидойилик кўрсатиш ҳар биримизнинг бурчимиздир. Зеро, ҳазрат Навоийга эҳтиром миллатга эҳтиром демакдир.

Навоийга юзланмоқ саодати

Бу хушxabардан кўнглимда севинч ёғдулари порлагани рост. Фақат менми десам, бутун мамлакатимиз адабиёт аҳли, илму маърифат аҳли телефонда, телеграмда муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик кенгаши саммитидаги нутқидан нечоғлиқ таъсирланганини изҳор этгани айни ҳақиқатдир. Адабиётимизга бўлган юксак эътибордан юртдошларимиз қалбида қувонч тошқинлари...

Глобаллашув шиддати тобора кучайиб бораётган, “оммавий маданият” хуружи оч аждаҳодек маънавий қадриятларни қомига тортишга шай турган бугунги кунда давлатларнинг эзгу маслак ва истиқболли ғоя атрофида бирлашуви ҳар қачонгидан ҳам муҳимроқдир. Ана шундай мураккаб бир даврда, муҳтарам Юртбошимиз таъбири билан айтганда: “Муштарак тил ва ягона дин, тарихий ва маданий ришталар асосида шаклланган Туркий кенгаш ташкилоти минтақавий ҳамкорликнинг самарали механизмига айланиб бораётгани” алоҳида аҳамиятга эга.

Давлатимиз раҳбари саммитда Туркий кенгаш фаолиятини янада кенгайтириш ва ривожлантириш билан боғлиқ бениҳоя муҳим таклифларни илгари сурди. Ўзаро иқтисодий алоқаларни кучайтириш, Туркий кенгашнинг ўз Инвестициявий жамғармаси ҳамда Тараққиёт банкига эга бўлиши, минтақамизнинг транс-

порт ва транзит салоҳиятини ошириш, Кенгаш доирасида Зиёрат туризмини ривожлантириш дастурини қабул қилиш, “Туркий дунёнинг маданий пойтахти” мақомини олган Хива шаҳрида сентябрь ойида ЮНЕСКО билан ҳамкорликда ўтказилидиган “Марказий Осиё жаҳон цивилизациялари чорраҳасида” мавзусидаги халқаро форумда ҳамжиҳатликда иштирок этиш – бу таклифлар наинки бугунги кун, балки узоқ истиқболга мўлжаллангани билан алоҳида аҳамиятга эга. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон томонидан билдирилган таклифлар кенгашга аъзо давлатлар раҳбарлари томонидан яқдиллик билан қўллаб-қувватланди. Бу таклифларнинг ҳар бири замирида эзгу ният, етук сиёсий ирода, узоқни кўра билиш салоҳияти мужассам экани жиҳатидан халқимиз кўнглида келажакка бўлган ишонч туйғусини кучайтирди.

Адабиёт одами бўлганим учун муҳтарам Президентимизнинг бир таклифи менда алоҳида таассурот қолдирди. Бу – Туркий кенгашнинг илм-фан, таълим, маданият ва санъат соҳаларини, шунингдек, туркий дунё бирлигини ривожлантиришга улкан ҳисса қўшган атоқли шахсларни рағбатлантиришни кўзда тутувчи Алишер Навоий номидаги халқаро мукофотни таъсис этиш ҳақидаги таклифдир. Буюк мутафаккир бобокалонимиз таваллудининг 580 йиллиги муносиб нишонланаётган йилда бу таклифнинг қўллаб-қувватланганида, айниқса, улкан рамзий маъно бор.

Кۈёш ёғду сочиб турар экан, зулматга ўрин қолмайди. Табиатнинг бу қонуни инсоният жамияти ҳаётига ҳам бирдай дахлдордир. Миллий адабиётимизни жаҳон бадий-эстетик тафаккурининг чўққисига олиб чиққан буюк Алишер Навоий ўзбек ва қардош туркий халқлар маънавиятининг завол билмас кۈёшидир. Аслида, улуғ бобокалонимизни кۈёшга ташбеҳ этиш янгилик эмас. Замондоши Давлатшоҳ Самарқандийнинг мана бу сўзлари ҳам ушбу фикрни тасдиқлайди:

“Офтобни таърифлаш ақл қисқалигидан нишона, тоза мушк фазилати ҳақида қиссани чўзиш жоҳиллик аломатидир. Бу улуғ амирнинг мақбул ишлари ва қутлуғ зикри рубъи маскуннинг барча мамлакатларида маълум, фазилатининг дабдабаси ва олий ҳимматининг камолоти бутун оламга ёйилгандир... Бу улуғ амир дин-у давлат ҳомийси, миллат ва шариатнинг пушти паноҳидир”. Ёки Ҳусайн Воиз Кошифий фикрича: “Амир Навоий камолот осмонидаги юлдуз, буюклик чўққисида нур сочар қуёшдир”. Ҳақиқатан, буюк мутафаккир асарлари неча замонлардан буён қуёш янглиф адабиётсеварлар қалбини маърифат ёғдулари билан мунаввар этиб келаётир.

Улуғ мутафаккирнинг миллат олдидаги хизматларини таърифлашга тил ожиз, уларни ўлчайдиган мезонни топиш маҳол, муносиб даражада баҳолаш имконсиздир. Ҳазрат Алишер Навоийнинг ўзи “Лисон ут-тайр” достонида зиммасидаги буюк миссияни қандай адо этганини фахрия йўлида мана бундай изҳор этган эди:

*Турк назмида чу мен тортиб алам
Айладим ул мамлакатни якқалам.*

Ҳақиқатан, ҳазрат Алишер Навоий туркий халқларни ягона адабий тил, юксак адабиёт байроғи остида бирлаштирди. Миллат бадий-эстетик тафаккурини жаҳоний миқёсга олиб чиқди. Ҳукмдор дўсти Султон Ҳусайн Бойқаро таъбири билан айтганда: “Туркий тилнинг ўлган жасадиға Масиҳ анфоси бирла руҳ кюрди”. Шунинг учун ҳам туркий халқлар олимлари барча даврларда буюк мутафаккир ижодига юксак баҳо берган. Қиёси йўқ бу ижоднинг умумбашарий аҳамияти бугун ҳам таъкидланиб келади. Машҳур турк олими Огоҳ Сирри Левенд мана бундай ёзган эди: “Алишер Навоийни замондошларидан ва барча уммат даври шоирларидан ажратиб турган жиҳат – унинг адабий идрокидир. Навоий ўз асарларини фақат шеър

айтиш, асар соҳиби бўлиш, илм ва санъатда устунлигини кўрсатиш фикри билан эмас, муайян бир мақсад билан қаламга олди. Унинг адабиётдаги орзуси – туркий адабиётни тарқоқликдан халос этиб, унга аниқ бир йўналиш бермоқдир”. “Хамса”ни озарбайжон тилига тўлиқ таржима қилган шоир ва олим Рамез Асқар улуғ бобокалонимизни: “Туркий халқларнинг энг буюк шоири ва мутафаккири. Унгача ва ундан кейин ҳам туркий адабиётни бу қадар юксалтирган ижодкор бўлган эмас”, дея эътироф этади. Озарбайжон олимаси Алмаз Улвий бутун илмий салоҳиятини навоийшуносликка бағишлади. Икки қардош халқ адабиётини қиёсий тадқиқ этган олима буюк Навоий таваллудининг 580 йиллиги арафасида “Алишер Навоийнинг асри ва насри” номи билан йирик монография чоп эттирди. Бундай мисолларни саноқсиз келтириш мумкин.

Ҳазрат Алишер Навоийнинг энг буюк хизматларидан бири туркий тилнинг юксак мақомини белгилаб берганидир. Буюк мутафаккир “Муҳокамат ул-луғатин” асарида она тилимизнинг оламшумул мавқеини баҳолар экан: **“...туркий ва форсий ва ҳиндий асл тилларнинг маншъаидур”**, дея таърифлайди. Бу ҳазилакам гап эмас. Маншъа – бу сўз “Навоий асарлари луғати”да “бир нарсанинг чиқиб келган ўрни, келиб чиқиш жойи, бошланиши”, дея изоҳланган. Демак, бобокалонимиз англатишича, бизнинг тилимиз дунёдаги бошқа асл тилларнинг келиб чиқишига асос, замин бўлган тиллардан ва биз жаҳоннинг энг қадим миллатлариданмиз. Туркий халқларнинг замонавий тилшунослиги ана шу ҳақиқатни илмий жиҳатдан ҳар томонлама исботлаш йўлидан бормоғи керак.

Буюк мутафаккир ўз замонида она тилимиз ҳимоячиси, миллат ориятининг посбони сифатида майдонга чиқди. Туркий тилда “Хамса” даражасидаги юксак бадиият намуналарини яратиб бўлмаслиги ҳақидаги ноҳолис қарашларни бутунлай инкор этди. “Муҳокамат

ул-луғатайн” да туркий ва форсий тилни қиёсий таҳлил этар экан, она тилимизнинг ифода имконияти бениҳоя устун, фасоҳат ва балоғат бобида беқиёс эканини аниқ мисоллар орқали илмий асослаб берди. Биргина далил. Асарда “қўк” сўзи хусусида мана бундай фикрлар ёзилган: “... “қўк” лафзин ҳам неча маъни била истеъмол қилурлар. Бири қўк – осмонни дерлар. Яна қўк оҳангдур. Яна қўк теграда қўкламакдур. Яна қўк қадоғни ҳам дерлар. Яна қўк сабза ва ўлангни дағи дерлар. Бу навъ алфоз ҳамки, уч маъни ва тўрт маъни ва ортуғроқким, ирода қилса бўлғай, кўп борки, форсий алфозда андоқ йўқтур”.

Мазкур асарда туркий тилнинг бойлиги ва ифода имконияти нечоғлик катта экани назарий жиҳатдан далилланган бўлса, “Хамса” асари орқали амалда ҳам ўз тасдиғини топди. Буюк шоир “Хамса” да туркий сўзнинг мавқеини нечоғлиқ юксалтирганини мана бундай изҳор этган эди:

*Агар бир қавм, гар юз, йўқса мингдур,
Муайян турк улуси худ менингдур.
Олибмен таҳти фармонимға осон,
Черик чекмай Хитодин то Хуросон.
Хуросон демаким, Шерозу Табрес –
Ки, қилмишдур найи килким шакаррез.
Кўнгул бермиш сўзумга турк жон ҳам,
Не ёлғуз турк, балким туркмон ҳам.
Не мулк ичраки бир фармон йибордим,
Анинг забтиға бир девон йибордим.*

Дарҳақиқат, буюк Навоий туркий тилнинг нуфузини юксакларга кўтарди. Унинг шу миллатнинг ва ўзга халқларнинг ҳам жону кўнглига жойлади. Асл фарзанди сифатида миллатга ўчмас шараф келтирди.

Ҳазрат Навоийнинг ҳар бир сўзи дуру жавоҳир, ҳар бир мисраси тенгсиз хазина. Буюк мутафаккир асарларини ўрганиш бугунги замон ўқувчиси учун юксак интеллектал салоҳият манбаидир. Улуғ шоир ҳикмат-

лари ҳою ҳаваслар ғуборидан хиралашган қалб кўзларини очиб юборади. Ақлга қувват, тафаккурга қанот бағишлайди. Буюк шоир асарларини мутолаа қилган киши инсон нима учун яралган, у қайси йўлдан борса, маънавий комилликка эришади-ю мукаммал жамият қай асосда барпо этилади, деган азалий ва абадий жумбоқларга ечим топади.

Жамиятда буюк шахсиятлар қачон етишиб чиқади? Бунинг учун нима қилмоқ зарур? Улуғ Навоий асарларида бу саволларга аниқ-тиниқ жавоблар берилган. Атоқли рус олими Евгений Бертельснинг: “Навоий ижоди музей кўрғазмаси ҳам, тарихнинг парчаси ҳам эмас, у яшамоқда ва яшайверади. Биз уни ўрганяпмиз, аммо жуда кам ўрганяпмиз. Ўзининг улуғ фарзанди хотирасини кўз қорачиғидай асраб-авайлаш ва унинг асарларини тинмай ўқиш ва ўрганиш ўзбек халқининг шарафли ишидир”, деган сўзлари бугун ҳар биримиз учун қалб амрига айланмоғи зарур. Муҳтарам Президентимизнинг Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик кенгаши саммитидаги нутқидан чиқаришимиз керак бўлган асосий хулоса ҳам буюк Навоийга юзланмоқдир. Зеро, буюкликка юзланиш, шубҳасиз, буюк натижалар беради.

Кўнгилларга нур берган зиёрат

2021 йилнинг 7 апрели ҳаётимдаги ёрқин хотираларга бой, энг унутилмас кун бўлди. Нуфузли делегация таркибида ҳазрат Алишер Навоий таваллуд топиб, умумбашарий аҳамиятга эга асарларини ёзган тарихий Ҳирот шаҳрида “Амир Алишер Навоий тафаккурларини ўрганиш” мавзусидаги халқаро семинарда иштирок этганимни Яратганнинг улуғ инояти, деб биламан. Бу саёҳат бизнинг чин маънода янги даврга қадам қўйганимиз исботидир. Президентимизнинг анжуман иштирокчиларига табригини тинглаганда, бағоят таъсирландим. Янги Ўзбекистон буюк му-

тафаккирларининг башарият тамаддунига қўшган беқиёс ҳиссаларини дунёга муносиб даражада намоён этаётгани билан қудратли эканини кўнглимнинг туб-тубидан ҳис этдим.

Афғонистонлик илм ва ижод аҳли билан бирга қардош туркий давлатларнинг навоийшунос олимлари ҳам иштирок этгани анжуманнинг халқаро нуфузига муносиб бўлди. Буюк мутафаккирнинг шоҳ асари – “Хамса”нинг муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев сўзбошиси билан араб имлосида чоп этилган нодир нашри Афғонистон халқига туҳфа қилинганда, зал оёққа қалқиб олқишлагани кўнглимизни тоғ қадар кўтарди. Афғонистон Президенти Ашраф Ғани видеотабригидаги мана бу эътирофда Ўзбекистоннинг давлат раҳбари ҳамда ўзбек халқига бўлган юксак эҳтиром ўз ифодасини топди: “Ўзбекистон томонидан Ҳиротда Алишер Навоий ёдгорлик мажмуасини ободонлаштириш ва қайта таъмирлаш дастурининг ишга туширилгани ва буюк шоирнинг “Хамса” асари қайта нашр этилгани Навоий меросини ўрганувчи афғон илмий-академик ҳамжамияти ва дунё мутахассислари орасида юксак ва ижобий баҳога сазовордир”.

Ушбу анжуман Алишер Навоий меросининг туркий халқлар ва жаҳон адабий-эстетик тафаккури ривожига тутган ўрни нечоғлиқ баланд эканини, улуғ мутафаккир асарларидаги ҳеч бир замонда эскирмайдиган умуминсоний ғояларнинг бугунги замон учун аҳамияти нақадар улкан эканини яна бир бор тасдиқлади.

Афғонистонга сафаримизнинг энг аҳамиятли жиҳати буюк бобокалонимиз ҳазрат Алишер Навоий равзасини зиёрат этмоқ шарафи насиб этганидир. Ҳамид Сулаймон ва Порсо Шамсиев, Азиз Қаюмов ва Абдуқодир Ҳайитметов, Алибек Рустамов ва Суюма Ғаниева каби улуғ навоийшунос устозларимиз, Абдулла Орипов ва Эркин Воҳидов сингари замонамизнинг

беназир ижодкорлари учун ушалмас армон бўлган кутлуғ зиёратга муяссар бўлганимиз учун қанча шуқрлар айтсак оз. Қалбимдаги севинч тошқинларини, руҳимда кечаётган туйғулар тўлқинини ифодалашга сўз ожиз. Онгу шууримни ёритган ёғдуни тасвирлашга қаламнинг қуввати келмаётир. Кўнглимдаги ушбу кечинмалар, насиб этса, бадиа тарзида ёзилажакдир.

Ҳазрат Алишер Навоий асарларида меҳр билан Ҳирий дея таърифланган қадимий Ҳирот шаҳрини темурийзодалар Хуросоннинг пойтахти этиб танлагани бежиз эмаслигига амин бўлдим. Жаннатмонанд бу шаҳар мумтоз шеъриятда гўзаллик тимсоли сифатида тасвирланган сарв дарахтлари кўплиги, ҳавосининг поклиги, табиатининг тоза ва беғуборлиги, одамларининг юксак маданияти ва ҳазрат Алишер Навоийга муҳаббати баланд экани жиҳатидан ҳам ҳар қандай таърифу тавсифга муносибдир. “Садди Искандарий” достонида буюк шоир мана бу сўзларни битгани тасодиф эмаслигига бевосита гувоҳ бўлдик:

*Хуросон бадандур, Ҳири жон анга,
Ҳири – жон, бадандур Хуросон анга.*

Мамлакатимиз делегациясининг Ҳирот шаҳрига амалга оширган ушбу ташрифи замирида беқиёс ҳикмат ва ибратлар борлиги аён. Бу биринчи навбатда, муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг дунё ҳамжамияти доирасида қўшни Афғонистонда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш билан боғлиқ муҳим таклифларни илгари сураётгани ва бу борадаги изчил саъй-ҳаракатлар ҳаётда ўз самарасини бераётгани натижасидир. Ҳазрат Алишер Навоийнинг боқий мероси бундан кейин ҳам халқлар ва давлатлар ўртасидаги ҳамкорликни янги босқичга кўтаришдек эзгу мақсадга хизмат қилиши шубҳасиздир.

Жаббор ЭШОНҚУЛОВ,
*филология фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт
музейи директори*

ХАЛҚНИНГ ЮРАГИГА ЙЎЛ

Аждодлар сабоғи

Ҳаётдаги ҳеч бир нарса изсиз кетмайди. Вақт дарёси қанчалик шарқириб оқмасин, инсоннинг бошидан кечирган яхши ва ёмон хотиралари, эришган ютуқлари, йўл қўйган камчиликлари, изтироб ва қувончлари замоннинг шиддатига қарамасдан, тарихга муҳрланиб қолишига ҳеч бир нарса монелик қила олмаган.

Аждодларимиз ҳар ўтган кундан хулоса чиқаришни яхши билган. Бу хулосалар аксари сўзга муҳрланиб, келажак насларга мерос қолган. Бу мерос аллалар, мақол, маталлар, қўшиқ, дostonлар, қадриятлар орқали бизгача етиб келган.

Сўзни муқаддас билганлар. Муқаддас сўз тошга, япроқ, тери ёхуд қоғозга эмас, энг аввало, инсон хотирасига муҳрланиши зарур деб тушунганлар. То ёзув кашф этилгунга қадар халқнинг хотирасига муҳрланган “Ал-помиш”, “Тўрўғли” каби дostonларни келажак насларга оғзаки тарзда, жонли ижро ҳолатида мерос қолдирган. Мамлакатимиз раҳбари бундай фольклор намуналарини инсониятнинг “болалик қўшиғи” деб атайдди.

Лотин Америкалик адиб Хорхе Луис Борхес “адабиёт миф билан бошланиб, миф билан тугайди”, дейди. Адиб, адабиёт дер экан, умуман санъатни назарда тутади.

Дарҳақиқат фольклор ҳамма санъатларнинг ибтидоси, бешигидир. Фақат санъатнинг эмас, балки халқ тафаккурининг ҳам ибтидоси, ойнасидир.

Халқнинг дарди, орзу умиди, ўйи, кечинмаси фольклорда ўз ифодасини топади. Халқнинг ўзидай содда, халқнинг ўзидай оддий ва халқнинг ўзидай буюк фикрларни биз фольклор намуналарида учратамиз.

Халқ ижоди намунаси бўлган дostonларни ҳар гал тинглаганимизда унда халқнинг олис тарихини ҳам, бугуни ва келажagini ҳам кўраамиз. Ҳар гал тинглаганимизда ёхуд қайта варақлаганимизда ўзимиз учун зарур хулосаларга дуч келамиз.

“Алпомиш” дostonи “Бурунги ўтган замонда, ўн олти уруғ Кўнғирот элида Добонбий деган ўтди. Добонбийдан Алпинбий деган ўғил фарзанд пайдо бўлди. Алпинбийдан тағи икки ўғил пайдо бўлди: каттақонининг отини Бойбўри қўйди, кичкинасининг отини Бойсарни қўйди. Бойбўри билан Бойсарни – иккови катта бўлди. Бойсарни бой эди, Бойбўри эса шой эди, бул иккови ҳам фарзандсиз бўлди», деб бошланади.

“Бурунги ўтган замон” – мифологик тушунчага кўра, ибтидонинг бошланиши, хаоснинг космосга айланишидир. Эртақларимиз ҳам «Бир бор экан, бир йўқ экан, бурун ўтган замонда» деб бошланиши бежизга эмас. Бахши бу ўринда ярми афсона, ярми ҳақиқат, мифологик қобиққа ўралган ўтмиш, тарих ҳақида ҳикоя қиляпти. Қизиқ жиҳати шундаки, дostonни ижро этувчи бахши ҳам, тингловчи ҳам ундаги воқеалар чин ҳақиқат эканига ишонади. Шу ишонч ва анъаналар туфайли “Алпомиш”га ўхшаган дostonлар яратилган. Бу дostonлар аждодларнинг муқаддас хотираси, шонли тарихи ҳақида авлодларга ҳикоя қилган.

“Добонбий” исми шунчаки танланмаган. Ҳаётда катта ишларни амалга оширган, юксак марраларга эришган қаҳрамоннинг рамзий тимсолий образидир.

Достонда бу образ чизгилари гўё мукамал эмасдек, достон бошламасида эсланиб, кейин унутилиб кетадиган исмдек туюлади. Бироқ, бу образга кейинги жумлалар, кейинги воқеалар ойдинлик киритади. Алпинбийдек Алпинг дунёга келиши ўз-ўзидан бўлмаган. Унга Добонбий чеккан заҳмат, эришган донишмандлик сабаб бўлган.

Бойбўри билан **Бойсари** исмдаги “Бой” олд қўшимчаси уларнинг шажараси кимлардан эканини кўрсатиб турибди. Бироқ эътибор қилсак, Добонбий, Алпинбий саналиб, кейин икки жуфт исм саналаяпти. Бу бежизгами?

Фольклорда эгизаклар тушунчаси мавжуд. Ҳар иккала исм ана шу эгизаклар ҳақидаги тушунчанинг маълум даражадаги бадий талқинидир. “Кенжа ботир”, “Учинчи ўғил” каби эртақлар, “Алибек билан Болибек” достонлари бунинг ёрқин мисолидир.

Фақат бу ерда урғу Бойсарига эмас, аксинча Бойбўрига қаратилган. Алпомишнинг ҳам Бойбўрининг фарзанди экани бежизга эмас.

Алп – қаҳрамон туғилишидан олдин ота-онасининг фарзандсизлиги аслида рамзий маънога эга бўлиб, гап бу ерда салтанатни мустаҳкамлайдиган, пароканда элни яна бирлаштирадиган янги авлод – Алпнинг туғилиши ҳақидадир.

“Алпомиш” достонида миллатнинг бўлиниши, парокандалиги Бойсарининг қалмоқ элига кўчиши орқали ифодаланади. Зеро, туркий халқлар тарихнинг маълум бир даврларида улкан салтанат, ҳокимият ва чексиз ҳукмронликка эга бўлган. Ўзаро бўлинишлар, урушлар ва бошқа сабаблар туфайли бу буюк салтанатга путур етган.

Достонда асл фожиа урушдан ҳам кўра, эл орасидаги иттифоқнинг кўтарилиши, маънавий таназзул сабаб парчаланиб кетиши Бойбўри ва Бойсари, Ёртибой

оқсоллар тимсолида яхши ифодалаб берилган. Бахшилар ҳам исмни топиб қўйишган: “Ёртибой”. Фикрдаги ёртилик, элга, юртга садоқатдаги ёртилик, эътиқод ва имондаги ёртилик. Аслида Ёртибойга ўхшаганлар туфайли катта бир давлат қурган, довруқ таратган эл парчаланишга юз тутди. Достон гарчи бадийий тўқима бўлса ҳам, бахшиларимиз бу манзараларни жуда таъсирчан ва бадийий мукамал тасвирлар берган. Ёртибойлар ҳеч қачон эл бўлмайди. Чунки у ўзининг фикрсизлиги, бефарқлиги, ихтиёрсизлиги, ўз хулосасига эга эмаслиги, нафақат моддий, маънавий боқимандалиги, қарамлиги билан оломоннинг бутун бошли типик кўринишидир. Улар фақат танбеҳ беришни, иддао қилишни, ҳамма ишдан кир қидиришни яхши билишади. Халқнинг тили билан айтганда, борингда кўра олмайди, йўфингда бера олмайди. Фожиа шуки уларнинг ҳар бир гапи, хатти-ҳаракати элни, улусни таназзулга етаклайди. Одамлар орасига совуқчилик солишга, бир тану бир жон бўлиб келган элни бўлиб ташлашга уринишади. Тарихда бунга мисоллар кўп. Жалолиддин Мангуберди муғуллардан эмас, таъбир жоиз бўлса боши бирикмаган, фақат ўз нафасини ўйлаган бекларнинг тарқоқлиги туфайли мағлубиятга учраган.

Сўнгра халқни, миллатни бирлаштира олган Алпомишга ўхшаш янги авлод – Алплар туғилиб, туркий халқларнинг тарих саҳнасидаги олдинги юксак мавқеи яна қўлга киритилган. Худди шу воқеаларнинг бадийий ифодаси «Алпомиш»нинг асл моҳиятини ташкил этади. «Алпомиш»да Алпинбийдан қолган, қўлда занг босиб ётган камонни фақат Ҳакимбек ота олиши ва шу сабабли алп атанишининг сабаби ҳам шунда. Алплик камонининг қўлда занг босиб ётиши ундан олдинги авлод ўз вазифасини охиригача бажара олмаганидан далолат беради. Бундай вазифани янги ав-

лод – Алпларгина охирига етказади. Шунинг учун ҳам улар Алп. Улар ҳеч бир қийинчилик ва тўсиқлардан чўчимайди. Унинг ҳар бир сўзи, хатти-ҳаракати миллатни бирлаштиришга, мамлакатни юксалтиришга йўналтирилган бўлади. Халқнинг қалбига, юрагига йўл излайди.

Достонда Алпомиш бўлинган халқни бирлаштирган, халқни ёртибойчилик кайфиятидан бир элат даражасига кўтарган Алп сифатида талқин этилади. Бирлаштириш ва эл сифатида яхлитлик бахш этиш мураккаб жараён. Достонда бу жараён турли хил рамзий, мажозий воқеалар, синовлар, жасорат, журъат, қаҳрамонликлар орқали намоён бўлади. Охир-оқибат Алпомиш элни бирлаштиради, унга қудрат бағишлайди.

Тарихий хотира миллатнинг маънавий қуввати, миллий ўзлиги сарчашмасидир. Миллат қачон ўзлигига қайтса, ана шу сарчашмани ўзиники қилолса, у буюк ишларни амалга оширадиган миллатга айланади. Миллий ўзлик – бу миллий уйғонишнинг асоси. Тарихий хотира, миллий ўзлик, халқнинг маънавий қуввати билан билан тўйинтирмай туриб, халқнинг асл қувватини уйғотиб бўлмайди. Миллий ўзликка асосланган уйғониш – шу миллатни тарихнинг янги босқичига қудратли халқ сифатида олиб чиқади. Аслида ҳар қандай уйғонишлар ўзликни таниш, уни ўзиники қилиш, ундан қувват олишдан бошланади. Айнан шунинг учун ҳам мамлакатимизнинг 2017 йилдан бошланган тарихида миллий ўзликни англаш, тарихий хотира билан бойиниш, маънавий юксалиш давлат сиёсатининг устувор вазифасига айланди.

Янги тамаддун тафаккури

Бундан тўрт йил олдин мамлакатимиз катта бир ўзгариш, янгиланиш арафасида эди. Бу ўзгаришнинг исмини билмасдик, таъмини тотмагандик. Ҳали кўнгилларда иккиланиш, “энди нима бўлар экан?!” деган ҳадик ҳукмрон эди. Хоҳлаймизми йўқми, биз эҳтиёткорликка кўниккандик. Ҳадик ва хавотир қонимизга сингган, ҳар бир янгиликни чўчиб, хавотир билан қаршилашга одат қилгандик.

Шавкат Миромонович Мирзиёев Президент бўлиб сайланган илк кунларидаёқ илм аҳли, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси олимлари билан учрашди ва мамлакатнинг энг устувор сиёсатини белгилаб берган ўзининг қарорларини баён қилди. Бундан кейин асосий вазифа фан ва ишлаб чиқариш ҳамкорлигини мустаҳкамлаш, таълим тизимини ривожлантириш, инновацион иқтисодиёт тараққиётига алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини, янги давр барча соҳалар қаторида илм-фанни ҳам янги босқичга кўтаришни талаб қилаётганини, мамлакатнинг иқтисодий, сиёсий ривожланиши илм-фан тараққиётисиз бўлмаслигини, бундан кейин илм-фан соҳасини, олимларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш давлатнинг устувор вазифаларидан бўлишини кераклигини таъкидлади.

Бу учрашувдан сўнг Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси, илм-фан, таълим соҳаларида инқилобий ўзгаришлар бўлишини эҳтимол кўпчилик тасаввур ҳам қила олмагандир?! Кўпдан кутган бўлса-да, ич-ичидан ишонмагандир. Бироқ, орадан кўп ўтмай, ҳаммаси кутилгандан-да ортиқ бўлди. Сўнгги йилларда ўз нуфузини йўқотган, тарқалиб, парчалашиб кетган Фанлар академияси, унинг таркибидаги илмий-тадқиқот институтлари қайта ташкил этилди.

Ҳеч кимга сир эмас, жамиятда илмнинг ҳам, олимнинг ҳам обрўси қолмаганди. Фан доктори, профессор бўлган олимнинг оладиган маоши коммунал тўлов ва йўл кирага зўрға етарди холос. Бу муболаға эмас. Шу кунлар бошимиздан ўтган. Эсимда бор, қайсидир бир йили хорижга илмий сафарга боргандик. Биздан маошингиз қанча деб сўрашган. Очиғи, ўшанда эллик долларга ҳам етмайди деб айтишга ийманганмиз.

Ёшлар деярли бу илмий даргоҳларга қадам босмай қўйган, санокли келганлари ҳам ё ҳақиқий илм фидойиси ёхуд бошқа ҳеч бир иш қўлидан келмайдиганлар эди. Бошимиздан ўтган шу даврлар бугун худди эртақдек туюлади.

Шу учрашувдан сўнг мамлакатнинг янги раҳбари нафақат илм аҳлининг, балки бутун халқнинг юрагига йўл топа олди. Юраклардаги ҳадик, хавотир ўрнини ишонч ва мамнуният эгаллади. Бу Ўзбекистоннинг янги қиёфаси, янгича қараш, янги тафаккур, янгича тамаддуннинг илк ёлқинлари эди.

Бугун илмий ходимми, олий таълим тизимидаги ўқитувчими, илмий даража ва унвонга эга бўлган олим маошини айтишга уялмайди, аксинча ғурурланади. Шу сабабли ҳам бир пайтлар илм қиладиган ёшларни излаб топиш, уларни докторантурага ҳужжат топширишга кўндириш анчайин мушкул бўлган бўлса, бугун бир ўринга ўнлаб талабгорлар бор.

Шу йилдан бошлаб эса илм-фан келажаги тараққиётини белгиловчи ёш салоҳиятли илмий кадрлар тайёрлаш бўйича ғоятда муҳим тадбирлар амалга оширилади, яъни, илм-фан соҳасида олийгоҳлар ва илмий ташкилотлардаги докторантлар сони 4,5 мингтага етказилади. Бу ҳар йили беш мингга яқин ёш иқтидорлиларнинг илмий изланишлар олиб бориши, кашфиётлар қилиш учун барча имкониятлар яратилиб берилади, деганидир.

Илгарилари олимлар фаолият олиб бораётган илмий муассасаларнинг таъмирталаблиги, ғариб аҳволдан, дардимизни ичимизга ютардик. Энди эса Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик, Математика илмий тадқиқот институтлари, Инновацион ривожланиш вазирлиги бинолари, у ерда яратилган шарт-шароитларни кўриб мамлакатнинг эртаси ёруғ эканига ишонмай иложинг йўқ. Ишончим комил, навбатдаги йилларда Фанлар академиясидаги бошқа илмий муассаса бинолари ҳам биз орзу қилгандай масканга айланади. Бунга асло шубҳа қилмайман.

Буларнинг бари мамлакатимизда илм-фанга бўлган муносабатнинг тубдан ўзгаргани, илм фан янги бир мақомга кўтарилганини кўрсатмайдими?

Мамлакатимиз Президенти очик ва самимий руҳда бўлиб ўтган ижодкор зиёлилар билан учрашувда халқимизнинг маънавий камолотида ижодкор зиёлиларнинг ўрни ҳақида фикр юритар экан, **“Бизнинг ҳавас қилса арзийдиган буюк тарихимиз бор. Ҳавас қилса арзийдиган улуг аждодларимиз бор. Ҳавас қилса арзийдиган беқиёс бойликларимиз бор. Ва мен ишонаман, насиб этса, ҳавас қилса арзийдиган буюк келажакимиз, буюк адабиётимиз ва санъатимиз ҳам албатта бўлади”**, деган, маданият ва санъат аҳлидан янада фаоллик ва ташаббускорликни талаб қилганди. Бу **тарихий хотира билан халқнинг қувватини уйғотишга ишора эди**. Эҳтимол, Учинчи Ренессанс ҳақидаги фикрлар ўшанда туғилгандир?!

Дунёга машҳур футуролог олим Элвин Тоффлер инсоният тарихи ҳақида сўз юритар экан, тарихий тараққиётни аграр инқилоб, индустриал инқилобга ажратиб, бундан кейинги инқилоб – янги бошланаяк эра билим, маърифат билан чамбарчас боғлиқ эканлигини урғулайди.

Мамлакатимизда сўнгги тўрт йилда илм-фан, таълим соҳаси, адабиёт, санъат, китобхонлик маданиятини ривожлантиришга қаратилган қатор қарорлар қабул қилинди, халқаро симпозиумлар бўлиб ўтди. Уларнинг ҳаммасини бир мақолада санаб ўтиш мушкул.

Тошкент шаҳрида ўтказилган “Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишнинг долзарб масалалари” мавзуидаги халқаро илмий анжуманда кўплаб хорижий мамлакатдан ташриф буюрган олимлар қаторида Озарбайжонлик таниқли адиб Анор ҳам бор эди. Хорижда бўлиб ўтган халқаро илмий анжуманларда кўп бора Анор билан учрашганман. Бу адибни ҳайратга солиш мушкул. Бироқ, кўпни кўрган таниқли адиб, қардош Озарбайжон Ёзувчилар уюшмасининг раиси Ўзбекистондаги адабиётга, санъатга бўлаётган эътибордан ҳайратга тушганини яшира олмаган. Германия, АҚШ, Япония, Корея, Туркия ва бошқа кўплаб хорижий мамлакатлардан келган бошқа адиблар, олимлар ҳам юртимиздан бўлаётган ўзгаришлардан кўнгли тўлган, ҳаваси келган.

Шу қисқа давр мобайнида халқаро бахшичилик санъати, мақом, хунармандчилик, фольклор мусиқа фестивали каби кўплаб фестиваллар бўлиб ўтди.

Бу фестиваллар, халқаро миқёсдаги тадбирлар шунчаки тадбир учунгина ўтказилмади, балки миллатнинг маънавиятини юксалтириш, ҳамжиҳатлиги, бирлигини мустаҳкамлаш, ижодкорлик қобилиятини уйғотишга хизмат қилди. Бугунги халқнинг бирлиги, жипслигида ана шу амалга оширилган улкан ишларнинг амалий натижаларини кўриб турибмиз. Зеро, мамлакатимиз раҳбарининг таъбири билан айтганда, адабиёт ва санъат ҳар қандай вазиятда ҳам инсонни сабр, бардошли, матонатли бўлишга ўргатади, миллатни бирлаштиради, тафаккурини тарбиялайди.

Абдулла Қодирий уй музейини очиш халқимизнинг, биринчи навбатда адибнинг Хондамир акага ўхшаган авлодларининг кўп йиллик орзуси эди. Бир йил аввал бу азалий орзу ушалди. Уй музейигина эмас, бира тўла унга қўшиб замонавий кўринишдаги музей ва ижод мактаби ҳам ишга тушди.

Мамлакатимиз раҳбари ушбу масканга ташрифи чоғида, мажмуанинг аҳамияти ҳақида гапира туриб: **“Ўзликимизни англаш мажмуаси бўлади”** дея айтган фикрлари ҳамон ёдимда. Бу ўзининг умри, ҳаётини миллат хурлиги йўлида қурбон қилган Қодирийга ўхшаш зиёлиларимиз учун қурилажак кўплаб масканларга ҳам берилган бир баҳо эди.

Орадан кўп ўтмай Тошкент шаҳрининг қоқ марказида бунёд этилган Адиблар хиёбони ҳам Ўзликни англаш йўлида бунёд этилган навбатдаги ана шундай мухташам мажмуалардан бири бўлди. Алишер Навоийдан тортиб, ўттизга яқин адибларимизга қўйилган ҳайкаллар бизнинг ўтмиш меросимизни, унинг тараққиёт босқичларини, бугунги кунимиздаги ўрни ва аҳамиятини урғулаб турувчи, Ўзбекистон адабиёти ҳақида тасаввурларимизни ўзгартирадиган, тўлдирадиган, бойитадиган очиқ осмон остидаги музейга айланди.

2020 йил нафақат мамлакатимиз, балки бутун инсоният учун жуда оғир келди. Бутун ер юзи учун синов ва сабр йили бўлди. Шундай синовли кунларда мамлакатимиз раҳбари халққа қайта ва қайта мурожаат қилиб, ваҳимага берилмасликни, бундай вазиятда бирдамлик ва ҳамжиҳатлик зарур эканлигини урғулади, элга далда берди, кўнгилларда ишончни мустаҳкамлади.

Энг муҳими бутун инсоният қалбига ғулғула солиб турган таҳликали кунларда халқимиз гангиб қолмади, ваҳимага берилмади. Мамлакатимизда

яшаётган ҳар бир оила, ҳар бир фуқаро кучли давлатнинг мустақкам ҳимояси остида эканини ич-ичидан ҳис этди.

Ҳатто бутун дунё диққат эътибори пандемияга қарши курашга қаратилган бир даврда ҳам Президентимиз томонидан **“Ўзбек тили байрами кунини белгилаш тўғрисида”**ги қонун, **“Шарқшунослик соҳасида кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятни ошириш чора тадбирлари тўғрисида”**, **“Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида”** каби кўплаб адабиёт, санъат ва маданиятнинг ривожига қаратилган қарорларнинг қабул қилинишида ҳам чуқур бир рамзий маънони кўришимиз мумкин.

Сўнгги тўрт йилнинг бизга берган энг катта хулосаларидан бири шу бўлдики, ҳар қандай мамлакатнинг мустақкамлиги фақат иқтисодий рақамлар кўрсаткичининг юқори бўлишигагина эмас, балки, миллий маданият, қадрият ва маънавият деган тушунчаларга ҳам чамбарчас боғлиқ экан. Бошқача айтганда, давлатимиз раҳбарининг бу соҳадаги ҳар бир қарори, ҳар бир чиқишида халқни тарихий хотира, миллий ўзлик билан қувватлантириш, тўйинтириш, шу орқали янги ренессанснинг пойдеворини қуриш истаги ётгани бугун бизга янада ойдинлашмоқда.

Келажакка юзланиб

Мамлакат Президенти она тилни миллий маънавият булоғи, унга эътиборни, мустақилликка бўлган эътибор, она тилга эҳтиром ва садоқатни Исроқхон Ибрат таъбири билан айтганда, ватаний иш, деб биларди. Дарҳақиқат, ҳар қандай ривожланган давлатнинг тараққиёти, эртанги келажаги тилга муносабат билан

чамбарчас боғлиқ. Чунки, тил миллатнинг руҳи, тафаккурининг қанотидир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг етмиш бешинчи юбилей сессиясининг юксак минбаридан туриб сўзлаган ўзбек тилидаги нутқи билан она тилимизнинг таровати, гўзаллиги ва улуғлигини урғулаб қолмади, балки, дунё мамлакатларига ўзининг эшикларини очган, кундан кунга янги қиёфа касб этиб бораётган Ўзбекистоннинг улкан ислоҳотлар йўлини тутганини, дунё тамаддунида ўзининг муносиб ўрни бўлишга интилаётганини, аждодлардан келаётган қутлуғ меросга, миллий қадриятларга суянган ҳолда келжакка юзланганини ҳам намойиш этди.

Мамлакат раҳбари ўзининг Олий Мажлисга Мурожаатида юртнинг эртанги кунини ҳақида гапирар экан, халқимизга хос содда ва донишмандона иборалар билан **“Ҳаёт олдимизга яна қанча синов ва муаммоларни қўйиши мумкин ва биз ҳар қандай ҳолатга тайёр туришимиз зарур. Лекин қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, демократик ислоҳотлар йўлидан ҳеч қачон ортга қайтмаймиз. Олдинга, фақат олдинга қараб борамиз. Ва биз бунга ҳар томонлама қодирмиз. Чунки бугунги халқимиз – кечаги халқ эмас. Бугунги Ўзбекистон ҳам – кечаги Ўзбекистон эмас”** дея қатъий ишонч билдирди.

Чин дилдан, самимият билан айтилган гаплар одамни тўлқинлантиради, руҳиятингга куч бағишлайди. Юракдан гапирилган гапларга юраклар ишонади.

Ислоҳотлар кўлами катта бўлгани боис, биз тўқнаш келаётган муаммоларимиз кўлами ҳам катта. Буни ҳеч ким инкор этмайди. Инкор этишга ҳаққимиз ҳам йўқ. Буни мамлакат раҳбари ҳам ўз маърузаларида қайта-қайта таъкидлаяпти. Гап муаммоларнинг кўламида эмас. Гап уни бартараф этишга, миллат эртасига

бўлган ишончда. Чунки айнан кечаги жароҳатларни миллатнинг ўзининг хотираси, ўзлиги, маънавияти билан муолажа қилиш – уни ўзининг асл сарчашмасига – бир пайтлар бутун дунёни ўзига қайтарган ренессансларга асос бўлган қувватига қайтаради.

Биз қадим тамаддун ватани бўлган юртда яшаётган эканмиз, аждодларимиз дунё тараққиётига ўзининг беназир ҳиссасини қўшган буюк алломалар, уларнинг қони томиримизда оқаётган экан, нима учун биз тарихнинг такрорланишига, қонимиздаги генлар уйғонишига, эртанги кун, ўз келажагимизга шубҳа билан қарашимиз керак?! Давлатимиз раҳбари бизни айнан шунга – тарихий хотирадан куч ва ғурур олиб, келажакка, демак ўз кучимизга, яратувчилигимизга, салоҳиятимизга ишонч билан қарашга даъват қилмоқда. Ана шу ишончнинг ўзи ренессансни бошлаб беради.

Ҳеч ким учинчи ренессанси бугун яратилди, у мавжуд деяётгани йўқ. Мурожаатномада гап буюк уйғонишга ўзимизни тайёрлаш, ўзимизни шунга муносиб тутиш, ўзимизни, мақсадимизни, кучимизни шу буюк вазифага ҳозирлаш, энг аввало, учинчи ренессансга ижтимоий, маънавий, сиёсий жиҳатдан умуммиллий муҳит ҳақида борапти: **“Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак.** Бунда, аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямининг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим”.

Аждодларимиз ниятни яхши қилинлар, деб насихат қилишган. Яхши ният, бу ёруғ хаёлларга бери-

лиш, бошқача айтганда ўзлигини эртанги кунга, ёруғ келажакка тайёрлаш. Бугун ниятларимиз улуг, тоза, самимий. “Ёртибой”ларнинг гапига қулоқ тутадиган замон эмас.

Мурожаатномада айтилганидек: **“Ҳеч шубҳасиз, ўз кучимиз ва имкониятларимизга бўлган ишонч бизни Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишдек эзгу мақсад йўлида бирлаштириб, янада кучли ва мустаҳкам қилмоқда. Бу интилишлар улкан амалий ишларга айланиб, буюк халқ ҳаракати тобора кенгайиб бормоқда. Бундай қудратли сафда бўлишнинг ўзи катта бахт, катта шарафдир”**.

Мурожаатномада яратувчанликка алоҳида урғу берилаётгани бежизга эмас. Яратувчиликнинг энг энг яхши хислати одамда ғурурни тарбиялайди. Вайрон этишни эмас, яратишни ўргатади. Бировларнинг қўлига қарамасликни, истеъмолчи эмас, ижодкорга айланишни талаб қилади. Олдимизда турган вазифа эса собиқ тузимдан қолган истеъмолчилик кайфияти ва одатларидан қутулиб, ижодкорга, яратувчига айланишидир.

Мамлакат раҳбарининг Олий Мажлисга Мурожаати ўтган йилнинг сарҳисоби, **“Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йили”**нинггина режалари эмас. Бу юртнинг эртаси, келажакка қаратилган дастурдир.

Ерга экилган уруғ бирдан мева бермайди. Экилган уруғдан яхши натижа кутиш учун уруғ танланган тупроқ яхши бўлиши, яхши парвариш, сабр керак бўлади.

Ислоҳотлар ҳам шундай, бирдан натижа бермайди. Унинг мевасини тотиш учун йиллар керак. Бунда фақат сабрнинг ўзи камлик қилади. Бу ўзгариш, янгилиниш, юксалишда ҳар бир инсоннинг ўз ўрни, бурчи, масъулияти бор. Ренессансга пойдевор – шу мақсадда умуммиллий қувватни бирлаштириш, йўналтириш,

ҳар бир миллат вакили елкасидаги ана шу буюк ма-
съулиятни ҳис қилиш, ҳар бир одам шу мақсадга ўз
ҳиссасини қўшиш, ҳар бир фуқаро шу ўзгаришларга
алоқадорлигини, ўзининг эртанги кун яратувчиси
эканини юракдан ҳис этиши дегани.

Абдусайд КЎЧИМОВ,

*Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
ёшлар мураббийси*

ИФТИХОР АЗОБЛАРИ

1

Ифтихорнинг нималиги барчага аён: одам боласи бирон-бир мувафақиятга эришганида суюнади, ғурурланади, озроққина мақтангиси ҳам келади, яъни фахрланади, ифтихор қилади. Муҳташам ғалаба лаҳзаларидаги сурур, ҳайрат ва музаффар туйғулар силсиласи – кўнгил уфқида камалакдек товланган латофатли ранглар ифтихор дейилмиш биргина сўзда жилваланади.

Бугун, худога шукур, зарнигор тонглар бирин-кетин жамол кўрсатаётир: қадим Туронзаминда ифтихор қилсак қилгулик муаззам боғлар, кўркам ва нурафшон манзиллар ой сайин, кун сайин кўпайиб, чирой очмоқда.

Шундоғ экан, унда нега ифтихор севинчлари бир четда қолиб, унинг азобларини сарлавҳа қилиб турибмиз мақоламинизга? Негаки, ғалаба ҳеч замонда ойдан оёғини узатиб тушган эмас – ифтихор азоблари ҳаммиша унинг фараҳли онларидан мўл, залворли ва машаққатли бўлган.

Афсуски, биз кечаги мушкулотларни кўпинча тез эсимиздан чиқариб қўямиз, бугунги зироатларнинг қадрига етмаймиз, ҳатто, ношукурлик қиламиз. Қаноат шамини ўчираемиз.

Шу ўринда бундан 4-5 йил аввал мамлакатимизда мактаб ва мактабгача тарбия ҳолати қандай бўлгани-

ни бир эслаб кўрайлик: кўплаб боғчалар сотиб юборилган, бузилган ёхуд омборхоналарга айлантирилган. Омон қолганлари ҳам ғариб, кўримсиз, бечораҳол. 30 фоизга ҳам етмайди боғчаларга борувчи кичкинтойлар сони. Энди-чи? Сўнгги 4 йилда мамлакатимизда мактабгача таълим билан қамраб олиш даражаси 2 баробар ортиб, айнан ўтган йили 60 фоизга етди, боғчалар сони 3 баробар кўпайиб, 14 мингдан ошди. Энди мазкур рақамни жайдаричасига мулоҳаза қиламиз: агар, ўтган 25 йилнинг ҳар 4 йилида боғчалар сони 3 баробардан ошаверганида эди, боғча ёшидаги эркак-тойларимизнинг ҳаммаси аллақачонлар ушбу таълим йўналиши билан тўла-тўқис қамраб олинарди. Ёки мактаб. Боғчадан баттар эди бу азиз даргоҳнинг аҳволи. Ўқиш-ўқитиш ўлда-жўлда, муаллимлар бозорларга чиқиб кетган – эсласанг, эсинг кетади. Энди-чи? Биргина 2021 йилнинг ўзида 30 та янги мактаб қурилади, 320 та мактаб таъмирланиб, моддий-техник базаси яхшиланади. Яна ўзимизча таҳлил қиламиз: 25 йил давомида йилига 30 та эмас, ана, борингки, 20 тадан янги мактаб қурилганда; 320 та эмас, 220 тадан мактаб таъмирланганда маорифимизнинг ҳозирги шаклу шамойили қандай бўлар эди?

Мавриди келганда, “ёрилмаган яра”дай кунма-кун газак олиб, ҳадсиз азобга айланиб кетган яна бир муаммо – ишсизлик оғриқлари қандай даволанаётганига тўхталмаслик мумкин эмас. Қаранг, 2020 йил 500 мингта янги иш ўрни яратилибди. Бу 500 минг фуқаро тирикчилик манбаига эга бўлганини англатади. Ўтган 25 йилнинг ҳар йилида ҳеч бўлмаса 200-300 мингтадан иш ўрни барпо қилинганда, беиш одам қолармиди бугун юртимизда? Ишсиз одам бўлмаганидан кейин иқтисодиётимиз ҳам бошқача ривожланмасмиди. Масалан, 25 йилда, майли, 5-6 эмас 2 миллион ишли бўлган фуқаро кунига 1 доллардан фойда келтиргандачи?

Мен бу қиёслашларни кимнинг қўлига тош, кимгадир гул тутқазиш учун келтираётганим йўқ. Тугмадек ифтихор замирида, тоғдек азоблар борлигини эслатдим, холос.

2

Шу нуқтада, лирик ҳиссиётларни тўхтатиб, жиддий гапларга ўтишдан олдин, битта ҳаётий ҳикояни эътиборингизга ҳавола қиламан.

Алишер Нарзулло деган шоир бор. Тожикистонлик ўзбеклардан. Душанбега яқин Чинор деган қишлоқда туғилиб, катта бўлган. 30 йилдан бери Тошкентда яшайди. Бир неча шеърый китоблар муаллифи. Ҳозир ЎзАда – бирга ишлаймиз. “У кунларни эсласам қўрқинчли бир туш кўргандек бўламан, – дейди Алишер. – Туғилган маконга бориб-келиш учун 2-3 ойлаб сарсон бўлар эдик. Паспорт столида 80-90 кунлаб, элчихонада унда нам қўп рухсат кутардик. Ижозат берилгунига қадар боришинг зарур бўлган маъракаю маврид аллақачон ўтиб кетган бўларди.

Чегарадан ўтиш-қайтиш машаққатларини айтмай қўяқолай. Бу ёқдагилар: Қаерга? Нима учун? У ёқдагилар: Кужо? Барои чи?

Бир гал Душанбедан қайтишда йўл-йўлакай ўқиб кетарман, деб “Адабиёт ва санъат” газетини олдим. Газетанинг бир саҳифаси азалдан арабий ёзувда бўлган. Мен шунини ҳисобга олмай чакки қилган эканман. Чегарачилар газетани кўрибоқ терговни бошлаб юборишди: Нега олиб ўтяпсан? Ким топшириқ берган? Қайси диний оқимга мансубсан?

Охири паспортимдан нусха ва газетани олиб қолишди. Чегарадан Деновга, ундан Тошкентга келдим. Кечқурун одатдагидек эшик қўнғироғи жириглади: “Паспортний режим, хужжатларни бир кўрайлик...”

Мен бу хунук ҳолат қиёматгача давом этса керак, деб қийналардим. Рухсатнома, виза, чегара муаммо

лари, савол-жавоблар, йил-ўн икки ой давом этадиган “паспортний режим” – йўлларимизда хитой девори бўлиб турарди-да!

Шукрки, бугун тош деворлар қулади. Ҳаммаси худди бир босинқирашдек, ўтди-кетди. Энди чегарада турганлар сиздан олдин салом беришади, йўл кўрсатишади, оқ йўл, деб кузатиб қўйишади. Тожик биродарларимиз чегарадан ўтаётган ҳар бир ўзбекистонликка азиз меҳмонни кутиб олгандек, “хуш омадед”, дея жилмайиб туришади...”

Тушунаман. Чегара, давлатлар ўртасидаги алоқалар мураккаб, яъники, сиёсат. Сиёсат эса айсбергга ўхшайди – кўринганидан кўринмаган томони бисёр. Сиёсатчи-ғаввослар билади у ёғини. Эҳтимол, бизнинг ақлимиз етмайдиган жиҳатлар бўлгандир. Аммо, Алишер Нарзуллога ўхшаш минглаб ватандошларимизнинг армону шодликларини эшитганда, бўларкан-ку, деб юборасан-да беихтиёр. Мана, чегаралар, йўллар очилди – осмон узилиб, ерга тушмади-ку! Аксинча, қардошлар ўртасидаги борди-келдиларнинг равонлашуви нафақат Ўзбекистон, балки минтақадаги барча давлатларнинг иқтисодий юксалишига ҳам омил бўлмоқда. Бугун сиёсатнинг кўчасига яқинлашмаган одам ҳам кўриб-билиб турибди: Тошкентдан эсаётган ҳаётбахш шабадалар қўшни республикалар, денгизу уммонлар оша БМТгача етиб борди. Қозоқларнинг элбошиси Нурсултон Назарбоевнинг Шавкат Мирзиёевга қарата, биз сиз бошлаган ўзгаришларни 25 йил кутдик, деганиям шунчаки эътироф эмас! Илло, Ўзбекистон бошлаган очиқлик сиёсати Марказий Осиёдаги давлатларнинг ҳаммасига баҳорий ҳаволар олиб кирди. Мамлакатлар ўртасидаги тўсиқлар олиб ташланди. Кеча бир-бирига худо қарзи саломни ҳам қизғанган халқлар қалбида бугун яна ота мерос шарқона меҳр, оға-инилик ришталари мустаҳкамланиб, беш

мустақил давлат битта аҳил оила сингари қадрдонлашиб бораётир. Рости, агар бундай тарихий инқилоб Европа ёки Ер шарининг бошқа бир қитъасида содир бўлганида эди, эзгулик ва тинчлик ҳаракатининг ташаббускори бўлган давлатнинг етакчиси аллақачонлар Нобель мукофоти билан сийланган бўлур эди.

Ўзбекистон эса минтақа интеграцияси йўлидаги саъй-ҳаракатларини бир дақиқа ҳам сусайтиргани йўқ. Қардошлик меҳру муҳаббатини бугун кечагидан, эртага бугунгидан мустаҳкамлаш чоралари изланмоқда. Яна бир мисол: шу пайтгача “интеграция-интеграция”, деб тинмай гапирилар, бироқ узоқ йиллик “бегоналик”дан кейин бирикиш, яқинлашиш учун минтақанинг ижтимоий ва сиёсий муаммоларини ўрганувчи биронта институт йўқ эди. Шавкат Мирзиёев Олий Мажлисга Мурожаатида айнан шу муаммо – Марказий Осиё халқлари институтини очиш зарурлигига эътибор қаратди ва мазкур даъвати билан минтақа интеграцияси масаласи Ўзбекистон учун доимий эканини яна бир карра тасдиқлади.

Умуман, эътироф этиш жоизки, бугунги кунда мамлакатимизнинг ташқи сиёсати, дипломатлар тили билан ифодалаганда, кўп векторли форматга ўтаётир. Бу мамлакатни минтақада таъсир кучи энг юқори турувчи икки регионалистик иқтисодий-сиёсий бирлашмалар – марказида Россия турувчи Евроосиё иқтисодий иттифоқи ва Хитой бошчилигидаги “Бир макон, бир йўл” лойиҳаларига “қарам” бўлиб қолишдан ҳимоялайди. Масалан, бугун глобал дунёда жаҳон бозорига чиқиш, у ердан ўрин эгаллаш қанчалар мураккаб эканини сиёсатчи ёки иқтисодчи бўлмаган одам ҳам яхши англайди. Шундай бир пайтда, Афғонистонда ўрнатиладиган тинчлик минтақа давлатларига катта имкониятлар ваъда қилиши мумкин. Хусусан, бу Марказий Осиё давлатлари учун шу пайтгача ёпиқ ва хатарли

бўлиб келган Жануб сари йўлни очади. Биламизки, Жанубимизда биз ҳали тўлиқ ўзлаштирмаган аҳолиси қарийб 1,5 миллиард нафар (Покистон, Эрон, Афғонистон, Ҳиндистон) бўлган бозор мавжуд. Ўзбекистон Президентининг ҳаракатлари шуни англатадики, у мамлакатни неоколониал (янги мустамлакачилик) ботқоғига ботирмоқчи эмас, балки очиқ дунёда барча билан тенгма-тенг муносабатлар олиб бориш, ҳеч кимнинг “қош-қовоғи”га қарамайдиган беғубор ва тиниқ янги давлатни шакллантириш, назаримда.

Шунинг учун ҳам 2020 йилда Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев, Афғонистон Президенти Афрах Фани билан 3 марта телефон орқали суҳбатлашди. Ўзбекистонга 5 марта Афғонистондан, Афғонистонга 4 марта Ўзбекистондан махсус делегациялар бориб келди. БМТ Бош Ассамблеясининг 75-сессиясида давлатимиз раҳбари яна бир марта дунё жамоатчилиги эътиборини Афғонистонда барқарор тинчлик ўрнатиш муаммосига қаратди.

Зеро, Афғонистоннинг тинчлиги Марказий Осиё мамлакатларига Ҳинд океани ва Форс кўрфазининг портларига энг қисқа йўл билан чиқиш ҳамда Жанубий Осиёни Европа ва Хитой билан боғлаш орқали, 1,5 эмас, 3 миллиард кишилик улкан бозорга кириш имконини тақдим қилади. Бундай улкан режаларни амалга ошириш билан боғлиқ азоблар эса алоҳида мавзу.

3

Мен қарийб 50 йилдан буён матбуот ичида юрган одамман. Лекин шу йиллар ичида, совет замонини қўяверинг, мустақиллик йилларидаям сиёсий режим бу даражада оғир юкни елкасига олган эмас. Жуда яхши эсламан, кечагина нафақат халқнинг дарду фиғони, ҳатто тепага ёқмайдиган “чеҳра”нинг эфирда

пайдо бўлиши қандай тўполонларга, баъзи ҳолларда охири беҳайр ҳодисаларга айланиб кетарди. Бугун-чи, бугун шундай замон бўлдики, тармоқлар очиб қўйилди, ким нима деса, деяпти. Тўғри, бунинг ичида тухмат бор, хусумат, кўролмаслик деган иллатлар ҳам бор.

Неча йиллар давомида жиноий жавобгарликдан қочиб, аллақайси ковакларда пусиб-яширишиб ётган аламзадаларнинг “ватанпарвар-герой”лик даъволари бор. Туйнугидан ел, эшигидан эл кирмайдиган, умрида бир туп райҳон кўкартирмаган ношудларнинг энса қотиргувчи ҳавойи талаблари бор. Ўз боласига ўз сўзи ўтмайдиган, ўз боласини ўз сўзи билан ўзига ишонтиролмайдиган, ўз туйғуларини ўз боласига юктиролмай эзилиб, дардини бировга айтолмай, ичидан зил кетиб юрганлар бор. Не-не орзу-ҳаваслар билан катта тўй қилиб, фарзандининг битта бошини иккита қилган, аммо тўрт-беш ой ўтиб-ўтмай, ўз оиласини парчаланишдан асраб қолишга кучи етмай, бошини чангаллаб, маҳалла-қўйга аралаштиришга бети чидамай юрганлар бор. Умрида битта каптархона қуришни эплотмаганлар бор.

Интернетда шундай суратга кўзим тушди: қора қарға, учиб кетаётган бургутнинг елкасига минволиб, маттасил чўқимоқда. Қарғанинг ўткир тумшуғи бургутга озор етказаятган эса-да, тоқат билан парвозда давом этаётир. Осмон шунқори билади: у қанча тез юксакка кўтарилса, қарға шунча тез ҳолсизланади, ўпкасига ҳаво етмай ё тушиб қолади, ёки...

На иложки, бугун бургут парвозига тиш-тирноғи билан қаршилиқ қилмоқчи бўлаётган қарғалар ҳам бор. Тўғрими? Шундай бўлгач, улардан сўрагим келади, сиз миллион-миллион халқни ўзига, сўзига, эртасининг нону тузига ишонтириш қанчалар азоблигини ҳеч ўйлаб кўрганмисиз? Фақат ишонтириш билан олам гулистон бўлиб қолса қанийди. Ишон-

ганлар рўзғори бут, дастурхони тўкин, кўчаси обод, овул-қўрғони осойишта бўлишини истайди. Дунёнинг бошқа музофотларидаги қавмларидан кам бўлмасликни орзу қилади. Тирик одамнинг ҳар бири бир сайёра, деган эканлар Алишер Навоий ҳазратлари. Миллион-миллион сайёраларнинг юрак зарбларига қулоқ солиш, дардига малҳам бўлиш учун қанча чидам, ақл, заковат ва яна нодир салоҳият керак.

Ёки сиз, давлат раҳбари бу ишга журъат қилганда шуларни билмас эди, деб ўйлайсизми? Ундай бўлса адашибсиз – биларди, билгандаям яхши биларди. У киши бу мамлакатни, жамиятни янгилашни бундан бошқа йўли йўқ эканини кўрди ва ўзида метин сиёсий ирода топди....

Назаримда, ҳозирги шаффоф жамият, очиқ матбуот масалаларига шундоқ қарасак янглишмаймиз.

25 йил худди сувнинг йўлини тўсиб тургандай жамиятнинг дамбаланиши, йўли тўсилган сув ўзида турли чиқинди-қўқимларни йиққандай биздаям ўтган давр мобайнида анча гап-сўз йиғилиб қолди. Нима қилиш керак эди, дамбага қўшимча янги симон куйиш керакмиди? Албатта, ҳали айтганимдай, бу босимни кўтариш учун янги ҳукуматга катта ирода керак бўлар эди. Бу ирода Президентда бор эканини бутун дунё кўриб турибди. Кўриб турибди елкасига тушган буюк тарихий юмушни ноёб истеъдод билан адо этаётганини ҳам. Кўриб турибди, вазифага киришганидан буён бир нафас тинч турмай, одамларнинг яхши яшаши учун куну тун изланаётганини. 2020 йилда кўринмас душман – “тождор ёв” қутқу солиб турганда Ўзбекистондаги иқтисодий ривожланиш аввалги йиллардагидан кам эмаслиги ҳам ўз-ўзидан содир бўлиб қолган эмас.

Мамлакат тақдири, миллат келажаги ҳал бўлаётган ҳаёт-мамонт кунларда томошабинлик, ёлғончилик, тухмат ва кўролмаслик, ўз ҳаловати атрофидаги

майда манфаатларга ўралиб қолиш – Ватанга хиёнатдан оғир бўлса оғирки, энгил эмас. Биз, ҳозир худди тирнаб-тирноқлаб баланд чўққига чиқиб бораётган пай-болдирлари бақувват альпинист ҳолатидамиз.

4

Тасаввур қилинг: тилинган бармоқлар симиллаб оғрийди, шилинган тиззалар лўқиллаб қақшайди, пешонадан оққан тер кўзларни ачитади. Чақир тикандай чағир тошлар кийимларни йиртиб баданга игнадай санчилади. Оёқ теккан тош кўчиб, бир қўлда муаллақ осилиб қолади, альпинист эса бир дақиқаям умидсизланмайди, бор кучини билагига жамлаб, Яратгандан мадад сўраб, тоғ йўлбарси сингари харсангларга ёпишиб ўрлайверади – чўққина забт этмагунча жамики қийинчиликларга чидайди – тош келса кемиради, сув келса симиради. Муродга етган муборак лаҳзаларда эса қувончлари осмонларга сиғмайлар кетади – еру жаҳонни ярқиратиб юборади қалбида чақнаган ифтихор қуёши!

Альпинистнинг ҳаёти шундай. Бу – унинг қисмати, ўзи танлаган ягона, муқаддас йўли – худди бизники каби.

Роса 30 йил аввал, бир ярим асрлик қулликдан қутилган кунларда бошланган эди бу қутлуғ сафар. Шодликларимиз беадоқ эди. Бошимиз фалакда – энди отимиз тугул, эшагимизнинг эгар-жабдуғигача зебу зар бўлади, деган ширин хаёллар завқида карахт эдик. Айни чоғда, осмонўпар қояга чиқиш учун, эҳ-ҳе, не-не хатарли даралару зовлардан ошиб ўтиш кераклигиниям тўғри тушунардик. Тушунганимиз туфайли белни маҳкам бойлаб, азобларни гарданимизга олиб, шиддат билан йўлга тушдик. Беш-олти йил астойдил интилиб, анча жойга чиқиб ҳам бордик. Аммо кейин...

Кейин, гоҳ кетма-кет, гоҳ қаватма-қават келаётганлар кўча чангитганча ўзиб кетишди. Биз бўлсак... Хом сут эмган банда эканмиз-да, сохта ифтихорними, кибрними гирдобига тушиб қолдик. 25 йил қўйиб юбормай, чангалида маҳкам тутиб турди бу худбин гирдоб. Шаштимиз пасайди, ишонч камайди, лоқайдлик, саросима, коррупция...

Тўрт йилдан буён бетўхтов “жанг” қилинаётганига қарамай, афсуски, бу иллатлар ҳозирча қуригани йўқ. Хушомад, хусумат, алдов кабиларнинг бозори ҳалиям айрим манзилларда энг чаққон молга айланиб турибди.

Тўғри, қисқа вақтда урра-уррачилик, ҳавойи мақтовлардан йироқ, инсон қалбини очадиган, самимий, кишининг ғамю ташвишларини яширмай айтадиган эркин муҳит бўй кўрсата бошлади. Янгиланиш жараёнлари – ислохотлар кўлами ва самарасини оширишда ҳар томонлама етук, замонавий билим ва ҳунарларни пухта эгаллаган, азму шижоатли, ташаббускор авлод шаклланмоқда. Мана бу юмушни бажар десанг ҳам оғриниб аранг қимирлайдиганлар ўрнида, шарқона анъаналарни, Ватан манфаатларини, умуминсоний қадриятларни қадрлайдиган кўзи очиқ, тозақалб ёшлар улғаяётир, мамлакат тақдири билан боғлиқ маҳобатли юмушларга дадил елка тутаетган мардлар сафи кенгайиб, кўпайиб бораётир.

Тўрт йилда шижоати аввалгиларга ўхшамайдиган, имон-эътиқоди юксак ёшларни тарбиялаш осон бўлган эмас, албатта. Уларни ўқитиш, ўргатиш, иш билан таъминлаш, қалбида Ватан туйғуси, миллий руҳ ва миллий ифтихорни шакллантириш...

Дарвоқе, миллий руҳ ҳақида.

Илмий шаҳодатларга кўра, одамзотнинг судралиб ёхуд учиб юрувчи жондорлардан афзаллиги, унинг жисмида руҳнинг мавжудлигида экан. Шоирлар руҳи

ғариб одамни илдизи чириган бутага, қоғоз гулга, тош хайкалга қиёслайдилар. Мозий саҳифаларида эса миллий руҳи ва ифтихори, миллий мафкурага бойланиб, юракларни бирлаштирувчи қудратли тўфонга айлангач, гуллаб-яшнаб кетган мамлакатлар тўғрисида мисоллар жуда кўп. Бу жабҳадаям ёвқур боболаримиз бизга шундай шоҳона салтанат қолдирганки, бу улуғ меросга абадул-абад бутун дунёнинг ҳаваси келади. Президент ҳам миллатни оёққа қалқитишни айнан мана шу нуқталардан бошлагани бежиз эмас. Миллий ифтихорни англаш, асраш ва уни барча авлод қалбига сингдириш ҳаракати туфайли, мудраган ғурурлар уйғонмоқда, ташаббуслар қанот ёзмоқда.

Бундай юксалишларни кўриб, ҳали айтганимдай, ҳасадланиб пичинг қиладиган “писмиқ дўст”ларга, албатта, пиёз тўғрамаганининг кўзи ачимайди, дейишдан ўзга чора йўқ. Пуфлаб-пуфлаб ёндирган биллади олов ёқиш азоби нималигини. Бугун, зўр ифтихор ичра иқроор бўлиб турибмизки, мислсиз баҳодир ва қўрқмас саркарда Жалолиддин Мангуберди учқур самани билан қутурган Жайхунга сакраганда, унга мадад берган куч миллат ва Ватан ифтихори эканини юракдан ҳис қилувчи ватанпарвар ёшлар кўкламда қирларни тўлдирган қизғалдоқлар каби яшнаб кўзларни қувонтирмоқда. Улар, ўлимани била туриб, босқинчи Доро лашкарларини Қизилқум саҳроларида сарсон-саргардон қилган афсонавий қаҳрамон Широққа; жаҳоннинг ярмини босиб олган Македонский армиясига шердай ҳамла қилган Спитаменга; мўр-малах сингари беҳисоб мўғул аскарларига қарши қилич кўтарган Маҳмуд Таробийга қандай қудрат илоҳий жасорат ато қилганини ҳам чуқур англайдилар. Қонхўр Оқпошшонинг ёқасидан олган Номоз ботир ёхуд Дукчи Эшон жасоратининг илдизлари она Ватан томирларига тутшиб кетгани ғурур ва илҳом

бағишлайди уларга. Ёки Мирзо Улуғбек “осмон тоқи-га илк нарвон” қўйганда қаёқдан олган эди самовий тафаккурни? Уйғониш даврининг буюк мутафаккирлари Абу Наср Фаробий “Шарқ Арастуси”, Мусо ал-Хоразмий Европа фанида “алгоритм” номлари билан абадий жой олишида-чи? Ёхуд Темур Маликдек мардлари, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Бобораҳим Машраб каби етти иқлимга машҳур улуғлари бўлган эл, кейин-кейин қандай қилиб қаҳқашон юлдузларининг энг хирасига айланиб қолди? Соҳибқирон Амир Темур ҳазратларидан кейин, Туронзамин нега парчаланди, таланди, топталди? Дунёга маърифат нурларини таратган иккита Ренессанснинг икковиям нега бардавом бўлмади?

Ҳозирги авлод, умуман, ўзбекистонликман деган ҳар бир инсон бугун юқоридаги каби Ватан тақдирига уйқаш саволларга безовталиқ билан жавоб излаётирларки, миллатнинг бундай қалқиниши неча юз йиллар давомида кузатилган эмас.

Ҳа, биз фикрлаш, тафаккур қилиш нуқтаи назаридан ҳам эркинлик майдонига чиқдик. Ўзлигини англаган, миллий руҳи уйғонган халқнинг она Ватанга бўлган меҳру муҳаббати савқитабий туйғу сифатида товланмоқда.

Бир-бирининг кўлидан маҳкам ушлаб олганлар, тезоқар ва тойринчоқ кечувдан бешикаст ўтадилар. Осмон бепоён – қарғадир, кузғундир, бургутдир – парвоз учун ҳаммага майдон етади.

*Матлаб бир бўлмаса – жам бўлмагаймиз,
Жам бўлсак – бошимиз ҳам бўлмагаймиз.
Жам қилсак инсофу диёнатни ҳам,
Дунёда ҳеч кимдан кам бўлмагаймиз.*

Донишманд Шарқнинг даҳо шоири Абдулла Ориповнинг бу даъватини қонимизга, жонимизга сингдирсак, жам бўлсак, иншооллоҳ, ҳеч кимдан кам бўлмаймиз!

Энди, бир зум қулоқларингизни беркитинг-да, қалбингизга қулоқ тутинг, эшитяпсизми, ичингиздан бир сас келаётир:

– Сарбаланд қоя ишғол қилиниб, ифтихор – ифтихорларга уланиб кетадиган кунлар узоқ эмас! Фақат кўтарилиш азобларини матонат билан енгиб ўтсак бас!

Энахон СИДДИҚОВА,
Ўзбекистон халқ шоири

**ЛОЛАНИНГ МАМЛАКАТИ ёки
МАТОНАТ ЛОЛАСИ**

Биз Лола билан нафақат пайкаллари, балки орзу-умидлари, ташвишу қувончлари бир-бирига тутшиб кетган икки қишлоқ боласимиз. Менга гўё шу икки қишлоқ одамлари томга чиқиб “ху” деса, овозларигина эмас, юрак дупурлари ҳам эшитилиб турадигандек туюлаверади. Полосон, Олтиариқ қишлоқларини довруқли қилган оддий, меҳнаткаш, кетмоннинг дастасини ҳам кўкартирадиган, гўзасини юракда ўстирадиган валломат, бағрикенг, ватанини бетама севадиган одамлари. Улар ердан бир йилда тўрт марта ҳосил олмаса, ерни тўрт марта гуллатмаса, кўнгиллари жойига тушмайдиган деҳқончиликнинг академиклари. Бир пайтлар шу қишлоқ одамлари ҳақида ёзганим оддийгина сатрлар тилимга қуйилиб келади.

*Даладан қайтади ҳорғин жилмайиб,
Юрагин қалайди ўчоқларига.
Арзимайди, дунё, зебу зеваринг,
Бир четлари учган тирноқларига.*

Лоланинг ҳаёти ҳақида кўп очерклар, мақолалар ёзганман. Айниқса, иккимингинчи йилларда “Фарғона ҳақиқати” газетасида ишлаган кезларимда тонготар суҳбатлар қурганмиз, сирдош дўстларга айланганмиз. Унинг ватанига, орзулари кўрғонига айланган шийпонига ошиқаним-ошиққан эди. Чунки Лолани шийпо-

нидан, даласидан айириш қийин, тавалло қилсангиз ҳам даласини ташлаб шаҳарга келмайди. Айниқса, чигит экилаётган, ягана, чеканка, хатто шудгор қилинаётган пайтларда ким чақирмасин, унга зиёфату дастурхонлар маҳтал бўлмасин бир қадам даласидан нари кетмасди. Ҳатто республика миқёсида ўтадиган эъзозу эҳтиром тадбирларига ҳам боролмайман, бир кун кеч экилса, ғўзанинг авжи орқага кетади, шу ерда турмасам бўлмайди, деб ўжарлик қиларди. Бундай пайтда уни ҳеч ким фикридан қайтаролмасди.

Журналист сифатида кўп қаҳрамонлар, таниқли кишилар ҳақида кўплаб очерк, ҳикоялар ёзишимга тўғри келган. Аксарият қаҳрамонларим билан мен ошиққан, интиққан суҳбатлар бир-икки мулоқотлардаёқ тугагандек, поёнига етиб қоларди. Лола ичган сари ташна қиладиган ҳаётбахш булоққа ўхшайди. Лола билан қанча суҳбатлашманг, дилкашлик қилманг, қалбингиз яна талпинаверади. У ҳаёт ошиғи, шу ватан ошиғи. Унинг суҳбатида майда гаплар, ғийбатлар, ғурбатлар, ёлғонларга ўрин йўқ. Нима ҳақида, ким ҳақида сўз бошланг, гапни далага буради, пахтакор қизлари, сувчиларнинг хокисор меҳнати ҳақида тўлиб-тошиб гапиради. Лола ўзига ҳам, қўл остида ишлаётган ишчиларига ҳам жуда қаттиққўл, талабчан. Унинг қўлида шунчаки пайкалда кун ўтказадиганлар эмас, ерни севадиган, тупроқнинг тилини тушунадиганлар бир жон, бир тан бўлганига ҳайратланасиз.

2014 йилнинг кузаги эди, чамамда. “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетаси бош муҳаррири ўринбосари, таниқли адиб, публицист Мурод Абдуллаев (оллоҳ раҳматига олган бўлсин) вилоятга келди. Мақсади таниқли пахтакор Лола Муротова ҳақида очерк ёзиш эканини айтиб, ҳамроҳ бўлишимни сўради. Бажонидил рози бўлдим.

– Ишқилиб қаҳрамонимиз боришимиздан бохабарми? – машина катта йўлга чиққач, Мурод ака менга юзланди. Тасдиқ ишорасини қилдим.

– Тўрт юз-беш юз гектар ери бор донгдор фермерларни ҳар доим ҳам даладан тополмайсиз. Кўпи ангарнинг ичига кириш у ёқда турсин, инамаркадан тушмай иш юритувчиларга буйруқ қилишади. Ернинг хидиниям билишмайди. Мурод аканинг гапида Лола Муротова ҳам шундай фермерлардан эмасми дегандек иддао бордек эди.

– Учрашганда ўзингиз баҳо берасиз, – дея кулиб кўя қолдим.

Шийпонда бизни Манзурахон кутиб олганидан билдимки, тиниб-тинчимас қаҳрамонимиз пайкал оралаб кетган.

– Куннинг тиғида юрманг, деганингиз билан ўз билганидан қолмайди.

Манзурахон Лолани ўзингиз биласиз-ку дегандек, менга жиғибийрон қаради.

– Бир пас дам олиб туринглар, ўчоққа қарай!

Хаял ўтмай шийпон биқинидаги пайкал этагидан Лоланинг қораси кўринди. Эгнида гуллари офтобда ўнғиб кетган чит куйлак. Бошида оқ жун дурра. Оёғида кирза этик. Куйлаклари елкасигача ҳўл, оёғидаги этикка қараб бўлмайди, лойга ботган. Юзлари қуёш тиғида бўғриқиб қизариб кетган. У бизни кўриб, салом берди-ю, аҳволидан хижолат тортгандек, “мен ҳозир” деганча бизга қараб қўл силкиди-да, шийпон ичкарисига кириб кетди.

Мурод ака шу Лола Муротовами, дегандек, менга ҳайратомуз қаради.

Бироздан сўнг у худди чарчоқларини ичкарида қолдириб чиққандек, ним табассум билан бизга пешвоз чиқди. Чит куйлаклари оҳорлисига алмаштирилган.

Нигоҳлари ботинида қандайдир ташвиш қалқиса ҳам кўзлари кулиб турибди.

– Ёўзага солинган дориларнинг бадбўйи кун иссиғида тепага кўтарилади, нега ўзингизга куймайсиз Лола?!

Лола бирпасда портлади:

– Қора баҳордан ухламай игналаб йиққан ҳосилимизни кўсак қурти қолиб, қандала чанг солса, юрагингиз куяркан. Икки ҳафтадан бери уйқу йўқ. Пайкал ораласам шоналар сарғайиб, илллати бўлиб тўкилиб кетибди. Бу кўсак қуртининг иши эмаслиги аниқ. Чунки барглар орасида қурт кўринмади. Аграномни чақириб, кечгача кузатдик. Охири қандалани тутдик. Худди ит пашшанинг ўзи. Бошида иккита найзаси бўларкан, бири билан шонани ушлаб, иккинчиси билан тешиб, ширасини сўриб оларкан. Шунақанги бўғилиб, бошим қотди. Қандай қутуламиз бу офатдан?! Қўлда терибадоқ қилиб бўлмаса? Зарур дорини топгунча ҳосилни бой берамиз. Иложи йўқ, мана, одамларга донасини 200 сўмдан қўлда тердирыпман. Буғдойнинг сомони ни сотиб, қандала тераётганларга улгитиб бўлмаяпти. Агар пахтага кўз тиккан шу икки бало-қазо бўлмаса ҳосилнинг тагида қоламиз. Ҳозир Самарқанддан “Багира” дорисини олдириб келтирыпман. Ўзимиз билмаган холда Калифорния терагини дала четларига экиб, кўсак қуртини кўпайтирдик, бу қурғур кўсак қуртининг капалигани чақираркан-да. Шу теракнинг шохларини уватга панжара қилгандек терибадоқ чиқамиз.

Эрталаб юзлаб, минглаб кўсак қуртининг капалакларини терак шохчаларидан қоқиб оламиз. Шу оғир чўл шароитидаям гектаридан 42 центнердан ҳосил олдик. Пахтани орқасидан олиму академик бўлаётганлар қаёққа қарайди билмайман. Буям жаҳолатга қарши маърифат билан куршишдек гап-да. Лоланинг бу гапидан Мурод ака мириқиб кулди. Суҳбат қизибадоқ кетди.

“Барханларда унган гул” лиро-эпик қиссаси бир ойда ёзилди. Ҳозир ёзсам бошқачароқ ёзармидим, деб ўйлайман. Чунки Лоланинг суврати, сийрати билан тўқнашган, унинг покиза булоқларидан сув ичган сарим у ҳақидаги битиклар ғариб туюлаверади. Чунки ҳар суҳбатлашганингизда Лоланинг кўнгил қатларидаги мўъжизалар, хазиначалар қат-қати очилаверади.

Президентимиз миллий зиёлилар билан дастлабки учрашувларида биз ижодкорларнинг юрагига чўғ ташладилар. Замонамиз қаҳрамонлари ҳақида бадиий полотнолар яратиш, халққа танитиш борасидаги даъватларидан кейин тинчим йўқолди. Бехосдан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, шоира Зулфия Мўминованинг Лола ҳақида асар ёзишга шахдланаётганини эшитиб, юрагим алангаланиб кетди. Дарров Зулфия Мўминовага телефон қилибман:

Лола ҳақида сиз ҳам ёзаяпсизми? Мен ҳам бошлаб кўйгандим. Мен уни болалиқдан яхши биламан.

Лола Муротовадек аёл ҳақида асар ёзишни ҳар бир ижодкор орзу қилса арзийди. Мен ёзаётганларимни мухтасар қила қоламан.

Зулфия Мўминованинг жавоби иситмамни чиқарди. Жуда уятли бўлди-да. Уни ранжитиб кўйдим. Лола ҳақидаги унинг очерки, гўзал шеърини ўқиб, англадимки, Лола ҳақида бир неча ижодкор дostonу поэма яратганда ҳам бир-бирига ўхшамаган асарлар дунёга келиши шак-шубҳасиз экан. Матонатли ўзбек аелининг жасоратли меҳнатининг суврати ниҳоясига етмас экан. Ҳақиқатан ҳам Лоланинг ҳаёти катта асарлар, романларга ҳам сиғмайди.

2020 йилнинг охирларида Лола қаттиқ бетоб бўлиб қолди. Лекин у даволанишни хаёлига ҳам келтирмади, бирор кун боши ёстиққа тегмади. Яхши докторлардан чақиртирайлик, чуқурроқ текширсин,

десак ҳам “Мен яхшиман!” дея ўжарлик билан бош чайқади.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Шавкат Мирзиёев Лола Муротовани Ўзбекистон Қаҳрамони унвони билан тақдирлаган кунлар унинг шийпони гулу лолаларга тўлиб кетди. Унинг ҳузурига одамлар оқиб келди. Ҳамма ўзи қаҳрамонлик олгандай севинчи ичига сиғмасди. Нафақат водий, воҳаликлар зиёрат қилгани келишди Лолани. У ана шу қувончлар алангаси кунлари иситма оташида ёнди. Лекин ҳеч кимга сездирмади, ҳеч кимга касаллигидан сўз очмади. Унинг меҳнатлари давлат раҳбари томонидан кетма-кет шарафланди. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати аъзолигига сайланди. Мамлакатнинг ҳар бурчидан одамлар “Сиз бизнинг сенаторимизсиз” дея дардлари, муаммоларини Лолага айта бошладилар.

Тошкентдан Олий Мажлис Парламентининг қўшма йиғилишидан қайтадиган кунимиз Лола енгил машинада қийналиб қолмасмикинман, деб қолди. Тошкент–Андижон поездига чипта олдик. У йўл бўйи тик ҳолда далаларни томоша қилиб келди. Дард қийнатётганини ҳеч кимга билдирмади. Олтиариқ вокзалида поезддан тушаркан кузатаётганимизда бизга қараб шодон жилмайди.

– Хайрият-эй, димоғимга чўлнинг ҳавоси урилиб, бутун вужудим яйраб кетди, касалим ҳам эсимдан чиқди, – деди.

Сенат йиғилишидан қайтгандан кейин уч-тўрт кун ўтиб, хабар олгани борсам, далада ўзи бош бўлиб, совуқдан оппоқ очилиб кетган пахталарни тердираётган экан.

– Қаранг, биринчи теримга ўхшайди. Ҳар бир кўсакни етиштириш учун шу аёлларнинг қанча меҳнати сингган, умри соврилган. Агар увол қилсак, бу ўзимизга хи-

ёнат билан баробар, – деди. У аъзоларига 10 тоннадан ортиқроқ пахта тердириб, шийпога бостириб қўйди.

Адашмасам, 5 март куни юрт отаси Лолани байрам билан табриклаш учун Фарғонага Олий Мажлис Сенати раиси Танзила Камоловна Норбоевани совға-саломлар билан юбордилар. Қутлуғ меҳмонни Лола Муротовага вилоят ҳокими Шуҳрат Мадаминович Ғаниев совға қилган Фарғона шаҳридаги уйда кутиб олдик. Бир неча соатлардан сўнг Президентимиз Лола Муротова билан телефонда гаплашиб, уни байрам билан табрикладилар.

– Лолахон опа! Саломатлигингиз яхшими? Сизнинг озгина бетоб бўлганингизни эшитиб, ўзимга келолмаяпман. Эртанги Янги Ўзбекистонни сиз билан бирга кураимиз. Ўзингизни эҳтиётланг, тезроқ тузалинг, сиз бизга жуда кераксиз! – дедилар.

Юрт отасининг бу эҳтироми, эъзози, меҳнатларининг эътирофи Лола Муротовага беқиёс куч берди. У касалликни кўрмагандай бўлиб кетди. Қишнинг совуқларида ҳам барча шароитлари мухайё, иссиқ совға қилинган шаҳардаги уйга бирор кун бўлса-да кетмади, бориб роҳат қилиб ётмади. Шу далаларидан йироқ кетгиси келмади. Агар мен даламдан айро тушганимда, шаҳарда иссиққина парқу тўшакларда ётганимда касалликдан фориғ бўлишим гумон эди, дейди у. Гоҳо шу далалар ҳам торлик қилгандай туюлади. "ДАМАС"га миниб, ёшлигим излари қолган Энажар этакларидагина қолган қум барханлари бағрига интиламан. Тепаликка чиқиб, беғубор, тоза ҳаводан тўйиб-тўйиб нафас оламан. Ўзимни қушдек енгил сезаман, куч-қувватга тўламан. Шу барханлар билан хаёлан суҳбатлашаман. Бугунги кунларга, қаддимизни бутун дунёда юксак кўтараётган, инсон қадр қимматини олий даражада қадрлаётган озод замонамизга шукрона айтаман. Ўзбек халқига ўз юртини, элини беҳад севган, ватанпар-

вар, адолатпарвар юртбоши бергани учун Тангримга беҳисоб ҳамд айтаман.

Лола кўнглидан шу эзгу тилакларни ўтказаркан, яна уловига миниб, Марказий Фарғонанинг қоқ ўртасида жойлашган, уни илҳақу интиқ кутаётган шийпонга қараб талпинади.

Малика ҚОДИРХОНОВА,

Олий Мажлис Сенатининг Хотин-қизлар ва гендер тенглик масалалари қўмитаси раиси

“АЁЛЛАР ДАФТАРИ” – ИМКОНИАТЛАР МАНБАИ

Камбағаллик ҳар қандай мамлакат тараққиётига салбий таъсир қилувчи омиллардан бири ҳисобланади. Чунки, бу муаммо инсоний ресурслар ва салоҳият ривожига тўсқинлик қилади. Айниқса, аёлларнинг бундай оғир турмуш шароитига тушиши жиддий муаммолар келтириб чиқаради ва ундан нафақат аёлларнинг ўзи, балки, фарзандлари ҳам азият чекади.

Шу боис, янги Ўзбекистон бунёд этилишининг ҳозирги босқичида давлатимиз томонидан хотин-қизлар ўртасида камбағалликни бартараф этишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. “Аёллар дафтари” бўйича олиб борилаётган ишлар бунга ёрқин мисол бўла олади.

Вазирлар Маҳкамасининг жорий йил 8 январда қабул қилинган “Хотин-қизларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”-ги қарори бу йўналишда амалга оширилаётган хайрли ишларнинг мантиқий давоми бўлди.

Қарор билан хотин-қизлар муаммоларини “Аёллар дафтари” орқали тизимли равишда ҳал этиш ва уларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш бўйича вақтинчалик тартиб тасдиқланди. Унга кўра, ҳар бир сектор кесимида “маҳаллабай” асосида “Аёллар дафтари”га 30 ёшдан ошган, ижтимоий ҳимояга муҳтож, ишсиз, боқувчисини йўқотган эҳтиёжманд,

ижтимоий ёрдамга муҳтож I ва II гуруҳ ногиронлиги бўлган, уй-жойини таъмирлашга муҳтож I гуруҳ ногиронлиги бўлган хотин-қизлар киритилади. Шунингдек, нотурар жойларда истиқомат қилаётган, ўзининг ёки биргаликда яшовчи оила аъзоларининг номида турар жойи мавжуд бўлмаган хотин-қизлар, қарамоғида бир ёки ундан ортиқ I ва II гуруҳ ногиронлиги бўлган болалари мавжуд ёлғиз аёллар, тиббий ҳимояга муҳтож эҳтиёжманд, ҳуқуқий ёрдам олишга ва психологик маслаҳатга муҳтож хотин-қизлар киритилади.

Бугунги кунда ушбу дафтарга киритилган аёлларнинг ортиқча қоғозбозликсиз нафақа пулларига эга бўлиши, тадбиркорлик бошлаш истагида бўлганларнинг ўз бизнесини йўлга қўйиши, муайян касблар бўйича тегишли билим ва кўникма олиши билан бир қаторда тиббий кўмакка муҳтож хотин-қизлар ва уларнинг фарзандларига бепул тиббий хизмат ва ёрдам кўрсатилиши ҳам йўлга қўйилмоқда. Бунда оғир турмуш шароитидаги аёллар билан ишлашнинг шу каби ҳар бир йўналишига муайян идора масъул этиб белгиланган.

Жумладан, тадбиркорликни йўлга қўйиш истагида бўлган аёлларнинг молиявий ресурслардан фойдаланиш имкониятини таъминлаш вазифаси акциядорлик тижорат “Халқ банки” зиммасига юклатилган. Мазкур банк муассасаси томонидан хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш мақсадида тегишли вазирлик ва идоралар ҳамкорлигида қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, “Халқ банки” тизимида, яъни республика, вилоят ва туман миқёсида хотин-қизлар бўйича ўринбосар лавозимлари ва марказий аппаратда “Аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш департаменти” ташкил этилди. Департамент томонидан хотин-қиз-

лар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш бўйича аниқ вазифалар белгилаб олинди.

Жумладан, хотин-қизларни ишбилармонликка ўргатиш, касбга тайёрлаш, ўз ишини бошлаш истагида бўлган аёллар билан манзилли иш олиб бориш орқали мавжуд бизнес ғояларини қўллаб-қувватлаш, бизнес лойиҳаларни тузишда кўмаклашиш ва ўргатиш ҳамда кредит ажратишда амалий ёрдам кўрсатиш асосий вазифа сифатида белгилаб олинди.

Ҳозирги кунда мутахассислар томонидан “Аёллар дафтари”га киритилган хотин-қизлар 4 та тоифага ажратилган ҳолда ўрганилмоқда. Бизнес бошлашда йўналиш танлашга қийналган аёллар, айрим соҳадаги қобилиятли аёллар, тадбиркорлик қилиш истаги йўқ, иш жойига талаби бор бўлган аёллар шулар жумласидан. Ҳар бир тоифадаги аёлларга индивидуал ёндашган ҳолда улар билан манзилли иш олиб борилмоқда. Бу жуда муҳим, чунки ҳар бир инсоннинг бирор йўналишда оёққа туриб кетиши, аввало, унинг қобилияти ва истагига боғлиқ. Шу жиҳатдан ҳамма аёллар ҳам бизнесга лаёқатли бўлавермайди. Уларни қўллаб-қувватлашга давлат томонидан катта ҳажмда ресурс ажратилиб, барча имкониятлар яратилар экан, аёллар билан ишлайдиган тузилмалар биринчи галда барча саъй-ҳаракатлар натижа беришини ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Демак, “Темир дафтар”га киритилган хотин-қизлар билан индивидуал ишлаш бу – натижага эришиш деганидир.

Шу жиҳатдан АТ “Халқ банки” томонидан тадбиркорлик қилиш истагини билдирган аёлларнинг 69 877 нафари исми-шарифи, манзили билан рўйхатга олиниб дастур ишлаб чиқилмоқда. Бугунги кунга қадар молия муассасаси томонидан Савдо-саноат палатаси, “Тадбиркор аёл” ишбилармон аёллар уюшмаси ва “Хунарманд” уюшмаси билан биргаликда жойларда

2 минг нафардан ортиқ хотин-қизлар тадбиркорликка ўқитилди ва тегишли сертификатга эга бўлди.

Шу билан бирга, олтмиш хилдан ортиқ намунавий ва аёллар тадбиркорлигига мос бўлган “Бизнес режа” лойиҳалари ва тарқатма материаллар тайёрланиб жойларга етказилмоқда. Булар, асосан, хизмат кўрсатиш ва касаначилик асосидаги йўналишлар бўлиб, сарфланган маблағ қисқа муддатда ўзини оқлаши, бошланган бизнес доимий ва барқарор даромад манбаига айланиши кўзда тутилган. Қолаверса, касбга ўқитиш дастурлари ҳам замонавий меҳнат бозори эҳтиёжларидан келиб чиқиб тузилган. Сартарошлик, массаж, бухгалтерия ҳисоби, дастурловчи, веб-дизайнер, болалар ва қариялар энагаси каби талаб катта бўлган йўналишларда тегишли билим ва кўникма олган аёллар, аввало, иқтисодий жиҳатдан мустақил бўлади, қолаверса, оилавий бюджетга ҳам муносиб ҳисса қўша олади.

Хотин-қизларнинг бизнес ғояларини молиялаштиришга келсак, жорий йил шу мақсадда 1 триллион сўмдан ортиқ кредит ажратиш белгилаб олинди. Бундан ташқари, аёлларнинг молиявий саводхонлигини ошириш ва тадбиркорликка йўналтириш бўйича алоҳида веб-саҳифа ва “телеграмм_бот” ишлаб чиқилмоқда.

Аёлларнинг иқтисодий фаоллигини қўллаб-қувватлаш мазкур молия муассасаси зиммасига юклатилган бўлса, тиббий кўмакка муҳтож, маиший турмуш шароити оғир аёлларга кўмак бериш Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси зиммасига юклатилган. Жумладан, ушбу тузилма орқали доимий даволанишга муҳтож аёлларга дори-дармон етказиб берилмоқда. Хотин-қизларга тиббий хизмат кўрсатишда уларнинг соғлиғи секторлар ишчи гуруҳлари томонидан тегишли тиббиёт ходимини жалб қилган ҳолда ўрганилмоқда. Ўрганиш натижаси бўйича касаллик аниқлан-

ган ва тиббий ёрдамга муҳтож хотин-қизлар туман (шаҳар) тиббиёт бирлашмаси кўп тармоқли марказий поликлиникасида тиббий кўриқдан ўтишяпти. Тиббий кўрик натижаси юзасидан кўрсатма бўйича аёллар маҳаллий тиббиёт бирлашмасида стационар ёки амбулатор шароитида даволанади. Ногиронлик белгилари аниқ намоён бўлган беморлар белгиланган тартибда кўриқдан ўтиш учун Тиббий-меҳнат эксперт комиссияларига юборилмоқда.

“Аёллар дафтари”га киритилган уй-жойи таъмир-талаб хотин-қизларга ҳам зарур миқдорда моддий маблағ ажратилмоқда. Қўлида хунари бор, бироқ маблағи йўқ аёлларга замонавий тикув машиналари ва бошқа жиҳозлар олиб берилляпти.

Томорқадан даромад манбаи сифатида фойдаланишга кўмаклашиш бу – “Аёллар дафтари”га киритилган хотин-қизлар билан ишлашнинг асосий йўналишларидан бири. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва бандликка кўмаклашиш вазирлиги ҳамда Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари ҳисобидан томчилатиб суғориш технологияларини ўрнатиш ва бошқа ишларга тегишли миқдорда субсидиялар ажратилмоқда. Аёлларга ердан фойдаланиш йўл-йўриқлари мутахассислар томонидан ўргатилиб, турли кўчат ва минерал ўғитлар ҳам етказиб берилляпти. Чиндан ҳам, томорқа нафақат қишлоқ, балки шаҳар шароитида ҳам барқарор даромад манбаи ҳисобланади.

Ўзбекистоннинг мўътадил иқлими шароитида картошка, кўкатлар ва сабзавотлардан йилига икки мартаба мўл ҳосил олиш мумкин. Иссиқхона ташкил этиш бўйича мўъжаз ва камхарж янги технологиялар қўлланилса, унда томорқа йил бўйи даромад келтирувчи ишончли манбага айланади. Балки айримлар “ернинг

иши оғир, аёлга мураккаблик қилади”, дейиши мумкин. Лекин, кўпчилик “Аёллар дафтарига” киритилганларнинг оила аъзолари, ўсмир ёшдаги ёрдамга лаёқатли фарзандлари бор. Биргаликда эса ҳар қандай ишни кўнгилдагидек уддаласа бўлади. “Аёллар дафтари” бўйича олиб борилаётган ишлар ҳақида ҳам худди шу фикрни билдириш мумкин. Республикамизнинг барча давлат бошқаруви органлари жалб этилган бу жараёнда хотин-қизларнинг иқтисодий мустақиллигини таъминлаш, уларнинг саломатлигини тиклаш, илм олиши, касб эгаллаши учун барча имконият яратилмоқда. Бу имкониятлардан самарали фойдаланиш эса опа-сингилларимизнинг иродаси ва қатъий истасига боғлиқ.

Рустамбек ҚУРБОНОВ,

*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
ҳузуридаги Миллатлараро муносабатлар ва
хорижий мамлакатлар билан дўстлик
алоқалари қўмитаси раиси*

АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ – ХОРИЖДА ЯШАЁТГАН ВАТАНДОШЛАРИМИЗГА КЎМАКЛАШИШ ВА АЛОҚАЛАРИМИЗНИ ЯНАДА МУСТАҲҚАМЛАШ

Ҳозирги нотинч ва таҳликали замонда дунё ҳамжамияти олдида турган, инсоният дуч келаётган мураккаб муаммолар, хавф-хатарларни биргаликда бартараф этишда барча эзгу ниятли инсонларни, айниқса, қўшни мамлакатлар ва нуфузли халқаро ташкилотларнинг саъй-ҳаракатларини бирлаштиришни бугун ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга навбатдаги Мурожаатномаси ўзининг долзарблиги ва стратегик аҳамияти билан сиёсатчи экспертлар, кенг жамоатчилик орасида катта қизиқиш уйғотди.

Давлатимиз раҳбарининг Мурожаатномасини тинглаб, унда билдирилган фикрлар, таклифлар, ҳаётбахш ғояларнинг мазмун-моҳиятини, назаримда, барча ҳамюртларимиз юрагидан ўтказди. 2020 йилда амалга оширилган ишларнинг тафсилоти, 2021 йилга мўлжалланган режаларни тўғридан-тўғри нафақат мамлакатимиз аҳли, шунингдек, жаҳон ҳамжамияти ҳам кузатиб борди. Ушбу Мурожаатнома орқали ҳар бир соҳа вакили ўзи учун тегишли ва устувор бўлган вазифаларни белгилаб олгани, шубҳасиз.

Парламентга Мурожаатномада Президентимиз томонидан кўтарилган масалалар орасида худудимизда яшаб келаётган кўпмиллатли халқимизнинг азалий дўстона муносабатларини янада мустаҳкамлашга қаратилган ташаббуслари шу соҳада давлатимиз раҳбари олиб бораётган оқилона сиёсатининг намунаси эканлигини яна бир карра исботлайди.

2019 йилги Мурожаатномада 30 июль – Халқаро дўстлик куни муносабати билан “Дўстлик” ҳафталигини ташкил этиш ҳамда ушбу ҳафталик доирасида “Дўстлик” халқаро форум-фестивалини ўтказиш таклифи илгари сурилди. Шунингдек, “Халқлар дўстлиги” кўкрак нишонини таъсис этиш ҳақидаги ташаббус ҳам қўллаб-қувватланди. Бу йил эса ушбу санани Ўзбекистонда “Халқлар дўстлиги куни” деб белгилаш таклифи, илгари сурилган ташаббусларнинг манتيқий давоми бўлди.

Президентимиз томонидан кўтарилган долзарб масалалар қаторида жамиятимизда миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш вазифасига ҳам алоҳида урғу берилгани бизнинг Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқалари қўмитамиз зиммасига ҳам катта масъулият юклайди.

Ҳозирги кунда мамлакатда турли миллатга мансуб фуқароларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маърифий ҳаётдаги фаол иштирокини таъминлаш, уларнинг миллий ўзлигини англаши ҳамда этник қадриятларини сақлаб қолишлари учун кенг имкониятлар яратилди. Шунингдек, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик, энг аввало, бой тарихий-маънавий мерос, миллий қадрият, урф-одат ва анъаналар асосида миллий ўзлигини англаган, миллий ғурур-ифтихори юксалган, умуминсоний қадриятлар, замонавий технологиялар, илм-фан

ютуқлари асосида дунёқараши шаклланган баркамол авлодни тарбиялашни кўзда тутади.

Бугунги кунда мамлакатимизда яшаб келаётган **130 дан зиёд миллат ва элатларнинг вакиллари** Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари тақдим этган тенг ҳуқуқ ва имкониятлардан фойдаланиб, иқтисодиётнинг турли тармоқларида ва ижтимоий соҳада, илм-фан ва маданият соҳаларида самарали меҳнат қилиб, Ватанимизнинг гуллаб-яшнашига ва унинг мустақиллигини мустаҳкамлашга, республиканинг халқаро майдондаги обрў-эътибори ва имижини оширишга муносиб ҳисса қўшиб келмоқдалар.

Жамиятда миллатлараро ҳамжиҳатлик ва бағрикенгликни таъминлашга қаратилган давлат сиёсатини амалга ошириш, дўстона халқаро алоқаларни йўлга қўйиш, хорижий мамлакатларнинг фуқаролик ҳамжамиятлари, шу жумладан чет элларда истиқомат қилаётган ватандошларимиз билан дўстликни мустаҳкамлаш борасидаги ишларни самарали мувофиқлаштириш, давлат органларининг республика ҳудудида жойлашган **150 та** миллий маданий марказлар ва дўстлик жамиятлари билан ўзаро алоқаси ва ҳамкорлигини таъминлаш Кўмитанинг асосий вазифалари сифатида белгиланган.

2017-2020 йиллар мобайнида Кўмита фаолиятига доир Ўзбекистон Республикаси Президентининг **9 та** фармони, **8 та** қарори ва Вазирлар Маҳкамасининг **20 та** қарори ҳамда фармойишлари қабул қилинган.

Жумладан, миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқаларини янада ривожлантириш соҳасида давлат органлари ва ташкилотларининг, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг фуқаролик жамияти институтлари билан ўзаро ҳамкорлик даражасини янада ошириш мақ-

садида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 15 ноябрдаги ПФ-5876-сонли Фармонига асосан **Миллатлараро муносабатлар соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепцияси** тасдиқланган.

Ватандошлар билан ҳамкорлик қилишнинг узоқ муддатли ва мустақкам тизимини яратиш ҳамда 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган вазифаларни изчил амалга ошириш мақсадида Давлатимиз раҳбари Ш.Мирзиёевнинг 2018 йил 25 октябрдаги Қарорига асосан тасдиқланган Ватандошлар билан ҳамкорлик соҳасида Ўзбекистон Республикаси давлат сиёсати концепцияси бу соҳадаги ишларни сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарди.

Бунинг натижасида республикада фаолият юритаётган **38 та** дўстлик жамияти “халқ дипломатияси” механизмидан фаол фойдаланган ҳолда чет элдаги ватандошларимиз билан мунтазам ва ўзаро фойдали муносабатларни йўлга қўйиш, хорижий мамлакатлар билан дўстона муносабатларни ва маданий-маърифий алоқаларни ҳар томонлама ривожлантиришга салмоқли ҳисса қўшиб келмоқда.

Маълумки, ҳозирги кунда 10 миллиондан ортиқ ватандошларимиз хорижда яшаб келмоқда. Булар этник ўзбеклар ва Ўзбекистондан чиққан турли миллат вакилларидан иборат фуқаролар. Улар томонидан 170 га яқин жамият ва ташкилотлар тузилган. Мамлакатимизнинг сиёсати улар билан яқин алоқаларни тиклашга қаратилган. Дунёнинг кўплаб мамлакатларидаги ватандошларимизга кўмаклашиш, улар билан алоқаларимизни янада мустақкамлаш масалалари Қўмитамиз томонидан олиб борилаётган асосий йўналишларидан ҳисобланади. Давлатимиз раҳбарининг

“Ватандошлар” жамғармасини тузиш таклифи хо-рижда истиқомат қилаётган юртдошларнинг мавжуд муаммоларини бартараф этишда, шунингдек, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашда мустаҳкам асос бўла олади.

Айни пайтда кўплаб ватандошларимиз иқтисоди-ётимиз, ижтимоий соҳа, илм-фан, маданият, спорт ва бошқа йўналишларни ривожлантиришга, ўзларининг тарихий Ватани – Ўзбекистоннинг обрўсини ошириш ҳамда унинг ташқи дунё билан муносабатларини мус-таҳкамлашда муносиб ҳиссаларини кўшиб келмоқда.

Фаол, жонкуяр, фидойи ватандошларимиз давла-тимиз томонидан алоҳида эътироф этиб келинмоқда. Бугунги кунга қадар АҚШ, Россия, Буюк Британия, Германия, Франция ва Хитойда истиқомат қилаётган **20 нафар**га яқин ҳамюртларимиз Ватанимизнинг юк-сак давлат мукофотлари – “Дўстлик” ордени, “Шухрат” ва “Келажак бунёдкори” медаллари билан тақдирлан-дилар.

Президентимизнинг нодавлат нотижорат ташки-лотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа инсти-тутларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди фаоли-ятини жойлардаги долзарб муаммоларни ҳал этиш-га қаратиш таклифи тадбир иштирокчиларининг олқишларига сазовор бўлди. Айниқса, Қонунчилик палатасида нодавлат нотижорат ташкилотларининг доимий вакили институтини жорий этилиши миллий маданий марказлар ва дўстлик жамиятлари фаолия-тини янада ривожлантиришга кенг имкон яратади.

Ўзбекистон миллий сиёсатининг энг муҳим, усту-вор йўналишларидан бири – бу барча миллат вакил-лари учун тенг шароит ва имконият яратиш, миллат-лараро муносабатларни уйғунлаштиришдан иборат.

Бу заминда истиқомат қилаётган турли миллат ва-киллари “Ўзбекистон – умумий уйимиз!” шиори ости-

да бирлашиб, тўю-тантаналар, турли байрамларни биргаликда нишонлашади. Энг асосийси, барча қардош ва биродар ватандошларнинг миллий урф-одатларини асраб-авайлаш учун зарур шароит яратилган. Бугунги кунда халқ дипломатияси мамлакатлар ўртасида ўзаро ишонч ва яхши қўшничиликни мустаҳкамлаш, қўшни мамлакатлар билан маданий-гуманитар алоқаларни кенгайтиришда муҳим аҳамият касб этади.

Шунингдек, жамиятда миллатлараро тотувлик ва бағрикенглик муҳитини мустаҳкамлашга қаратилган ишларимизни сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиш режалари ҳам бизнинг зиммамизга катта масъулият юклайди ва олдимизга қўйилган режаларимизни талаб даражасида бажаришга ундайди.

Мурожаатномада кўрсатиб ўтилган таклифларни бажаришга бор куч ва имкониятларимизни сафарбар қиламиз ва бу, ўз навбатида, жонажон юртимизнинг гуллаб-яшнаши, ҳукм сураётган миллатлараро тотувлик ва ўзаро ҳамжиҳатлик муҳитини яратиб беради, бу эса Ўзбекистоннинг дунёдаги ижобий имижини янада оширишга хизмат қилади.

Хулоса қилиб айтганда, жамиятда миллатлараро тотувликни кучайтириш бағрикенглик муҳитини мустаҳкамлаш гарови эканлигини яна бир карра исботлайди. Ўзбекистонда кейинги йилларда миллатлараро муносабатлар масаласига катта эътибор қаратилаётганлигини алоҳида эътироф этиш жоиз. Қолаверса, Бугунги кунда хорижий экспертлар Ўзбекистонда кучли давлат тизими шаклланишини мамнуният билан таъкидламоқдалар.

Кутлибека РАҲИМБОЕВА,
*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими*

БИЗНИ МУАММОЛАР УЛҒАЙТИРАДИ

8 март – Халқаро хотин-қизлар байрами арафасида Янги Ўзбекистонни барпо этиш, халқимиз фаровонлигини юксалтириш йўлида ташаббус ва ибрат кўрсатиб келаётган бир гуруҳ опа-сингилларимиз давлатимизнинг нуфузли мукофотлари билан тақдирландилар. Улар орасида Қорақалпоғистон тиббиёт институти ректори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати аъзоси Орал Аминовна Атаниязова ҳам бор. Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси, таниқли олимани бу қутлуғ сийлов билан муборакбод этиш, ҳаёт, меҳнат йўллари ҳақида суҳбатлашиш учун “Саодат” даврасига чорладик.

– Ҳар қандай бақувват дарахт ҳам оила боғидан униб чиқади. Туғилган тупроғингиз, сизга ҳаёт берган ота-онангиз, оила, фарзандлар ҳақидаги ёрқин хотиралар билан суҳбатимизни бошласак...

– Мен Қорақалпоғистон Республикасининг энг қадим жойларидан бири – Хўжайли шаҳрида туғилганман. Отам – Амин Атаниязов кўп йиллар хўжалик раиси лавозимида фаолият олиб борган, онам Улдай Ниетуллаева ўқитувчи – улар меҳнатсевар, ҳалол инсон эдилар. Мен 3 авлод вакиллари дўстона ва иноқ яшаган кўп болали оилада ўсганман. Болалиқдаги илк ёрқин таассуротларим – онам педагогика институтида сиртқи бўлимда ўқиган ва биз ҳаммамиз уни ўқиш

учун Нукусга кузатардик. Шу пайтлари Амударёнинг икки қирғоғи ораси 1000 метрча келарди. Мен ўшанда 6-7 ёшда эдим, лекин онам дарёдаги паромда қандай кетаётгани, дарёнинг жигарранг сувларини эслайман... Отам ҳам, онам ҳам ижодкор ва ўз ишларига содиқ эдилар, бир-бирлари учун яралган эдилар.

Уларнинг саъй-ҳаракатлари туфайли биз 7 нафар фарзанд меҳр-оқибат, катталарга хурмат, ўқиш, билим, фикр эркинлиги муҳотида ўсдик. Мактабда мен математика фанини яхши кўрар эдим, мусиқа тўғарагида – кларнет ва примага қатнашдим, Рига умумиттифоқ математика олимпиадасининг иштирокчиси ва лауреати бўлдим. Яхши ўқиганим ва 6-синфда муваффақият қозонганим учун мени Артек (Сочи) пионер лагерига дам олишга юборишган. Бизнинг барча ютуқларимизда ота-онанинг роли катта эди, улар биз учун ҳаётдаги энг азиз инсон ва устоз бўлиб қолади. Ҳар биримиз уларнинг ҳаётидан ўрнак олишга интиламиз.

Ўқитувчиларимиз ҳақида алоҳида фикр айтмоқчиман. Улар биз учун ҳар томондан ибрат эди – масъулиятли, юқори даражали билимли, камтарин, кўп ўқийдиган, қизиқарли ва аҳамиятли фикрларни бизларга айтиб берадиган, ҳалол, адолатли инсонлар эди. Аъло ўқиш учун синфимизда катта рақобат кетарди ва аълочи бўлиш биз учун ҳам фахр, ҳам имтиёз эди. Шундай рақобат шароитида аълочи бўлиб танилганмиз.

Оилавий ҳаёт.. У пайтлари ҳар бир ёш авлод вакили қаҳрамонлик қилиш мақсади билан ўсган. Шунинг билан бирга, ҳар бир қиз сингари оиламни яратиш орзулари билан камолга етганман. Ўз муҳаббатимни учратдим, оила қурдим. Ўзимни чин маънода бахтли инсон ва бахтли аёл деб ҳисоблайман. Бугунги кунда ажойиб қизим ва жуда гўзал неварам бор.

– Исмингизнинг Орол денгизи билан боғлиқ жойи борми? Сизга бу исми ким танлаган? Тақдирингизда бу исмининг ўрни борми?

– Инсоннинг исми ҳақиқатан ҳам инсон тақдирида сеҳрли рол ўйнар экан. Исмининг Орол денгизига ҳеч қандай алоқаси йўқ эди. Аммо шундай бўлдики, Орол денгизи инқирози муаммоси, унинг соғлиққа таъсири, бу муаммоларни ҳал қилиш бутун ҳаётимнинг энг муҳим мазмунига айланди.

Мен туғилганимда Жамила деб исм қўйишган, лекин 40 кундан сўнг чиллам чиққанида махсус маросим билан отамнинг Атанияз бобоси мендаги баъзи белгиларни топган ва мени Орал деб аташган. Бу исм “Илдизларига доимий қайтиш” маъносини англатади. Шу билан бирга, у мендан кейин иккита ўғил туғилишини ва менинг тақдирим ғайриоддий бўлишини ҳам айтган. Дарҳақиқат, шундай бўлди, мендан кейин оиламизда узоқ кутилган иккита ўғил туғилди. Ва мен ҳаётда доимо ўзимнинг она юртимга, ҳеч нарсага қарамасдан, ўз илдизларимга қайтаман.

Россияда узоқ йиллар ўқидим (Москва, Ленинград) – клиник ординатура, аспирантура, докторантура... Москвада номзодлик, докторлик диссертацияларимни ҳимоя қилдим. Кейин Европа мамлакатларида турли хил амалиётлар ўтадим. Нуфузли халқаро муассасаларда ишлаш учун жуда жозибали таклифлар бўлди, лекин мени доимо ўз Ватанимнинг оҳанрабои тортаверди. Шунинг учун бу исмининг тақдиримга сезиларли бир таъсири борлигига ишонаман.

– Бир умр қизгин меҳнат ичидасиз. Бундай машаққатли меҳнатдан асли кутганингиз нима? Даромадми, мукофотми ё ном қозонишми? Ёхуд булардан ҳам қимматлироқ бир мақсад сизни қийин меҳнатларга йўллайдими?

– Мен шифокор, акушер-гинекологман. Ўқишни тугатгандан сўнг мен республикамиздаги Қонликўл тумани ҳудудидаги Сариолтин қишлоқ врачлик пунктида ўз мутахассислигим бўйича амалий иш бошладим. Иш фаолиятимда аёлларнинг саломатлиги билан боғлиқ хатарли ҳолатлар кўп бўлган. Икки йўл ўртасида ётган онани, унинг тўққиз ойлаб интизор кутган гўдагини баъзан соясини солиб турган ўлим чангалидан кутқариш керак бўларди. Устозлар билан маслаҳатлашишга вақт етмасди. Талабалигимда ёзган конспектларим, дарсликларим ёнимда турарди. Улар менинг маслаҳатдошларим бўлган. Кўпинча уларни варақлашга ҳам имкон бўлмас, шунда ўзимнинг институтда яхши ўқиганим қўл келар, шундай пайтларда вужудимда ғайриоддий бир қудратни ҳис қилардим, миям жуда тез ва тиниқ ишларди. Назаримда, одам бир яхшиликка астойдил чоғланса, қаршисида пайдо бўлган тўсиқни енгиб ўтишга қандайдир бир куч келса керак.

Эсимда, бир аёл жуда оғир ҳолатда олиб келинди. Қон босими жуда юқори эди. Тўсатдан ўпкада шиш пайдо бўла бошлади. Бу ўта хавфли, тез ўлимга олиб келадиган ҳолат эди. Ўшанда юқоридагидай кучни ҳис қилганман, иккиланмай қарор қабул қилдим ва аёл омон қолди. Касалликларнинг номлари ўхшаш бўлса-да, ҳар бир инсон алоҳида бир олам, ҳар бирига ўзгача ёндошиш талаб этилади. Баъзан ҳомиладор аёл ҳаёти билан боғлиқ жуда тез вақт ичида қабул қилган қарорларингни ўша пайтнинг ўзида баҳолай олмайсан, бу ҳолатнинг натижасини кўрганингдан сўнги-на тўғри иш қилганингни тушунасан. Аммо яна бир ҳақиқат борки, ҳар қандай шифокор муолажага киришишдан аввал ўзини беморнинг ўрнига қўйиб кўриши керак. Шунда даво яхши самара беради. Мен моҳиятан бировнинг дарди ёки муаммосини жуда қаттиқ

ҳис қиламан, фақат беморнинг олдида эмас, ҳар доим унинг дарди менинг хаёлимда бўлган. Шунинг учун кўпроқ яхши натижага эришган бўлсам керак, деб ўйлайман.

Қишлоқ врачлик пунктида ишлаган йилларимни ҳеч қачон унутмайман. Бу ҳаётнинг ўзига хос машаққатли, айна пайтда завқли мактаби эди. Биз ишлаш, ўрганиш иштиёқи билан ёниб турганимиз учун қийинчиликлар ҳам одамга қандайдир сурур берарди. Қачон ўша даврларни эсласам, юрагимда ҳозир ҳам шундай сурурни ҳис этаман. Қишлоқ шифокори бўлиб ишлаш менга ҳаётнинг мазмуни чин дилдан қилинган меҳнат эканлигини англатди. Мен қишлоқ одамлари билан муносабатга киришар эканман, умрнинг ва самимиятнинг асл рангларини кўрдим. Касбимга бўлган масъулият, одамларга бўлган меҳр менда ўша дамлардан бошланди. Менинг шифокор ва шахс сифатидаги шаклланишим пойдеворини қишлоқ врачлик пунктида ишлаган кунларим қўйган, десам ҳақ гапни айтган бўламан. Ҳозирга қадар илк ҳаётимда англаган ҳақиқатларим барча фаолиятимнинг лейтмотивига айланди. Энди саволингизнинг ўзагига келсак, мен ҳеч қачон мукофот ёки даромад илинжида яшамаганман, ишламаганман. Ҳамиша ҳаётдаги мақсадим – одамларга ёрдам бериш, уларнинг манфаатларини ўз манфаатимдан устун қўйиш бўлган. Баъзан инсонларга кўпроқ фойдам тегишига кўзим етиб турган пайтларда ўзим учун манфаат келтирадиган нарсалардан воз кечиб ҳам юборганман. Ва бундай қарорларимдан заррача пушаймон ҳам бўлмаганман. Яхшиси, гапимни мисоллар билан исботлай қолай:

Москвада докторлик диссертациясини ҳимоя қилганимдан сўнг Нукусдаги туғуруқхонада ишлаётган эдим. Ишим жуда яхши эди. Моддий тарафдан ҳам, илм, тажриба тўплаш тарафдан ҳам ўзим учун жуда

фойдали эди. Аммо шундай кунларнинг бирида таниқли шоиримиз Ибройим Юсупов билан учрашувда унинг шеърини эшитдим. Бу Орол денгизи фожиаси ҳақидаги шеър эди

*... Маган даркар емес хазир той-байрам,
Аулак журип кыял сүргим келеди.
Бул апат ислерден акыллар ҳайран,
Себеплерин серлеп билгим келеди...*

Бу сатрлар ҳозир хурсандчилик билан ялло қилиб юрадиган пайт эмас, шунинг учун танҳоликда хаёллар сураман, она сутларигача заҳарланаётган бундай фалокатлар сабабини тушунгим ва билгим келади, деган маънони беради. Шу йиллари давр, чиндан ҳам, фожиали эди. Орол денгизи қуриб бораётган, аҳоли орасида саратон хасталиги тобора кўпайиб бораётган замон эди. Ушбу сатрларни ўзимга ёзилгандек қабул қилдим. Мен 30 ёшдаги ёш тиббиёт ходими эдим, бу юқоридаги айтилган фикрларни ҳудди менинг бурчим ва фарзим деб қабул қилдим. Менга айтилган ва мени бу бурчни бажаришга чорлагандек туюлади. Мен севимли ишимни ташлаб Қорақалпоғистондаги аёлларнинг экология туфайли жароҳатланганлигини аниқлаш бўйича Москвага докторантурага кетдим. Орол денгизининг она ва болалар саломатлигига таъсири бўйича илмий иш бошладим. Қорақалпоғистондаги 14 ёшдан 45 ёшгача бўлган 5000дан зиёд хотин-қизларнинг саломатлик даражасини ўрганиб чиқдим. Халқаро институтларда Москва, Лондон ва Утрехт шаҳарларида илмий асосланган ҳолда ўргандим. Она ва бола саломатлигини асраш учун ҳам илм, ҳам амалиётда хизмат қилиш мен учун яшаш шартига айланди, десам хато қилмаган бўламан.

- Шу пайтгача ишлаб келган жойларингизда Сиз учун энг қийин нарса нима бўлган? Бу ҳолатлардан қандай чиқиб кетгансиз?

- Умр йўлларим, иш йўлларимга назар солсам, ҳаётимда учраган барча муаммолардан миннатдорман. Улар мени маънан улғайтирган. Чунки бу муаммоларни енгиш учун тобора кучлироқ бўлишим кераклигини ҳис қилганман. Ҳар бир лаҳзада кучли бўлиш учун курашганман. Москвада докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб, Қорақалпоғистон тарихида аёллардан биринчи бўлиб тиббиёт фанлари доктори даражасини олдим. Бу мен учун фахр бўлибгина қолмай, изимда олимпикка даъвогарлик билан келаётган аёллар учун ҳам ишонч ёрлиғи эди. Қорақалпоқ қизлари Москванинг “манаман” деган тиббиёт олимплари эътирофига сазовор бўла олади, деган ишончни Нукусга мен олиб келган эдим. Аммо менинг она юртимда иш топишим жуда қийин бўлди. Мени докторантурага юборган аввалги иш жойим ҳам қайтадан қабул қилмади. Ҳозир мен бошқараётган тиббиёт институти ҳам иш сўровимни рад этди, гарчи бу олийгоҳда ўша пайтда, деярли, илмий даражали кадрлар йўқ эди. Ва шу сабаб мен 1991 йилда “Перзент” нодавлат нотижорат ташкилотини ташкил қилдим. Ахир, ёрдамга муҳтож одамлар бор экан, иш ҳам доим бўлиши керак. Биз у пайтларда донорлар ёки грантлар ҳақида билмасдик. “Перзент” марказининг асосчиси сифатида ўзимнинг шахсий маблағимни унинг жамғармасига ажратдим. Ягона истагим Орол фожиаси туфайли жабр кўраётган аёлларимиз, болаларимизга ёрдам бериш эди. Чет эл клиникаларига бориб уларнинг иш тажрибалари билан танишдим. Ва мен ушбу усулларни Нукусда жорий қилмоқни истадим. Аҳолининг тиббий маданиятини ошириш учун кичик рисоалар ёздим ва уларни аҳолига бепул тарқатдим, бу билан уларга оилани режа-

лаштириш, хавфсиз ҳомиладорлик, болалар парвариши ҳақида тўғри билимлар беришга ҳаракат қилдим. Менинг бу ҳаракатларим қўллаб-қувватланмади, ёлғиз ўзим довулда қолган кемадай мақсад сари ўжарлик билан сузардим. Фақатгина онам мендан жуда хавотирланиб, тушлик пайтида: “Олимим, овқатланишга кел”, деб кўнғироқ қиларди. Аммо мен бугун бўлмаса эртага мени тушунадиганлар бўлишига ишонардим. Шундай бўлди ҳам. Ҳаракат йўлларимизда донорлар ва халқаро ташкилотлар пайдо бўлди, мен лойиҳалар ёздим, грантлар ютдим. Аслида, лойиҳа ёзиш ҳам кичик диссертация ёзишдай гап. “Перзент” да ишлаган йиллар мобайнида биз 20 дан ортиқ ўқув китоблари ва видеоклипларини нашр қилдик, “Перзент” журналинини нашр қилдик, 10 дан ортиқ йирик лойиҳаларни амалга оширдик, Орол муаммоси бўйича бир қатор халқаро конференциялар ўтказдик, жумладан, “Орол инқироzi болалар нигоҳида” деб номланган халқаро конференция ташкил қилдик. Бизнинг ташаббусимиз билан икки марта республика “Қовун сайли” ярмаркаси бўлиб ўтди. Соғлиқни сақлаш, гигиена, экология, тўғри овқатланиш, қишлоқ хўжалиги ва бошқа йўналишлар бўйича 300 мингдан ортиқ одамларга ёрдам бердик. Франция, Германия университетларидан эътироф хатлари олганимизни эслайман: улар бизнинг “Перзент” журналимизга обуна бўлишни хоҳлашди. 2000 йилда мен Осиё минтақасидан Халқаро экологик Голдман мукофоти лауреати бўлдим. Кейин мен Тошкент педиатрия институтининг Нукус филиалини бошқаришга таклиф қилиндим. Мамлакатимизда бўлаётган яхши ўзгаришлар бизнинг соҳага ҳам ижобий таъсир қилди. Янги бинолар қурилди, янги факультетлар очилди, фойдали лойиҳалар амалга оширилди. Турдош олийгоҳлар билан халқаро ҳамкорлик ўрнатилди. Ҳозир халқаро рейтингга кўра

институтимиз мамлакатимиздаги 132 та олий ўқув юртлари орасида иккинчи ўринни эгаллаб турибди. Яна ҳам шитоб билан ишлашимизга турли юмалоқ хатлардан сўнг келадиган комиссиялар, уларнинг асоссиз текширувлари, бюрократиянинг турли кўри-нишлари халақит берар эди. Аммо кейинги йилларда биз бу каби тўсиқлардан, деярли қутулиб боряпмиз. Тестлар олиш пайтидаги қонунбузарликлар, талабани керакли даражада қобилияти бўлмагани учун ўқиш-дан четлатишнинг иложи йўқлиги, баъзи ўқитувчи-ларнинг саводсизлиги, билимларининг дипломлари даражасидан пастлиги, қишлоқ хўжалиги ишларига ҳаддан зиёд кўп жалб қилинишимиз... Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг олий таълим тизимида бўл-ган эътибори туфайли бугунги кунда бу каби иллат-лардан халос бўлмоқдамиз. Олий таълим мамлакатга етук кадрлар тайёрлашдек ўзининг асл вазифасини бажаришга киришди. Халқимизнинг анча йиллардан берли кутган армони ушалди. Филиал сифатида фао-лият юритаётган институтимиз Президентимизнинг алоҳида эътибори туфайли мустақил Қорақалпоғис-тон тиббиёт институтига айлантирилди. Сўнгги 3 ой ичида институтимиз чет элларнинг энг етакчи олий ўқув юртлари (Буюк Британия, Исроил, Украина, Ис-пания, Корея, Япония, Германия ва бошқалар) билан ҳамкорлик тўғрисида битимлар тузди. Бугунги кунда ўқув даргоҳимизда бир нечта халқаро факультетлар, (double degree) дипломли ординатура ва магистрату-ра очилди. Чет эллардан келиб талабалар билим ол-моқда. Яқин келажакда Россия билан биргаликда инс-титутимизнинг янги ноёб халқаро инновацион кли-никаси очилади. Бунда талабалар сифатли амалиёт ўташлари учун энг замонавий шароитлар мавжуд бўлади. Фақат талабаларгагина эмас, олийгоҳимиз тадқиқотчилари, ўқитувчилари учун ҳам илмни ама-

лиёт билан қўшиб олиб бориш имкониятини берадиган бу клиникадан умидимиз катта.

- Аёлсиз, дугоналар, қариндош-уруғлар Сизнинг ҳаётингизда қандай ўрин тутади?

- Бу савол мен учун энг қийин савол, чунки баъзан оналик, қариндошлик ва дўстлик вазифаларим четда қолиб кетгандай. Мен ҳар доим ҳам оиламга, қариндошларимга ва дўстларимга етарлича вақт ажратолмайман. Тўғри, замонавий технология воситалари бизнинг алоқа қилиш имкониятларимизни кенгайтирган. Яқинларимиз билан юзма-юз дийдорлаша олмасак ҳам, қўнғироқлашиб бир-биримиздан хабардор бўлиб тураемиз. Оилавий тадбирларни ўтказиб юбормасликка ҳаракат қиламан. Ахир инсон туғишганлари, дўстларидан меҳр олиб, уларга меҳр бериб мукамаллаша боради. Қизим – менинг энг гўзал асарим. Уни менинг ота-онам тарбиялаган. Шунинг учун қизимга оилавий қадриятлар ниҳоятда азиз, муқаддасдир. Биз бир-биримизни жуда яхши тушунаемиз. Аммо неварамиз... Уни тилга олишим билан ҳаёт бахтга тўлиб кетгандай бўлади. Аслида, ҳамма набиралар ширин, ақлли, ўзига хос ҳодисадир. Мен қизим, неварам билан ўн кунгина бирга дам олишни шундай орзу қиламан... Ҳозиргача бундай имкониятим бўлмаганидан жуда афсусланаман.

- Бугун қандай муаммолар, қандай мақсадлар билан яшаяпсиз?

- Мамлакатимиз раҳбари Орол денгизи билан боғлиқ фожиалар оқибатларини тугатишга катта аҳамият бермоқда. Биз табиатга нотўғри муносабатда бўлиш туфайли пайдо бўлган бу фалокат юз берган ҳудуднинг марказида яшаймиз. Биз бу хатоларни тўғрилаш, табиат ва инсон орасидаги мутаносибликни сақлаш йўлида қилинаётган савобли ҳаракатларда ҳаммадан кўпроқ иштирок қилишимиз керак. Ишти-

рокимиз, албатта, энг аввало салоҳиятли кадрларни тарбиялашдир. Институтимиз экологик патологияларни текширишнинг етакчиси бўлиши, бу борада илмий тадқиқотлар олиб бориши, атроф-муҳитнинг инсон саломатлигига таъсири билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилиш учун илмий асосланган дастурларни ишлаб чиқиши керак. Бизнинг мақсадимиз – институтимизни минтақавий муаммолар ва жамиятнинг бугунги муаммоларини ҳал қилишга қодир бўлган энг замонавий олий тиббий таълим моделига айлантиришдир. Яқинда Президентимиз бизнинг институтимизда “Атроф-муҳит ва инсон саломатлиги” илмий-тадқиқот марказини ташкил этиш тўғрисидаги таклифимни қўллаб-қувватлади. Буларнинг барчаси бизга ёш тиббиёт кадрларини халқаро стандартлар даражасида тайёрлаш ва ўқитиш ҳамда яқин келажакда дунёнинг ТОП-1000 университетлари саноғига киришимизга имкон беради.

Инсон юрти, миллати орзу-армонлари билан яшайверса, “шахсий ҳаёт”, “ижтимоий ҳаёт” деб ажратиб ўтирмайди. Ҳаммаси бир ҳаётга, ўз ҳаётига айланиб кетади. Мени тақдир бугун шундай инсонга айлантирди. Ва мен бу тақдирдан розиман.

– Орал Аминовна, Яратган эгам ҳаммага ҳам катта мақсад, мақсад йўлидаги қийин меҳнатларни раво кўрмайди. Бу юкни кўтара олиши мумкин бўлган кучли шахсларга беради. Ҳавасимиз, яхши тилаklarимиз Сизга! Суҳбатингиз учун раҳмат!

Муҳаммаджон ҚУРОНОВ,

*Республика Маънавият ва маърифат маркази
раҳбарининг биринчи ўринбосари*

УЧИНЧИ РЕНЕССАНСНИНГ МАЪНАВИЙ ТОМИРЛАРИ

Миллат раҳнамоларининг нутқлари давлат, мамлакатларнинг ўтмишига таҳлил, келажига режа беради. **Янги Ўзбекистон ўз раҳбари сиймосида жаҳонга ўзининг янги сўзини айтди: Ўзбекистонда Учинчи Ренессанс даврига пойдевор яратилмоқда.**

Мустақиллигимизнинг 29 йиллигига бағишланган тадбирда Президентимиз “**Янги Ўзбекистон**” иборасига тўхталиб, “Халқимизнинг улуғвор қудрати жўш урган ҳозирги замонда Ўзбекистонда янги бир уйғониш – Учинчи Ренессанс даврига пойдевор яратилмоқда, десак, айти ҳақиқат бўлади. Чунки бугунги Ўзбекистон – кечаги Ўзбекистон эмас. Бугунги халқимиз ҳам кечаги халқ эмас”, деди.

Тарихида икки ренессанс кўрган мамлакатимизнинг гербида Ҳумо қуши қанот кериб турибди. Бу тасодиф эмас. Ҳумо – жаҳон цивилизация марказларидан бири, қадимий ва навқирон Ўзбекистон рамзи – Ренессанс рамзи.

Халқимиз, айниқса, ёшлар шод. Чунки янгиланиш, уйғониш, жўшқинлик Ренессансларнинг ҳаракатлантирувчи кучи – ёшларга хос оловли туйғулар-да.

Сўнгги йилларда дунё ижтимоий фанларида маданий код, миллий код тушунчалари кенг қўлланил-

моқда. Маданий код бу – аждодлардан мерос қолган ноёб маданий хусусиятлар. Улар халқнинг рамзларида, гоҳ анланган, гоҳ анланмаган ҳолда хулқ-автор, одатларида намоён бўлади. Маданий код ўзбекча айтганда “асли қонида бор нарса”га тўғри келади.

Икки ренессансни яратган боболар қони бугун бизнинг томирларимизда оқаётир. Шундай экан, Янги Ўзбекистонда қайта тикланиш тажрибасини қаердан излашимиз керак? Бу саволга жавобни ҳазрат Алишер Навоий тайинлаб кетганлар: **“Ҳар не истарсен, ўзингдин истагил”**.

Имом Бухорий, Термизий, Ибн Сино, Марғиноний, Беруний, Насафий, Фарғоний, Замаҳшарий, Мотурудийларнинг меросхўрларимиз. Улар ўзларидан 1000 йил кейин Ислом Академияси, Ислом Цивилизацияси марказини қуриш ҳуқуқини олиб, бизга бериб кетдилар.

Аждодларимиз жаҳон аҳлига диний ва дунёвий илмларнинг аслини ўргатган. Дунёнинг етук олимлари бизнинг боболаримиз билан танишликлари, уларга шогирдликлари, уларнинг китобларини ўқиганликлари билан фахрланишган. Бизга бугун мана шу шон, мана шу шараф дарвозаси қайта очилмоқда.

Бугунги мисол: Жаҳоний шаҳар, Самарқандда буюк Султон Мирзо Улуғбек қурдириб, 1420 йилнинг 21 сентябрь куни ўзи очиб берган Мадрасаи олия муборак 600 ёшга тўлади. Бу қутлуғ ёшни у Самарқанд давлат университети сиймосида кутиб оляпти.

Мадрасаи олияда қанча толиби илм дарс олгани маълум эмасдир. Лекин Самарқандга ихлос билан, илм истаб келган, кейинчалик Шамс ул-миллат мақомига етишган Хиротлик Низомиддин деган йигитнинг исми шарифи бугун СамДУга айланган муаззам Мадрасаи олияни абадий шуҳратга бурқади. Бу исми шариф – Низомиддин Мир Алишер Навоий. Демак,

Низомиддин Мир Алишернинг Навоий бўлишида бугунги Ўзбекистон, Самарқанд, Мадрасаи олия илмий-ижодий бешик бўлди.

Шу боис,

*Ҳақ йўлинда ким санга бир ҳарф ўқутмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳақин юз ганж ила,*

сатрларини у ўз талабалик йилларини эслаб ёзган бўлса, не ажаб? Ўзи ўқиган Мадрасаи олияни эслаб, ўзини “ранж ила” ўқитган устозларига ғойибона таъзим бажо келтирган бўлса, не ажаб?!

Оққан дарё оқаверади. Мирзо Улуғбек кўрсатган улуғ ибрат, илмпарварлик қайта бошланди. Ўнлаб университетлар ташкил этилиб, олий таълим тизими тубдан модернизация қилинмоқда.

Шўро даврида, ундан кейин Ўзбекистонда ҳар йилда нечта институт, университет очилганикин? **Кейинги тўрт йилда бир йилда (!) ўртача 11 та институт, университет очиляпти.** Бу бизга давлатимиз раҳбарининг камтарона қилиб айтган “Учинчи Ренессанс даврига пойдевор яратилмоқда”, деган фикрларининг нақадар ҳақиқатлигини тасдиқламайдими?

Янги Ўзбекистон – янги тарбия

2019 йилнинг 31 декабрь куни “Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси” тасдиқланди. Унга кўра 30 ёшгача бўлган ўқувчи-ёшларда Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлилиқ, масъулиятлилиқ, бағрикенглик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик каби таянч фазилат, ижтимоий компетенциялар ривожлантирилади. Бу фазилатлар тарбиянинг сифат талабига айланади. Шу вақт-

гача натижаси мавҳум бўлиб келган тарбия мана шу таянч фазилатларда натижа топади. Мукамал компетенция-фазилатлар билан мустақил ҳаётга кириб борган ўғил-қизларимиз ўзини ҳам, Ватанини ҳам бахтли қиладилар.

“Узлуксиз маънавий тарбия Концепция”сининг инновационлиги нимада? Илгари Ўзбекистоннинг 1-18 ёшгача бўлган болалар, ўсмирлар ёшига мос қандай маънавий талабларга жавоб бериши керак?”, “Бир йиллик тарбиянинг натижалари қандай бўлди?”, деган аниқ савол қўйилмаган. Қўйилса ҳам “Ҳамкорликда кўп тадбирлар ўтказдик. Энди, болалар катта бўлса, маълум бўлади-да, тарбияси”, деган фикрлар билдирилган. Ёки 5-6 нафар иқтидорли ёшларни кўрсатиб, тарбиявий ишлар ютуғи, дейилган. Бугунги уюшмаган ёшларимиз ана шу ноилмий тарбиянинг жабридийдалари.

Болалар ғайратли рақсга тушишар, шеърни кўзлари ёниб, тўтидек ўқишар, бироқ, шеър, рақс тугагач, кўзлари бўм-бўш, ҳамма қатори бўлиб қолишар эди. Чунки тарбия оғзаки эди. Амалий эмас эди. Фазилатлар тренингларда ўргатилмас, шу сабаб натижа фазилатга айланмасдан, билим даражасида қолиб кетар эди. Шунинг учун бугун 15-20 ёшли болаларимизнинг хулқи бизни ранжитаётган бўлса, бунга улар айбдор эмас. Уларнинг билмаслиги – тушунтирилмаганидан, қилмаслиги – ўргатилмаганидан. Ватанпарварликни ҳам, чой сузишни ҳам, уялишни, маъсулиятни, салом беришни ҳам.

Энди “Бугун мактабларни битираётган ёшларимиз Учинчи Ренессансга хизмат қилишга тайёрми?”, деган саволга “Ҳамкорликда кўп тадбир ўтказганмиз. Энди тарбияси катта бўлса билинади-да”, дейиш, ўзини алдаш. “Ҳа энди тарбия, маънавиятни ўлчаб бўлмайди-да. Бошиям, охириям йўқ-ку”, дейиш тўхтаиди.

Миллий ғоянинг тарбияга қандай жорий бўлаётгани амалда, ҳамма жойда, болаларимиз фазилатларида ҳар куни ёшига мос кўришиб, эшитилиб туради.

Маънавият ва маърифат, мафкуравий тарбия бизга Ватаннинг ўғил-қизлари сифатида, ишлаш ва яшаш бурчини эслатади. Учинчи Ренессанс нима учун, ким учун кераклигини халққа унинг орзулари билан боғлаб уқтиради, кўрсатади. Тушунган халқ – ғоя билан қуролланган халққа айланади. Ўз миллий ғоясини англаган халқни эса тўхтатиб бўлмайди.

Инновацион фикрлаш

“Учинчи Ренессанс” натижаларининг қачон, қандай бўлиши ҳар биримизнинг инновацион фикрлашимизга боғлиқ. Бунинг учун инновацион яшаш – ҳар биримизнинг ҳаёт тарзимизга айланиб, ҳар бир ўзбекистонлик ўз соҳасининг инноватори бўлиши керак. Яъни ҳар бир тадбиркор, фермер, ўқитувчи, санъаткор, журналист, боғча тарбиячиси, имом, талаба, қурувчи, олим, провайдер, тикувчи, тарғиботчи, маҳалла раиси “Нима қилсам ишимнинг самараси ошади?”, деб ўйлансин. Ижод қилсин, бош қотирсин. Ўз ишига, ҳаётига янгиликлар киритиб яшасин. Ана шунда бахтининг ўзи унга қараб келаверади. “Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси”да ўн таянч фазилатнинг бири инновацион фикрлаш, этиб белгиланганлигининг ҳикмати шунда. Ҳаракатда баракат.

Тарихда бир кишининг инновацион фикрлаши бутун бошли халқни ҳалокатдан сақлаб қолганига мисоллар бор. Бир тарихий мисол эса тушади. Дунёдаги энг катта гонорар II асрда Рим императори Марк Аврелий томонидан шоир-методист Оппианга берилган. Оппиан севги, ишқий ўртанишлар ҳақида эмас, балиқчилик ва ов қилиш қоидалари ҳақида 20 000 байтли

икки дoston ёзган эди. Император дostonларнинг ҳар бир сатри учун бир олтин тангадан қалам ҳаққи беради¹. Чунки одамлар бу дostonларни ўқиб, куйлаб, эшитиб, балиқ тутиш, ов қилиш қоидаларини ўрганиб олишди. Мана шу битта артпедагогик инновация халққа балиқ тутиш маҳоратини ўргатиб, уни очликдан сақлаб қолган.

Хуллас, Учинчи Ренессанс маънавияти ёшларимизни, халқимизни инновацион фикрлашга, ўйлашга, яшашга ўргатишни талаб қилади. Бунинг учун нафақат болалар боғчалари, мактаб, лицей, институтлар, балки корхона, ташкилотлардаги тарбиявий, маънавий-маърифий ишлар режасига “Инновацион фикрлашга ўргатиш” вазифасини киритиб, изчил амалга ошириш мақсадга мувофиқ кўринади.

Миллий ғоя – миллий мотивация

Миллий ғоя – халқ орзуси, ниятининг ифодаси. У миллий ривожланишнинг янги талабларидан келиб чиқиб янгиланиб туради. Ўз чиқишларидан бирида Президентимиз “Миллий ғоя нима учун керак?”, деган саволни ўртага ташлади. Жавобини ҳам бир жумлага жо қилиб, “Ватанни севиш учун”, деди. Учинчи Ренессанс биздан ана шу севгини – Ватанни уйимиздек, халқимизни оиламиздек севишни сўраяпти. Чунки фақат севги инсонни янги, яхши келажак яратишга сафарбар қилади, мададкор бўлади.

Учинчи Ренессансни ким амалга оширади? Ўзида Ватанга содиқлик, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибат, масъулият, бағрикенглик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварликни мужассам қилган ўзбекистонлик-

¹ Ziyu istagan qalblar uchun. @Ziyouzcom. 2017 йил 24 декабрь.

лар. Учинчи Ренессанс биздан жон, соғлиқ, маблағ эмас, юқоридаги фазилатларни ҳар куни амалда кўрсатишни сўрайди. Ўз ишимизни ҳалол-пок, сифатли, виждонимиз назоратида бажаришни сўрайди.

Учинчи Ренессанс инсон маънавиятидаги ренессансдан сезилади ва бошланади. Бу эса миллий характеримизга, маънавий инновациялар киритишимизни талаб қилмоқда. Аслида, энг қийин аммо энг тўғри йўл ва ресурс шу. Бу халқимиз характерини кучли фазилатлар – ирода, тиришқоқлик, меҳнатсеварлик, инновацион фикрлаш, тадбиркорлик билан кучайтиради. Бунинг учун ўта аниқ илмий педагогик-психологик тадқиқотларни мунтазам ўтказиб боришимиз зарур. Уларда “Учинчи Ренессанс учун халқимиз характерида қайси фазилатларни кучайтириш керак?”, “Қайсилари бор?”, “Нималар етишмаяпти?” “Қайси иллатлар Учинчи Ренессансни бошлашимизга халақит беради?” (масалан, ҳасад, кўролмаслик, исрофгарчилик, лоқайдлик, ёлғон, меҳрсизлик, ғийбат...) қабилида. Буларни бир тизимга солиш учун **“Жамиятни Учинчи Ренессансга тайёрлашнинг илмий-амалий дастури”**ни ишлаб чиқиб, дадил жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Нега деганда, юқорида айтганимиздек, Учинчи Ренессанс аввало ўзбекистонликларнинг маънавиятида, характерида рўй беради.

Маънавий Ренессанс қанча кучли бўлса, Учинчи Ренессанс шунча тез, самарали бўлади. Ана шунда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар маънавиятдаги, характеримиздаги ислохотлар билан қўллаб-қувватланади. Бунинг учун илгари учраб турган “Маънавиятни ўлчаб бўлармикан?”, деган иккиланишлар воз кечишимиз керак. Зеро, аждодларимиз Биринчи ва Иккинчи Ренессансларни илмдан нажот олиб яратишган. Демак, Учинчи Ренессансда ҳам “Илмдан ўзга нажот йўқ ва бўлмағай” (Имом Бухорий).

Ҳар соҳанинг илми бор. Учинчи Ренессанс тарбия, маънавий-маърифий соҳанинг ихтисослашувига боғлиқ. Ана шунда жамият ёшларимиздан кутаётган таянч фазилатлар, уларнинг реал ҳаётда қандай намоён бўлаётганини диагностик ўрганиш имкони яратилади. Натижада “Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси” асосида ҳар бир ўзбекистонликда таянч фазилатларни илмий асосда кучайтиришга эришилади. Учраётган маънавий иллатларни қуритиб бориш мумкин бўлади. Бунда ҳар бир инсон билан амалий ишлаш, энг миллий-замонавий технологияларни жорий қилиш зарур.

“Мен” ва “Биз” уйғунлиги

Президентимиз ўз чиқишларидан бирида **“Курашга тайёрланган, курашган одам ютади”**, деган эди. Учинчи Ренессанс биздан қийинчиликларга қарши курашга тайёр бўлишимизни тақозо қилади. Бу тайёрлик барча соҳаларни қамраб олиши ва ҳамма жойда, ҳар биримизда намоён бўлиши лозим.

Масалан, халқ ўз ватандош тадбиркорларини, тадбиркорлар ўз халқини қўллаб-қувватлаши керак. Миллионга “Мен”дан аҳил битта “Биз”га қўтарилиш умумхалқ ҳаракатига айланиши керак. Афсуски, бунинг акси ҳам учраб туради. Ўтган йиллар ҳайит байрамларида мамлакатимизнинг айрим шаҳарларида нарх-наво икки карра қўтарилганини кўрдик. Баъзи шаҳарларда эса бир неча бор туширилганини ҳам кўрдик. Бу ҳолат яқинда коронавирус шароитида талабаларга такси хизматини кўрсатилишида, дори савдосини ҳам учради. Кимдир бепул, савоб учун, ватандошим, деб хизмат қилса, кимдир нархни икки-уч маротаба оширди. Ҳар бир ўзбекистонликнинг бир-бирида ватандошлик ҳаққи ва бурчи бор-ку.

Демак, миллий ғоя – мотивациянинг таъсири, рўёби иқтисодиётда, кундалик ҳаётда кўриниб турса, Учинчи Ренессанс йўлида ишлаб чиқарувчилар ва истеъмолчилар аҳил, қарс икки қўлдан бўлса, биз янада бирлашамиз.

Миллий ғоя одамларга Учинчи Ренессанс ким учун, нима учунлигини, аҳамиятини тушунтиради. У берган мотивация ётганни – ўтиришга, ўтирганни – туришга, турганни – юришга, юрганни – югуришга ундайди. Рағбат бериб, шавқлантиради. Тушунтиради. Чунки “Нега?” лигини билмаган тушунмаган одамлар бирлашмайди. Қўшилса ҳам, кўр-кўрона, юзаки ишлайди. Бири ишласа, иккиси томошабин бўлади. Миллий ғояда ўз манфаатини кўрганлар бирлашиб, ихтиёрий, завқ билан ишлайди. Натижада ҳаётдан рози бўлади.

Миллий ғоямизнинг ижтимоий мазмун-моҳиятини бир сўзда айтса, бу сўз – розилик. Бу тушунча Учинчи Ренессансни тушуниш ва тушунтириш, амалга ошириш учун фундаментал, жипслаштирувчи асос бўлади. Зеро, миллий ғоя рўёби халқнинг муайян вақт ва маконда ўзини бахтли деб ҳис қилишида, бу эса унинг шукроналарида – ҳаётдан розилигида намоён бўлади.

Албатта, буларнинг барчаси учун тинчлик, мустақилликни жон қадар мустаҳкам, кафолатли ҳимоялашимиз керак. Мустақиллик ҳарбий, ғоявий ва сиёсий ҳимояланади. Бунда ҳам ўтмишдан сабоқ чиқариш керак. Биз ҳар гал мустамлака бўлиб, оёқ-қўлларимизга кишан тақишганида бир нарсадан афсусланганмиз – халқнинг бирлашмаганидан. Халқнинг бирлашмагани сабаби, ҳаммани “Биз”, деган байроқ остига бирлаштирадиган ғоя бўлмаганлиги. Натижада “Биз” бўлиб енгадиган куч “мен”ларга парчаланиб, мағлуб бўлганмиз.

Бугун бизда “мен”ларни “Биз” қиладиган ғоя бор. Бу Учинчи Ренессанс ғояси. Қурилаётган Учинчи Ренессанс пойдеворини ғоявий ҳимоя қилишимиз керак. Биз уни превентив, ўз вақтида ҳимоя қилмасак, уни бузишлари мумкин.

Чунки бизга узоқлардан аламнок тикилиб, давлат ва халқ орасига пона қоқишга уринаётганлар бор. Бу маънавий, ғоявий ҳужум. Уларга жавоб беришимиз ва жавобимиз илмий асосда бўлиши керак. Нима учун? Чунки илмий асосда бўлмаса, биз қилаётган тадбирлар бир марталик, ўткинчи бўлиб қолади. Шу маънода миллий ғоя тарғиботини илмий асосга қуришга қаратилган саъйи-ҳаракатлар ниҳоятда зарур.

Тараққиёт муҳолифлари

Ўзбекистонда Учинчи Ренессанс ибораси ижтимоий тармоқларда кенг муҳокама қила бошланди. Кимлардир “Мана бу бошқа гап”, ўрнидан туриб, олқишлади. Кимдир мамнун жилмайди. Кимлардир ўйланиб қолди. Кимлардир... саросимага тушди.

Афсуски, ҳамма кўриб турган нарсаларни кўрса ҳам, “кўрдим”, демайдиганлар бор. Facebook, You Tube саҳроларида саргардон, қилмишларидан дили тўла армон, ёмонламаса, оч қоладиган кўролмасвойлар бор. Уларни ислохотларимиз шиддати доводиратяпти, ҳансиратаяпти. Ўзбекистонда сўнгги тўрт йил ичида 43 та янги олий таълим муассасаси ташкил этилиб, уларнинг сони 121 тага етгани куйдирияпти. Илмга рағбат ва кўпроқ оддий оилаларнинг фарзандлари талаба бўлаётгани қийнаяпти уларни...

Ўз давлатидан рози ота-оналарнинг дуолари ёндирияпти уларни. Инчинун, жаннатмакон – Ўзбекистонда ҳамма соҳаларда тўхтовсиз юксалиш, янгилашиш, яхшиланиш ва уйғониш.

Ана шундайларнинг нафасларидан тарқаладиган гоявий вируслардан келажак авлодни ҳимоя қилишимиз лозим. Бундан ҳам яхшиси – ёшларимизни ёт гоялардан, ёвуз кучлардан ўзини ҳимоя қилишга ўргатиш жоиздир. Чунки билимсиз ёшлар кўп ва тез алданади. Билимсиз йигит-қиз ўзининг қаршисида, дисплейдаги фирибгарнинг сохта самимияти, ширин сўзига учади. Адашади. Алданади. Фирибгарлар чиройли кулиб, табассум билан ёқимли сўзласа, ўзбек эриб кетишини яхши билади. Ана шунда танқидий, таҳлил деворидан ошиб ўтса бўлди, ўлжа қўлда.

Бизнинг Учинчи Ренессанс ҳақидаги эзгу ниятимизни эшитган айримлар ўртанмоқда. Уларга ҳам қийин. Фитна-фасод қилмай, деса, тирикчилик қилиш керак. Фитнасини факт билан урсанг, “Нега?”, деб ёзғиради. Қор ёғса ҳам, ёғмаса ҳам, қуёш чиқса ҳам, шамол турса ҳам, тинса ҳам ватанини ёмонлайди. Маънавиятни ёмонлайди, чунки у ислоҳотлар натижаларини мисоллар билан гапиряпти. Уйсизлар уйли бўлаётганини, йиғлаётган камбағал қулаётганини мисоллар келтириб, ёниб тарғиб қиляпти. Кўролмасвойнинг фикрича, яратилаётган қулайликларни, халқ ризоликларини гапирсанг, маддоҳ бўларкансан. Кўриб, кўрмадим, деб, жим, ношукур юрсанг, уларга дўст бўларкансан. Қўшилиб ёмонласанг, биродар, жонажонсан. Бугунги фирибгар алдаш илми – нейролингвистик дастурлаштиришнинг ҳадисини олган. Демак, ҳар бир йигит-қиз бу дастур нималигини ҳам олдиндан билиб қўйиши керак. Билимни қалқон қилиб ёшларимизга тренингларда ўзини ҳимоя қилишни машқ қилдириб, ўргатиб боришимиз лозим.

Ривожланган давлатлар тарихига қарасак, айнан таълим-тарбия ва фанга инвестиция киритиш Ғарб цивилизациясини кескин иқтисодий гуллаб-яшнатганини кўраемиз. Тарбия, таълим – инсон капиталига

киритиладиган педагогик инвестиция. Бу инвестициянинг афзаллиги шундаки, у инсонга бир марта эмас, бир умр фойда келтиради. Ҳар бир йигит-қизга ҳаётда ўз ўрнини топишни ва ўзини-ўзи бахтли қилишни ўргатади.

Янгича яшаш

Президентимиз “2021 йилда Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллигига 30 йил тўлади. Албатта, бу тарихий санани сиз, азизлар ва бутун халқимиз билан биргаликда **“Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшайлик!”** деган эзгу ғоя асосида кенг байрам қиламиз”, деди. Бу ғояда катта даъват ва маъно бор. Бу даъват бизни сифат жиҳатдан ўзгарган, ўзгараётган Ватанда – Янги Ўзбекистонда, янгича яшашга чорламоқда. Бизни қандай ҳаёт кутяпти? Эркин ва фаровон яшаш. Зийрак кишилар бу ғоя мағзидаги “Биз Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшаймиз”, деган кучли ишонч борлигини сезиб туришибди.

Президентимизнинг ўзбек халқига ва парламентга Мурожаатида бугунги кунда ишимиздаги энг катта камчилик – билим етишмаслиги, афсуски, барча соҳаларда сезилаётгани танқид қилинган эди. Бугун бирор соҳа, ҳудуд, тармоқ замонавий илм ва билимларсиз ривожланмайди. Илмий асосга таяниш шарофати қандай бўлишини тараққий этган мамлакатлар яққол кўрсатишди. Уларда ялпи ички маҳсулотнинг 50 фоизидан ортиғи “билимлар иқтисодиёти” ҳисобидан, яъни инновациялар ва юқори малакали кадрлар томонидан яратилаётир. Бу буюк Имом Бухорийнинг биз – авлодларига айтган “Илмсиз нажот йўқ ва бўлмағай”, деган ўғитини яққол исботламоқда.

Фарида АФРЎЗ,

*Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутаты,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси*

МАЪРИФАТ ЙЎЛИ

ЁРУҒ МАНЗИЛЛАРГА ЭЛТАДИ

Инсон умри – дарё суви, деймиз. Кечагина ёш эдик, ғўр эдик. Толбаргақдан сочпопук тақиб, адабиётга, ҳаётга меҳр билан улғайиб, бугун неча довонлар ошиб қўйганимизни хотирлаб турибмиз. Ни-магадир эришган бўлсак, ўқиш, билим, маърифат ва маънавият туфайли бўлди. Ютқазсак, маърифатдан, маънавиятдан чекинган кунларимиз уволидан кўрдик.

Мақсадлар, муддаолар сари шошдик, шошқалоқлик ҳам қилдик. Баъзан “Ишқилиб, кеч қолмадикми?”, деган хавотирга тушамиз. Улгурсак енгил тортамиз, аксинча, пушаймон қиламиз. Бугун шундай даврда яшайпмизки, бизнинг ҳаракатимиз жамиятни, келажакни залолатга юз буришдан асраши, ҳаётимизни файзиёб қилиши, шубҳасиз. Орамизда шундай саволларни ўз-ўзига ҳар дақиқада бераётган инсонлар борлигига аминман. Чунки инсоният тафаккур қила олиши учун ақл билан зийнатланган. Шундай экан, биз маърифатсиз дунё қоронғу ва рутубатли эканини англаб, буни ёш авлодга уқтирмоғимиз лозим.

Давлатимиз раҳбари маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш, бу борада давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтириш масалалари бўйича ўтказган видеоселектор йиғилишида бугунги таҳликали даврда ёшлар-

нинг маънавий тарбиясига эътиборни кучайтириш, масъулиятни ошириш юзасидан зиёлилар олдида аниқ вазифалар қўйди.

Мустақил ватанда яшаш қандай яхши, озодлик қандай бебаҳо, тотли неъмат! Лекин уни асраб-авайлаш, ҳаётни идрок қилиш ҳам ғоят жиддий масъулият. Биз “Мустақил бўлдик, озод ва хурмиз!”, деб қувондигу аммо чин хурлик асоси – маънавият дарахтининг шохиди, баргида юравердик. “Биздан зўри йўқ!” деган эски ёлғон ақида қуршовидан чиқиб кетолмадик. Китобсиз, илмсиз, адабиётсиз турмушимиз фаровон, келажакимиз порлоқ бўлмаслигини кўп ҳам англаб етмадик. Ҳайриятки, кейинги йилларда бўлаётган ислохотлар қалбимизга таскин бермоқда.

Буюк аждодларимиз ҳар ишга жазм қилар экан, энг аввало, унинг моҳиятига разм солган ва адашмаган. Ҳар ишда ҳалол ва мардона турган. Ҳар ишни ишқ билан соф ва холис бажарган. Ишқ – Моҳият. У бор жойда мунозара, муҳокама, мусодара бўлмас. Уни билганлар беҳуда жангга кирмас, тухматни танимас, ноишқлар, нокаслар, нодонлар сари бормас.

Тарози палласида биз: вазнимиз қандай?

Китоб тафаккур пучмоқларини очади, яшнатади. Шунинг учун ҳам одам авлодлари уни эъзозлайди, мўътабар тутати. Жоҳиллар нигоҳидан яширади, тиллога алишмайди. Бир китоб учун отилганларни, жон фидо қилганларни биламиз.

– Улар кимлар эди?

– Улар маърифатли маънавиятчилар эди.

Маънавият – ақлу ҳуш, фаҳм-фаросат, идрок ва онг, илму салоҳият, феъл-атвор, тафаккур, одобу фасоҳат, шарму ҳаё, ор-номус, муҳаббат... Шундай экан, келинг,

инсон биологик вужуди ва руҳий ҳолатини тарозида ўлчайлик: қайси бири тош босади? Вужудни фақат руҳ гўзал қилади. Инсонни улуғлайдиган ҳам, қадрни баланд, ҳаётни обод қиладиган, тўғри ва эгри, оқ ва қора, савоб ва гуноҳни танитган ҳам шу руҳ.

Демак, олдимизда икки йўл турибди: вужуднинг майлига эргашиб нафс балоси, манфаат ва таъма гирдобига ғарқ бўлиш ёки инсонийлик мақомини юксалтириб, ҳаловатда яшаш. Яна биз фарзандларимиз ёт мафкуралар оқимида чўкиб кетишига томошабин бўлиб туриш, уларни ўзлигимиздан бегона қилиб тарби ялаш, келажагимиз таназзулига ҳам қаршимиз.

Маънавият фидойилари – зиёлилар тафаккур майдонида ўзини қандай тутяпти? Вужуд ва руҳнинг бетўхтов аёвсиз жангида омонми? Шунга ўхшаш саволлар кўндаланг бўлиб турган бир пайтда, Президентимизнинг огоҳликка чорлаши айни муддао бўлди. Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш масалалари бўйича кўтарилган муаммолар, айниқса, улар ечимининг моҳияти ошкора айтилгани, чора-тадбирлар кўрилажаги фикри уйғоқ зиёлиларни қувонтирди. Зеро, сўз борки китоб бор, китоб борки маънавият бор, маънавият борки тинчлик, фаровонлик, қут-барака ва бахту саодат бор.

Лоқайдлик – маънавият кушандаси

Лоқайдлик – бепарволик, бефарқлик дегани. Қаранг, унинг синонимлари ҳам ўзига ўхшаган хунук ва ғализ. Дунёнинг энг ёмон одами – лоқайд одамдай туюлади менга.

Йиқилган одамни турғизишдан кўра, уни кўрмасликка оладиганлар ёки телефонига суратга олиб томошахўрларга тарқатадиганлар кўп. “Менга нима?”, дейдиганлар саф-саф бўлди. Бу ҳам майли, “Сенга

нима?”, деб шаштингдан қайтармоқчи бўладиганлар, кучи етмаса, сени ахмоққа чиқарадиганлар урчишига нима дейсиз?

Бир куни бетоб дугонамни кўргани шифохонага бордим. Тошкентнинг энг нуфузли тиббиёт муассасаси биносининг узунлиги ўттиз метрча, эни бир метрдан кам бўлмаган пештоқига пурмаъно иқтибос ёзиб қўйилибди. Ёзув жуда ҳашаматли, олтин рангда товланиб, кўзга ташланиб турибди. Беихтиёр тўхтаб қолдим. “Ҳа, опа, хатоси бормикан?”, деб югуриб келди ўша ерда турган оқ халатли икки киши. “Ҳа, учта”, дедим-да, кириб кетавердим. Бироздан кейин чиқсам, оқ халатлилар кўпайиб қолибди. Ораларида раҳбари ҳам борга ўхшайди. Улар мени кутиб турган экан. “Опа, иккитасини топдик, бироқ учинчисини тополмаяпмиз”, дейишди. Мен айтдим. Дарҳол тўғрилаб қўйибди. Хурсанд бўлдим, лоқайдлик қилмаганимдан, журъат топганимдан...

Яқинда хизмат сафари билан Фарғонада бўлдик. Ҳаммаси гўзал, одамлари дилкаш. Аммо вилоятга кираверишдаги рамзий дарвозанинг пештоқига кўзим тушиб ҳайрон қолдим: “Welcome to Ferghana”, деб катта ҳарфлар билан ёзиб қўйилибди. Майли, бу ёзувнинг чет эллик меҳмонларимиз учун мўлжалланганини тушунамиз, бироқ аввал “Фарғонага хуш келибсиз!”, деб она тилимизда, сўнг ортидан инглизча ёзсак, биров бизни уришадими?!

Балки, бундай хатолар бошқа жойларда ҳам хушёрлигимизни кутиб тургандир. Президентимиз ҳар гал ўз маърузаларида бежиз лоқайдлик сўзига урғу бермаяпти.

Лоқайдлик – пичоқсиз ҳалок қиладиган қурол. Қуролки, қачон ва қаердан ҳамла қилишини сезмай қоласан. Лоқайдлик – гуллаётган боғингни пайҳон қилувчи тошқин. Тошқинки, сенинг боғинг тароватидан

беҳабар. Лоқайдлик – истеъдодни сўндирувчи довул. Довулки, илоҳий неъматга беписанд. Лоқайдлик – гўзалликни беқадр қилгувчи жаллод. Жаллодки, қатлдан бошқа хизмати йўқ. Лоқайдлик – ҳайратни кўмувчи тупроқ. Тупроқки, инсониятни ютувчи манзил.

Хуллас, биз юқорида келтирган мисоллар арзимас бўлиб кўрингани билан бепарво қарайдиган ҳолат ҳам эмас. Бу биздан аввал ўтган донишмандлар, зиёлилар қайғуси. Токи аждодлар руҳини шод этиш, ёнимиздаги одамларни рози қилишга маҳкам бел боғлаган эканмиз, ҳеч кимнинг томошабин бўлишга ҳаққи йўқ! Ҳолбуки, давлатимиз раҳбари маънавиятимиз кушандаси бўлмиш лоқайдлик ҳақида бонг урар экан, бизнинг ҳам ғайратимиз ва шижоатимизга ишонч билдирмоқда. Бу ишонч бошлаган ишларимиз Биринчи, Иккинчи Уйғониш даврлари каби тарих зарварақларига битиладиган олтин аср бўлиши учун астойдил ишлашимиз зарурлигини англатади.

ТАФАККУР ЧАҚМОҚХОНАСИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 20 январь куни Ўзбекистон Олий Мажлиси Қонунчилик Палатаси ва Сенатининг Қўшма мажлисида ўтказган йиғилишида Парламент кутубхонасини ташкил этиш таклифини қўллаб-қувватлаган эдилар.

Китоб – тафаккурнинг пучмоқларини очади, яшнатади. Шунинг учун ҳам ҳамма аср одамлари уни эъзозлаб, мўътабар қиладилар. Худди нон каби кўзга суртадилар. Ёт ва жоҳиллар нигоҳидан яширадилар, керак вақтда тиллога ҳам алишмайдилар. Бир китоб учун отилганларни, жон фидо қилганларни биламиз.

Олий Мажлис биносида барча шароит бор эди, фақатгина идрок чақмоғига куч берувчи замонавий кутубхона етишмасди. Сиёсатчи фақат ахборот билангина эмас, кенг китоб олампдан баҳраманд бўлиши керак. Бундай илм масканларининг барпо этилаётгани мамлакатимизда олиб борилаётган маънавий ислохотларнинг давоми бўлган китобхонлик даражасини оширишга хизмат қилиши, биз депутатларга халқчил ва адолатли қонунларни ишлаб чиқишда кўмак бағишлайди.

Энг замонавий ахборот технологиялари билан жиҳозланган, дунё парламентлари билан тўғридан-тўғри мулоқот қилиш имконини берадиган, шинам кутубхона Президентимизнинг асарларидан тортиб, дунёнинг 97 мамлакатида 54 тилда нашр қилинган 2200 номдаги газета ва журналларнинг тўлиқ маълумотлар базаси, 1900 номдаги илмий журналлар, миллионлаб илмий ҳужжатларни ўз ичига олган жаҳоннинг муҳташам маълумотлар мажмуасини ўз ичига олган.

Дунёни гўзал маънавият, яъни асл китоб қутқаради – деган ғоя бугун халқаро миқёсда қанот қоқяпти. Олий мақомдаги учрашувлар чоғида энг қадрли совға сифатида китоб туҳфа қилиш анъанасида теран ҳикмат борлигини аҳли тафаккур англаб етди.

Олий Мажлис Қонунчилик Палатасида улкан шодиёна – тубдан янгиланган, барча қулайликлар муҳайё этилган энг замонавий қиёфадаги кутубхона ўз бағрига китобсевар, илмсевар китобхонларни чорламоқда. Қонунчилик Палатаси депутатлари профессионал мақомда фаолият юрита бошлаганларига 16 йил тўлган бир пайтда кўнгилдагидек кутубхонанинг фойдаланишга топширилиши келгусида миллий қонун ижодкорлиги сифат ва самарадорлигини мутлақо янги босқичларга кўтаради.

ЎЗБЕКЛАР, ЎЗБЕКЧА ГАПЛАШАЙЛИК!

Эсимда, 1989 йил 21 октябрь. "Давлат тили ҳақида"ги қонун қабул қилинган кун! Бу йиллар давомида кутилган онлар эди!

Ўша куни биз учун катта байрам бўлган бўлди. Бир-бирларимизни кўзда ёш билан табриклагандик... Тасаввур қиялпсизми, собиқ совет иттифоқи тасарруфида туриб бундай журъат, албатта, ҳаммани қувонтирган.

Орадан йиллар ўтди... 30 йилдан ортиқ вақт!

Шу давр ичида, ўзбек тили ровожланиш ўрнига бироз орқага кетгандай бўлди. Энди биз чет тилларни ўрганишга ружу қўя бошладик. Болаларимизни рус мактабларга бердик. Натижада улар русча фикрлаб, миясида ўзбекчага таржима қилиб гапирадиган, ғулдирайдиган бўлдилар. Шундай қилиб, фарзандларимизни қийнадик: ўзбекча гапирай деса, тили рус, бутунлай у томонга ўтиб олай деса, қони ўзбек, руҳи ўзбек!..

Айрим қатламларда ҳамон чет тилларига маҳдиёлик етакчилик қилмоқда. Гўё чет тилни билса, яхшироқ яшайдигандек. Тўғри, "Нечта тилни билсанг, шунча карра одамсан", деган гаплар ҳам бор. Аммо она тилимиз бир дарахт бўлса, бошқа тиллар уларнинг шох ва барглари эмасми?!

Шу фурсатда бир дугонамнинг афсус-надомати эсимга тушди: "Отасидан кейин ёлғиз қизимни мақталган рус мактабларидан бирида ўқитдим, кейин тил билсин, деб, Гёте номидаги немис тили мактабига бердим. Аъло баҳолар билан тугатди. Кейин Германияда ўқишни давом эттирди... Ёлғиз қолсам ҳам, моддий томондан қийналсам ҳам ёрдам қилдим, сабр қилдим. Кейин... У бу ерга қайтиб келмади. Бир келди ҳам, кўз ёшларимга чидолмай. Аммо туролмади, чунки у немис бўлиб бўлган эди. Дунёқараши, феъли, ту-

тумлари... Мана, ёши қирқдан ошди, яхши олима, яхши ходим, бироқ, оиласи йўқ. “Нима кераги бор?” дейди, у ҳайрон бўлиб. Мен ҳам бу ёқда ҳайратдаман. Боламда айб йўқ, бу менинг хотоларим!”...

Хуллас, шунча йиллар давомида хатолар ва муаммоларга ботиб кетдик. Тилимизнинг бор тароватини, сеҳру жозибасини кўрсата олмадик. Энг ёмони, тилшунос, адабиётшунослар жим туриб бердилар. Натижада, кўча-кўйларимиздаги деярли барча ишхоналарнинг пештоқи чет элча номлар билан безанди... Иш юритиш қоғозлари ҳамон рус тилида...

Сўз мулкининг султони Ҳазрат Навоий даврида 120 000 дан ортиқ туркий сўз бўлган экан. Ҳозирчи, 5 томлик “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да жаъми бўлиб 81 000 та сўз бор. Уларнинг ҳам 30 000 таси рус ва чет тиллари орқали кириб қолган сўзлар. Сал кам 600 йил ичида бойлигимиз бўлмиш тилимиздаги сўзларнинг тенг яримини йўқотган бўлсак, 30 йил ичида 81 000 сўзимизнинг яримини ҳам истеъмол қилмай қўйдик, яъни ишлатмаймиз.

Туркий тилли давлатлар ҳамкорлик кенгашига аъзо бўлишимиз ва Президентимизнинг у саммитларда сўзлаган нутқлари оламшумул муддао бўлди. Кирилл ёзувидан лотин ёзувига ўтишдан мақсад ҳам барча туркий халқлар бир-бирини таржимонсиз ёзадиган, ўқийдиган ва тушунадиган бўлиш эди.

Энди биз уни нафақат байрам қилишимиз, балки миллатнинг қиёфаси бўлмиш тилимизнинг нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари кўришимиз, унинг софлиги ва умрбоқийлигига жиддий қайғуришимиз керак.

Бу эса ҳар бир Ўзбекнинг, Ўзбекистонликнинг илмий, маданий, маънавий савияси ва инсоний ор-ному-сига ҳавола!

Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ,
“Тулистон” журнали бош муҳаррири

ШИДДАТЛИ ОДИМЛАР

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига эришганига ўттиз йил бўлди.

Ўттиз йил!

Кўҳна тарих учун бу вақт икки қошнинг орасидай гап. Аммо шу йиллар давомида мамлакатимизда амалга оширилган ишларга диққат билан разм солинса, бу ишларнинг лоақал энг йириклари санаб ўтиладиган бўлса, йиллар эмас, асрлар ўтгандай туюлади. Бинобарин, мустақиллик йилларида халқимиз эришган ютуқлар асрларга татигуликдир.

Одамзотнинг табиати қизиқ: муайян ишларни, урф-одатларни йиллар давомида қилаверса, шунга ўрганиб, кўникиб қолади, унинг яхши-ёмон томонини ўйлаб ўтирмайди. Трамвай бир изга тушиб олиб кетавергандай одамлар ҳам бир изга тушиб олгач, шундан чиққиси келмайди. Айниқса, катта-кичик раҳбарлар: “Бош оғриғию ғалванинг нима кераги бор?! Кун ўта-япти, ҳаёт давом этяпти-ку”, деб ўйлайди ва бу билан иссиқ жойини совутишни истамайди.

Бу ҳолат юртимиз мустақилликка эришгандан кейин яққол сезилди. Марказлашган бошқарув услубига, фақат юқорининг буйруғию кўрсатмасини бажаришга ўрганиб қолган раҳбарларнинг энди унча-мунча ишларни ўзи мустақил ҳал қилиши лозимлигига кўникиши осон кечмади. Лекин бошқа йўл йўқ эди. Мустақилликни, эркинликни истадингми, шунга эришдингми, марҳамат, энди чида, муаммоларингни

ўзинг ҳал қил, халқ ибораси билан айтганда, бошингга тушган қорни ўзинг кура.

Шукрки, халқимиз бунинглаб етди. Не-не буюк аждодларимиз орзу қилган, қанча-қанчаси шу йўлда қурбон бўлган истиқлолга эришганимиздан мамнун бўлди. Мамлакатимиз аҳолисининг аксарияти мустақилликни мустақамлашдек эзгу ишга бел боғлади, ҳар ким баҳоли қудрат бу улуғ мақсад ижобати учун ўз ҳиссасини қўшишга киришди. 1991 йил 31 августдан жаҳон харитасида янги давлат – Ўзбекистон Республикаси пайдо бўлди. 1992 йил 2 мартдан эътиборан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Нью-Йоркдаги қароргоҳи олдида бу халқаро ташкилотга аъзо икки юздан зиёд давлат байроқлари қаторидан Ўзбекистон Республикаси давлат байроғи ҳам муносиб ўрин олди.

Бу фахр, бу ғурур, албатта. Аммо шу нарса тарихдан аёнки, истиқлолга эришиш қийин, уни сақлаб қолиш, мустақамлаш ундан-да қийин. Бунинглаб халқимиз Биринчи Президентимиз Ислам Каримов раҳбарлигида Оллоҳ ато этган бу буюк неъматни – мустақиллигимизни ҳар жиҳатдан мустақамлаш чораларини кўрди. Собиқ шўролар салтанатидан қолган асоратларни бартараф этиш осон эмасди. Ички ва ташқи душманлар кўп, кимнинг хаёлида нима борлигини билиш қийин эди. Бир томонда совет тузумидан воз кечолмайдиган раҳбарлар янгиликка тўғаноқ бўлар, бошқа томонда динни ниқоб қилиб олган, аслида ҳокимиятни эгаллашни мақсад қилган экстремистлар дамба-дам гоҳ у ерда, гоҳ бу ерда бош кўтарар эди. Наманган, Бўка, Паркент воқеалари, Тошкентнинг талабалар шаҳарчасидаги тўполонлар, 1999 йил февраль воқеалари, 2004 йил ёзида Тошкентда содир этилган террористик ҳаракатлар, 2005 йилги Андижон воқеалари халқимиз хотирасидан кўтарилгани йўқ. Шукрки, буларнинг бари вақтида бартараф этил-

ди. Давлатимиз ўзи белгилаб олган йўлдан оғишмай бораверди ва муайян ютуқларга эришилди. Табиийки, хато ва камчиликлар ҳам бўлди. Бирин-кетин хорижий давлатлар, нуфузли халқаро ташкилотлар билан алоқалар йўлга қўйила бошланди. Ҳамма нарса маълум бир изга тушгандай эди.

Ҳа, айнан шундай – ҳаёт муайян изга тушиб олгандай таассурот қолдирар эди. Ҳолбуки, бугунги замон, XXI аср бундай ҳаёт тарзини кўтармайди. Бугунги давр шиддатни, янгиликларни, ҳар бир ишга креатив ёндашишни талаб этади. Шунинг учун Шавкат Мирзиёев давлат раҳбари сифатидаги фаолиятини ана шу талаблар, янги мезонлар асосида бошлади. Ҳар бир соҳага, ҳар бир ишга янгича кўз билан қаради, камчилик ва нуқсонларни очиқ-ойдин кўрсатиб, уларни бартараф этиш йўллари белгилаб берди. Кўпгина соҳаларда мутлақо янги тизим яратилди. Мамлакатда бошқарув тизими ўзгарди, турли даражадаги раҳбарлар кабинетни “қўриқлаб ўтириш”дан “воз кечиб”, одамлар ҳузурига чиқди, улар билан рўй-рост, очиқ мулоқот қилиб, одамларнинг дарди, муаммоси тинглай бошлади. Мавжуд муаммоларни ечиш тартиби йўлга қўйилди. Аҳоли учун катта-кичик ҳокимларга, вазирларга, ҳукумат аъзолари-ю раҳбарларига, ҳатто Президентга тўғридан-тўғри мурожаат қилиш, жойлардаги муаммоларни ҳам, ўзининг шахсий масаласини ҳам очиқ-ойдин, бемалол айтиш имконияти яратилди. Бинобарин, давлатимиз раҳбари олиб бораётган сиёсатнинг бош мақсади – халқни рози қилишдир. Халқнинг розилиги эса унинг турмушини, яшаш шароитини яхшилаш билан таъминланади. Албатта, бу тартиб ҳаммага, айниқса, баъзи раҳбарларга маъқул бўлгани йўқ. Шу боис янгича ишлаш тизимини изчил амалга ошириш осон кечмади, ҳамон осон кечмаётир. Чунки бу-

гунги давр, бугунги шиддатли, тезкор иш услуби ҳар бир кишидан, биринчи навбатда барча раҳбарлардан кечаю кундуз хушёрликни, уйғоқликни, одамлар қалбига қулоқ тутишни талаб қилмоқда. Президентимиз шуни талаб қилаётир. Бундан халқ рози, мамнун.

Зеро, кейинги уч-тўрт йилда мамлакатимизда амалга оширилган бунёдкорлик, ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий жумладан, маданият, адабиёт ва санъат, диний таълим соҳаларидаги ишлар кўлами ва салмоғи жиҳатдан неча ўн йилларга татигуликдир. Бирин-кетин бўй чўзаётган кўп қаватли турар-жойлар, маъмурий бинолар, йўллар, кўприклар, ишлаб чиқариш корхоналари... Эҳе, буларни санаб адоғига етиш қийин. Энг асосийси, одамларнинг онгу тафаккури ўзгармоқда. Бу миллий тикланишдан миллий юксалиш сари бораётганимизни кўрсатади. Ҳаракатлар стратегиясининг бош мақсади ана шундан иборатдир.

Бироқ бу дунёда турли тасодифлар, кутилган-кутилмаган муаммолар бисёр. Жорий йил ана шундай мураккабликларга “бой” бўлди. Хитойдан бошланиб, дунё узра ёйилган коронавирус офати мамлакатимизни ҳам четлаб ўтмади. Март ойининг иккинчи ярмидан бошлаб республикамизда коронавирус пандемияси туфайли карантин жорий этилди.

Бу ҳам етмагандай апрель ойида бир неча вилоятларда, хусусан, Бухоро, Навоий, Қашқадарё вилоятларида табиий офатлар (кучли шамол, ёмғир, жала, сел келиши каби) рўй бериб, аҳолининг уй-жойига, ижтимоий объектларга, экин майдонларига қаттиқ зарар етказди. Давлатимиз раҳбари Бухоро вилоятига бориб аҳоли билан гаплашди, уларнинг бошига тушган офат оқибатларини бартараф этиш бўйича мутасаддиларга топшириқ берди.

Бу табиий офатнинг захри кетиб улгурмай Сирдарёдаги “Сардоба” сув омборида техноген ҳалокат содир бўлди. Бунинг оқибатида минглаб оилалар бошпанасиз қолди, неча минг гектар ерларни сув босди...

Кўряпсизми, буларнинг барчасига зудлик билан чора кўриш, зарур қарорлар қабул қилиш, энг асосийси, одамларнинг ҳаётини сақлаб қолиш осонми?! Бунинг учун қанчалар ақл-идрок, тадбиркорлик, раҳбарлик салоҳияти-ю, маҳорат зарур. Қолаверса, маблағсиз ҳеч бир муаммони ҳал қилиб бўлмайди.

Мустақил давлат фуқаролари – қайси касб ва лавозимда бўлишдан, ёшию миллатидан қатъий назар – ҳамжиҳат бўлиб, шу Ватан, шу халқ тақдири, келажаги учун фидойилик, садоқат билан меҳнат қилмоғи лозим ва шарт. Унинг ҳар қарич ерини, керак бўлса ҳар бир гиёҳини кўз қорачиғидай асраб-авайламоғи зарур. Буюк мақсадлар йўлида учрайдиган катта-кичик муаммолару қийинчиликлар олдида довдирамай, тушкунликка, талвасага тушмай, мардона туриб, دادил, шиддат билан олға бормоғи керак.

Ҳа, улуғ ниятларга, эмин-эркин фаровон ҳаётга эришиш ҳеч қачон осон бўлмаган. Бунга чидам, собит қадамлик, энг муҳими, давлат раҳбари атрофида бирлашиб, ҳамжиҳатлик ва ҳамфикрлик, сабр-бардош билан эришилган. Буни ҳар биримиз унутмаслигимиз даркор.

Мустақил Ўзбекистоннинг, янги Ўзбекистоннинг шиддатли одимлари халқимизни мамнун этиб, кўплаб хорижий давлатларни ҳайратга солмоқда. Бундан фахрланмоғимиз, шу билан бирга, бу одимлар янада кенг, янада шиддатли бўлишига ўз ҳиссамизни кўшмоғимиз керак.

Шаҳду шиддатингга, қудрату салоҳиятингга, ҳусну жамолингга кўз тегмасин, жонажон Ватаним – гўзал Ўзбекистоним!

НЕВАРАМНИНГ САВОЛИГА ЖАВОБ

Бир куни олти ёшли неварам сўраб қолди:

– Бобожон, сиз мендай пайтингизда қанақа телефон ишлатгансиз?

Бизнинг болалик давримизда, ундан кейин ҳам, қисқаси, мамлакатимиз мустақилликка эришгунча мобил телефонлар бўлмаганини, умуман, телефон масаласи катта муаммолардан бўлганини неварамга тушунтирдим. У вақтларда қишлоқларимизда наинки телефон, ҳатто электр ҳам бўлмаганини, мойчиноқ ёруғида дарс тайёрлаганимизни айтиб бердим. Неварам менинг гапларимга гоҳ ишониб, гоҳ ишонмай, эртак эшитаётгандек ҳанг-манг бўлиб тинглади.

Рост-да, бугунги болаларга илгари телефон, компьютер йўқ эди десангиз, ҳайрон қолади. Чунки улар ҳаётни мазкур буюмларсиз тасаввур қила олишмайди.

Неварамга ҳикоя қилиб беряпману хаёлимдан болалик, ўсмирлик, ёшлик йилларим ўтади. Баҳорнинг серёғин кунларида сув кечиб тамаки кўчатини экканимиз (мен туғилган туманда тамаки экиларди), куннинг иссиғида бўйимиздан баланд тамакизор оралаб унинг баргини терганимиз, ярим тунгача қадалиб ўтириб тамаки тизганимиз, мактабда дарснинг ўрнига тамаки териш ва тизишга ҳашарга чиққанимиз, мактабдан келибоқ бир бурда қора нонни еб-емай колхозчилар қатори далага ишга чиққанимиз, тун билан ухламай сув ёқалаб экинларни суғорганимиз... Эҳ-ҳе, қай бирини санай?.. Бари бир-бир кўз олдимдан ўта бошлайди ва беихтиёр вужудим титраб, аъзойи баданим қақшайди, димоғимга тамакининг аччиқ ҳиди урилади гўё... Ўйлаб қоламан, наҳотки, шуларни биз бошимиздан кечирган бўлсак...

Афсуски, бу ўтмишдан эртак эмас, ҳақиқат. Бундай оғир, машаққатли кунларни биздан олдинги авлод-

лар, биздан кейинги бир-икки авлод ҳам бошидан кечирган.

Бугунги болалар ва ёшларга чин дилдан ҳавас қиласан киши. Биз кўрган қийинчиликларни булар кўрмаганидан ич-ичидан севинади одам ва Яратганга беадад шукроналар келтиради. Бугунги авлоднинг фикрлаш тарзи, мулоҳаза доираси, юриш-туриши, ҳатто кийинишигача одамнинг ҳавасини келтиради.

Президентимиз таъкидлаганидек, бизнинг ёшларимиз интеллектуал салоҳият, жисмоний жиҳатдан, фикрлаш тарзи, юриш-туриш, кийиниш, кўйинги, ҳеч бир соҳада ҳеч кимдан кам эмас, аксинча, айрим масалаларда кўплаб мамлакатлар ёшларидан илгариллаб бормоқда. Бунга истаганча мисоллар келтириш мумкин.

Хўш, бунинг сабаби нимада?

Жавоб аниқ – Мустақиллик! Бунга ҳеч қандай шубҳа йўқ. Лекин масаланинг бошқа томони ҳам бор. Мустақилликка эришдик дегани барча муаммолар ҳал бўлди, энди олам гулистон дегани эмас. Агар ҳамма гап фақат мустақилликда бўлса, биз билан олдинма-кейин, ҳатто биздан бир неча ўн йиллар аввал мустақил бўлган давлатлар камми? Ўша мамлакатлардаги ҳаёт, одамларнинг турмуш даражаси, иқтисодий ўсиши, маънавияти билан мамлакатимиздаги ўзгаришлар, иқтисодий тараққиёт, бунёдкорлик ишлари, маданий-маънавий ҳаёт, энг муҳими, халқимиз онгу тафаккуридаги ўзгаришларни таққослаб кўрсак, барчаси кундай равшан бўлади. Бошқача айтганда, мустақилликка эришдик деб дўппини осмонга отиб юраверган билан ҳеч нарса ўзгармайди. Чунки асосий иш мустақиллик қўлга киритилганидан кейин бошланади. Худди мана шу ўринда давлат раҳбарининг қанчалик доно, узоқни кўра била олиши, ақл-идрок билан

иш юритиши, энг муҳими, халқнинг бошини қовушти-
ра олиши энг асосий масала ҳисобланади...

Халқимиз – бахтли халқ. Бахти шундаки, аввало, Оллоҳ ўзбек халқига жаннатмонанд ерни ато этган. Бу заминнинг тупроғи – зар, суви – шифо. Бу муқаддас тупроққа чўп суқса, дарахт бўлиб кўкаради. Чунки йилнинг тўрт фасли бор бу ерда. Йил – ўн икки ой қуёшни деярли кўрмайдиган ёки ёмғир ёғмайдиган юртлар қанча?

Халқимизнинг бахти яна шундаки, ўтган асрнинг охирларида – ғоят оғир, талотўп замонда унга элу юрт манфаатини барча нарсадан, ҳатто ўзининг шахсий ҳаётидан ҳам устун қўя оладиган фидойи, наинки бугуннинг муаммоларини теран таҳлил қиладиган, балки узоқни, жуда узоқни олдиндан кўра оладиган ва шунга қараб иш тутадиган, қарорлар қабул қила оладиган, ҳар қандай шароит ва масалада халқимиз, юртимиз манфаати учун қатъий курашадиган мард, жасур Инсон раҳбар бўлиб келди. Бу Инсон ҳали собиқ тузум шаштидан тушмаган, қиличини ўйнатиб турган пайтлардаёқ халқимиз, миллатимиз манфаатини ҳимоя қилиб чиқди. Машъум «Пахта иши», «Ўзбеклар иши»га чек қўйгани, ноҳақ қамалган минглаб одамларни озодликка чиқаргани, совет тузумининг марказидан келган таҳдидли топшириқлар битилган ҳужжатларни архивга ташлаттиргани, ўзбек тилига давлат тили мақомини бериш тўғрисидаги қонунни қабул қилгани, юз минглаб гектар суғориладиган ерларни одамларга томорқа сифатида бергани, Мустақиллик декларациясининг қабул қилиниши, Ўзбекистонда президентлик лавозими ва президентлик институти жорий этилгани, хорижий давлатга расмий ташриф билан боргани...

Бу воқеалар, аслида, мустақиллик сари ташланган дастлабки, аммо ғоят зарур, тарихий, залворли одим-

лар эди. Таъбир жоиз бўлса, халқимизнинг онгу шуурига истиқлол ғояларини босқичма-босқич сингдириб бориш йўлидаги саъй-ҳаракатлар эди...

Бу воқеаларни бугун ёзиш, гапириш осон. Аммо ўша йилларда бундай ишларни амалга оширишни унча-мунча одам тасаввур ҳам қила олмасди. Бунинг учун теран ақл-идрок, жуда катта жасорат, матонат, дадиллик, қатъият, довюраклик талаб қилинарди. Бугина эмас, мазкур ишларга кескин қаршилик кўрсатган собиқ марказдаги «доҳий»ларга асосли жавоб бериш, қолаверса, ички ғанимларга ишонарли тарзда тушунтира олиш лозим эди.

Булардан кўринадики, мустақиллигимиз, баъзилар ўйлаганидек, ўз-ўзидан амалга ошиб қолмаган...

Президентимиз мустақилликнинг илк кунларидан бир масалани ўртага ташлади: ташқаридан ҳеч ким келиб бизнинг муаммомизни ҳал қилиб бермайди, ҳаммасини ўзимиз ўз кучимиз билан қилишимиз керак. Ҳозиргача ана шу қоидага қатъий амал қилиб келинмоқда ва йиллар ўтган сари бу тамойил нақадар тўғри эканини ҳаётнинг ўзи такрор-такрор исботламоқда. Бироз қийинчилик бўлса-да, ўз имкониятларини ишга солди, иқтисодиётнинг реал секторини ривожлантириш чораларини кўрди. Президентимиз томонидан тараққиётнинг машҳур беш тамойили ишлаб чиқилди ва изчил амалга оширишга киришилди. Тез орада у ўз самарасини бера бошлади. Тараққиётнинг «ўзбек модели» деб ном олган бу тамойилни бугун дунё эътироф этмоқда. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози давом этаётганига қарамай, мамлакатимизнинг ялпи ички маҳсулоти ўсиши бардавом бўлмоқда.

Ўз танлаган йўлига собит ва содиқлик, унча-мунча қийинчиликлардан чўчимамай, аксинча, мардона енгиб ўтиш ўз самарасини берди. Мамлакатимиз ғалла,

нефть мустақиллигига эришди. Истиқлолнинг бешинчи йилидаёқ Ўзбекистон мутлақо янги соҳа – автомобиль саноатини йўлга қўйди. Бугун мамлакатимизда автотранспортнинг барча тури йшлаб чиқарилмоқда. Бир вақтлар оддий «Москвич» ёки «Жигули» олиш учун йиллаб навбат кутган ўзбек бугун турли маркалардаги енгил ва юк автомобилларини экспорт қилмоқда.

Жаҳоннинг энг қудратли давлатларидан бири деб жар солинган совет даврида машина у ёқда турсин, гилам, ҳатто оддий палос олиш учун ҳам ойлаб, баъзида йиллаб навбатга туриш керак эди.

Бугун мамлакатимизда оғир ва енгил саноатнинг барча турлари бўйича маҳсулот ишлаб чиқарилмоқда. Трактор, пахта териш машинаси, сеялка, автобус халқимиз оғирини енгил қилмоқда. Собиқ тузум даврида миллионлаб тонна пахта етиштирган халқимиз пахтадан тикилган кийимга зор эди, бизга сунъий толали кийимлар юбориларди. Истиқлол йилларида енгил саноат турларини кенгайтиришга қаратилган эътибор туфайли мамлакатимизнинг турли вилоятларида ишлаб чиқарилаётган тайёр кийимлар халқимизга манзур бўлаётир. Энг муҳими, бундай кийимлар кўплаб мамлакатларга экспорт қилинмоқда. Булар мамлакатимиз хомашё ўлкасидан саноати ривожланган қудратли давлатга айланаётганини кўрсатади.

Маиший техника борасидаги ютуқларимиз ҳам таҳсинга лойиқ. Илгари оддийгина магнитофон олиш ҳам унча-мунча оилага насиб этмасди. Эндиликда телевизор, кир ювиш машинаси, холодильник, кондиционер, чангюткич, микротўлқинли печь, қўйингки, оила-рўзғор учун нима керак бўлса, барчаси ишлаб чиқарилмоқда. Уларнинг ранг-баранглигини айтмайсизми. Ўша замонларда телевизор бор хонадон кечкурун «кинотеатр»га айланиб кетарди: қўни-қўшни-

лар телевизор томоша қилгани чиқарди-да. Бугун аксарият оилаларда йўқ деганда иккитадан телевизор бор.

Инсоннинг соғлиғи, узоқ умр кўришида тўғри ва сифатли овқатланишнинг аҳамияти жуда катта эканини улуғ ҳаким бобомиз Ибн Сино айтиб кетган. Бу фикрни замонавий медицина ҳам бот-бот такрорлайди. Мамлакатимизда бу масалага алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бугун озиқ-овқат хавфсизлиги таъминланган. Халқимизнинг ўртача умр кўриш кўрсаткичи 73,5 ёшга, аёлларда 75,8 ёшга етгани ҳам буни тасдиқлайди. Барча озиқ-овқат маҳсулотлари юртимизда етиштирилмоқда. Она заминимиз учун хос бўлган мева-сабзавот, узум, қовун-тарвуздан ташқари бир пайтлар бизга тансиқ туюлган цитрус мевалар ҳам етиштирилмоқда. Хурмо-ку деярли ҳар бир хонадонда ўсмоқда. Президентимиз яқинда расмий ташриф билан Москвага борганида Россия Президенти Владимир Путин Ўзбекистондан Россияга мева-сабзавот, узум экспорти 10 баравар, цитрус мевалар экспорти 54 баравар ошганини таъкидлади. Бу фактни эшитиб қувончим ичимга сиғмай кетди. Ахир ўйлаб кўринг: атиги 20 – 25 йил олдин цитрус меваларни бошқа юртлардан совға сифатида олиб келган халқимиз бугун ўз заминиде етиштириб, яна экспорт қилса – бунга қувонмай бўладими?! Бу мустақиллик шарофати эмасми?! Совет даврида кимдир хизмат сафари билан Москвагами, Кавказ томонларгами борса болаларига совға деб мандарин, апельсин, хурмо олиб келгани эсимиздан чиққани йўқ ҳали...

Яқинда бир хорижлик билан суҳбатлашиб қолдим. Мамлакатимизга биринчи марта келиши экан. Ўзбекистонда нималар етиштириладию, нималар ишлаб чиқарилади деб сўради. Унга шундай жавоб бердим: “Ўзбекистонда инсон учун, унинг бекаму кўст яшаши

учун нимаики зарур бўлса – барчаси етиштирилади ва ишлаб чиқарилади... Кечирасиз, бизда битта нарса ишлаб чиқарилмас экан – бу кема. Чунки денгизимиз йўқ, агар денгиз бўйида бўлганимизда, албатта, кема ишлаб чиқаришни ҳам йўлга қўйган бўлардик”. Хорижлик меҳмон ҳайратдан ёқа ушлади. Айни чоғда, бироз ишонқирамагандай кўринди. Мен унга мамлакатимизда етиштириладиган ва ишлаб чиқариладиган маҳсулотларни эринмай санаб бердим. Буларга қўшимча сифатида мамлакатимизда спорт, санъат изчил ривожланиб бораётганини, жумладан, ўзбек йигити шахмат бўйича жаҳон чемпиони бўлганини, ҳали мактабга бормаган, бошланғич синфларда ўқиётган ўғил-қизларимиз ўз ёш тоифасида шахмат бўйича Осиё, жаҳон чемпионатида ғолибликни қўлга киритаётганини, спортнинг бошқа турлари бўйича қатор-қатор медалларга сазовор бўлаётган ёшларимизни санаб адоғига етиб бўлмаслигини фахр-ифтихор билан ҳикоя қилиб бердим. Наинки пойтахтимизда, вилоятлар марказларида, балки олис-олис қишлоқларимизда ҳам замонавий спорт иншоотлари, мусиқа мактаблари курилганини, улар энг юқори талаблар асосида жиҳозланганини айтдим...

Меҳмон бироз ўйланиб турди-да, дилидагини тилига чиқарди: “Мен Тошкентдан ташқари Самарқанд, Бухорода бўлдим. У ерлардаги замонавий биноларни, раво йўлларни, аэропорту меҳмонхоналардаги хизматни кўриб ҳанг-манг бўлиб қолдим. Яширмайман, бу ерга келгунимча Ўзбекистон ҳақидаги тасаввурим сал бошқачароқ эди. Тўғри, у-бу нарсалар ўқиган, эшитган эдим. Аммо бу қадар тараққиётни, дунёнинг энг ривожланган давлатларидагидек юксак хизмату маданиятни тасаввур қилмагандим. Мен ўйлаганимдан кўра ўн чандон, балки юз чандон зиёд ривожланишни кўрдим. Энг муҳими, одамларнинг кайфияти кўтарин-

ки, юзида табассум, чеҳраси очиқ, юриш-туриши, кийиниши ҳеч кимдан қолишмайди. Аксинча, бошқа бир нарса эътиборимни тортди – ўзбек йигит-қизлари ўз миллийлигини йўқотмаган ҳолда замонавий кийинган. Бу жуда муҳим... Атиги йигирма беш йилда бунчалар тараққиётни тасаввур қилиш қийин. Ахир мана ман деган давлатлар ҳам бундай қисқа даврда бунақа тараққиётга эришолмаган. Улар бундай ютуқларни юз йиллар давомида қўлга киритган. Яна бир нарса ни алоҳида таъкидлагим келади. Бу мамлакатингиздаги тинчлик, осойишталик. Мен Тошкентда ҳам, Самарқанду Бухорода ҳам атайлаб тунги сайрга чиқдим. Тунда ҳам кўчалар гавжум, ҳеч ким билан ҳеч кимнинг иши йўқ, ҳамма – ёшлар ҳам, аёллар, кексалару болалар ҳам бемалол сайр қилиб юрибди. Нақадар катта бахт бу!..”

Бу ютуқлар, оламшумул ўзгаришлар ўз-ўзидан келиб қолгани йўқ. Ривожланган хорижий давлатлардан бирининг собиқ раҳбари айтганидай, мўъжиза рўй бермайди, инсон ҳар бир нарсани ўзи, ўз кучи билан қилмоғи керак. Мамлакатимиздаги ақл бовар қилмас даражадаги ўзгаришлар, салмоғини ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмайдиган бунёдкорлик ишлари, унча-мунча одамнинг ақлини шошириб кўядиган муҳташам саройлар, тоғларнинг остию устидан ўтган темир йўллар, автомобилдан тез юрадиган учқур поездлар – барча-барчаси изчиллик билан амалга оширилаётган ислоҳотлар самараси, заҳматкаш, аҳил, ҳамжиҳат халқимизнинг фидокорона меҳнати натижасидир. Ейдиган овқатимиздан тортиб устимиздаги кийим-кечагимизу транспорт, кундалик эҳтиёж товарларигача ўзимиз етиштирамиз ва ишлаб чиқарамиз деб бошланган саъй-ҳаракатлар самараси булар. Қўлдан берганга қуш тўймас деган мақол бор халқимизда. Чунки ўзи етиштира, инсоннинг кўзи тўяди. Қорин

очлигидан кўз очлиги ёмон. Кўзи тўқ одам, кўзи тўқ халқ деган иборалар бежиз айтилмаган. Шукрки, халқимизнинг кўзи ҳам, қорни ҳам тўқ, эгни бут. Қорин ташвишидан холи одам катта мақсадлар сари интилади. Олимларимиз, айниқса, ёш олимларимиз ноёб кашфиётларни амалга ошираётгани, ўзбекча сўзлайдиган роботлар ихтиро қилаётгани, математиканинг дунё бўйича ечилмаган масалаларини ечаётгани, ёш муסיқачиларимиз жаҳон саҳналарида ғалаба қозонаётгани бунга мисолдир. Зотан, интеллектуал салоҳият халқимизнинг қонида бор. Ахир биз Ал-Хоразмий, Беруний, Ибн Сино, Аҳмад Фарғоний, Имом Бухорий, Амир Темур, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур каби буюк зотлар авлодимиз. Улуғ боболаримизга муносиб ворис бўлиш бизнинг фарзандлик бурчимиз. Лекин буюк аждодларимиз билан фахрланиб юришнинг ўзи камлик қилади. Юртбошимиз айтганидек, буюк боболаримизнинг эзгу ишларини давом эттиришимиз, ўзимиз ҳам янгиликлар кашф қилмоғимиз даркор. Шукрки, шундай бўлаётир.

Буларнинг барчаси, шубҳасиз, мустақиллик ва ҳар томонлама чуқур ўйланган, нафақат бугунги кунни, балки келажак авлодлар тақдирини ҳам ўйлаб амалга оширилаётган ишлар самарасидир. Истиқлолга эришмаганимизда бу гаплар, бу ютуқлар тушимизга ҳам кирмасди. Чунки бундай оламшумул ўзгаришлар у ёқда турсин, ўз она тилимизни, муқаддас динимизни унутмаётган эдик-ку. Йиғилганларнинг ҳаммаси ўзбек, аммо мажлис рус тилида олиб борилган, марҳумга жаноza ўқиш тақиқланган, бундай маросимда қатнашган раҳбарлар партиядан ўчирилиб, ишдан ҳайдалган замонлар эсимиздан чиққани йўқ ҳали.

Ўша оғир кунларни, мудҳиш воқеаларни бугун нега эслаймиз? Ўтмишдан, тарихдан сабоқ чиқариш учун, бугунги эркин, озод ва фаровон ҳаётимизга шукрона-

лар келтириш учун, бу кунлар ўз-ўзидан келиб қолмагани ёки осмондан тушмаганини эслаб туриш учун, қолаверса, бугунги ёшларимиз мустақиллик нима эканлигини, у осонликча қўлга киритилмаганини, унинг қадрига етиш, асраб-авайлаш, мустаҳкамлаш мақсадида тинмай ҳаракат қилиш лозимлигини тушуниб етиши учун ёдга оламиз. Зотан, мустақилликни, унинг инсон тақдиридаги аҳамияти ва ўрнини собиқ тузумни кўрган, унинг аччиқ изтиробларини бошидан кечирган инсонлар кўпроқ билади, англайди, қадрига етади. Масалан, мен мақола бошида келтирганим болалик йилларимни эсласам, ҳозир ҳам этим увишиб кетади ёхуд газетада бир мақолани босганимиз учун катта идораларда не-не раҳбарлар ҳузурида қизарганимизни ёдга олсам, юрагим эзилади. Бунга ўхшаган қанча-қанча мисоллару воқеаларни келтириш мумкин. Шундай экан, мустақилликни қадрлаш, мустаҳкамлаш учун бутун куч ва имкониятимизни, салоҳиятимизни ишга солмоғимиз керак. Мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси – ёшидан, миллатию динидан, касби-коридан қатъи назар – ҳамма шундай қилиши зарур ва шарт. Чунки мустақиллигимизга раҳна солишга интилувчилар, ютуқларимизни кўролмайдиганлар, ғараз ниятли кимсалар, афсуски, ҳамон учрайди. Бу биздан доимо огоҳ, сезгир ва ҳушёр бўлишни талаб қилади...

Равшан МАМУТОВ,

*Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг
аграр ва сув хўжалиги масалалари
қўмитаси раиси*

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РИВОЖИ – ФАРОВОНЛИК ВА ТАРАҚҚИЁТ ОМИЛИ

Халқимизнинг турмуш фаровонлигини юксалтириш, озиқ-овқат хавфсизлигини ва аҳоли бандлигини таъминлаш, барқарор ривожланишга эришишда қишлоқ хўжалигининг ўрни жуда катта. Шу боис мамлакатимизда қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш ва бозор тамойилларини жорий этишга алоҳида эътибор қаратилиб, соҳага доир кўплаб ҳужжатлар қабул қилинмоқда. Хусусан, боғдорчилик, узумчилик, мева-сабзавотчилик, шоличилик, чорвачиликни ривожлантириш, сувни тежаш, агрокорхоналарни молиявий қўллаб-қувватлаш механизмлари йўлга қўйилиши натижасида соҳада катта ютуқларга эришилмоқда.

Қишлоқ хўжалиги иқтисодиётнинг асосий “ўсиш нуқтаси” ва драйвери бўлиши учун соҳани 2030 йилгача ривожлантириш стратегияси қабул қилингани эса минглаб янги иш ўринлари яратиш, аҳолининг реал даромадини оширишда юқори самара берапти. Албатта, эришилаётган натижалар яхши, лекин ҳозирги давр бу борадаги ишлар қўламини янада кенгайтиришни, эртанги кунни ўйлаб, узоқни кўзлаб ислохотларни янги босқичга кўтаришни тақозо этмоқда. Демак, энди маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш билан бирга импорт қилинаётган товарлар ўрнини қоплаш ҳар қачонгидан ҳам муҳимроқдир.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев раислигида қишлоқ ва сув хўжалиги соҳасида амалга ошириладиган устувор вазифалар муҳокамасига бағишлаб ўтказилган видеоселектор йиғилишида бу борадаги ҳолат таҳлил этилиб, истиқболдаги вазифалар белгилаб берилди. Экинларни ҳар бир туманнинг ўзига хослиги, маҳаллаларда тарихан шаклланган деҳқончилик кўникмалари, сув таъминотидан келиб чиқиб жойлаштириш зарурлиги қайд этилди.

Айтиш керакки, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда ёшларнинг салоҳиятидан оқилона фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Бу билан, аввало, ёшларнинг бандлиги таъминланади. Қолаверса, аграр соҳага инновацияларни кенг жорий этиш орқали ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш, сифат ва самарадорликни юксалтиришга эришилади.

Шу мақсадда қишлоқ жойларда ёшларни иш билан таъминлашда янги тизим жорий қилинади. Хусусан, жорий йилда ёшларга 240 минг гектар ер майдонлари ажратиб берилади. Ушбу майдонларнинг 200 минг гектари пахта-ғалла майдонларидан, қолган 40 минг гектарини сабзаот-полиз ва бошқа экин майдонлари ажратиш кўзда тутилмоқда.

Бугунги кунга қадар 31 327 гектар ер майдонлари 136 197 нафар ёшга ажратиб берилди. Ҳозир улар ўзларига ажратилган ер майдонларидан самарали фойдаланган ҳолда, экин-тикин қилиб даромад топиш ҳаракатида. Жорий йилда 240 минг гектар ернинг камида 200 минг нафар ёшга ажратиб берилиши шунча ёшларни даромадли иш билан таъминлашга хизмат қилади.

Олдимизда турган яна бир асосий вазифа бу – ёшларнинг ёнида туриб, уларга деҳқончилик сирасрорларини ўргатиш, етарли шарт-шароитларни яратиб бериш ва меҳнатга қизиқтиришдан иборат. Бу

борада ёшларга тажрибали агрономлар бириктирилиб, ерга ишлов бериш, экинларни экиш ва парвариш-лашни ташкил қилишга ёрдамлашилади, уруғ ва кўчат билан таъминланади. Энг муҳими, етиштирилган маҳсулотлар учун бозор топиб, “Томорқа хизматлари” ҳамда экспортёрларни бириктирган ҳолда, тайёр маҳсулотларни ички ва ташқи бозорларга етказиб беришга кўмаклашилади.

Булар ҳали ҳаммаси эмас. Деҳқончиликни энди бошлаган ёшларни молиявий қўллаб-қувватлаш мақсадида сув таъминоти оғир бўлган ҳудудларда қудуқ қазиш, суғориш воситаларини харид қилиш, иссиқхона барпо этиш, уруғлик ва кўчатлар сотиб олиш учун ёшларга субсидиялар ажратиш ҳам назарда тутилган. Агар ҳозир 1 гектар майдонда етиштирилган пахта ҳосилидан ўртача ўн беш миллион сўм даромад олинаётган бўлса, 1 гектарда озиқ-овқат экинлари экиш ҳисобига эса етиштирилган ҳосилдан 35-40 миллион сўмгача даромад олишга эришилади.

Мамлакатимизда сув танқислиги билан боғлиқ вазият йилдан-йилга мураккаблашиб бормоқда. Охириги 10 йилда сув ҳажми 12 фоизга, 2020 йилда аввалги йилга нисбатан 15 фоизга камайган. Қолаверса, пахта ва ғалла етиштириш учун сарфланаётган электр энергияси ҳамда сувни етказиб бериш харажатлари ҳам кўп.

Табиийки, қишлоқ хўжалигини сувсиз тасаввур этиб бўлмайди. Айниқса, республикамиз аграр тармоғида обиҳаётнинг қадри жуда баланд. Чунки юртимизда етиштириладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, асосан, сувли майдонларга тўғри келади. Бу эса сувнинг ҳар томчисидан оқилона, тежамкорлик билан фойдаланишни тақозо этади.

Бу йил суғориш мавсумида сув таъминоти меъёрга нисбатан 25 фоиз кам бўлиши кутилмоқда. Шу боис сув исрофига умуман йўл қўймаслик ҳаётий зарурат.

Хусусан, 430 минг гектарда сув тежовчи технологияларни жорий қилиш орқали 3 миллиард кубметр сувни иқтисод қилиш мумкин. Бу, ўз навбатида, шундай технология ва ускуналарга талабни оширади. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра, томчилатиб суғориш тизимлари ва қувурлар ишлаб чиқариш учун жорий йил февраль-апрель ойларида 35-40 минг тонна полиэтилен зарур бўлади. Йиғилишда сувдан тежаб фойдаланиш масалалари муҳокама қилинар экан, сув тежовчи технологиялар учун зарур бўлган полиэтилен ва полипропилен учун импорт божи 1 октябргача бекор қилингани айтилди.

Сув хўжалиги вазирлигига 3 мингдан зиёд насосларни таъмирлаш ва янгилаш, насос станцияларида электр энергияси ва сув сарфини “онлайн” мониторинг қилиш тизимини жорий этиш вазифаси қўйилдики, бу билан ҳосилдорлик кўтарилади ва сувни тежаш имконияти юзага келади. Сув хўжалигига рақамли технологияларнинг татбиқ этилиши эса маълумотларни онлайн олиш, ҳисоб-китобни аниқ юритиш, насос станциялари ва суғориш қудуқларини масофадан туриб бошқариш, энг муҳими, сув тақсимоотида инсон омилини камайтириш, шаффофликни таъминлашга замин яратади.

Йиғилишда чорвачилик, паррандачилик ва балиқчиликни ривожлантириш чора-тадбирларига ҳам тўхталиб ўтилди. Бу йил 1 июлдан бошлаб, қўшилган қиймат солиғидан қарздорлиги бўлмаган чорвачилик, паррандачилик, қуёнчилик ва балиқчилик хўжаликларига етиштирган маҳсулоти учун бюджетдан субсидия ажратилиши таъкидланди.

Чорвачилик соҳасидаги ишлар ҳам изчил ривожлантирилиб, йил якунига қадар чорвачилик тармоқларида 2021 йилда умумий қиймати 7,3 триллион сўм, шундан 2,3 триллион сўм банк кредити маблағла-

ри ҳисобига жами 1 828 та лойиҳалар амалга оширилиб, янгидан 20 мингта янги иш ўринлари яратиш режалаштирилган.

Ғалладан бўшаган майдонлардан самарали фойдаланиш мақсадида, 178 минг 816 гектар майдонга такрорий озуқабоп экинлар экилади ҳамда 108 минг гектар оралиқ экинлар экилади. Умуман, чорва моллари озуқа базасини мустаҳкамлаш юзасидан омухта ем ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш бўйича 29 та лойиҳалар ишга туширилади.

Балиқчилик тармоғида 2020 йили 929,2 миллиард сўмлик 508 та лойиҳа амалга оширилиб, 2000 та янги иш ўрни ташкил этилди. Қорақалпоғистон Республикаси, Бухоро, Қашқадарё, Навоий, Сурхондарё ва Хоразм вилоятларидаги аҳоли хонадонларида интенсив усулда балиқ етиштиришни кенг жорий этиш ҳисобига 2021 йили 400 минг тонна (2020 йилга нисбатан 134 фоизга) балиқ етиштирилади ва 27 минг тонна (155 фоиз) балиқ маҳсулотлари қайта ишланади.

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, йиғилишда белгилаб берилган вазифалар жуда муҳим ва долзарб. Мазкур масалаларни амалга оширишда парламент ва маҳаллий кенгаш депутатларидан янада фаоллик ва ташаббускорлик талаб этилади. Зеро, қишлоқ хўжалиги ривожини фаровонлик ва юксалишга замин яратади.

Ғайрат МАЖИД,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси

Ўринбосари

БУНЁДКОР ХАЛҚ ҚУДРАТИ

Хабарингиз бор, яқинда давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев аҳоли учун яратилаётган шароитлар, фуқаролар ҳаётини яхшилаш, фаровонлигини ошириш йўлида қилинаётган ишлар билан танишиш мақсадида пойтахтимизнинг Сергели тумани ва Тошкент вилоятининг Зангиота туманига борди.

Ижодкор бўлганим учунми кўнглимдан ҳаловат қочди. Ўша жойларни бориб кўришим, юртдошларимизга яратилган ва яратилаётган имкониятларга бевосита гувоҳ бўлишим керак, ахир. Танишувни Сергели туманидаги кўп қаватли уйлардан бошладим. Мана, Сергели туманидаги кўп қаватли уйлар. Болалар майдончалари. Янги хонадонларда яшовчи аҳоли ва меҳмонларнинг сайру саёҳатлари учун яратилган шарт-шароитлар. Биттагина жумла билан айтадиган бўлсам, бир инсон учун нима зарур бўлса, барчаси муҳайё. Шу бинолар орасида ўн олти қаватли иморат алоҳида ажралиб турибди. Ташқи кўриниши билан эътиборни тортадиган бу иморат замонавий ютуқлар асосида зилзилага бардошли қилиб қурилган. Деворларида энергия тежовчи материаллардан фойдаланилган. Интернет тармоғи, видеокузатув ва ёнғин хавфсизлиги ускуналари билан жиҳозланган. Уй 2-3 хонали 80 та хонадондан иборат бўлиб, кам таъминланган ва муҳтож оилаларга топширилгани, ҳақиқий маънодаги саҳоватдир. Йиллар давомида ижарама-ижара у уйдан бу уйга, бу уйдан у уйга кўчиб юриш ма-

шаққатини ҳамма ҳам билавермайди. Уларнинг шодилиги таърифу тавсифлардан юксакдир. Кўнглимиздан кечгани эса бу, азиз элдошларим, янги хонандонларингизда тўй-томошалар қилинг. Рост гап, агар юртимизга икки-уч йил олдин келган киши, бу каби ўзгаришларни кўриб ҳайрат бармоғи тишлашига шубҳа йўқ. Яширишга не ҳожат, ҳатто ўзимиз ҳам давлатимиз раҳбарининг 2016 йили сентябрда беш йил давомида Сергели туманида 500 та кўп қаватли уй қурилишини айтганида кўпчилик қатори ушбу хушxabардан ниҳоятда қувонган эдик. Қисқа вақтда бу ерда катта, замонавий шаҳарча бунёд бўлди. Охирги 3 йилда туманда 19 минг 522 хонадонли 460 та кўп қаватли уй фойдаланишга топширилди. 26 та намунавий типдаги маҳалла гузарлари барпо этилди. Шу давр мобайнида кўчиб келган аҳоли халқпарвар саховатли замондошларимизни дуо қилиб яшашмоқда.

Тошкент шаҳри Сергели туманининг 5А мавзесида жойлашган тўрт қаватли 329-умумий ўрта таълим мактаби биносини кўрган кишининг кўзи қувнайди. Худо ҳоҳласа, ўқувчи ёшларимиз янги ўқув йилини ана шу шинам, кенг, ёруғ, ҳамма имкониятларга бўлган замонавий синфхоналарда бошлашади. Шу маънода таълим ва тарбия ўчоғи ҳисобланган ушбу янги бинолар тумандаги болалар ва ўсмирлар ҳамда оналар учун муносиб совға бўлди. Биласиз, бугунгача энг катта мактаблар 700 ўринли бўларди. 329-умумий таълим маскани эса 680 ўқувчига мўлжалланган. Эндиликда бу мактабда таҳсил олувчи ёшлар умумий таълим сабоқларидан ташқари ҳунар ҳам ўрганишларига имконият яратилгани алоҳида эътиборга молик. Унга асос солишда Президент мактаблари тажрибасидан фойдаланилгани, давлатимиз томонидан таълим сифати ҳамда ривожига, фарзандларимизнинг билимли, салоҳиятли, одобли бўлиб камол топишля-

рига катта эътибор қаратилаётганинг ёрқин далилидир. Назаримда, Президентимизнинг: “Ўғил-қизлар хунар ўрганса, ўзига ишончи ортади, дунёқараши ҳам ўсади, ота-онасининг ҳам кўнгли тўқ бўлади. Кейинчалик ижтимоий муаммоларни бартараф этишга маблағ сарфламаслик учун бугун шу маблағни мактабларга беришимиз керак. Болаларимизни ватанпарвар, жамиятга керакли инсон қилиб тарбияламасак, келажакка хиёнат қилган бўламиз,” – деган сўзларида Ватан, миллат, халқнинг ёрқин келажаги учун қайғураётган улуг қалб соҳибини кўрамиз.

Пойтахтимизнинг Сергели туманида барпо этилган майдони 10 гектар бўлган боғни бир кўрсангиз.

Боққа йирик гулли магнолия, фотиния фразери, қора қарағай, арча, мингдан зиёд манзарали дарахт экилган. Аҳолининг кўнгилли ҳордиқ чиқариши учун ресторан, савдо шохобчалари, гул расталари маркази ташкил этилган. Буларнинг барчаси шу халқнинг фаровонлиги, юртнинг ободлиги учун барпо қилингандир.

Навбатдаги манзил ҳақида ҳикоя қилишдан олдин, ҳаётимда менга катта ибрат бўлган воқеалар ҳақида сўзлаб берсам. Дадам раҳматли бутун умрини эл-юрт саломатлигига бағишлаган мўътабар инсон эди. Одамлар унга Аҳад дўхтир дея айрича ҳурмат кўрсатишарди. Бошқаларни билмадиму шифокор аҳлига иш соати деган гапнинг ўзи йўқ. У ҳамиша бемор дардига дармон бўлишга тайёр туриши лозим. Жуда кўп гувоҳ бўлганман, энди таомга қўл узатаман, деган чоғида бир касални кўриб қўймасангиз бўлмайди деб келишарди. Отам овқатни ҳам емай, ўз вазифасини бажариш учун чиқиб кетарди. Баъзи ҳолларда, мен иссиқ таом есам, бўйим ўсмай қолади, дея мутойиба ҳам қилар эди-да, хаста одам дардига даво топиш учун йўлга отланарди. Эшигимизни кунда кун

ора ярим кечалари ҳам тақиллатиб, безовта қилишар эди. Дадам бу ҳолдан ҳеч қачон оғринмас эди, кишилар саломатлиги учун елиб-югуриб хизмат қилишни саодат деб билгани учун ўз ишини виждонан ҳалол адо этар эди.

Коронавирус пандемияси бутун дунёга тарқалиб, инсонлар ҳаётига катта хавф солиб турибди. Шукурки, юртимизда ўз вақтида кўрилган чора-тадбирлар, халқимизнинг карантин қоидаларига амал қилиши ва сабр-тоқати билан бу офат жиловланиб, ёйилиб кетишининг олди олинмоқда. Қисқа фурсатларда даволаш-профилактика муассасалари ва карантин зоналари қурилгани бунда муҳим омил бўлди. “Чеклов кунлари” бўлишига қарамай юртимизда бўлаётган бу каби бунёдкорлик ишлари замирида халқимизни бу хавфдан талофатсиз олиб чиқиш мақсади ётибди. Зангиотада қурилаётган кўп тармоқли махсус шифохона одамлар соғлигини сақлашга мўлжалланган. У ердаги қурилиш ишларнинг жадал суратларда кетаётганини кўриб қувонасан киши. У ерга боришим билан қурувчи йигитлардан бири Толмас Халиловга дуч келдим. У мақсадимни билгач, шифохона билан мени таништиришга тушиб кетди. Қабул бўлими, карантин зонаси, лаборатория ва муолажа хоналари, санитар-ювиниш жойлари, ҳамма-ҳаммаси замон талабларига мос қилиб қурилган. Бир қарашда бу ердаги имкониятлар беш юлдузли меҳмонхоналардаги шарт-шароитларда асло қолишмайди, десам муболаға бўлмас.

Биласизми, хоналарнинг ҳаммаси ҳимояланган, ҳар бир хона алоҳида, биридаги ҳаво бошқасига ўтмайди, – дея ҳаяжонланиб сўзлай кетди Толмас Халилов. – Уларга кириб-чиқиш ҳам, хизмат кўрсатиш ҳам алоҳида. Шифохонага келган беморлар қабул бўлимидан тўғри ўз палатасига жойлаштирилади. Бировнинг касали бировга юқишига асло йўл қўйилмайди.

Шифохонада бир вақтнинг ўзида икки минг киши даволаниш имконига эга. Керак бўлса, буни тўрт мингга ҳам етказиш учун ички имкониятлар етарли экан. Кардиология, неврология, педиатрия каби барча бўлимлар замонавий тиббиёт техникаси ва махсус компьютерлар билан жиҳозланади. Беморларга ташхис қўйиш, шундан келиб чиққан ҳолда даволаш ишларининг ўзига хос тартиби жорий этилади.

Одамларни ижтимоий ҳимоя қилиш, халқ саломатлигини асраб-авайлаш, соғлом турмуш тарзини шакллантириш эзгу ва хайрли ишлардан саналади. Айниқса, давлатимиз раҳбарининг бу борада жонкуярлик билан ташаббус кўрсатганига бугунги пандемия шароитида бутун дунё аҳли тан берди.

Йўлбошчимиз томонидан соғлиқни сақлаш борасида амалга оширилган тезкор ислохотлар туфайли минглаб юртдошларимизнинг ҳаёти дунёдаги мураккаб шароитда юқумли касаллик балосидан асраб қолинди. Зангиотада қурилаётган янги шифохона ҳам ана шу туб ислохотларнинг самараси бўлажак.

ИЖОД АҲЛИГА МУНОСИБ ТУҲФА

Зомин санаторийси очилиши ҳақида хушxabарни эшитганим заҳоти бундан йигирма йиллар бурунги воқеаларни эсладим... Ёзнинг ёруғ, қайноқ кунлари эди. Бир гуруҳ ёш ижодкорлар анъанавий Зомин анжумани сари отландик. Ўшанда автобусда кетаётиб ҳам, анжуман давомида ҳам бўлиб ўтган қизғин мушоираю ҳаяжонли учрашувлар, жўшқин суҳбатлар ҳали ҳамон кўз ўнгимдан кетмайди. Адабиёт аталмиш соҳир оламга эндигина қадам қўяётган биз ёшлар учун бу анжуман қанчалар аҳамиятли бўлганини мана бугун қалбан ҳис этиб турибман. Ўшанда илк дафъа Абдулла Орипов, Ҳалима Худойбердиева каби забардаст сўз

заргарлари билан шундоққина юзма юз турганимиз, уларнинг ўтли нафасларини туйганимиз, шеърларини ўз овозларида эшитганимиз, ҳар бир сўзи ҳикматга қоришиқ суҳбатларидан баҳраманд бўлганимиз... ўшанда булар барчаси биз учун ғаройиб туш сингари тасаввур уйғотганлигини яхши эслайман. Дарҳақиқат, биз бундай саодатли дақиқаларни фақат орзу қилишимиз мумкин эди. Аммо Зомин семинари ана шундай эзгу хаёлларимиз, орзу-тилакларимиз рўёбини таъминлаган, биз учун бир умрлик сабоқ бўладиган беқиёс имконларни муҳайё этган эди. “Зомин анжумани барча ижодкорлар учун адабиёт ва адабиёт аҳлига берилган катта эътибор эканлигини асло унутманглар ва унинг қадрига етинглар, – деган эди устоз Абдулла Орипов биз билан бўлган учрашувда. Яна бир гаплари сира ёдимдан чиқмайди, “Зомин билан Омин сўзи қанчалар уйқаш, – деган эди Устоз кулимсираб, юзларидан нур ёғилиб, – бу анжуманда айтилаётган яхши тилаклар, истакларга мана бу асрий арчалар, тоғу даралар, бутун бошли табиат, қўйингки, Яратганнинг фаришталари ҳам “Омин!” деб турган бўлса ажаб эмас. Худо хоҳласа, бу ерда қилинган барча орзу-истаклар амалга ошади...”

Мана йиллар ўтиб, бу башоратли гаплар тасдиғини топди. Зомин анжуманларидан баҳраманд бўлганлар, устозлар эътиборига тушган истеъдодлар аксари бугун ҳар бири ўз сўзи, овозига эга бўлган ижодкорлар бўлиб камолга етишди. Эсимда, ўшанда кўпчилик қатори менга ҳам Устоз китобларига дастхат ёзиб берган эдилар. Кейинчалик Абдулла акадан дастхати билан кўплаб китоблар олиш бахтига муяссар бўлдим. Бироқ Зоминда берилган ўша китоб мен учун алоҳида қадрга эга бўлиб қолаверган.

Ўшанда Ҳалима Худойбердиеванинг ҳеч кимга ўхшамаган йўсинда шеър ўқишлари, шеърят билан

боғлиқ мулоҳазалари тенгдошларим қатори менинг ҳам дилимга ўт ташлаган. Биз йигитлар Абдулла Ориповга тақлидан шеър ўқишга интилганимиздек, қизларимиз Ҳалима опага ўхшатиб шеър ўқишга ҳаракат қилишгани ҳозир ҳам завқли бир хотиралар сингари бот-бот ёдимга тушади. Устозлар ҳузуридаги мушoirаларда ҳадигу ҳаяжонлар билан шеърлар ўқиганларимиз ҳам сира-сира хотирамдан ўчмайди...

Буюк бўлсанг қанчалар,

Шунча –

Кучоғим кичкина экан...

Мен ўқиган шеърдаги мана шу сатрлар Ҳалима опага маъқул тушган эканми, баракалла, яхши ёзибсиз. Кичкина кучоғингиз билан Ватанни маккам (айнан шундай деган) кучоқлаб, ўтли-ўтли шеърлар ёзишдан чарчаманг, дея олқаган эдилар...

Ёхуд Устоз Сирожиддин Саййиднинг биз ёшларни ўз тенгқури каби кўриб шарқироқ анҳор бўйида суҳбатлар қурганини унутиб бўлармиди...

Хуллас, ўша Зомин семинарида биз кўплаб устозлар суҳбатига, дуоларига ноил бўлган эдик. Шунингдек, юртимизнинг турли гўшаларидан ташриф буюрган, шеъриятга ошуфта кўнгиллари орзуларга лиммо-лим тенгдошларимиз билан яқиндан танишдик. Улар билан ҳозирга қадар дўсту қадрдонмиз. Қачон учрашиб қолсак, ўшал гўзал дамлар хотираси ҳақида ширин-ширин суҳбатлар қурамиз. Зомин ана шу эсдаликлари билан ҳам қалбимизда ўчмас из қолдирган...

Маъзур тутинг, тумонот ўйу хаёллар баёнига берилиб, сўзлаб бермоқчи бўлганим асл воқеликдан хиёл чалғидим, шекилли...

25 май тонготари. Адиблар хиёбони. Ёқимли баҳор эпкинлари ва Зомин сафари хаёли дилимизга инжа туйғуларни армуғон этмоқда. Устозлар, таниқли шоир ва ёзувчилар йиғилиб турибмиз. Барчанинг қалбида

улкан қувонч ва шукуҳ. Мана, Зомин тоғлари бағридаги яшил гиёҳларни ёдга солувчи яшил автобус ҳам етиб келди. Ҳадемай қайдасан, Жиззах дея йўлга тушамиз...

Ижодда ҳар бири ўз ўрнини топган, ҳаётнинг турли паст-баландини кўрган бу инсонлар ўтирган улов Жиззах шаҳрининг кўркам ва маҳобатли майдонлари олдида тўхтади. Пойтахтдан ташриф буюрганлар жиззахлик мезбонлар ҳамроҳлигида атоқли адиб, улуғ давлат арбоби Шароф Рашидов ҳамда Ҳамид Олимжон ва Зулфия ҳайкаллари пойига гуллар қўйишди. Айтиш ўринлики, сиҳатгоҳ очилиши муносабати билан бораётган меҳмонларнинг бу улуғ инсонлар ҳайкали пойида уларга хотирасига ҳурмат бажо келтириши сафар одобига муносиб иш бўлди. Шу ерда Ҳамид Олимжон ва Зулфия номидаги ижод мактаби ўқувчилари устозлар ва ўзларининг шеърларидан намуналар ўқиб беришди. Ҳамид Олимжон ва Зулфия, Шароф Рашидовларнинг умр йўллари, машаққатли ҳаётларидан ҳикоя қилувчи музейлар саёҳати ҳаммада катта таассурот уйғотди.

Муҳташам ёдгорликлар пойида туриб, беихтиёр шу тупроқ берган улуғ кишилар ҳақида ўйлайди киши. Бу муборак замин Шароф Рашидов, Ҳамид Олимжон ва Зулфия, Сарвар Азимов, Назир Сафаров, Оқилжон Ҳусанов, Шукур Саъдулла, Тўра Сулаймон, Шарофат Ботирова каби улуғ зотларнинг бешиги бўлган. Бу азиз кишилар бутун умрларини Ватан, миллатнинг бахту саодати учун бағишлаганлар. Аслида ҳам, адабиёт чин маънода ватанпарварлик, миллатпарварликдир. Инсон қалбини пок иймон, соф эътиқод чашмалари суви билан сероб қилиш фақат чинакам адабиёт аҳллари-нинг қўлидан келади. Шу маънода бугун адабиёт аҳлига берилаётган эътибор ана шу жиҳати билан ҳам муҳимдир. Оққан дарё оқаверади, дейди халқимиз.

Дадам раҳматлининг, от келади тойи билан деган гаплари бўларди. Жиззах бугунги кунда ҳам катта қалбли инсонлари билан фахр этса арзийди. Асил Рашидов, Мели Норматов, Эргаш Муҳаммад, Саъдулла Ҳаким, Икром Искандар, Нурали Қобул, Абулқосим Мамарасулов, Асрор Мўмин, Фароғат Камолова, Шахло Аҳророва, Баҳодир Қобул, Муҳиддин Абдусамад, Шоди Отамурад каби адабиёт аҳлининг ижодлари фикримизнинг дадилдир.

Адабиёт ва санъат бир-бирига муштарак ҳолда тараққий этади. Шу маънода Жиззах замини юртимизга улкан санъаткорларни бергани ва бераётгани билан ҳам эътирофга арзийди. Шу маънода муҳтарам Президентимизнинг **“Жиззах вилояти миллий санъатимиз ва маданиятимиз ривожига ҳам муносиб ҳисса қўшиб келмоқда. Бу ҳақда гапирганда, Ўзбекистон халқ ҳофизи Орифхон Ҳотамов, Ўзбекистон халқ артисти Эсон Лутфуллаев сингари марҳум санъаткорларимизни, Ўзбекистон санъат арбоби Баҳрулла Лутфуллаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Бахтиёр Холхўжаев, Олия Эштўхтарова, Жўра Исроилов, Абдураим Лапасов, Абдусоли Норматов сингари ижодкорларнинг номларини тилга олишимиз табиийдир,”** – деган сўзлари фикримиз исботидир.

Ижод – ҳам масъулиятли, ҳам завқли иш. Ижод йўлидаги қийинчиликларни тоғ довлари оша юрмоқ машаққатига ўхшатадиган бўлсак, унинг завқи тоғ манзарасидан олган завқимизга яхши муқоясадир. Автобус ойнасидан тоғларга маҳлиё бўлиб боқаётган шоир ёзувчилар нигоҳида ана шундай фикрни уқиш, айна дамда нигоҳларидан ҳайрату ҳаяжонни илғаш мумкин. Улов манзилга яқинлашгани сари бу ҳайрат ва қувонч уларнинг дилидан тилига кўчди. Юксак тоғлар бағрида узукка кўз қўйгандек бўлиб ярашиб

турган тоғлар бағридаги сиҳатгоҳ биноси ҳар қандай кишини ҳайратлантирмасдан илож йўқ. Тоғлар бағрида оппоқ марвариддек кўзга ташлангувчи савлатли иморат қаршисида ҳайратдан туғилган сўзларни қай тарзда ифодаламоққа чоғланамиз.

Ниҳоят, буни бир оғиз сўз билан орзулар ижобати дейиш мумкин. Сизга маълумки, Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев 2017 йилнинг 3 августида Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан бўлган учрашувда Зомин ва Паркент туманларининг сўлим гўшаларида ижодкор зиёлиларимиз учун замонавий ижод уйлари қурилиши режалаштирилгани хабарини берган эдилар. Кўп ўтмай (2018 йил 5 апрелда) бу режа Республика Президентининг “Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори билан мустаҳкамланди. Бугун эса... Ҳа, ваъда вафоси билан, сўз ижроси билан устувордир. Шунини мамнуният билан эътироф этишни истардимки, кейинги йилларда биз сўз ва ижро уйғунлигига амалда гувоҳ бўляпмиз. Ва бундай хайрли таомил халқимиз руҳиятини кўтараётгани, ўз келажагига ишонч пайдо қилаётгани ҳам бор ҳақиқат.

Ижод аҳли, зоминлик нуроний отахонлар, дин вакиллари, сенатор ва Ўзбекистон Республикаси Президенти администрацияси масъул ходимлари иштирок этган мазкур тантанали тадбирни Ўзбекистон Қаҳрамони, Навоий кон-металлургия комбинати бош директори Қувондиқ Санақулов кириш сўзи билан очиб берди.

Навоий кон-металлургия комбинати қошидаги “Фарҳод” маданият саройи ижодий жамоасининг катта концерт дастури ва уюшма аъзолари иштирокидаги мушоира тадбирга файз бағишлади. Тантанали очилиш маросимидан сўнг санаторий кутубхонасига

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан китоблар тақдим этилди. Якунда тадбир иштирокчилари учун Рамазон туҳфаси – ифторлик дастурхони ёзилди.

Навоий кон-металлургия комбинати томонидан барпо этилган санаторий 150 ўринга эга. Унда комбинат ишчи-ходимлари, ижодкорлар ва уларнинг оила аъзоларининг мароқли дам олишлари учун барча қулайликлар яратилган. НКМК санаторийсининг умумий майдони 4 гектарни ташкил қилади. Санаторий миллий ҳамда замонавий меъморчилик анъаналари ва ютуқларидан фойдаланиб бунёд этилганини бир қарашда илғаш мумкин. Бинонинг ташқи девори замонавий энергия тежамкор қурилиш материали билан қопланган. Бу эса бинони қишда иссиқ, ёзда салқин бўлишини таъминлайди. 150 ўринли анжуманлар зали турли мушоиралар, тадбирлар, китобхонлик кечаларини ўтказишга арзийдиган дилтортар масканга айланган. Бинонинг орқа томонида ландшафт меъморлиги асосида 180 ўринли амфитеатр ҳам барпо этилган. Бу ерда адабий-бадий кечалар, шунингдек, бошқа тадбирларда ижодкорларнинг ёз оқшомларини файзли ва шукуҳли ўтказишига барча шароитлар бор. Шунингдек, сиҳатгоҳда кутубхона, дам олиш хоналари, тиббий ташхис ускуналар билан жиҳозланган физотерапия, кислород терапияси, массаж, игна терапия, электрёрүғлик муолажаси хоналари ва ошхона мавжуд. Турли спорт майдончалари дам олувчилар хизматига шай турибди. Олти қаватдан иборат муҳташам бинонинг очилишига бағишланган тадбирга йиғилганларнинг юз-кўзларида шу кунларга етказгани учун Яратганга шукроналик туйғулари ўз ифодасини топган.

Очилиш маросимида Президент маслаҳатчиси Хайриддин Султонов Навоий кон-металлургия комбинати директори Қувондиқ Санақулов, Ўзбекистон

Ёзувчилар уюшмаси раиси Сирожиддин Саййид, Жиззах вилояти ҳокими Эргаш Салиев ҳамда ижодкорлар сўзга чиқишиб қалб сўзларини баён этишди.

Зомин... Бу сўз бизга жуда қадрдон бўлиб қолган. Қанчадан-қанча ёш истеъдод соҳибларини кашф қилган Зомин семинарининг адабий жараёнга қай даражада таъсир кўрсатганини биламиз. Бундан салкам йигирма йиллар муқаддам марказий газеталар ўша пайтда вилоят раҳбари бўлиб ишлаган Шавкат Мирзиёевнинг Зомин анжумани қатнашчиларига йўллаган қисқагина дил табригини берган экан: **“Ёш ижодкорларнинг мустақил Ватан адабиётига Жиззах диёридан қўяётган қадамлари қутлуғ бўлсин!”**

Ҳа, бу қадамлар қутлуғ бўлди. Эндиликда “Зомин семинари” сўзи ёнида “Зомин” ижод уйи – сиҳатгоҳи деган жумлаларни биз ижод аҳли тез-тез ишлатишга одатланамиз. Яқин ўтмишдан маълум: ўтган асрда “Дўрмон” ижод уйида Абдулла Қаҳҳор, Ойбек, Ғафур Ғулом, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов каби қатор таниқли адибларимиз ижод қилиб, ўзбек адабиётига салмоқли ҳисса қўшган. Халқнинг ҳақиқий дурдона мулкига айланган асарлар мана шу масканда яратилган. “Зомин” ижод уйида ҳам янги асарлар яратилиб, бу ижодий ишлар халқимизнинг бебаҳо мулки бўлиб қолажагига ишонамиз.

Ижод чўққиси томон одимлаётган одамни машаққатлар қаршилаши турган гап. Зеро, чўққини забт этиш мушкул вазифа. Ижодкор ҳаёти ҳам бамисоли ана шу сўқмоқдек гап. Унинг олға ҳаракатланиши учун эса, унга бироз эътибор, рағбат керак. “Зомин” сиҳатгоҳи ана шу эътибор, рағбатнинг муносиб натижасидир. Ижодкорни ўз қобилияти устида ишлашга ундайдиган омиллардан бири бу кучли рағбатдир. Эндиликда бу бинода ижодкорларимиз мазмуни булоқ сувидек тиниқ ва фойдали асарлар битишади. Бу рағ-

батга муносиб бўлиш эндиликда ҳар бир шоир, ёзувчи елкасига масъулият ҳам юклайди. Зомин Яратганнинг мислсиз ижоди, унинг бағрида туриб ижодкорлармиз шу тоғлар салобатига мос асарлар битишиларини ният қиламиз. Ўзимиз учун ҳам шундай гўзал асарлар ёзиш учун Ҳақдан покиза илҳомлар тилаймиз. Иншо-Аллоҳ, пурвиқор тоғлар, хушманзара табиат қўйнидаги бу ижод уйи ижодкорларимизга илҳом манбаи, илҳом булоғи бўлиб хизмат қилгай!

Султонмурод ОЛИМ,
филология фанлари номзоди

ЯНГИ УЙҒОНИШНИНГ ИККИ ОЛТИН КАЛИТИ

Икки тарихий ҳужжат

2020 йил октябрида давлатимиз ва халқимиз тарихида муҳим ўрин тутадиган икки муҳим ҳужжат қабул қилинди. Биринчиси – Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида” 19 октябрида имзоланган қарори, иккинчиси эса – орадан бир кун ўтиб, яъни 20 октябрда чиққан “Мамлакатимизда ўзбек тилини янада ривожлантириш ва тил сиёсатини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони. Бу икки муҳим ҳужжат атрофлича муҳокама-мулоҳаза юритишга ундайди.

Икки қутлуғ қадам

Мустақилликка эришишимиздан олдин ҳаётимизда икки қувончли воқеа юз берди. Биринчиси – 1989 йилнинг 21 октябрида “Давлат тили ҳақида”ги қонун қабул қилиниб, Ўзбекистонда ўзбек тили давлат тили мақомига эга бўлди. Бу халқ, хусусан, илғор зиёлилар кўнглида миллий истиқлолга умидни кучайтириб юборди. Иккинчиси – ҳали давлат мустақиллигини қўлга киритиб улгурмаган бир республикада 1991 йил “Навоий йили” деб эълон қилинди. Бу эзгу қадамлар қутлуғ келиб, 1991 йилнинг 31 августида Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига ҳам эришилди.

Умидлар

Миллатнинг белгиси – кўп. Лекин тил – унинг бирламчи белгиси. Унда халқнинг ақли, фаҳм-фаросати, бутун борлиғи акс этади. Ҳар қандай миллат, аввало, тил орқали шаклланади. Яъни муайян аҳоли бир тил атрофида уюшиб, миллатга айланади. Бора-бора миллат ўз давлатини тузади.

Миллий давлатларнинг ташкил топишини олимлар XX асрнинг энг буюк ҳодисаси сифатида баҳолайди. Биз халқ сифатида бу жараёнга XX асрнинг охириги 10 йиллигидагина қўшилдик. Демак, ўзбек тили ўзбек халқининг, ўзбек халқи эса Ўзбекистон давлатининг асоси бўлди.

Истиқлолга эришганимиздан кейин шу соҳа мутахассиси сифатида, *энди ўзбек тили ва адабиётини ўрганиш мисли кўрилмаган даражаларда ривожланади*, деб ўйлаган эканман. Чунки бу тил ва шу адабиёт ривожидан ҳаммадан бурун, бошқалардан кўпроқ шу халқ ва унинг миллий давлати манфаатдор бўлади-да. Бу – биринчидан. Иккинчидан, ўзбек тили ва адабиётини дунёнинг Ўзбекистондан бошқа яна қаерида бу қадар тадқиқ этиш мумкин?

Шўро давлати амалда мустамлакаси бўлган республикаларда миллий тиллар ва адабиётларнинг эмин-эркин тараққий этишидан ҳам, уларни ҳар тарафлама илмий ўрганишдан ҳам у қадар манфаатдор эмас эди, албатта. Аксинча, зимдан бора-бора миллатларнинг, демакки, улар тили ва адабиётининг ҳам йўқолиб, совет халқи тарзида бирлашиб кетишини тарғиб қилар эди. Ўшанда, табиийки, совет халқининг тили рус тили, адабиёти рус адабиёти бўлиб қолиши мўлжалланган эди.

Бу даъвонинг биргина исботи шуки, ўзбеклар аҳолининг тўртдан уч қисмини ташкил этадиган Ўзбе-

кистонимизда ўзбек тили эмас, рус тили давлат тили эди-да, ахир.

Давлат тилига муносабат аввалига жуда яхши бошланди. Амалда ҳамма корхона ва ташкилотларда давлат тилини ўрганиш, шу тилда иш юритишга ўтиш жараёнлари тезлашди. Ўзбек тилида иш юритиш бўйича турли қўлланмалар чиқарилди. Телевидениеда эски ўзбек ёзувини ўрганиш бўйича кўрсатувлар ташкил этилди. Лотин ёзуви асосида янги ўзбек алифбоси қабул қилинди. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Атамашунослик қўмитаси ташкил этилди. У турли соҳалар бўйича атамаларни йиғиб, луғатлар чиқаришни йўлга қўйди. Тилимиздаги шўро даврида мажбурлаб киритилган кўплаб русча ва байналмилал сўзлар ўрнига янги, забонимиз табиатига мос ифодалар истеъмолга олиб кирилди. Матбуот тилида сезиларли даражада миллийлашиш юз бера бошлади. Ҳатто шўро даврида юртимиздан чиқиб кетган киши бир неча йилдан кейин келиб, газета ёки журнал варақласа, уларда кўп-кўп янги сўзларни учратиши аниқ эди.

Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти иккига – Тил институти ва Адабиёт институтига ажралди. Бу амалда тилни ҳам, адабиётни ҳам янада чуқурлаштириб ўрганиш имконини бериши керак эди.

Армонлар

Бироқ давлат тилига бундай илиқ муносабат бир текис давом этмади. Аввало, лотин ёзуви асосидаги янги алифбога тўлиқ ўтиш ҳаддан ташқари чўзилиб кетди. Бу, ҳатто, айримларда, *кирилл ёзуви асосидаги эски алифбо ўз кучида қолади, чоғи*, дегандек мутлақо асоссиз тасаввур ҳам уйғотди. Қолаверса, давлат мар-

казий идораларининг рус тилида ҳужжат қабул қилиб, ижро учун минтақаларга жўнатиши давом этаверди. Бундан ташқари, қонунлар лойиҳаларининг кўпи аввал рус тилида тайёрланиб, кейин давлат тилига таржимасини амалга ошириш тажрибасидан тўла воз кечилмади. Энг ёмони, Фанлар академиясининг иши ривожланиш эмас, ёпилиб кетиш сари кетди. Тил институти ҳам, Адабиёт институти ҳам қисқариб-қисқариб, яна ўзаро бирлаштирилди. Охири бу илмий тадқиқот муассасаси Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат Ўзбек тили ва адабиёти университети таркибига қўшиб юборилди. 2017 йилга келибгина бу Институт энди Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори номи билан яна Фанлар академиясига қайтарилди.

Ҳолбуки, шўронинг ўша биз мустабиддан олиб мустабидга солаётган сўнги даврларида ҳам Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти республикадаги филология фанининг йирик марказига айланиб улгурган эди. Бир муддат тил ва адабиёт юзасидан ёзилган докторлик диссертациялари фақат шу даргоҳдагина ёқланадиган ҳам бўлган эди.

Институт амалда республикада филология илми йўналишларини ўзаро мувофиқлаштириб турар эди. Ким қайси мавзуни ишлаётгани мониторинг қилинар, бошқа ташкилотлар, жумладан, турли қасабаларимизда ижод қилаётган олимлар ҳам жалб этилаверар эди.

Камина 20 йил шу даргоҳда ишлаганман. Эҳ-ҳе, Институтнинг гуллаган даврларида қандай-қандай бўлимлар (аввалроқ улар *“сектор”* деб аталар эди) бор эди. Санашга ҳеч ҳам қийналмайман. Чунки улар – кечагидай ёдимда. Жами 16 та эди: *“Ўзбек тили тарихи”*, *“Туркий тилларни қиёсий ўрганиш”*, *“Диалектология”*, *“Ҳозирги замон ўзбек тили”*, *“Луғат”*, *“Нутқ маданияти”*, *“Экспериментал фонетика”*, *“Ўзбекистонда рус*

тили”, “Уйғур тили ва адабиёти”, “Адабиёт назарияси”, “Октябрғача бўлган ўзбек адабиёти тарихи”, “Ўзбек совет адабиёти”, “Текстология”, “Таржима назарияси”, “Адабий алоқалар”, “Ўзбекистондаги рус адабиёти”.

Уларнинг ҳар бирида режа асосида муайян мавзу бўйича тадқиқот олиб борилар эди.

Эҳ-ҳе, бу даргоҳда қандай-қандай олимлар ишлаган! Уларни номма-ном санасак, бир неча саҳифа тўлади. Лоақал, Фитратдек буюк олим, Ғ. Ғулом, Ойбек, Ш. Шоабдурахмонов, И. Султон, М. Қўшжонов, А. Қаюмов, А. Ҳожиев, Ғ. Абдурахмонов, Ю. Султон, Э. Фозилов, Т. Мирзаев каби академиклар ишлаганини эшлангнинг ўзи ҳам кифоя қилар. Ҳозир ҳам бу Институтда академиклардан Н. Каримов ва Б. Назаров меҳнат қилишади.

Институтга Фанлар академияси ҳузуридаги “Фан” нашриётидан ҳар йили 200 босма табоқ ҳажмида илмий нашр учун лимит ажратилар эди. Бу – ҳозирги 1,5 оралиқ билан ҳисоблаганда 3 минг 200 саҳифа дегани. Шу нарса илмий ходимлар учун жуда катта омил ҳисобланар эди. Амалда мазкур даргоҳда бажарилган илмий тадқиқотлар, ёқланган ҳар қандай диссертация монография қилиб чиқарилар эди. Айни рағбат ходимларни ишлашга ундар эди. Чунки натижа бор эди.

Фанда “*фундаментал тадқиқот*” деган тушунча мавжуд. Жаҳон илми тарихида академия бежиз юзага келган эмас. Академияда ходимларнинг асосий, борингки, бирдан-бир иши тадқиқот яратишдан иборат бўлади. Шундай фундаментал илмий вазифалар борки, уни кундалик иши тадқиқот яратишдан иборат бўлган ходимларгина бажара олади.

Тўғри, олий таълим муассасаларида ҳам давлат гранти асосида тадқиқотлар амалга оширилади, диссертациялар ёзилиб, ёқланади. Бироқ бир ҳақиқатни баҳс-мулоҳаза қилиб ўтирмасдан тан олиш керакки,

олий таълим муассасасининг асосий иши – талабаларни ўқитиб, муайян соҳа учун кадр тайёрлашдан иборат. Рости, фундаментал тадқиқотлар яратишни Фанлар академиясига чиқарган. Масалан, бой мумтоз меросимизнинг йирик-йирик намуналари, боринги, “Девону луғотит-турк”, “Қутадғу билиг”, “Хазойин ул-маоний”, “Хамса”, “Лисон ут-тайр”, “Бобурнома” ва бошқа кўп-кўп асарларимиз айнан Фанлар академияси тизимида илмий нашрга тайёрланган. “Ўзбек халқ оғзаки ижоди”нинг ҳозиргача чиққан 38 жилдини ёки 100 жилдга мўлжалланиб, ҳозиргача 20-жилди чоп этилган “Ўзбек халқ ижоди ёдгорликлари”ни айтмайсизми? Келинг, луғатларни олайлик. Дастлаб 2, кейин эса 5 жилд сифатида босилган “Ўзбек тилининг изоҳли луғати” ҳам, ҳар бири 2 жилддан бўлган “Русча-ўзбекча луғат” ҳам, “Ўзбекча-русча луғат”, 4 жилдли “Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати” ҳам айнан ҳозирги Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтида тайёрланган.

Яна бир нарсани ҳам очиқ айтиб ўтиш керакки, фаннинг кўп-кўп йўналишларини дунёнинг хоҳлаган ерида амалга оширавериш, камида, улар юзасидан жаҳонда эришилган ютуқлардан бемалол фойдаланвериш ҳам мумкин. Бироқ миллат тарихи, тили, адабиёти, маданияти, маънавияти билан боғлиқ масалаларни фақат ва фақат шу юртнинг ўзидагина атрофлича ўрганиш мумкин, холос. Тўғри, илмда чеклов йўқ. Марҳамат, бошқалар хоҳлаган макон ва замонда халқимиз билан боғлиқ бу соҳаларни ўрганаверсин. Аммо аксар ҳолларда четда бу масалалар бошқа-бошқа мақсадларни кўзлаган ҳолда илмий тадқиқ этилади.

XXI аср бошларида Атамашунослик қўмитаси фаолияти ҳам тўхтатилди. Бугун ўз номи билан очиқ айтиладиган бўлса, бунга субъектив омил ҳам сабаб

бўлди. Яъни бу ташкилотга атоқли бир ёзувчи раҳбар қилиб тайинланди. Ўша йиллари таниқли зиёлиларни тегишли мансабларга қўйиш тамойили мавжуд эди.

Тўртинчи буюк тўй

“Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида”ги қарорга кўра, 2021 йилнинг ноябри биринчи ўн кунлигида улуғ бобомиз таваллудининг 580 йиллиги кенг нишонланади.

1941 йили Навоий таваллудининг 500 йиллиги нишонланиши мўлжалланган, бунга катта тайёргарлик ишлари олиб борилаётган эди. Бироқ Гитлер армиясининг собиқ Иттифоқ ҳудудларига бостириб кириши билан бошланган уруш бу ишни орқага суриб ташлади. Юбилей тантаналари 1948 йилга келибгина ўтказилди.

1966 йили улуғ шоир ва мутафаккир таваллудига 525 йил тўлди. Турли сабабларга кўра, таваллуднинг 525 йиллиги ҳам кечикиб, яъни 1968 йили нишонланди.

1991 йили бу зот таваллудига 550 йил тўлди. Йил бошидан, яъни ҳали мустақилликка эришмаган бир пайтимизда Ўзбекистонда ўша йил “Навоий йили” деб эълон қилинди. Юбилей истиқлолга эришганимиздан кейинги биринчи ойда – сентябрнинг охирида нишонланди. Бу амалда халқнинг ўз мустақиллигини байрам қилган каби ўтди.

Бу йил мамлакатимизда бу зоти шарифнинг тўртинчи бор таваллуд тўйини кенг миқёсда ўтказамиз.

Тил ва Навоий

Дарвоқе, мазкур тарихий қарор мамлакатимизда Ўзбек тили байрами нишонланиши арафасида қабул қилинганининг ҳам рамзий маъноси бор. Ҳақли

равишда олимлар Навоийни, *ўзбек адабий тилининг асосчиси*, деб ҳисоблашади. *Навоийдан кейин Мовароуннаҳрда яшаётган ҳозирги ўзбекларимизнинг аجدодлари айнан унинг асарлари яратилган тил атрофида бирлашди*, дейиш мумкин. Ҳатто XVI аср бошларида ҳозирги Қозоғистон ва Россия ҳудудларига тўғри келадиган Дашти Қипчоқдан кучли лашкар тўплаб келиб, юртимизни ишғол этган Муҳаммад Шайбонийхоннинг ўзи: *“Мени чиғатой ўзбек демасун!”* – деб ёзган. *“Чиғатой”* деганда у қарлуқ-чигил лаҳжаси, содда, халқона тушунча билан айтсак, *“е-”*ловчи шева вакиллари, *“ўзбек”* деганда эса қипчоқ лаҳжаси, яъни *“же-”*ловчи шева вакиллари кўзда тутган. Бу билан ҳукмдор ана шу икки лаҳжа вакиллари бир адабий тил атрофида бирлашишга ундади. Ўзи бу давлатига қатъий амал қилиб, шеърый асарларини айнан Навоий тилида битди.

Навоийдан кейин амалда ўзбек халқининг бир адабий тил атрофида бирлашиши жараёни жадаллашди. XIX асрда чор Россияси армияси юртимизни босиб олганда халқимиз учта давлатга – Бухоро амирлиги, Хива ва Қўқон хонлигига бўлиниб яшар эди. Бир давлатнинг ҳукми иккинчисига ўтмас эди, албатта. Лекин ўртада адабий тил битта бўлган. Яъни Қўқонда Амирий, Увайсий, Нодира қайси тилда асарлар ёзган бўлса, Хивада Мунис, Огаҳий, Бухорода Мужрим – Обид ҳам айнан шу тилда асарлар яратди. Бу миллат тарихи учун оламшумул ҳодиса сифатида баҳоланиши зарур.

Хуллас, Навоий ҳозирги адабий тилимизнинг мустақкам пойдеворини куриб кетди.

Умумбашарий бойлик

Президент қароридан Навоий меросининг *“нафақат халқимиз, балки жаҳон адабиёти тарихида”*

ҳам алоҳида ўрин тутиши таъкидланган. Бугун Навоийни ўрганиш – умумбашарий аҳамиятга эга буюк бурч.

Вазифалар, вазифалар...

Навоийшунослик фан, маданият ва маънавиятнинг алоҳида бир йўналишига айланиб улгурган. Энг муҳими, олимларимизнинг йиллар мобайнида чеккан заҳматлари эвазига шоир барча асарларининг кирилл ва лотин ёзуви асосидаги алифболаримизда нашр этилган. Навоийшуносларнинг катта жамоаси меҳнат қиляпти. Лекин шоир ва мутафаккир мероси шу қадар буюкки, қилинган ишлар қилинмаган ишлар олдида ҳамир учидан патирдек бўлиб туюлаверади. Шу маънода мазкур қарор ўзбек навоийшунослиги олдига кўпдан-кўп янги вазифалар қўйгани билан ажралиб туради.

580 йилликни кенг нишонлаш бўйича ташкилий қўмита тузилиб, таркиби тасдиқланди. Бу таваллуд тўйини ўтказиш бўйича амалга ошириладиган чора-тадбирлар дастури ҳам қабул қилинди.

Вазирлар Маҳкамасига Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Алишер Навоий номидаги халқаро жамоат фондини ташкил этиш тўғрисида”ги қарори лойиҳасини ишлаб чиқиш; унинг ижодий меросини чуқур ўрганиш ва оммалаштиришга улкан ҳисса қўшган мамлакатимиз ва хорижий давлатлар фуқароларини ҳамда илмий-ижодий муассасаларини тақдирлаш мақсадида Алишер Навоий орденини таъсис этиш юзасидан таклиф киритиш; Афғонистоннинг Ҳирот шаҳридаги Навоий мақбараси мажмуасида қурилиш ва ободонлаштириш ишларини амалга ошириш имкониятларини ўрганиб чиқиш, натижаси бўйича таклиф киритиш топширилди.

Маданият вазирлигига эса хорижий давлатларда сақланаётган Навоий қаламига мансуб ва у яшаган даврга оид қўлёзмаларнинг факсимиле нусхаларини мамлакатимизга олиб келиш чораларини кўриш юклатилди.

Фанлар академияси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги билан биргаликда 2020–2021 йиллар давомида қўлёзмалар асосида шоир асарларининг мукамал илмий нашрини яратадиган, 2020 йил декабрига қадар Навоий ижодий меросининг шарҳини яратиш ишларини якунига етказадиган, уларни *“Навоий ва ёшлар”* махсус дастурида жойлаштириш учун Ёшлар ишлари агентлигига тақдим этадиган; Алишер Навоий номидаги давлат адабиёт музейида 2021 йил ноябрь ойида Навоий яшаган давр, шоир ҳаёти, ижоди, адабий муҳити, устозлари, замондошлари ва издошлари ҳақида ҳикоя қилувчи, асарларининг қўлёзма ва нашр нусхалари тўғрисида маълумот берувчи адабий-бадий кўргазма ташкил қиладиган бўлди.

Инновацион ривожланиш вазирлиги икки ой муддатда Навоий ҳаёти ва ижодий меросини тадқиқ этиш бўйича илмий тадқиқот ишларига давлат буюртмаси талабларига мувофиқ илмий лойиҳалар танловини эълон қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги Ахборот технологиялари ва коммуникацияларни ривожлантириш вазирлиги, Фанлар академияси билан биргаликда 2021 йил охирига қадар Ўзбекистон Миллий кутубхонасида Навоий асарлари ҳамда навоийшунослик фани бўйича амалга оширилган илмий тадқиқотларнинг электрон платформасини яратади.

Навоийни ҳамма ўқийди

Ҳозирги вазият шундайки, Навоий ҳаёти ва ижоди олий таълимнинг фақат ўзбек тили ва адабиёти йўналишидаги факультетларидагина ўрганилади. Биз тенгилар таълим олган ўтган асрнинг 70-йиллари биринчи ярмида собиқ Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ) Журналистика факультетида ҳам ўзбек адабиёти тарихи чуқур ўқитилар эди.

Мазкур қарор бу борада тамоман янги бир саҳифа очди. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Мактабгача таълим вазирлиги, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Президент, ижод ва ихтисослаштирилган мактабларни ривожлантириш агентлигига Навоий асарларини узлуксиз ўқитиш концепциясини ишлаб чиқиш юклатилди. Чунки 2021–2022 ўқув йилидан бошлаб барча таълим муассасаларида шоир асарларини шу концепция асосида ўқитиш йўлга қўйилади.

Навоий ва ёшлар

Навоий – ҳаммага керак. Бироқ у қолдирган бой мероснинг ёшлар тарбиясидаги аҳамияти – айрича. Шунинг учун шарҳланаётган қарорда бу масалага алоҳида эътибор берилди.

Ёшлар ишлари агентлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда 2020 йил декабрига қадар “Навоий ва ёшлар” деган махсус дастур ишлаб чиқиб, шу асосда умумтаълим мактаблари ўқувчилари ўртасида “Навоий ворислари” ғазалхонлик танлови, Президент мактаблари, ижод ва ихтисослаштирилган мактаблар ўқувчилари ўртасида “Навоийни англаш” мавзусида иншолар танловини ўтказиб, ғолибларни

муносиб тақдирлайди, шунингдек, бешта муҳим ташаббус доирасида ёш дастурчиларни кенг жалб этган ҳолда Навоий асарларининг мобилъ иловаларини яратиб, уларни ёшлар ўртасида оммалаштиради.

Қарорда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Президент, ижод ва ихтисослаштирилган мактабларни ривожлантириш агентлиги ва Тошкент шаҳри ҳокимлиги 2021 йилда Тошкент шаҳрида Алишер Навоий номидаги ижод мактабини ташкил этиш ҳақидаги таклифига розилик берилди.

Булар Навоий таваллуди тўйини ўтказишнинг қўламадан далолат беради.

Тадбирлар, тадбирлар...

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Маданият вазирлиги, Фанлар академияси, Навоий вилояти ва Тошкент шаҳри ҳокимликлари тегишли вазирлик ва идоралар билан биргаликда 2021 йил ноябрь ойининг биринчи ўн кунлигида Навоий шаҳрида *“Алишер Навоий ижодий меросининг башарият маънавий-маърифий тараққиётидаги ўрни”* мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция ҳамда Тошкент шаҳрида шоир таваллудининг 580 йиллигига бағишланган тантанали адабий-бадиий анжуман ўтказилади. Шунингдек, буюк мутафаккир ҳаёти ва асарлари асосида янги спектакллар яратиш ҳамда *“Навоий сиймоси ва асарлари саҳнада”* республика театрларининг фестивалини ўтказиш, шоир ғазаллари асосида *“Назм ва наво”* кечалари, мақом танловлари ташкил этилади, асарлари асосида бадиий ва мультимедиялик фильмлар яратилади, ҳаёти ва ижоди ҳақидаги илмий ва оммабоп китоблар туркуми чоп этилади.

Қатъийлик ва изчиллик

Давлат сиёсатида 580 йилликни нишонлаш билан боғлиқ қарорни қабул қилишнинг ўзи билангина чекланиб қолинаётгани йўқ. Бу борада қатъийлик ва изчилликни кузатиш қийин эмас.

Тарих шундан далолат берадики, Навоий ҳаёти ва ижодини ўрганиш даражаси ҳамиша давлат диққат-эътибори, ташаббуси ва ҳомийлиги асосида кўтарилган борган. Шу маънода таҳлил этилаётган қарор ижроси амалда халқимизни ҳам улуғ шоир ва мутафаккир бой дунёсига яқинлаштиради, жаҳон миқёсида унинг обрўй-эътиборини оширишга ҳам муносиб ҳисса қўшади, иншооллоҳ.

Навоий – бошқа кўп буюкларимиз қатори, орзудаги, яъни идеал бир шахсият. Президентимиз халқимиз орасидан яна шундай жаҳон тамаддунига улкан ҳисса қўшган улуғ зотлар етшиб чиқишини орзу қилади.

Навоий – бизга кунда керак. Унинг ғоялари ҳамиша бизнинг йўлимизни ёритиб туради.

Поғона

Навоий мероси – бой миллий маънавий хазинамиз ҳисобланади. Биз халқ сифатида бу миллий маънавий хазинамиз билан ҳар қанча фахрлансак, кам. Аммо фахрланишнинг ўзи билангина иш бита қолмайди. Навоий ҳар биримизни комиллик сари етакласагина муддао ҳосил бўлади. Бунинг учун эса буюк зот асарларини ўқиш ва улардаги теран маъноларни обдон уқиш зарур.

2021 йил шу олий мақсадга етиш сари ташланган алоҳида қадам, буюк меросга яқинлаштирадиган бир поғона бўлишига катта умид боғлаш мумкин.

Бирламчи миллий хазина

“Давлат тили ҳақида”ги қонун қабул қилиниб, ўзбек тилига давлат тили мақоми берилгани билан, агар мустақилликка эришилмаса эди, ўзбек лисонининг давлат тили сифатида фаолият олиб бориши чекланганича қолиб кетар эди. Демак, давлат тили ва мустақиллик – бир-бирига чамбарчас боғлиқ тушунчалар.

Ҳар йили 21 октябрни ўзбек тилига давлат тили мақоми берилган кун сифатида нишонлаб келар эдик. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йилнинг 21 октябрида қабул қилинган “Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармони билан 21 октябрь “Ўзбек тили байрами куну” деб эълон қилинди.

2020 йилнинг 21 октябрида мамлакатимизда илк бор бу байрам муносиб нишонланди. Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбек тили байрами муносабати билан мамлакатимиз халқига табрик йўллади. Ҳатто қўшни Афғонистонда ҳам шу байрам муносабати билан маънавий-маърифий тадбирлар ўтказилди. Чунки у ўзбеклар энг кўп яшайдиган иккинчи мамлакат ҳисобланади. Маълумотларга кўра, бу ўлкада 3 – 5 миллион атрофида ўзбек истиқомат қилади. Шунинг учун бу давлатда ўзбек тилига расмий тил мақоми берилган.

“Мамлакатимизда ўзбек тилини янада ривожлантириш ва тил сиёсатини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармон амалда бир йил олдинги фармонда ўртага қўйилган мақсад ва вазифалар ижросини яна такомиллаштиришга қаратилди.

Дунёда ҳозир 7 минг тил бор, дейилади. Лекин жаҳон аҳолисининг 90 фоизи бор-йўғи 70 тагина тилда сўзлашади. Шу 70 забондан бири – ўзбек тили. Қолган 6 минг 930 тилда эса Ер юзининг бор-йўғи 10

фоизгина кишиси гаплашади. Демак, кичик, яъни кам одам мулоқот қиладиган тил – жуда кўп, аксинча, катта, яъни кўп киши ишлатадиган лисон эса жуда кам.

Жаҳон тилшунослигида 5 миллион киши сўзлашадиган тилга катта тил сифатида қаралади. Ўзбек тилида дунёнинг 50 миллиондан ошиқ кишиси сўзлашади. Демак, лисонимиз катта тил ҳисобланган меъёрдан ҳам 10 баробар улкан экан.

Концепция ва ижро механизмлари

Фармонда кўплаб аниқ-тиниқ вазифалар белгиланди. “2020 – 2030 йилларда ўзбек тилини ривожлантириш ва тил сиёсатини такомиллаштириш концепцияси” (қисқача – “Концепция”), шунингдек, “2020 – 2030 йилларда ўзбек тилини ривожлантириш ва тил сиёсатини такомиллаштириш концепциясини 2020 – 2022 йилларда амалга ошириш дастури” (қисқача – “Дастур”) ҳамда “2020 – 2030 йилларда ўзбек тилини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари” (қисқача – “Асосий йўналишлар”) тасдиқланди.

Концепцияда қуйидаги 6 муҳим вазифа назарда тутилган: мамлакатимиз ижтимоий-сиёсий ҳаётининг барча соҳаларида давлат тили имкониятларидан тўлиқ ва тўғри фойдаланишга эришиш; таълим ташкилотларида давлат тилини ўқитиш тизимини янада такомиллаштириш, унинг илм-фан тили сифатидаги нуфузини ошириш; давлат тилининг софлигини сақлаш, уни бойитиб бориш ва аҳолининг нутқ маданиятини ошириш; давлат тилининг замонавий ахборот технологиялари ва коммуникацияларига фаол интеграциялашувини таъминлаш; давлат тилининг халқаро миқёсдаги ўрни ва нуфузини ошириш, бу борада хорижий ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш; мамлакатимизда истиқомат қиладиган барча миллат ва

элатлар тилларини ривожлантириш мақсадида кенг ва тенг имкониятлар ҳамда уларга давлат тилини ўрганиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш.

Булар – айтишгагина осон ишлар. Амалда эса уларнинг ижросини таъминлаш учун изчил, тизимли ва баракали меҳнат қилиш лозим.

Асосий йўналишлар эса ана шу ижрони таъминлашга қаратилган. Йўналишлар таркибидаги таълим ташкилотларида давлат тилини ўқитиш тизимини янада такомиллаштириш, унинг илм-фан тили сифатидаги нуфузини ошириш соҳасида ҳам кўп-кўп вазифалар кўзда тутилган. Аниқроғи, 2025 йилга қадар давлат мактабгача таълим тизимида амалдаги мактабгача таълим муассасаларининг ҳудудларини кенгайтириш ёки янги қуриладиган муассасалар ҳисобига ўзбек тилли гуруҳлар қамровини 72 фоизга, 2030 йилгача эса 80 фоизга етказиш; 2030 йилга қадар умумтаълим мактабларида ўқув йиллари учун таянч ўқув режасларида ўзбек тили фанини ўқитиш кўламини амалдаги ҳафтада 84 соатдан 110 соатгача ошириш; олий таълим муассасаларида ўзбек тили кафедралари сонини 2025 йилга қадар 120 тага, 2030 йилгача эса 140 тага етказиш мўлжалланган.

Давлат тилининг софлигини сақлаш, уни бойитиб бориш ва аҳолининг нутқ маданиятини ошириш соҳасида эса лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосида “Ўзбекистон миллий қомуси” жилдларини нашр этишни босқичма-босқич кўпайтириб бориш; 2020 йилда ўзбек тилининг луғат бойлигини оширувчи 15 та лингвистик, соҳавий-терминологик, изоҳли луғатлар яратиш; телерадиоканаллар сухандон-бошловчиларининг ўзбек адабий тилидаги нутқ маданиятини оширувчи қайта тайёрлов курсларида ўқитиш тизимини жорий этиш ва қамровни 2030 йилгача 100 фоизга етказиш кўзда тутилган.

Давлат тилининг замонавий ахборот технологиялари ва коммуникацияларига интеграциялашувини таъминлаш соҳаси ҳам – муҳим. Бу бўйича 2025 йилга қадар давлат тилида соҳавий иш юритиш ҳужжатларининг ягона электрон намуналарини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш учун 14 та онлайн дастур ишлаб чиқиш, 2030 йилгача эса ушбу кўрсаткични 25 тага етказиш; дастурий маҳсулотларнинг ўзбекча иловалари ва электрон луғат дастурларини яратиш; хорижликлар учун ўзбек тилини ўргатувчи дастурлар яратиш мўлжалланган.

Давлат тилининг халқаро миқёсдаги ўрни ва нуфузини ошириш, бу борада хорижий ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш соҳасида ҳам муайян тадбирлар белгиланган. Булар – 2030 йилга қадар хорижий олий таълим муассасаларида ўзбек тилини ўргатувчи марказлар сонини амалдаги 17 тадан 60 тагача кўпайтириш (чунки халқаро алоқаларимиз кучайиб боргани сари табиий равишда хорижликларнинг ўзбек тилини ўрганишга қизиқиши ҳам ошириб бормоқда); 2025 йилга қадар “Ўзбек тилининг дўстлари” клублари сонини 30 тага, 2030 йилгача эса 40 тага етказиш; хорижий олий таълим муассасаларида ўзбек тили курсларини зарур илмий, ўқув-услубий, бадий адабиётлар билан таъминлаш, ўзбек тилини ўргатишга доир илмий тадқиқотлар миқдорини оширишдан иборат.

Янги алифбога қачон ўтамиз?

Ниҳоят, янги ўзбек алифбосига тўлиқ ўтиш масаласи ҳам кун тартибига қўйилди. Вазирлар Маҳкамасига уч ой муддатда лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосига тўлиқ ўтишни таъминлаш мақсадида ишчи гуруҳини ташкил қилиш ва аниқ чора-тадбирлар ҳамда уларни молиялаштириш манбалари ва ҳажмларини

назарда тутувчи “Йўл харитаси”ни ишлаб чиқиб, Президент Администрациясига киритиш вазифаси юклатилди.

Давлат тилини ким юритади? Давлат идоралари ва нодавлат ташкилотлар. Уни ким амалга оширади? Кадрлар, албатта. Ҳамма нарсага кадрлар салоҳияти орқали эришилади. Шунинг учун фармонда белгилаб қўйилдики, 2021 йил 1 апрелидан бошлаб ўзбек тили ва адабиёти бўйича билимни баҳолашнинг миллий тест тизими асосида раҳбар кадрларнинг давлат тилида расмий иш юритиш даражаси аниқланади ҳамда масъул лавозимларга тайинланадиган шахслар учун давлат тилини билиш бўйича даража сертификатлари жорий этилади. Шунинг учун Давлат тест маркази, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда уч ой муддатда ушбу чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида Ҳукумат қарори лойиҳасини Вазирлар Маҳкамасига киритиш вазифаси юклатилди.

Шунингдек, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги Давлат тилида иш юритиш асосларини ўқитиш ва малака ошириш марказида ўзбек адабий тили меъёрлари ва давлат тилида иш юритиш бўйича қисқа муддатли (1 – 2 ойгача) ўқув курслари ташкил этилиб, уларнинг мунтазам равишда фаолият олиб бориши таъминланади.

Тил амалиётини турли ўқув қўлланмалари, биринчи галда, луғатларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Фармонда Фанлар академиясига Инновацион ривожланиш вазирлиги, Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда ўзбек тилидаги мавжуд луғатлар асосида узлуксиз таълимнинг барча турлари учун “Ўзбек тилининг

имло луғати”, “Ўзбек тили синонимлари луғати”, “Ўзбек тили синонимларининг катта изоҳли луғати”, “Ўзбек тили фразеологизмларининг катта изоҳли луғати” ҳамда “Ўзбек тили омонимлари луғати”ни яратиш чораларини кўриш, шунингдек, кўп жилдли “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”нинг кирилл ва лотин ёзуви-га асосланган ўзбек алифболарида тўлдирилган янги нашрини чиқариш вазифаси юклатилди.

Луғатлар, дастурлар

Яна бир янгилик шуки, олий таълим муассасаларининг филологияга ихтисослашган факультетларида “Компьютер лингвистикаси”, “Амалий филология” йўналишлари ташкил этилади.

Бугунги кунда мамлакатимизда 25 та хорижий олий таълим муассасаси ёки унинг филиали фаолият олиб борапти. Уларда ўзимизнинг фарзандларимиз ўқияпти. Бу талабалар ҳам давлат тилини пухта билиши – шарт. Шунинг учун фармонда Ташқи ишлар вазирлигига Фанлар академияси билан биргаликда хорижий олий таълим муассасаларида ўзбек тили марказлари фаолиятини йўлга қўйиш, ўзбек тилига оид барча илмий, назарий ва амалий маълумотларни ўзида жамлаган электрон кўринишдаги ўзбек тили миллий корпусини яратиш чораларини кўриш юклатилди.

Ўзбек тилидан жаҳоннинг етакчи хорижий тилларига ва хорижий тиллардан ўзбек тилига таржима қилувчи компьютер дастурлари ҳам яратиладиган бўлди.

Ижро масъулияти

Ҳаётда бирор-бир эзгу бир ишни амалга ошириш учун қатъийлик, жонфидалиқ, изчиллик, албаттаки, назорат керак. Фармон билан Вазирлар Маҳкамасининг Давлат тилини ривожлантириш департаменти-

га – Концепция ва Дастурни амалга ошириш ҳамда Асосий йўналишларга эришиш борасида давлат органлари ва ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштириш ҳамда мониторинг қилиш; Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари, вазирлик, идора ва бошқа ташкилотлар раҳбарларига – Концепция, Дастур ва Асосий йўналишларда назарда тутилган тадбирларнинг ўз вақтида, сифатли ва тўлиқ бажарилиши юзасидан шахсий жавобгарлик юкланди.

Болаларимиз ўзбекча ўқисин

Ҳозир шаҳарларда ўзбекларимизнинг айримлари болаларини мактабгача таълим муассасаларининг рус гуруҳларига берапти. Бу яхши ҳодиса эмас. Мактабгача таълим муассасаларида ўзбек тили гуруҳлари 2025 йилга қадар 72, 2030 йилга қадар эса 80 фоизга етказилади.

Бошқа тиллар ривожини

Ўзбекистон – кўпмиллатли мамлакат. Қонунларимиз билан ҳар бир тилнинг эмин-эркин ривожланиши учун кенг имкониятлар яратилган. Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги равнақи амалда мамлакатимизда истиқомат қилаётган бошқа барча миллат ва элатларнинг тиллари ривожини учун ҳам кенг йўл очади. Бундан буён “O‘zbekiston” телеканалида юртимиз ҳудудида истиқомат қилувчи турли миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналарини тарғиб қилувчи, мамлакатимизга оид ахборот-таҳлилий, маънавий-маърифий, маданий-гуманитар билим доирасини кенгайтиришга хизмат қилувчи ва интеллектуал ҳамда бошқа маълумотларни хорижий тилларда (Ўзбекистонда истиқомат қилаётган турли миллат-

лар тилида) ёритадиган “Do‘stlik” ахборот-маърифий дастурлар тахририяти ташкил этиладиган бўлди. Шунингдек, энди марказий телеканалларда “Тилга эътибор”, “Она тилида сўзлашамиз”, “Нотиқлик маҳорати”, “Тил – миллат кўзгуси”, “Китоб – билим манбаи”, “Билимли ёшлар – келажак бунёдкори” каби туркум кўрсатув ва эшиттиришлар мунтазам равишда эфирга узатилади.

Ўзбек тили – умумбашарий бойлик

Одамзод Ер юзидан бирор-бир гиёҳ ёки жонзот йўқолиб кетишини асло истамайди. “Қизил китоб” шунинг учун тузилади. Шу жиҳатдан қараганда, каттадир-кичикдир – ҳар тил амалда бутун дунёнинг, банибашарнинг бойлиги ҳисобланади. Тил-ку тил экан, унда минглаб сўзлар бўлади. Башарият, ҳаттоки, биргина сўзнинг йўқолиб кетишига ҳам йўл қўймаслиги керак. Афсуски, бунинг иложи йўқ – сўзлар йўқолиб бораверади ҳам, янгилари юзага келаверади ҳам. Биргина илинж бор – мавжуд ҳар қандай сўзни луғатда муҳрлаб қолиш керак. Ҳар бир калима – тиллодан қиммат бойлик. Тиллога қачон, қаерда нима сотиб олиниши мумкинлигини ҳеч ким олдиндан башорат қила олмаганидек, луғатда муҳрланган биргина сўз ҳам қачон, қаерда нима мақсадда керак бўлишини ҳеч ким олдиндан башорат қила олмайди.

Америка қитъаси туб аҳолиси бўлган айрим қабилалар тилида туркий сўзлар учрашини олимлар Шарқий Осиё билан Ғарбий Америка бир замонлар ўзаро туташ материклар бўлганини исботловчи далил сифатида ишлатишади. Чунки то Колумб 1492 йили Американи кашф қилганига қадар Осиё, Европа, Африка қитъалари аҳолиси Америка қитъаси борлигини, Америка қитъасида яшайдиган аҳоли эса дунёда яна

бошқа қитъалар борлигини билмас эди-ку. Демак, ўша тилида туркий сўзлар учрайдиган Америка қабилалари аждодлари ё асли туркий халқлар бўлган, ё туркий халқлар билан ёнма-ён яшаган. Шунинг учун ҳам инсоният бор-йўғи бир неча одамгина биладиган, йўқолиб кетаётган тиллардаги сўзларни ёзиб олиш, шу тарзда луғатлар тузиб қолиш пайдан бўлиб ётибди. Бизда тил бор. Ишляпти. Ижтимоий ҳаёт ривожлангани сайин кучайиб, сайқал топиб боряпти. Бироқ шевалар ўляпти. Чунки адабий тилга эҳтиёж – катта. Ҳамма тушунадиган тил восита бўлиши керак. Яна 40 – 50 йилдан кейин ҳозир шеваларда фаол бўлган кўп-кўп сўзлардан батамом маҳрум бўлиб қоламиз. Уларни йиғиб қолиш, маъноларини шарҳлаб улгуриш лозим. Бунга, *бир миллат учунгина аҳамиятли иш*, деб қарасак, қаттиқ хато қиламиз. Ўзбек шевалари мукаммал луғатини тузиш – амалда умумтуркий, яъники халқаро вазифа.

Ҳар бир шевамиз – бой бир миллий хазина. Ҳар шевамизда юзлаб сўзу ифодаю ибораю мақол борки, ҳали улар умуммиллий мулкка айланмай ётибди. Ёки узоққа бормай, Навоий асарлари тилини олайлик. Шоир қўллаган айрим сўзлар бугун адабий тилимизда йўқ, демакки, улар кўпларга тушунарли ҳам эмас. Лекин айрим шеваларимизда мавжуд. Навоий асарлари тилини тўла тушуниш учун ҳам қўлимизда кўп-кўп луғатлар, жумладан, кўпжилдли мукаммал ўзбек шевалари луғати бўлиши лозим.

Эҳ-ҳе, бундай буюк вазифаларни амалга ошириш учун қанча куч, қанча маблағ сарфланишини тасавур қила оласизми? Давлат катта маблағ ажратиши, махсус илмий тузилмалар ташкил этиши, ўзбеклар яшайдиган барча ҳудудларга, у хоҳ мамлакатимиз ичкари-си, хоҳики ташқарисида бўлсин, салоҳиятли илмий

экспедициялар уюштириши, бу олимларнинг шаҳар-ма-шаҳар, қишлоқма-қишлоқ, овулма-овул кезиб, самарали ишлаши учун барча моддий-техникавий имкониятлар яратиб берилиши зарур.

Ҳар қанча мушкул, ҳар қанча қиммат бўлмасин, Ўзбекистон буни амалга ошириши – шарт ва зарур. Буни кечиктириб бўлмайди. Чунки ҳар куни амалда шева-ларимиздан нечта сўз ўлаётганини ҳисоблаб чиқишнинг имкони – йўқ. Ҳар бир инсоннинг вафоти билан, эҳтимол, қанча сўзимиз ҳам бизни абад ул-абадга тарк этаётгандир? Бу давлатнинг башарият олдида бажарилиши лозим буюк вазифалари рўйхатининг бошида туради. Шунда бизнинг тилимиз туркий дунёнинг энг бой хазинаси экани илман исботланади. Шунда Ер юзидаги 50 га яқин туркий тилнинг бари бизга бевосита қариндош, қондош, жондош, биродар, оғайни экани аёнлашади. Бугина эмас. Тилимизда, бевосита шева-ларимизда ҳам, эҳ-ҳе, қанчадан-қанча арабий ва форсий калималар бор. Арабийлисон ва форсийзабон халқлар билан тарихан яқинлигимиз ҳам исботланади. Буларнинг бари бизни дунёга, дунёни эса бизга во-баста айлашга хизмат қилади.

Замон ўзгаряпти. Туркий тилли давлатлар ўртасида ҳар тарафлама ҳамкорликлар кучайиб бораётир. Мамлакатимизда туркий тилли давлатлар, хусусан, Туркиянинг қанчадан-қанча ташкилотлари, қўшма корхоналари фаолият олиб бормоқда. Орада борди-келдилар кўпайгандан-кўпайяпти. Буларнинг бари туркий тиллар ўртасида яқинликни тобора кучайтиришга, бу эса табиий равишда шу мамлакатлар фуқароларини қардош туркий тилларни ўрганишга ундайди. Бундан ташқари, туркий тиллар бир-бирига суянган, бир-биридан ўрнак олган, бир-бири билан яқинлашган ҳолда ривожланишига катта эҳтиёж туғдиради. Ўтган аср бошларида туркий тилларнинг

ривожида ҳам айнан ана шу ўзаро таъсирнинг алоҳида ўрни бўлган. Буни алоҳида илмий мавзу сифатида чуқур таҳлил этиш мумкин ва керак.

Шунда ўзбек тилининг ўрни ва мавқеи янада ошади. Чунки ўзбек тили туркий дунёдаги ўғуз, қипчоқ ва қарлуқ-чигил гуруҳларига бевосита боғланадиган ягона қоришиқ, яъни синкретик забон ҳисобланади.

Бу ва шу каби бошқа ўта муҳим лойиҳаларни амалга ошириш учун Фанлар академиясининг Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтидан бошқа тап-тайёр тузилма йўқ. Лекин унинг ҳозирги имконияти билан бу буюк ишларни бажариб бўлмайди.

1979 йили бевосита Ўзбекистоннинг ўша пайтдаги раҳбари Ш. Рашидовнинг ташаббуси билан Тошкентнинг Академия шаҳарчасида Институт учун 7 қаватли янги бино қуриб берилган, унга Фанлар академиясининг бошқа айрим ташкилотлари ҳам жойлаштирилган эди. Бу бино ҳозир Кореянинг Инха университетига берилган. Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти жойлашган ҳозирги бино ҳам, бу илмий муассасанинг моддий-техникавий базаси ҳам замон талабларига мутлақо жавоб бермайди. Ҳозирги пайтда штатлар ҳам кескин камайиб кетган. Институтда бор-йўғи 7 тагина бўлим фаолият олиб боради.

Агар биз ўзбек тилини пишиқ-пухта ўрганмоқчи, адабиётимизни ҳар тарафлама тадқиқ қилмоқчи бўлсак, бу икки вазифа доирасида навоийшуносликни юксак даражаларга кўтармоқни истасак, Фанлар академиясининг айнан ана шу жаҳонда ягона Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтини ҳадди аълосида кучайтиришимиз – шарт ва зарур. Эндиги вазифа ана шу илмий муассаса фаолиятини кескин кенгайтириш, уни сифат жиҳатидан замонавий талаблар даражасига кўтаришдан иборат бўлиши даркор.

Биз шунга умид қиламиз.

Хосият БОБОМУРОВОДА,
*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими*

ЮЗ ЙИЛ ЯШАШГА ДАСТУРИ БОР АЁЛ

Каттақўрғон туманидаги “Кумуш тола” хусусий корхонаси директори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган пиллачи Марям Ниёзова ҳақида

Марямхон китоб ўқишга ҳам вақт топади. Одамга умид берадиган, енгилмасликка чорлайдиган асарларни ўқишни яхши кўради. У мадад оладиган қаҳрамонлар Бибихоним, Қурбонжон додҳо, Тўмарис момо, у севиб ўқийдиган асарларни Нодирабегим, Зулфия, Ҳалима Худойбердиевалар ёзган. Албатта, ижод оламида даҳолар кўп, уларни кучи етгунча ўқийди. Китоблар ичидан бобосининг, момосининг дуоларини, ота-онасининг насиҳатларининг давомини топиб ўқийди.

Каттақўрғон тумани мактаб ўқувчилари Марямхон билан учрашишни истайдилар. Опа ўзини жон қулоғи билан тинглайдиган, кўзлари ёниб турган ёшларга жасоратнинг йўли ҳақида ҳикоя қилиб беради. У кирган давраларга шиддат, орзу, завқ кириб келади...

Марямхоннинг отаси ҳайдовчи, онаси уй бекаси эди. Улар оилада ўн уч фарзанд эди, беш қиз, саккиз ўғил. Отаси одамларни манзилига етказиб қўйиб, топган ҳалол пули эвазига, онаси ўн уч фарзандини алла-лаб, оқ ювиб, оқ тарашдан вақт орттириб, пишириқлар пишириб, болалар кийимлари тикиб, машаққатли меҳнати эвазига топганлари билан оиладаги ўн етти жонни боқар эдилар.

Кексалар Марямни Ниёзмамат бобосига ўхшатишади. У киши тадбиркор, тиришқоқ, изланувчан, одамларга меҳрибон бўлганлар. Қатагон йилларида Кавказга сургун қилинган эди.

Катта ҳовлида ҳеч ким тиниб турмас, ҳаммага иш топилар эди. Марям ўзи туғилган маҳалладаги мактабни битиргач, Тошкент тўқимачилик институтининг Тўқимачилик материалшунослиги факультетини имтиёзли диплом билан битирди. Тиришқоқ, изланишдан чарчамайдиган қизни домлалари институтда олиб қолишди. Икки йилги илмий изланишлар давомида, ўзининг юртидаги пахта заводига амалиёт ўташ учун келдию, қайноқ меҳнат кучоғидан айрилолмай қолди.

Каттақўрғон пахта заводида ўттиз йил меҳнат қилди, бўлим бошлиғидан директор ўринбосаригача бўлган масофани босиб ўтди. Катта жамоа уни ҳали бери нафақага қўйиб юбормоқчи эмас эди...

Аммо тадбиркорликка кенг йўл очилаётган дамлар эди. Марямнинг қонида ишбилармонлиги учун қулоқ бўлган Ниёзмамат бобосининг армонлари, ташкилотчилиги каби мерос туйғулар кезарди. Нафақага чиқиб, турмуш ўртоғи Номоз ака билан гапни бир жойга қўйди. “Кумуш тола” корхонасига асос солди. Уйда боқилаётган ҳамма молларини, “Нексия” машинасини сотди. 350 000 сўм пул билан иш бошлашди. Янги 2000-йилга бир ҳафта қолганда, ҳужжатлар тайёр бўлди.

Дастлаб, етти-саккиз киши иш бошлашди. Марям уларга режаларини тушунтирди, ишонтирди. Турмуш ўртоғи ускуналарни ўрнатишда ёрдам берди. Дўстлар анча ойлар текинга ҳам ишлаб беришди.

Бизнес режа тузиб, давлатдан уч йил муддатга, 3 000 000 сўм кредит олишди. Кредитни узиш пайтида 15 000 000 сўм пулим бўлади, дедию, гапидан ўзи ҳам ҳайратга тушди. 2003 йил БААга 37 000 АҚШ доллари-

га ипак толаси сотилди. Ижарага турган бинони сотиб олишди. Салондан янги "Нексия"ни миниб чиқишди

* * *

Афсонавий кунлар бошланди буёғига. Марям кўри-нишидан жиддий, вазмин аёлга ўхшайди. Ичидаги тўфонларни сездирмайди. Минбарларда ҳам кўкра-гига уриб гапирмайди. Оддий, босиқлик билан гап бо-шлайдию, натижасини рақамлар билан тугатади. Тин-гловчилар эса унинг гапларидан ҳаяжонга тушганини яширолмайди.

Рақамлар билан ўқувчини зериктирмоқчи эмас-ману, айтмасам бўлмайди-да. Бугунга келиб, "Кумуш тола" хусусий корхонасида 150 нафар киши доимий меҳнат қилади. Беш минг киши мавсумий (бу йил яна кўпаяди) меҳнат қилади. Шунча оилани ейишга нони, кийишга кийими бор дегани бу! Ҳар куни тушлик-да 150 нафар ишчилар учун сифатли, тўйимли овқат тайёрланади. Тандир-тандир нон ёпилади. Эрталаб ва кечки овқат 30 нафардан ишчи учун тайёрланади. Рўзғорнинг катталигини қаранг! Оилада 17 нафар ки-шининг бир дастурхонда жамланган пайтларида бу-гунги ишларга асос солингандир балки. У 2014 -2019 йилларда туман ва вилоят Кенгашига депутат бўлиб сайланди. Халқининг дардини тинглади, халқининг дардига дармон бўлди.

2019 йилда 18028 миллион сўмлик, жами уч йил-да 36902 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқаришга муваффақ бўлишди. Ишлаб чиқаришнинг узлуксизли-ги ва доимийлигини таъминлаш, ишчиларга етарли шароит яратиш мақсадида 18 км. масофага газ қувур-лари тортилди, корхона ва теварак атрофдаги маҳал-лаларни газлаштиришда, корхонага келадиган ички йўлни асфальт қилинишида ўз ҳиссасини қўшди.

Ушбу йилги пилла етиштиришда фаол иштирок этган ва нормадан юқори ҳосилдорликка эришган меҳнаткашларга хусусий корхона ҳисобидан пул маблағлари ҳамда маиший техникаларни совға қилинди. Пилла қурти боқишга қизиқувчилар кўпайиб кетди.

Марям Ниязова халқаро кўргазмаларда қатнашиб, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот экспортини кўпайтиришга эришган тадбиркор раҳбар ҳисобланади. У бошчилигида корхона 2017 йил 580 минг АҚШ доллари, 2018 йил 1.630 минг АҚШ доллари, 2019 йил 1.934 минг АҚШ доллари миқдорида маҳсулот экспорт қилишга эришган. 2017 йил Республика “Тадбиркор аёл уюшмаси”нинг “Энг яхши экспортёр аёл” номинацияси бўйича биринчи даражали дипломи билан тақдирланди.

2019 йилда корхона томонидан ўзига тегишли бўлган тумандаги Қозоқовул қишлоғи худудидаги собиқ ипак йигирув цехи ўрнида маиший хизмат кўрсатиш шаҳобчаси, савдо мажмуалари ва 30 ўринли меҳмонхона қурилиб фойдаланишга топширилди.

Коронавирус пандимеяси даврида Каттакўрғон тумани аҳолисига кўплаб саховат ишларини ҳам амалга оширди. Жумладан, корхонанинг 150 га яқин ишчи-ходимларининг ҳар бирига мол гўшти тарқатилди, иқтисодий ночор оилаларнинг 5 нафарига 500 мингдан ёрдам пули берилди. “Саховат ва кўмак” фондинг туман бўлими ҳисоб рақамига эса 10 млн. сўм миқдорида маблағ кўчириб берилди.

Сирэмас, пиллачилик ўз нуфузинийўқотиб, табиий, экологик тоза, ял-ял товланадиган ипак толаларга талаб ва эътибор йўқолган, одамлар сунъий толалардан тўқилган, усти ялтироқ, ичи қалтироқ, инсон организми учун зарарли кийимларга ўргана бошлаган эди. Шерюрак Марямхон ишонч билан, тадбиркорлик билан, кумуш толанинг обрўйини тиклади. Бор маб-

лағини тикди. Мана натижаларни кўриб турибсиз. Доно халқимиз шунинг учун айтарканда, **“шернинг аёли ҳам шер”**, деб. Бу корхонада алдов йўқ, хиёнат йўқ. Ҳамма иш очиқ-ойдин, жамоанинг кўз ўнгида рўй беради. Хусусий корхонанинг уч гектарлик катта майдонида бир-биридан салобатли иморатлар қад кўтарган. Манави уч қаватли бино бошқарув учун қурилмоқда. Бу ерда кутубхона, идоралар, мажлислар хонаси, меҳмонлар учун хоналар, хуллас замонавий бошқарув учун зарур шароитларнинг ҳаммаси бўлади.

Марямхон ишчиларини, болаларини қўриқлаган лочин қуши каби қаттиқ қўриқладию, аммо ўзи беморланиб қолди. Одамларидан ўн кунга узоқлашди. Калавасининг учини йўқотиб қўйган ипакчига ўхшаб қолди ўзиям. Севимли ишхонаси, ортидан эргашган одамлар айро яшаш қийин экан... Одамларига, юксак ғояларига жон томирлари билан уланган экан. Ишини, ҳаммаслақларини жуда яхши кўрар экан.

Гоҳо, Опа тузалиб кетдингизми, деган қўнғироқлар бўлиб қолади.

Тузалдим, касал бўлишга ҳаққим йўқ, яна юз йил яшашга дастурим бор, – дейди жилмайиб у.

Аслида, унинг барча дастурларини амалга ошириш учун минг йиллар ҳам етмайди. Қолаверса, ўзига ўхшаган меҳнатсевар, зуваласи пишиқ қизлари – Гулзода, Азиза, Замирахон, куёвлари Даврон, Шамшод, Абдулазиз ҳам меҳнат ва орзулар юкини опа билан тенг елкалашади. Бир-биридан ширин етти набира онгига ҳам меҳнатсеварлик, изланиш, илм олиш руҳи сингдирилган. Марямхоннинг фикру ғояларини бир нигоҳидан англайдиган ёрдамчиси Роҳилахон Шомуродова ҳамиша ёнида ҳозир у нозир. Шукрлар бўлсинки, қаторида норлари бор.

Қад тиклаётган иморатларга ёндош ерда бир гектарлик иссиқхона қурилмоқда. Миллиард сўм кредит олишибди. Эрта-индин ишга тушаман деб турибди.

- Неча марта қарз олдингиз давлатдан?
- 14 ёки 15 марта бордир.
- Ҳаммасини уздингизми?
- Ҳаммасини уздим.

Қўрқмайсизми, бунча катта миқдордаги қарзлардан?

- Қўрқмайман.

Режалар аниқ бўлса, юрак катта бўлса, йигирма йил мобайнида давлатга, одамларга кимлигини исботлаб берган бўлса, нимадан қўрқади, бу аёл! Шунда Марямга, Фозил Зоҳиддан ёд олган мисраларни айтиб бердим:

*Мен йўлбарсдан қўрқмайман,
Чумолидан қўрқаман.
Айбим не, эздинг деган
Саволидан қўрқаман.*

*Одамийдан қўрқмайман,
Нокасликдан қўрқаман.
Қўрқит мени, Худойим,
Қўрқмасликдан қўрқаман.*

Менинг кўнглимдагини топиб ёзибдилар, деди, Марямхон.

Ҳа, айтганча, янги бошқарув биносининг пештоқи-га Алишер Навоийнинг айни бугун учун, яна минг асрлар учун айтиб кетган ҳикматли сўзлари катта қилиб, ўчмайдиган қилиб, ёзиб қўйилмоқчи:

*Тухм ерга тушиб чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб ипак бўлди.
Лола тухмича ғайратинг йўқми,
Пилла қуртича ҳимматинг йўқму?!*

Мен бундан ортиқ нима ҳам дердим? Нақ кўз ўнгимизда жонидан кечиб, кумуш толалар бераётган оддий ипак қуртининг ҳаёти ҳаммамиз учун ибрат!

Халқимиз катта тўй арафасида. Бу йил Ватанимиз мустақиллигининг ўттиз йиллик тўйини нишонлаймиз. Бу ниҳоятда катта, улуғ, шарафли тўй – улкан байрам! Аввало, шундай тарихий, табаррук кунларга етказгани учун Яратганга шукроналар келтирамиз. Мустақиллигимиз абадий бўлсин, тинч-осойишта, фаровон ҳаётимизни ёмон кўзлардан Ўзи асрасин деб ният қиламиз...

Зулфия МЎМИНОВА,
*Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси,
“Дўстлик” ордени соҳибаси*

БУ КУНЛАРНИ ШЕЪР ҚИЛ, ШОИРИМ

Адабиёт, китоб карвонига очилган бахт йўли.

Муҳтарам Президентимизнинг “Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорини ҳар гал такрор-такрор ўқир эканман, барча ижод аҳли каби кўнглим тоғдек кўтарилади. Қарорнинг ҳар бир бандида биз, ижод аҳлининг ич-ичидан кечаётган, аммо кимсага айтишга тортинаётган муаммоларнинг ечими баён этилган. Жумладан, қарорда шундай бандлар бор:

Уюшма аъзоларининг ижтимоий-маънавий фаолиги ва масъулиятини ошириш, уларни ҳалқимизнинг қадимий тарихий ва бой маданиятини, эл-юртимизнинг фидокорона меҳнати билан эришилаётган туб ўзгаришларни теран акс эттиришга қаратилган юксак бадий асарлар яратишга рағбатлантириш;

Уюшма аъзоларининг моддий ва маънавий манфаатларини, муаллифлик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, улар учун ҳар томонлама шароит яратиб бериш, машаққатли ижодий меҳнатини адолатли баҳолаш;

Албатта, бу ғамхўрликларни ҳис этиб турган ҳар бир қаламкаш ижодий режасини ўзига талабчанлик руҳида яна қайта кўриб чиқди, деб ўйлайман. Шу кунларда бир-бирини кўрган ижодкорлар “Энди бошқача ишлаш керак”, “Ушбу қарор кўнглимизга хотиржамлик берди. Хотиржам кишигина кечаю кундуз ҳеч нимани ўйламай юрак томирларини халқининг жон томирла-

рига улаб ижод қилади”, “Хотиржам ёзувчигина замон ва маконларни ўзига бўйинсундириб, тарих қаъридан асл ҳақиқатларни олиб чиқиб, тарихий асарлар ёза олади” дейишмоқда.

Қарорда яна шундай дейилади:

Китоб савдоси тизимини такомиллаштириш, жумладан, Уюшма аъзоларининг янги нашр этилган асарлари мамлакатимизнинг барча ҳудудларидаги ўқувчиларга ўз вақтида етиб боришини, бюджет ташкилотларининг бюджетдан ташқари ишлаб топилган маблағлари, шунингдек, корхона ва ташкилотлар, хўжалик бирлашмаларининг ўз маблағлари ҳисобидан ушбу китобларни сотиб олишини ва улар билан ўз тасарруфидаги ахборот-ресурс марказлари, кутубхоналар, маданият саройлари, маънавият хоналарини таъминлаш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқсин.

То шу кунгача тиш-тирноқлаб йиққан маблағимизга чиқарилган китобларимизни қаерга ва кимга сотиш биз учун муаммога айланган эди. Мисол учун, китоб тарқатиш бўйича ўз бошимдан кечган муаммолардан бирини айтиб берсам: Мен ҳам ўз ҳисобимдан юртимизнинг обрўли нашриётларидан бири – “Akademnashr”да “Аёлга гул беринг” шеърий тўпламимни нашр эттирдим. Китоб “Энг улуғ, энг азиз” кўрик танловининг Республика босқичида адабиёт йўналиши бўйича 1-ўринга лойиқ топилди. Асарни пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхонада ва “Китоб олами” савдо мажмуасида адабиётшунослар, шоир ва ёзувчилар, менинг шеърларим билан айтиладиган қўшиқларнинг ижрочилари бўлган таниқли санъаткорлар билан биргаликда тақдимот ўтказдик.

Икки минг нусхада чиққан ушбу китобимнинг беш юзтасини Тошкент шаҳридаги мухлисларимга, мактаб ва коллежларга бепул совға қилдим. Қолганлари-

ни мухлисларнинг ўзлари келишилган нархда сотиб олдилар. Жойлардаги мухлисларим Президентимиз виртуал қабулхонасига мактуб йўллаб, менинг китобларим ҳақида сўрашибди. Ёзувчилар уюшмасининг ёшлар билан ишлаш бўлими орқали мактублар билан танишиб, уларга ҳам китоблардан совға қилдим. Албатта, ижодкор учун мухлисга китоб совға қилишдан мароқли иш йўқ.

Муҳтарам Президентимиз имзолаган бу тарихий қарор биз шоир ва ёзувчиларни ижоддан чалғитадиган бундай муаммоларнинг илдизигача етиб борганлиги билан катта аҳамиятга эга.

Президентимизнинг ижод аҳлига меҳрларининг ёрқин тимсоли бўлган

Алишер Навоий номидаги Миллий боғда Адиблар хиёбонининг қисқа вақт ичида қурилиб ишга тушини биз, “Меҳр мўъжизаси” демоқдамиз. Юксак дид ва дизайнда жиҳозланган бинога кирсанг, чиққинг келмайди. Кенг ва ёруғ йиғилишлар зали, кенгашлар ўтказиладиган кичик заллар, кутубхона ва қироатхоналарда ўзингни ўз уйингдагидек сезасан (Шу пайтгача бошқа ташкилотлар биносида ижарада турганлигимиз ва доим уларнинг қош-қовоғига қараганимиз учун бўлса керак). Энди, ўз уйимизнинг деворлари ҳам суяйди. Энди ўз уйимизнинг эшиклари ҳам қўллайди.

Қарорда яна Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси муассислигида нашр этилаётган, “Шарқ юлдузи”, “Звезда Востока”, “Жаҳон адабиёти”, “Ёшлик”, “Амударё” каби нашрларни қоғоз билан таъминлаш, босмахона харажатларини қоплаш ва уларнинг обунасига кўмаклашиш учун қўшимча маблағлар ажратиш назарда тутилсин, деб ёзиб қўйилган.

Авалло, ушбу нашрларни Ёзувчилар уюшмаси биносига жамлангани ва уларнинг барчаси интернет тармоғига улангани мақсадга мувофиқ бўлди. Ҳар

ойда машхур шоир ва ёзувчиларимиз ҳаётига оид саналар, муҳим воқеалар муносабати билан учрашувлар, мушоиралар, китоблар ва фотосуратлар кўрғазмалари ўтказиб борилиши яхши анъанга айланди. Бундай тадбирларга пойтахт олий ўқув юртлари, коллежлар, лицейлар ва мактабларининг ўқувчилари ташриф буюриши ёш авлодни адабиёт оламига янада яқинлаштирмоқда.

Хиёбонга ҳазрати Низомиддин Мир Алишер Навоийнинг муҳташам ҳайкали атрофига ўзбек халқининг севимли шоир ва ёзувчиларининг ҳайкаллари қўйилди. Мен бу хиёбонга кирганимда ҳар доим ҳақиқий ижод ва илҳом қасрига киргандек ҳис қилман ўзимни.

Халқнинг тақдири замонасининг ёзувчи ва шоирларининг тақдиридир.

Агар шоир, адиб ҳар қанча истеъдодли бўлмасин, замона норасо бўлса, ижодкорнинг баҳор умри хазонга юз тутганини тарих бизга кўрсатиб турибди.

Адиб бўлгани учун, халқининг дардини ёзгани учун Алвастикўприк деб номланган қатл жарликларида отиб ўлдирилган ўзбек романчилиги асосчиси Абдулла Қодирийнинг қонли юрагининг гурсиллаб уришини биз бугуннинг ижодкорлари замонлар оша унутишга ҳақимиз йўқ.

«Навоий» романини ёзиб ўз халқининг қаддини тиклаган ва бу бахтдан ўзи ҳам мамнун Ойбекнинг юксак ижоди ерга урилганида адибнинг ҳолатини тасаввур этиш нақадар оғир, нақадар аламли. Ҳазрати Навоий хотирасига ҳурматсизлик қилганларнинг гапини маъқуллаган замона бедодлиги адибни тилдан қолдирди. Бундай адолатсизликни қайси тил, қайси сўз билан ифодаламоқ мумкин.

Ойбек замондошларининг айтишича, тилдан қолган адиб ичидаги фарёдини чиқариш мақсадида

(қўшнилар эшитмаслиги учун) уйининг ертўласига кириб, ўкириб-ўкириб йиғлар экан. То Ойбек ертўладан чиққунича оиласидагилар эшик олдида сим-сим йиғлаб турар эканлар.

Замонлар оша хаёлларимизни эркалаб, қояда, юк-сақда, шамолнинг беланчагида бир туп наъматакни нафис чайқалтирган Ойбекнинг нозик қалби эмасми?

*Нафис чайқалади бир туп наъматак
Юксадда, шамолнинг беланчагида,
Қуёшга қўтариб бир сават оқ гул,
Виқор-ла ўшшайган қоя лабида.*

(Ойбекнинг "Наъматак" шеъридан)

“Баҳор кетма бизнинг боғлардан” деб, баҳорга ёлворгувчи, юрагида, тилида, теграсида фақат баҳор бўлишини хоҳловчи Ойбекнинг биллурий қалбига, қон юқи артилмаган болтасини урганларнинг тегир-монига сув қуйганлар замонасига нима демоқ мумкин?

*Хастамен...Фикрга, туйғуга тўлиб,
Ой менга ҳамқадам – сокин юрамен.
Соғайсам бир қуни ёзаман тўйиб,
Ҳисларга қалбимни қўшиб ёзамен.*

*Кечалар юрурмен телбадай ҳориб,
Бошимда ой борар, менга ҳамқадам.
Хаёллар учади машъалдай ёниб,
Тўйиб ёзажакман бир кун соғайсам...*

(Ойбекнинг "Хастамен" шеъридан)

Ёзмоқ орзуси, ёзганда ҳам тўйиб ёзмоқ орзуси адиб аҳлига то сўнгги дамгача ҳамроҳ бўлади.

Ўзбекистон халқ шоири Миртемир домланинг шеърлари матбуотда кўриниши билан қўлма-қўл бў-

либ кетаверган, қўшиққа айланаверган. Бепоен қирлар кенглигидек очиқ қалбли, олижаноб, бетакрор исъдодли устоз Миртемир ниҳоятда кучли таржимон ҳам бўлганлар. Машҳур қирғиз халқ қаҳрамонлик эпоси “Манас” ҳажми жиҳатидан халқ оғзаки ижодида энг йирик асар бўлиб, у уч қисм, 450 000 мисрадан иборатдир. Миртемир домла “Манас”нинг ўзбек тилига таржимаси устида 20 йил ишлайди. Тасаввур қилинг-а, бир йигит умри. Шу йигима йил ичида халқидек содда ва буюк Миртемир нашриётлар эшигига юзлаб маротаба кириб, минглаб пушаймонлар қилиб чиққандир.

Домла, нашриётлар бир кун бу нодир асарни тўлиқ ҳолатда, албатта, чоп этади деб, ишонган. Афсус, 20 йилдан сўнг устоз биладиларки, совет мафкурасига қирғиз халқининг “Манас” эпоси ҳам, унинг ўзбек тилига қилинган тўлиқ таржимаси ҳам керак эмас экан.

Бу руҳий азобни кўтариш учун, бу хорликни юракдан ўтказиш учун Миртемирнинг жони темирдан бўлиши керак бўлгандир. Шоирнинг бошидан кечирганларини кўзда ёш билан эслар эканман, негадир хаёлимга халқнинг жайдарича қилиб “Шоир ҳам одам” деган гапи келаверади. Оҳ, Миртемирнинг бечора жони. Оҳ, йигирма йиллик меҳнату заҳмати. У чеккан андуҳ, у чеккан изтироб.

Оҳ, ўзбегимнинг Улуғ соддаси. Қўлёмаси, жонининг бир бўлаги устида чарх урган бўзтўрғайдек чирқиллаб бўзлаган куюгим, Буюгим.

Замондошлари айтадиларки, охир-оқибат Миртемир йигирма йиллик меҳнатини хом бўлгани учун эмас, ўша пайтдаги даври даврон эгаларини қизиқтирмагани учун, чоп этмасликларини билгандан сўнг нодир таржиманинг асл нусхасини майда-майда қилиб йиртиб ташлаган экан.

Поёнлаб бораётган умрнинг сўнги кунларида:

*Мажнунтол тагига ўтқазинг мени,
Мен учун йиғласин, мен йиғлаб бўлдим...*

дейди шоир.

Йиғлаб бўлиш... Бу иборани одамзод қачон ишла-тади? Албатта, йиғлаб бўлганида. Албатта, йиғлашга кучи қолмаганида. Албатта, йиғи билан куйиб кетган умрини қайтариш мумкин эмаслигини тушунганида...

Ҳеч кимга кўрсатмай қон йиғлаган одам айтади шундай-шундай, деб. Жигар пора шоир айтади “Мен йиғлаб бўлдим” деб.

* * *

Атоқли давлат арбоби ва халқимизнинг сеvimли адиби Шароф Рашидов ҳақидаги китобларни ўқиб, ул муҳтарам зот билан суҳбатда бўлган азизларнинг хотираларини тинглаб, Шароф Рашидовнинг ҳаёти чангалзор ичра кечган экан, деган ўйлар кечади хаёлимдан. Рашидов ўз халқининг, миллатининг қадр-қимматини асраш учун ҳар кун, ҳар лаҳза чангалзор тиканларига таланган. Туғма раҳбарлик қобилияти, она Ватанига муҳаббати, юксак эътиқоди туфайли 24 йилда бошқа республикаларга раво кўрилмаган бунёдкорлик ишларини амалга оширишга эришди. Марказ Ўзбекистонга нима берган бўлса, албатта, Рашидовнинг олий даражадаги дипломатлик салоҳияти туфайлигина берган.

Афсус, замона қутқуси Рашидовга халқини озод ва обод ҳолда асрай олишга, халққа эса Рашидовдек отасини асрашга имкон қолдирмади.

...Бир кун Шароф Рашидов алламаҳалда ишдан ғоят ғамгин, руҳан эзилган ҳолатда қайтиб келган эканлар. Турмуш ўртоқлари Хурсаной опа бунинг сабабини сўраганларида, “Бугун 200 та йигитни марказ буйруғи

билан Афғонистонга урушга жўнатдик. Улардан нечтаси қайтади, нечтаси қайтмайди, билмайман, деган эканлар кўзларида ёш билан. Ҳа, халқини жонидек севувчи бу инсоннинг ҳаёти чангалзор ичида, бўлганда ҳам ҳар битта тикани заҳарли чангалзор ичра кечганидан далолат. Шароф Рашидов адабиётимизнинг йирик вакили эди. Ўзбек адабиётининг, унинг олтин меросларини асраб қолиш учун қўлидан келган хизматини аямаган.

* * *

“Саодат” журналидан илк хизмат сафарига чиққанимда каттақўрғонлик афғон уришида ҳалок бўлган Иззатилла исмли йигитнинг онаси билан учрашганман. Онанинг бир қизи ва марҳум Иззатилладан бошқа фарзанди йўқ экан. Қизи узатилгач, бир ўзи бир уйда қолган онанинг йиғлайвериб кўзлари кўрмай қолган экан. Аслида, ўша пайтларда ҳам ёлғиз ўғил урушга юборилмаган, афсуски, энг оғир ҳолларда ўзбекнинг болаларини бу қонунлар ҳам четлаб ўтган экан. Онаизор менга Иззатилланинг бир хатини кўрсатиб, менинг болам шоир эди. Қаранг, у билан хизмат қилаётган яна учта йигит ҳам шоир экан, дегани ҳали ҳамон ёдимдан чиқмайди.

Ўзбекистон! Не-не истеъдодли болаларингнинг сенга шеърлар қўшиб ёзган мактубларини ҳамон сандиқларингда сақламоқдасан. Сен у мактубларни, шеърларни музейларга бер, онажон! Токи бахтли замонда шеър ёзаётганлар уларни унутмасинлар. Уларнинг хотираси олдида қарздор эканини ҳис этсинлар. Уларнинг руҳларига Қуръон тиловат қилсинлар...

Муҳтарам Президентимиз 2018 йил 5 апрель куни имзолаган “Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорини том маънодаги тарихийлиги

ҳам шундаки, у қўлига қалам тутган ҳар бир ижодкорнинг моддий ва маънавий манфаатларини ҳар томонлама ҳимоя қилади ва машаққатли меҳнатини адолатли баҳолайди. Албатта, бундай пайтлар тилингга такрор ва такрор Ҳамид Олимжоннинг қуйидаги сатрлари айланади:

*Умрида ҳеч гул кўрмай йиғлаб,
Ўтганларнинг ҳаққи ҳам сенда.
Ҳар баҳорни йиғлаб қаршилаб,
Кутганларнинг ҳаққи ҳам сенда.*

* * *

Қарорнинг 4-бандида қайд этилади:

Тошкент шаҳрида имтиёзли ипотека кредити асосида 110 та квартиралар уй-жой қуриш ишлари бошлангани маълумот учун қабул қилинсин;

Қорақалпоғистон Республикаси Жўқориғи Кенгеси ҳамда вилоятлар ҳокимликлари 2018–2021 йилларда ҳудудларда яшаб фаол ижод қилаётган, уй-жойга муҳтож Уюшма аъзолари учун имтиёзли ипотека кредити асосида уй-жойлар ажратиш бўйича аниқ режалар ишлаб чиқсин ва Вазирлар Маҳкамасига тақдим этсин. Вазирлар маҳкамаси мазкур режаларнинг ўз вақтида ва сифатли бажарилишини қатъий назоратга олсин;

Мазкур уй-жойларни тақсимлашда қонунийлик ва адолат мезонларига эътибор қаратилсин.

Уй-жой муаммосига дуч келмаган бирорта ижодкорни топиш қийин. Аини ишлайдиган, ижод қиладиган пайтда, уй-жой муаммоси туфайли қанча умримиз сарсон-саргардонликда кечганини, ўша машаққатлар ичида ёзиш имконини излаб, юраклар эзилганини айтсак, бу ёғи ҳаммамизники бир дoston бўлади.

Ҳудудларнинг ўзида ҳам ижодий шароит яратилса, уй-жой билан таъминланса, сиҳат-саломатлиги назo-

рат қилинса, ижодкор ижодий муҳит излаб, Тошкентга кўчиб, бола-чақасини безовта қилиб юрмайди.

Қарорни ўқиб, куни кеча Қорақалпоғистонда яшовчи иккита шогирд қизларим, энди ўз ҳудудларидаги олий ўқув юртига ўқишга кириб, ўша ерда ижод қилиб, ота-онасининг ёнида бўлишга қарор қилишганини айтишди.

Муҳтарам Юртбошимиз чиқараётган ҳар бир қарор ва фармонларида биз ижодкорлар манфаати ётибди. Масалан, “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш” бўйича кетма-кет чиққан иккита қарорнинг ижроси ҳам бизга хизмат қилиши ойнадек равшан.

Атоқли давлат арбоби ва халқимизнинг сеvimли адиби Шароф Рашидов таваллудининг 100 йиллигини мамлакат миқёсида кенг нишонланиши ҳам биз ижод аҳлининг қаддимизни янада кўтарди.

Ўтган йилларимиз адабиёт байрамларига бой бўлди.

Қозоқнинг буюк оқини Абайнинг 175 йиллик тўйини муносиб нишонлаш ҳақидаги қарорнинг ортидан фасли баҳорда буюк адиб ва жамоат арбоби Чингиз Айтматов таваллудининг 90 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисидаги Президент қарори қувончимизга қувонч қўшди.

Муҳтарам Президентимизнинг ташаббуслари билан пойтахтимизда ўтказилган Афғонистон бўйича “Тинчлик жараёни, хавфсизлик соҳасида ҳамкорлик ва минтақавий шериклик” мавзусида халқаро конференция нафақат Марказий Осиё, балки ер шаридаги тинчлик, тотувлик, қардошлик, ҳамкорлик истовчи уйғоқ қалб эгаларининг шодлигидир, байрамидир. Бу минтақадаги ва курраи заминдаги тоза юраклар, соф ақллар, олимлар, орифлар, одилларнинг байрамидир.

Шоир қўнглинг бамисли баҳор,
Қизғалдоқли қир қил шоирим.
Бундай кунни кўрган эмасмиз,
Бу кунларни шеър қил шоирим!

АДИБЛАР ХИЁБОНИДА

Аҳли адиб азизу мукаррам бўлдилар,
Улуғларим ҳамнафас, ҳамдам бўлдилар,
Навоийнинг ҳузурида жам бўлдилар,
Тошкентда, Адиблар хиёбонида.

Ҳазрат Бобур, Огаҳию Бердақ бунда,
Ойбек домла, Чўлпон, Фитрат уйғоқ бунда,
Шамолларда ўчмас шамлар, чироқ бунда,
Тошкентда, Адиблар хиёбонида.

Гулзор ичра шеър ўқийди Зулфияхон,
Тинглаб туриб хўрсинади Ҳамид Олимжон,
Сухбат қурар Саид Аҳмад, Саидахон,
Тошкентда, Адиблар хиёбонида.

Гўдакларнинг қўлларини ушлаб келинг,
Келинларга оқ рўмоллар ташлаб келинг,
Куёвларни зиёратга бошлаб келинг,
Тошкентга, Адиблар хиёбонига.

Тушкун, ғамгин хаёллардан ғолиб келинг,
Кексаларга пояндозлар солиб келинг,
Келолмаса елкаларда олиб келинг,
Тошкентга, Адиблар хиёбонига.

Бу боғ ичра такбир кўрдим, таъсир кўрдим,
Турналарнинг карвонида бир сир кўрдим,
Мусаввирлар чиза олмас тасвир кўрдим,
Тошкентда, Адиблар хиёбонида.

Бу чиройни айтиб адо этиб бўлмас,
Бу боғлардан шунчаки ўтиб бўлмас,
Бу боғларни тиллоларга топиб бўлмас,
Тошкенда, Адиблар хиёбонида.

Тонгларингни саодатли кўрдим юртим,
Кунларингни фароғатли кўрдим юртим,
Оқшомларинг кароматли кўрдим юртим,
Тошкентда, Адиблар хиёбонида.

Мен бу боғнинг қушлари-ла жўр бўлайин,
Ғунча очган гуллари-ла бир бўлайин,
Фаришталар айтиб учган сир бўлайин,
Тошкенда, Адиблар хиёбонида.

Келганларнинг товонида чақин турар,
Юраклари нурли турар, ёрқин турар,
Бу боғлар-ки, Оллоҳимга яқин турар,
Тошкенда, Адиблар хиёбонида.

Саодат ТУРСУНБОЕВА,
*“Sharq ayoli” ХАЖФ бошқаруви раиси,
халқ депутатлари Тошкент вилояти
Кенгаши депутаты*

СУВ ТОЗАЛАШ МОДУЛИ ЭКСПЕРТИЗАСИ

ёхуд илм-фан тараққиёти ва экотизим мувозанати

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномасини ўқир эканман, ушбу муҳим дастурда акс этган ташаббусларни амалга оширишнинг асосий йўли илм-фан тараққиёти, ўқув интизомларининг халқаро интеграцияси, технологияларни узатиш, экотизимни сақлаш, экологик тоза ишлаб чиқариш тизимини яратишдан иборат эканлигига амин бўлдим.

Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиши, албатта, ижтимоий-иқтисодий, илмий ва экологик тараққиётнинг ўсиш прогрессига боғлиқ. Бу эса мамлакат сиёсатига ностандарт инновацион ечимларни самарали татбиқ этишнинг комплекс дастурларини қабул қилишни тақозо этади. Президентимизнинг ушбу ташаббуси Ўзбекистонни ривожлантиришга юртдошларимизни фаол жалб қилиш моҳиятини янгича қараш билан тушуниш ва уларни ҳал этиш йўллари назарда тутати.

Ҳозирда нодавлат нотижорат ташкилотлари Ўзбекистон фуқаролик жамиятининг бошқа вакиллари қатори халқаро ҳамкорликнинг янги шакллари ва усуллари пайдо бўлиши учун кучли туртки бўлган инте-

грация ва инновацион лойиҳаларни амалга ошириш ташаббуси билан чиқмоқда.

Шу маънода Ўзбекистондаги нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг интеллектуал ҳамда административ ресурслари тегишли вазирлик ва идоралар, шунингдек, вилоят ҳокимликлари билан қўшма ресурслар стратегиясини ишлаб чиқишда муҳим роль ўйнайди. Бу борада таълим тизимини ривожлантириш стратегик мақсадлари ва миллий экологик стратегияси барча давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ҳамда нодавлат нотижорат ташкилотлари учун ҳам устувор вазибалардан бири ҳисобланади.

“Sharq ayoli” халқаро аёллар жамоат фонди қошидаги Нодавлат Халқаро лойиҳа бюроси ўтган йили Қорақалпоғистон ва Хоразм минтақаларида иш шароитлари учун “ЎзУралИмпЭкс” компанияси ишлаб чиққан махсус тажриба-саноат сув тозалаш модулини экспертизадан ўтказди. Қорақалпоғистонга модуль етказилди, ушбу ташаббус билан Фондимиз давлат дастурларига ўз ҳиссасини қўшаётганлиги қувонарлидир.

Жамоат фонди раҳбари ва Сенатнинг Оролбўйи минтақасини ривожлантириш масалалари қўмитасининг эксперт гуруҳи аъзоси сифатида ННТларнинг Экология соҳасидаги фаолияти моҳияти борасида ўз мулоҳазаларимни билдирмоқчиман.

Нодавлат нотижорат ташкилотлари тежамкор экологик тоза инновацион технологияларни жорий этишга қўмаклашиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги тадқиқотларни илгари суриш, минтақани ривожлантиришнинг долзарб муаммоларини ҳал этишга қўмаклашиш борасидаги лойиҳаларни амалга оширади. Шунингдек, аҳолига экологик анъаналарни тарғиб қилиш, жамоат экологик бошқарувининг долзарблигини кучайтириш, аҳолининг репродуктив са-

ломатлигини мустаҳкамлаш, оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш ва экосаломатлик бўйича аҳоли ўртасида кенг кўламдаги тарғибот тадбирларини ҳам ўтказади.

Кейинги йилларда ҳудудларнинг экологик хавфсизлигини ўрганиш, маҳаллий (уй, иш жойи) атроф-муҳитдаги хавф омилларини аниқлаш, аҳоли яшаш ҳудудларида саноат корхоналарининг теварак-атрофга таъсирини камайтиришни доимий назорат қилиб бориш, муқобил энергия манбаларини қишлоқ жойларига ўрнатиш, яъни қуёш энергияси усқуналарини қуриш жараёнида қўплаб муаммолар юртдошларимизни безовта қилмоқда. Айни кунларда мавжуд вазият сабабларини ўрганиш ва уларнинг ечимини топиш учун нодавлат нотижорат ташкилотлари томонидан янги лойиҳалар амалга оширила бошланди.

Шуни айтиб ўтиш лозимки, юртимиздаги таълим жараёнини ислоҳ қилиш борасида ҳам эътиборга молик лойиҳалар ишлаб чиқилмоқда. Ушбу жараён доимо модернизация қилиниши зарур. Бугунги кунда ўқувчилар дарсликлар билан таъминланган бўлса-да, уларнинг савияси ва сифати кўнгилдагидек деб айтолмаймиз. Бунинг учун нафақат альтернатив дарсликлар, ҳаттоки альтернатив ўқув-услубий комплекслар: иш китоблари, мультимедиа иловалари каби турли хил манбалар билан болаларни мустақил равишда билим олишга қизиқтириш мумкин.

Юксак савияли таълим муҳитини яратиш мақсадида болалар учун илмий-оммабоп китобларни нашр этиш, юқори сифатли аудио, видео материаллар, он-лайн тестлар ва ушбу соҳадаги шахсий ташаббусларни қўллаб-қувватлайдиган ўқувчилар учун қўшимча махсус ўқув ва ахборот веб-сайтларини яратиш керак.

Махсус мактаблар ва алоҳида эҳтиёжли ўқувчилар учун дарсликлар мавжуд. Аммо жисмоний ёки ақлий

ривожланишида ногиронлиги бўлган, узоқ муддатли даволанишга муҳтож, меҳрибонлик уйида тарбияланадиган болаларга эътиборни янада кучайтириш зарур деб биламан. Муҳими, махсус дарсликлар уларга етиб бориши, деярли ҳамма жойда уй шароитида ўқиш фаолияти билан махсус билим ва тегишли тайёргарликка эга ўқитувчилар шуғулланишлари мақсадга мувофиқ.

Ҳозирги давр ҳар бир ўқитувчининг иш жойи нотбук ва интернетга уланиш билан таъминланиши талаб қилади. Шундагина ҳар қандай ўқитувчи унга тақдим этиладиган ягона дарсликнинг электрон версияси билан ишлаши ва электрон кундалигини тўлдириши мумкин. Бундай шароитда ўқитувчи дарс жараёнига сифатли тайёрланиш, касбий маҳоратини ошириб бориш, ҳатто масофадан ўқитиш, халқаро мусобақаларда қатнашиш имконига эга бўлади.

Ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълимдан ташқари ушбу соҳа кўшимча таълимни ҳам ўз ичига олади. 2018-2020 йилларда кўшимча таълим йўналишида Фондимиз хорижий ва маҳаллий грантлардан маблағларни жалб этди. Халқ таълими вазирлиги билан биргаликда молиялаштириш шартларига кўра, Россия Федерациясининг “Рус Гуманитар Миссияси” автоном нотижорат ташкилоти кўмагида қишлоқ мактабларига хайрия лойиҳалари амалга оширилди. Масалан, 11 та смарт синфлар ташкил этилиб, 7 мингдан ортиқ дарсликлар топширилди. Зомин туманининг 4-умумтаълим мактабига 10 КВт.ли ва карантин пайтида Қорақалпоғистоннинг Нукус шаҳридаги 4- ва Хўжайли туманидаги 3-мактаб-интернатларига 12 КВт.ли қуёш батареялар бепул ўрнатилди.

Пандемия даврида 2020 йилнинг март ойдан бошлаб Фондимиз “Classcom Virtual ахборот тизими” лойиҳасини қўллаб, Халқ таълими вазирлиги ҳамкор-

лигида барча минтақаларда рус тили ўқитувчилари учун тренинглар ўтказилди. Ушбу акцияда 18 700 дан ортиқ ўқитувчи иштирок этди. Бу жараёнда улар “Рус тили ўқитувчилари учун виртуал кабинет” мобиль иловаси орқали “Classcom” платформасига бепул ула-нишди.

АҚШ халқаро тараққиёт Агентлиги(USAID)нинг тадбиркорликни ривожлантириш бўйича лойиҳаси иштирокида Тошкент вилоятида фаолият кўрсата-ётган 1 000 нафар тадбиркор аёллар учун “Электрон тижоратни ривожлантириш, Ўзбекистон қонунчили-гини такомиллаштириш ва АКТ соҳасидаги халқаро минтақавий ҳамкорликнинг долзарб йўналишлари бўйича USAID экспертлари иштирокида семинарлар ташкил этиш” лойиҳаси амалга оширилмоқда. Мазкур лойиҳамиз Сенат, Маҳалла ва оилани қўллаб-қувват-лаш вазирлиги, Адлия вазирлиги, Савдо-саноат пала-таси ҳамкорлигида бажарилган.

Ҳозирги кунда ташкилотимиз “АНФА – Халқаро но-давлат тиббиёт кластерини ташкил қилиш” лойиҳаси доирасида маҳаллий ресурсларни жалб этиб, “АНФА” хусусий клиникаси қошида шифокорларимиз учун ТД-СИНинг “Акушерлик ва гинекология” ҳамда ТМАНинг “Кўз касалликлари” кафедраларининг профессорлари ҳамкорлигида малака ошириш илмий-ўқув семинар-ларини ўтказишни режалаштирган.

Ташкилотимиз тажрибасидан келиб чиқиб, таъ-лим соҳаси ривожига муайян ҳисса қўшиш имконини берувчи ННТларининг фаолият йўналишлари ҳақида ҳам тўхталиб ўтиш жоиз. Аввало, улар минтақавий ўқув ва мактабгача таълим ташкилотларини мод-дий-техник ва услубий базасини мустаҳкамлаш ишла-рига эътибор қаратишни мақсад қилган. Мультиме-диа ўқув дастурларидан фойдаланган ҳолда, қўшим-ча таълим бериш, робототехника, дастурлаш бўйича

ўқитиш, чет тиллари, биология, физика, астрономия, кимё ва бошқа фанларни чуқур ўрганишга кўмаклашиш ҳам асосий вазифаларимиздан бири эканлигини яхши биламиз.

Бунинг учун эса келгусида минтақавий ривожлантиришнинг долзарб муаммоларини ҳал этиш учун кредит ва грант маблағларини жалб этишга, таълим соҳасида халқаро илмий ҳамкорликни ривожлантиришга кўмаклашимиз жуда муҳим. Зеро, таълимга эътибор ҳар бир миллатнинг тараққиётини белгиловчи асосий омилдир.

Мунаввара УСМОНОВА,
*“Саодат” журнали бош муҳаррири,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими*

ИЛДИЗИМИЗ БИР, ЭРТАМИЗ БИР

Бу тушунча дунёнинг барча халқларида мавжуд. Фақат уларнинг номи, мезонлари, талқини ҳар хил бўлади. Бу тушунча тараққиётга куч бағишлайдиган манба, ҳаётни янгилайдиган омил, инсонларни олижаноб мақсадлар атрофида бирлаштирадиган қудратдир. Агар унинг таърифу тавсифини бошқа давом эттирмасак ҳам гап маънавият ҳақида бораётгани сўзсиз англашилади.

“Агар жамият ҳаётининг танаси иқтисодиёт бўлса, унинг жони ва руҳи маънавиятдир...” Президентимизнинг жорий йил январь ойида ўтказган видеоселектор йиғилишида айтган мазкур фикрлари бугун юртимизнинг барча шаҳару қишлоқларида, ҳар бир хонадон, ҳар бир қалбада акс-садо бераётир. Чунки маънавият инсондан ташқарида юз берадиган ҳодиса эмас. Унинг ботинида кечадиган қувончу ташвишлар, ўрганиш, ўзлаштиришлар, хулосалар жамланмасидир. Яна шуни ҳам алоҳида таъкидлаш керакки, маънавият бир жойда туриб, қотиб қолмайди. Техника тараққиётининг ютуқлари, жаҳон интеллектуал хазинасидаги билимлар (Бу билимларнинг салмоқли қисми бизнинг аллома аждодларимизга тегишли эканлигини қайд қилиб ўтмасак, адолатдан бўлмайди) билан бойиб, давр шамолларида кемтилган бўшлиқларини тўлдириб боради.

Маънавият уммонларига сув тутадиган яна бир дарё борки, биз унинг номини қадрият, дея эъзоз-

лаймиз. Халқнинг орасида яралиб, минг-минг йиллар давомида яна шу халқнинг ўзи томонидан сайқалланиб келаётган бу меросимиз қалбимизга яқин, тушунарли. Шунинг учун ундан ибрат олишимиз, унга эргашишимиз у қадар қийин кечмайди. Юртбошимиз ҳам юқорида зикр этилган тарихий анжуманда бу фикрни алоҳида бир ишонч, самимият билан таъкидладилар: “Биз яратаётган янги Ўзбекистоннинг мафкураси эзгулик, одамийлик, гуманизм ғояси бўлади. Биз мафкура деганда, аввало, фикр тарбиясини, миллий ва умуминсоний қадриятлар тарбиясини тушунамиз. Улар халқимизнинг неча минг йиллик ҳаётини тушунча ва қадриятларига асосланган”.

Мазкур “ҳаётини тушунча”, “ қадриятлар” каби сўз ва иборалар бугун чинакам ҳақиқат эканлиги ойдинлашмоқда, ҳар биримиз учун ҳар доимгидан ҳам кўра заруриятга айланмоқда.

Бир вақтлар Марҳамат тумани ҳокимлигида хотин-қизлар масалалари бўйича фаолият юритар эдим. Чекка қишлоқларнинг бирида вояга етмаган тўрт нафар бола ота-онасиз қолганини эшитиб, дарҳол йўлга отландик. Бизни маҳалла оқсоқоли қарши олди. Қиш-қировли кунлар, ҳайҳотдай ҳовли бурчагига солинган омонатгина кулба. Хона ичи нимқоронғи... Танча атрофида ўтирган болалар бизни кўриб акасининг пинжига суқилди. 11-12 ёшлар чамасидаги болакай бизга салом бергач:

– Овора бўлиб кепсизлар, барибир, детдомга бормаймиз. Укаларимга ўзим қарайман! – деди вужуди титраб, кўзларида ёш билан.

– Биз сизларни олиб кетгани эмас, хабар олгани келдик, ўғлим! – дедим болаларнинг аҳволига юрагим ачиб. Ўтириб суҳбатлашдик. Муҳаммаджон худди катта одамлардай фикрларди:

– Охирги кунларда аяжонимнинг дарди кучайиб жуда қийналди. Бизни эшитмасин, деб юзини ёстиққа босиб инграб ётарди. Барибир, кўзимни юмиб ётганим билан ухлолмасдим. Ўша куни тунда аямнинг азоб чекаётганига чидаб турулмай, қўшни маҳаллада яшайдиган дўхтир холанинг уйигача югуриб бордим. Дарвозаси олдида анча туриб қолдим. “Совуқ ўтиб кетади-ку, ярим тунда нега қор босиб оёқ яланг келдинг, болам”, – деганида оёғимга пойабзал киймаганимни билдим. Муолажадан сўнг бироз жони тинчигач, аям менга шундай гапларни айтди: “Муҳаммаджон! Сени Худога, укаларингни сенга омонат топшираман, болажоним! Катта бола бўлиб қолдинг, сенга ишонаман. Адабиётдан яхши ўқийсан-ку? Эслагин, Бобур Мирзо сенинг ёшингда юртга подшо бўлган. Ўшанда отаси кўққисдан оламдан ўтганди-а? Оила деган мамлакатни энди сен бошқарасан. Подшо болам менинг... Мучал тўйи қилиб, янги либослар кийиб тенглари билан ўйнаб-кулиш ўрнига... Биз холанг иккимиз умр бўйи армон билан яшадик. Отам урушдан қайтмади, онам ёш оламдан ўтиб кетгач, бировларнинг эшигида хизмат қилиб юриб улғайдик. Бир тишлам нонни миннатсиз емадик. Кўп қийинчиликларни, хорлик-зорликни кўрдик. Бировнинг қасрида яшагандан кўра, ўзингнинг хароба кулбанг бўлгани яхши. Очин-тўқин, меҳрга зор юрган пайтларнинг асорати мана энди таъсирини ўтказиб, ётиб қолдим. Яхши замон, яхши одамлар орасида қаддимизни тиклаб, ҳузур қилиб яшаймиз, деганда... Болам, сизлар учун Худо умр бериб юзга кирсайдим... Барча орзу-умидларимни сенга қолдираман. Уйнинг тўртта бурчаги, тўрт томонимдаги қўрғонларим, деб ярим жоним билан тўртовингни дунёга келтирдим. Укаларингнинг тўрт тарафга тарқаб кетишига йўл қўйма, болам! Қийналсанг ҳам бировга берма, белингни маҳкам бойла. Пахса девор бўлсаям, меҳнат

қилиб тикланган шу кўримсиз уй – даданг ва мендан мерос. Ҳар қандай кунда ҳам ўз уйингни сотма...”

Аямнинг охирги сўзлари шу бўлди. Мен ўзим оиламизни онам айтганидек, бутунича ушлаб қоламан...

Олтинчи синфда ўқийдиган боланинг гаплари юрагимизни ларзага солди.

– Хавотир олманглар, – деди оқсоқол.

– Биз маърака куни маҳалла аҳли билан кенгашиб олдик. Қассоб укамиз гўшт-ёғидан, новвой Олимжон нондан хабардор бўлади. Ҳар куни маҳалладан бир аёл навбати билан болаларнинг ош-овқатини пишириб, бирга тунаб қолади. Маҳалламиз катта: шу мурғакларни оқ ювиб, оқ тараб, тарбия қилиб улғайтириш кўлимиздан келади!

Бу гаплардан кейин мен ҳам, унда мени ҳам навбатга ёзиб қўйинглар, дейишдан ўзимни тиёлмадим. Болалардан тез-тез хабар олиб турганимиз учун уларга қадрдон бўлиб қолдим. Муҳаммаджондан кичиклари тўққиз, етти, уч ёшда эди. Айниқса, болаларнинг кенжаси – қўнғироқ сочли Маликага ўз боламдай меҳрим тушганди. Бир гал Муҳаммаджондан орзулари ҳақида сўрадим.

– Менинг энг биринчи ниятим, катта бўлиб пул топсам, сигир сотиб оламан! – деди катталардай вазминлик билан.

– Сут-қатиқни яхши кўрасанми?

– Аяжоним касал бўлганида дўхтирлар ҳар куни сут-қатиқ ичиб турсангиз, дардингиз енгиллашади, деганди. Мен ҳали у, ҳали бу кўшнининг уйига сут-қатиқ сўраб борардим. Ўша пайтларда аям бошимни силаб: “Ҳовлимиз катта, сен ёнимга кириб қолдинг, терак кўчатларимиз етилса, янги уй соламиз, томорқага деҳқончилик қилиб пул йиғиб, ўзимиз сигир сотиб оламиз. Тўйиб сут-қатиқ ичамиз, қаймоқ ҳам еймиз”, дерди.

Титраб-титраб йиғлаётган болакайни нима деб юпатишни билмасдим...

– Мурувватли кишилар кўп, ўғлим, қолаверса, раис бува сизларга ўз боласидай меҳр кўрсатяпти. Сигирни-ку, оламиз, аммо ёгингарчиликда қаерда сақлайсан, нима едириб боқасан, ким соғади? – дедим.

– Ўртоқларим билан гувала қилиб, ғишт қуяман. Тераклар катта бўлиб қолди. Баҳорга чиқиб молхона курамыз, сингилларим катта бўлгунча ўзим соғавераман, – деди болакай кўзлари чақнаб.

Кунлар илигач, синфдош дўстларини дарсдан кейин ёнига олиб, гувала қилиб ҳаракатга тушиб қолган болани кўриб, маҳалла аҳли ҳам ҳашарга бел боғлади. Қозиққа сигир бойланган куни эса хонадонда байрам бўлиб кетди. Муҳаммаджон онасига берган ваъдасининг устидан чиқди. Укаларига ҳам оталик, ҳам оналик вазифасини бажарди. Етимлик тўнини кийдирмади, сағирликда юзларини сарғайтирмади. Болаликдан ҳалол меҳнатдан нон топишни ўрганди. Укаси Муроджонни новвойга, Мухлисани тикувчи аёлга шогирдликка берди. Ука ва сингилларини ҳам касб-хунарга йўналтирди. Нураган уйлар ўрнига янги иморат тикланди. Аҳил маҳалланинг асл фарзандига айланиб, эл орасида обрў топди. У мурғак ёшиданоқ оиласи учун мустаҳкам қўрғон бўлди. Узилмас арқон, бузилмас онт бўлди. Бир оиланинг мустаҳкамлиги учун эътиқоди собит болакайдан тортиб, бутун қишлоқ, маҳалла ҳаракат қилди. Оқибатда бир хонадон тўзимасди, тўкилмасди.

Мана, маънавият деган қимматбаҳо узукка ярашиб турган олмос кўз. Мана, ҳавасларга лойиқ, одамларни ўзига эргаштира оладиган қадриятларимиз.

Агар ҳар биримиз хотирамиз сандиқларини силкитсак, бундай ибратлар жуфт-жуфтдан чиқиб келаверади.

Бугун маънавиятимизга соя тушираётган иллатлар ҳақида сўз очилса, кўпроқ одамларимизнинг акса-

рияти ҳаё, ибо каби миллатимиз учун сифат белгисидай бўлган тушунчалардан узоқлашиб қолганлигидан афсусланамиз. Албатта, бу фазилатлар қизларимизнинг ҳам ботиний либослари бўлмоғи шарт. У бўлмаса, аёл ботини худди либоссиз бир кўринишга келиб, қараган кўзда ё нафрат, ё жирканиш, ё шармсизлик уйғотишини унутмаслик керак. Лекин назаримизда, ор-номус учун оилаларимиздаги эр кишиларимиз ўзларини жавобгар ҳис қилишлари зарур. Ахир қайси хонадоннинг отаси, ака-укаларининг номуси кучли бўлса, ўша хонадондан ёмонотлиқ аёл чиқмайди-ку. Келинг, гапим исботи билан бўлсин: юқори синфда ўқирдим. Физикадан масала ечаётсам, акам ёрдамга келди. Китобимнинг ичидан бир хат тушди. Акамнинг қизариб, бўзариб кетганлигини кўриб, хатнинг мазмунини сал-пал англагандек бўлдим. Аммо акам менга ҳеч нарса демади. Туни билан тиканда ётгандек тўлғаниб чиқдим. Мен тарафдан бу хатга асос бўладиган бирор сабаб бўлмаса-да, ич-этимни едим. Эрталаб дастурхон бошида акам бу хатдан сўз очса, дадам, қолган акаларим олдида тушадиган ҳолатимни ўйлаб, совуқ тер босарди. Йўқ, яна жимлик... Фақат акам эрталаб мактабга отланаётганимда, “Тўхта, сен бугундан бошлаб, мактабга биз билан бирга бориб, бирга қайтасан”, – деди. Индамай акамга эргашдим. Орадан анча вақт ўтди. Ноябрьнинг бошларида бирдан катта қор ёғиб берди. Акамга изма-из кетиб борардим. Йўлнинг ёқасидаги чинорларнинг шохлари қорларни кўтара олмай, қарсиллаб синар, симёғочлар устига тушар, улардан чарсиллаб олов сачрарди. Ваҳимага тушиб бораётсам, акам қўлларимдан тутди, кўзларимга қараб:

– Кўрдингми, синглим, бевақт ёққан қор шундай мустақкам чинорнинг шохини синдириб, қаддини букди. Сингиллар қордек пок бўлмаса, чинордек акаларнинг орини синдиради, – деди. Бу қиёс, бу овоз

қулоғимга бир умрга ўрнашиб қолди. Ўзлари ёнимда бўлмаган пайтларда ҳам бу овоз менга ҳимоя, паноҳ эканлигини ҳис қилиб турардим. Ўзимни, ҳатто, ўша овоз олдида ҳам жавобгар ҳис қилганман. Бизнингча, ҳаётда тиниб-тинчиб кетган, оиласи, жамиятда ўзининг муносиб ўрни бўлган аёллар қадамлаган йўлларда шунга ўхшаган мисоллар, албатта, топилади.

Мен нима учун сатрма-сатр эргашиб келаётган ўқувчиларимизни ҳадеб воқеалар ичига олиб киришга ҳаракат қилияпман? Ҳазрат Навоийнинг бир пурҳикмат даъватлари бор:

Ўз вужудингга тафаккур айлагил,

Ҳар не истасанг, ўзингдин истагил...

Ҳазрат айтганларидай, биз ҳам керагимизни ўз ичимиздан излашимиз зарур. Излашимиз, ишташимиз ҳеч қачон бекор кетмайди. Албатта, эҳтиёжимизни топамиз. Бугунги эҳтиёжларимиздан бири ҳалоллик эканлигини яхши биламиз. Чунки маънавиятни тозартирадиган, поклайдиган унсур айнан ҳалолликдир.

Биз катта мақсадлар сари интилаётган халқмиз. Президентимиз қалбларимизда Учинчи Ренессанс орзусини уйғотди. Энди бу мақсад, бу уйғониш билан зинҳор орқага қайтмаймиз. Олдимизда эса узун, шарафли, машаққатли йўл турибди. Бу йўлнинг маёқлари, машъаллари эса маънавиятдан ёғдуланади. Бу ёғдунинг бир неча қадрдон, ҳароратли толалари ўзимизда, қадриятларимизда. Ўз ўзанларидан узоқлашган эл томчи-томчи бўлиб қуриган денгизга ўхшаб йўқликка кетганидай, ўз ўзанларига яқинлашган халқ тўрт тарафидан дарёлар қуюлган уммондай тўлиб бораверади. Мен қуюниб-суюниб айтмоқчи бўлганим шу... Аслида, сизнинг дилингизда ҳам шу хаёл... Ахир бир осмон остида, бир ернинг устида яшаймиз, илдимиз бир, эртамиз бир.

МУНДАРИЖА

Сирожиддин Саййид.....	3
Танзила Норбоева.....	24
Иброҳим Ғофуров.....	33
Акмал Саидов.....	41
Раҳмат Мамаатов.....	52
Иброҳим Абдурахмонов.....	58
Гулнора Маруфова.....	65
Муҳаммад Али.....	70
Ўткир Раҳмат.....	80
Абдуғофур Аҳмедов.....	104
Маҳмуд Тоир.....	109
Хуршид Дўстмуҳаммад.....	127
Шухрат Сирожиддинов.....	148
Аҳмаджон Мелибоев.....	156
Минҳожиддин Мирзо.....	177
Баҳодир Карим.....	187
Нурбой Жабборов.....	209
Жаббор Эшонқулов.....	223
Абдусайд Қўчимов.....	238
Энахон Сиддиқова.....	251
Малика Қодирхонова.....	259
Рустамбек Қурбонов.....	265
Қутлибека Раҳимбоева.....	271
Муҳаммаджон Қуронов.....	282
Фарида Афрўз.....	294
Маматқул Ҳазратқулов.....	302
Равшан Мамаутов.....	317
Ғайрат Мажид.....	322
Султонмурад Олим.....	335
Хосият Бобомуродова.....	359
Зулфия Мўминова.....	366
Саодат Турсунбоева.....	378
Мунаввара Усмонова.....	384

821.512.133-32

84 (5Ў)7

С 26

С 26 Буюк ўзбек йўли.

Публицистик мақолалар, суҳбатлар [Матн].

– Тошкент: «Adabiyot» нашриёти, 2020. – 392 б.

ISBN 978-9943-6782-6-2

Адабий-бадиий нашр

БУЮК ЎЗБЕК ЙЎЛИ

Публицистик мақолалар суҳбатлар

Муҳаррир *Дилрабо Мингбоева*

Бадий муҳаррир *Фаррух Эрматов*

Мусахҳиҳ *Шаҳзода Ҳакимова*

Саҳифаловчи *Азамат Қайимов*

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

«ADABIYOT NASHRIYOTI» МЧЖ

Нашриёт лицензияси: № АА 0043. 27.01.2020

100129, Тошкент, Марказ 15. 1/90.

Тг: (+98) 128-30-04.

Босишга 2021 йил 18 июнда рухсат этилди.

Бичими 84x108 ¹/₃₂. Офсет босма. “Cambria” гарнитураси.

Шартли босма табоғи 16,44. Адади 1000 нусха.

Буюртма №